

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE “BİR” SÖZCÜĞÜNÜN
EŞ DİZİMLİLİK ÖRÜNTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İNCİ BİLGE

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ANKARA, 2025

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE “BİR” SÖZCÜĞÜNÜN
EŞ DİZİMLİLİK ÖRÜNTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İNCİ BİLGE

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı
PROF. DR. NİHAL ÇALIŞKAN

ANKARA, 2025

ONAY SAYFASI

İnci BİLGE tarafından hazırlanan “Türkiye Türkçesinde “Bir” Sözcüğünün Eş Dizimlilik Örüntüsü” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kabul / Red	Kurumu	İmza
Prof. Dr. Akartürk Karahan	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Prof. Dr. Nihal Çalışkan	Kabul	Gazi Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Arife Ece Evirgen	Kabul	Gazi Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 02. 05. 2025

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Muhammet Enes KALA
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü V.

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Tarih (02. 05. 2025)

İmza
İnci BİLGE

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında en büyük desteği ve yol göstericiliğiyle yanımda olan, her aşamada sabırla dinleyen, fikirleriyle yön veren kıymetli danışmanım Prof. Dr. Nihal Çalışkan'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Jürimde yer alarak katkılarını esirgemeyen, tezin gelişmesine yapıcı önerileriyle ışık tutan hocalarım Prof. Dr. Akartürk Karahan'a ve Dr. Öğr. Üyesi Arife Ece Evirgen'e de çok teşekkür ederim.

Tezimi çalıştığım süreç boyunca her zaman yanımda olan, sevgileri ve anlayışlarıyla bana güç veren aileme; başta annem Arife Bilge, babam Cemal Bilge ve kardeşlerim Celal ile Ahmet Can Bilge'ye sonsuz teşekkür ederim. Sabırla bu sürecin tamamlanmasını bekleyen, sevgileriyle beni motive eden öğrencilerime de gönülden teşekkür ederim.

Ve en büyük teşekkürüm, her daim yanımda olduğunu hissettiren; sevgisi, sabrı, desteği ve fedakârlıklarıyla bu süreci birlikte göğüslediğimiz Yasin Yıldırım'a... Varlığın en kıymetli dayanağı.

İyi ki vardınız, hep var olun.

ÖZET

Türkiye Türkçesinde “Bir” Sözcüğünün Eş Dizimlilik Örüntüsü

Bu çalışma, çağdaş Türkçede en yüksek kullanım sıklığına sahip sözcük olan “bir”in eş dizimsel örüntülerini, TUD 3.0 sürümünden elde edilen veriler ışığında incelemektedir. Derlem temelli yazılımlar aracılığıyla sunulan sözcük sıklığı, bağlam içi kullanım ve eş dizimlilik analizleri; biçim birimsel diziler, söz dizimsel kalıplar ve işlevsel birimlerin çözümlenmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, 2003 yılında yayımlanan ilk kapsamlı Türkçe sıklık sözlüğü ile 2017’de Aksan ve arkadaşları tarafından hazırlanan A Frequency Dictionary of Turkish çalışmaları, işlevsel sözcüklerin yüksek frekanslı doğasına dikkat çekmiş ve “bir” sözcüğünün Türkçede en sık rastlanan sözcük olduğunu ortaya koymuştur. TUD verilerine göre “bir” sözcüğü 4.971 metinde toplam 1.332.821 kez kullanılmıştır.

Araştırmada, “bir”in bağlam içindeki kullanım biçimleri, TUD 3.0 çevrim içi sürümünde sağ ve sol yönelimli eş dizimlilikleri temel alınarak analiz edilmiştir. Derlemden log-likelihood istatistiğine göre sıralanmış ilk 2.500 eş dizimli sözcük incelenmiş; bu sözcükler yönelime (sağ/sol) göre tasnif edilerek toplamda 2.176 sağ, 969 sol yönelimli ve 45 boş eş dizimlilik biçimi tanımlanmıştır. Söz konusu eş dizimliler, öncelikle sözcük türlerine, ardından aldıkları çekim ve yapım eklerine göre alt başlıklarda sınıflandırılmıştır.

İzleyen aşamada eş dizimli birimler, üretkenlik ve bağlama duyarlılık ölçütleri doğrultusunda “dinamik” ve “durağan” yapılar olarak iki gruba ayrılmıştır. Dinamik yapılar, bağlam içinde değişkenlik gösteren, üretken ve geçici kombinasyonları ifade ederken; durağan yapılar kalıplaşmış, sabit ve çoğunlukla deyim, kalıp söz ya da birleşik fiil niteliği taşıyan dil birimleridir. Durağan yapıların belirlenmesinde TDK Sözlüğü’ndeki sınıflandırmalardan ve Çalışkan’ın (2020) söz dizimsel, biçim birimsel ve söylem düzeyli birimlere dayalı tipolojisinden yararlanılmıştır.

Elde edilen bulgular, “bir” sözcüğünün yüksek frekansının yalnızca işlevsel yönüyle değil, aynı zamanda çok sayıda kalıplaşmış yapı içinde yer almasıyla da ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu durum, Türkçede eş dizimsel örüntülerin hem sözcüksel hem de yapısal

düzeyde kalıplaştığını ve dil kullanıcılarının anlam üretiminde bu yapılardan yoğun biçimde yararlandığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: çok sözcüklü birimler, eş dizimlilik, metin birimler, sözcüksel birimler, söz dizimsel birimler.

ABSTRACT

Collocational Patterns of the Word “Bir” in Turkish

This study investigates the collocational patterns of the most frequently used word in contemporary Turkish, “bir” (equivalent to “a/an/one” in English), based on data derived from the TNC version 3.0. Corpus-based software provides essential tools for analyzing word frequency, contextual usage, and collocation structures, thereby enabling research in morphological sequencing, syntactic patterns, and functional lexical units. Earlier contributions, such as the first comprehensive frequency dictionary of Turkish (2003) and Aksan et al.’s A Frequency Dictionary of Turkish (2017), have demonstrated the prominence of function words, with “bir” identified as the most frequently occurring lexical item, appearing 1,332,821 times across 4,971 texts in the TNC.

The present analysis examines the leftward and rightward collocates of “bir” using the TNC 3.0 online interface. The top 2,500 collocates were extracted based on log-likelihood statistics and classified by directional co-occurrence. The study identifies 2,176 rightward, 969 leftward, and 45 null collocational items. These collocates were first categorized by part of speech, then further grouped by their inflectional and derivational morphology.

Subsequently, collocational structures were classified as either “dynamic” or “frozen” based on their productivity and contextual variability. Dynamic units represent productive, flexible combinations that adapt to varying discourse contexts, while frozen structures refer to lexicalized and stable expressions—often corresponding to idioms, formulaic phrases, or compound verbs. The classification of frozen expressions draws on both the TDK (Turkish Language Association) Dictionary and Çalışkan’s (2020) typology, which distinguishes between morphological, lexical, syntactic, and discourse-level units.

The findings reveal that the high frequency of “bir” is attributable not only to its grammatical function but also to its participation in numerous collocational and semi-fixed constructions. These results demonstrate that collocational patterning in Turkish reflects a

high degree of lexical and structural conventionalization, which speakers draw upon to construct meaning in both spoken and written discourse.

Keywords: collocations, discourse units, lexical units, multi-word units, syntactic units.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI.....	i
BEYAN	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
TABLolar DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
1. EŞ DİZİMLİLİK	2
1.1. Eş Dizimlilik	2
1.2. Türkiye’de Eş Dizimlilik Çalışmaları	3
1.3. Çalışmanın Yöntemi.....	6
1.4. Durağan Yapıların Tasnifi.....	9
2. “BİR” SÖZCÜĞÜNÜN BOŞ EŞ DİZİMLİLİKLERİ.....	11
3. “BİR” SÖZCÜĞÜNÜN 1 SAĞ YÖNELİMLİ EŞ DİZİMLİLİKLERİ.....	15
3.1. “Bir” Sözcüğünün 1 Sağ Yönelimli Eş Dizimlileriyle Oluşturduğu Dinamik Yapılar	15
3.1.1. “Bir + İSİM” kuruluşundakiler	15
3.1.2. “Bir + ZAMİR” kuruluşundakiler	24
3.1.3. “Bir + SIFAT” kuruluşundakiler.....	26
3.1.4. “Bir + ZARF” kuruluşundakiler.....	30
3.1.5. “Bir + EDAT” kuruluşundakiler	30
3.1.6. “Bir + BAĞLAÇ” kuruluşundakiler.....	30
3.1.7. “Bir + SAYI” kuruluşundakiler.....	31
3.1.8. “Bir + FİİLİMSİ” kuruluşundakiler	31
3.1.9. “Bir + ÇEKİMLİ FİİL” kuruluşundakiler	32
3.1.10. “Bir + VAR/YOK” kuruluşundakiler.....	32
3.2. “Bir” Sözcüğünün 1 Sağ Yönelimli Eş Dizimlileriyle Oluşturduğu Durağan Yapılar	33
3.2.1. Sözcüksel Birimler	33
3.2.2. Söz Dizimsel Birimler.....	142
3.2.3. Metin Birimler.....	151
4. “BİR” SÖZCÜĞÜNÜN 1 SOL YÖNELİMLİ EŞ DİZİMLİLİKLERİ	171
4.1. “Bir” Sözcüğünün 1 Sol Yönelimli Eş Dizimlileriyle Oluşturduğu Dinamik Yapılar...	171

4.1.1.	“İSİM + Bir” kuruluşundakiler	171
4.1.2.	“ZAMİR + Bir” kuruluşundakiler	173
4.1.3.	“SIFAT + Bir” kuruluşundakiler	174
4.1.4.	“ZARF + Bir” kuruluşundakiler	181
4.1.5.	“BAĞLAÇ + Bir” kuruluşundakiler	182
4.1.6.	“SAYI + Bir” kuruluşundakiler	182
4.2.	“Bir” Sözcüğünün 1 Sol Yönelimli Eş Dizimlileriyle Oluşturduğu Durağan Yapılar ...	183
4.2.1.	Sözcüksel Birimler	183
4.2.2.	Söz Dizimsel Birimler	211
4.2.3.	Metin Birimler	213
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER	216
6.	KAYNAKLAR	219
7.	EKLER	222
EK-1.	TUD’a Göre Bir Sözcüğünün +1/-1 Genişlikteki eş dizimlilikleri	222
EK-2.	2.500 Eş Dizimlinin Log-likelihood Değerine Göre Sıralanması	223
EK-3.	Sağ ve Sol Bağlamda Ortak Olan Sözcükler	235
EK-4.	İlk 2.500 Eş Dizimlinin Sağ ve Sol Bağlama Göre Sıralanması	236
EK-4.1.	Sağ Bağlamdaki Eş Dizimliler	236
EK-4.2.	Sol Bağlamdaki Eş Dizimliler	238
EK-5.	“Bir” Sözcüğünün 1 Sol Yönelimli Birimlerinden Genişleyen Birimler	240

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz.	: Bakınız
krş.	: Karşılaştırınız
TDK	: Türk Dil Kurumu
TNC	: Turkish National Corpus
TUD	: Türkçe Ulusal Derlemi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. 1. İşlem basamakları	9
Tablo 2.1. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli boş eş dizimlilikleri	11
Tablo 2.2. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli boş eş dizimliliklerinin uyumluluk satırları	11
Tablo 2.3. “Bir” sözcüğünün 1 sol yönelimli boş eş dizimlilikleri	12
Tablo 2.4. “Bir” sözcüğünün 1 sol yönelimli boş eş dizimliliklerinin uyumluluk satırları	13
Tablo 3.1. “Bir + İSİM” kuruluşundaki eş dizimlilikler	16
Tablo 3.2. “Bir + İSİM+lAr” kuruluşundaki eş dizimlilikler	17
Tablo 3.3. “Bir + İSİM+(lAr)+A” kuruluşundaki eş dizimlilikler	18
Tablo 3.4. “Bir + İSİM+I” kuruluşundaki eş dizimlilikler	18
Tablo 3.5. “Bir + İSİM+(lAr)+DA” kuruluşundaki eş dizimlilikler	18
Tablo 3.6. “Bir + İSİM+DAN” kuruluşundaki eş dizimlilikler	18
Tablo 3.7. “Bir + İSİM+(s)I” kuruluşundaki eş dizimlilikler	19
Tablo 3.8. “Bir + İSİM+(s)I+n+A” kuruluşundaki eş dizimlilikler	19
Tablo 3.9. “Bir + İSİM+(s)I+n+I” kuruluşundaki eş dizimlilikler	19
Tablo 3.10. “Bir + İSİM+(lAr)+(s)I+n+dA” kuruluşundaki eş dizimlilikler	19
Tablo 3.11. “Bir + İSİM+(s)I+n+dAn” kuruluşundaki eş dizimlilikler	19
Tablo 3.12. “Bir + İSİM+(I)m/(I)mIz” kuruluşundaki eş dizimlilikler	19
Tablo 3.13. “Bir + İSİM+(I)m+A/I/In/lA” kuruluşundaki eş dizimlilikler	19
Tablo 3.14. “Bir + İSİM+(I)n” kuruluşundaki eş dizimlilikler	19
Tablo 3.15. “Bir + İSİM+(lAr)+(n)In” kuruluşundaki eş dizimlilikler	20
Tablo 3.16. “Bir + İSİM+(s)I+n+In” kuruluşundaki eş dizimlilikler	20
Tablo 3.17. “Bir + İSİM+(s)I+y+lA” kuruluşundaki eş dizimlilikler	20
Tablo 3.18. “Bir + İSİM+ki+n+den” kuruluşundaki eş dizimlilikler	20
Tablo 3.19. “Bir + İSİM+(y)lA” kuruluşundaki eş dizimlilikler	20
Tablo 3.20. “Bir + İSİM+Iık+I+n+A” kuruluşundaki eş dizimlilikler	20
Tablo 3.21. “Bir + İSİM+GENİŞ ZAMAN ÇEKİMİ” kuruluşundaki eş dizimlilikler	21
Tablo 3.22. “Bir + İSİM+(s)I+GENİŞ ZAMAN ÇEKİMİ+DIr” kuruluşundaki eş dizimlilikler	21
Tablo 3.23. “Bir + İSİM+(DA)+GENİŞ ZAMAN ÇEKİMİ+DIr” kuruluşundaki eş dizimlilikler	21

Tablo 3.24. “Bir + İSİM+(s)I+GEÇMİŞ ZAMAN ÇEKİMİ” kuruluşundaki eş dizimlilikler	21
Tablo 3.25. “Bir + İSİM+(DA)+GEÇMİŞ ZAMAN ÇEKİMİ” kuruluşundaki eş dizimlilikler	21
Tablo 3.26. “Bir + İSİM” kuruluşundaki isimlerin semantik sınıfları.....	23
Tablo 3.27. “Bir + ZAMİR” kuruluşundaki eş dizimlilikler	24
Tablo 3.28. “Bir sana / onun / bana / senin” birimlerinin uyumluluk satırları	25
Tablo 3.29. “Bir + BASİT SIFAT” kuruluşundaki eş dizimlilikler.....	27
Tablo 3.30. “Bir + TÜREMİŞ SIFAT” kuruluşundaki eş dizimlilikler.....	28
Tablo 3.31. “Bir + BİRLEŞİK SIFAT” kuruluşundaki eş dizimlilikler	29
Tablo 3.32. “Bir + BELİRTME SIFATI” kuruluşundaki eş dizimlilikler.....	30
Tablo 3.33. “Bir + ZARF” kuruluşundaki eş dizimlilikler	30
Tablo 3.34. “Bir + SAYI” kuruluşundaki eş dizimlilikler.....	31
Tablo 3.35. “Bir + SAYI+IncI” kuruluşundaki eş dizimlilikler	31
Tablo 3.36. “Bir + FİİLİMSİ” kuruluşundaki eş dizimlilikler	31
Tablo 3.37. “Bir + ÇEKİMLİ FİİL” kuruluşundaki eş dizimlilikler	32
Tablo 3.38. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli ikileme eş dizimlilikleri.....	34
Tablo 3.39. “Bir öyle bir böyle” biriminin uyumluluk satırları.....	34
Tablo 3.40. “Bir bir” biriminin uyumluluk satırları.....	35
Tablo 3.41. “Bir yanı ... bir yanı ...” biriminin uyumluluk satırları.....	36
Tablo 3.42. “Bir görünüp bir kaybol-” biriminin uyumluluk satırları	37
Tablo 3.43. “Bir iki” biriminin uyumluluk satırları.....	38
Tablo 3.44. “Bir sağa bir sola” biriminin uyumluluk satırları	39
Tablo 3.45. “Bir eksik bir fazla” biriminin uyumluluk satırları	40
Tablo 3.46. “Bir elin nesi var, iki elin sesi var” biriminin uyumluluk satırları	41
Tablo 3.47. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli deyim ve kalıp ifade eş dizimlilikleri.....	42
Tablo 3.48. “Bir araya gel-” biriminin uyumluluk satırları	44
Tablo 3.49. “Bir araya getir-” biriminin uyumluluk satırları.....	44
Tablo 3.50. “Bir kenara atıl-” biriminin uyumluluk satırları	45
Tablo 3.51. “Yerle bir et-” biriminin uyumluluk satırları.....	47
Tablo 3.52. “X ^{SIFAT} bir hâl al-” biriminin uyumluluk satırları.....	48
Tablo 3.53. “Bir hâl ol-” biriminin uyumluluk satırları.....	49
Tablo 3.54. “Bir köşeye çekil-” biriminin uyumluluk satırları.....	50

Tablo 3.55. “Bir o kadar” biriminin uyumluluk satırları	51
Tablo 3.56. “Bir o yana, bir bu yana” biriminin uyumluluk satırları	51
Tablo 3.57. “Bir kenarda dur-” biriminin uyumluluk satırları.....	52
Tablo 3.58. “Bir ilke imza at-” biriminin uyumluluk satırları	53
Tablo 3.59. “Bir taşla iki kuş (vur-)” biriminin uyumluluk satırları.....	54
Tablo 3.60. “Bir deri bir kemik (kal-)” biriminin uyumluluk satırları	55
Tablo 3.61. “Bir yolunu bul-” biriminin uyumluluk satırları.....	56
Tablo 3.62. “Bir bildiği var-” biriminin uyumluluk satırları	57
Tablo 3.63. “Bir düşüncedir al-” biriminin uyumluluk satırları	58
Tablo 3.64. “Bir ayağı çukurda (ol-)” biriminin uyumluluk satırları	59
Tablo 3.65. “ X^{Fiil} -mAsIyla X^{Fiil} -mAsI bir olmuş” biriminin uyumluluk satırları	60
Tablo 3.66. “İki dirhem bir çekirdek” biriminin uyumluluk satırları	61
Tablo 3.67. “Bir ömre bedel” biriminin uyumluluk satırları	62
Tablo 3.68. “Bir tutan” biriminin uyumluluk satırları	63
Tablo 3.69. “Bir lokma bir hırka” biriminin uyumluluk satırları	64
Tablo 3.70. “Bir punduna getir-” biriminin uyumluluk satırları.....	65
Tablo 3.71. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli birleşik sıfat eş dizimlilikleri.....	66
Tablo 3.72. “Bir başka” biriminin uyumluluk satırları	67
Tablo 3.73. “Bir başka” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri	68
Tablo 3.74. “Bir tek” biriminin uyumluluk satırları	69
Tablo 3.75. “Bir sürü” biriminin uyumluluk satırları	70
Tablo 3.76. “Bir diğer” biriminin uyumluluk satırları.....	71
Tablo 3.77. “Bir tür” biriminin uyumluluk satırları.....	71
Tablo 3.78. “Bir dizi” biriminin uyumluluk satırları	72
Tablo 3.79. “Bir miktar” biriminin uyumluluk satırları.....	73
Tablo 3.80. “Bir kısım” biriminin uyumluluk satırları	74
Tablo 3.81. “Bir nevi” biriminin uyumluluk satırları	75
Tablo 3.82. “Bir çeşit” biriminin uyumluluk satırları.....	76
Tablo 3.83. “Bir yığın” biriminin uyumluluk satırları	77
Tablo 3.84. “Bir önceki” biriminin uyumluluk satırları	78
Tablo 3.85. “Bir dolu” biriminin uyumluluk satırları	79
Tablo 3.86. “Bir avuç” biriminin uyumluluk satırları.....	80
Tablo 3.87. “Bir tane” biriminin uyumluluk satırları	80

Tablo 3.88. “Bir sonraki” biriminin uyumluluk satırları	81
Tablo 3.89. “Bir buçuk” biriminin uyumluluk satırları	82
Tablo 3.90. “Bir hoş” biriminin uyumluluk satırları	83
Tablo 3.91. “Bir anlık” biriminin uyumluluk satırları	83
Tablo 3.92. “Bir dahaki” biriminin uyumluluk satırları	84
Tablo 3.93. “Bir ilk” biriminin uyumluluk satırları	85
Tablo 3.94. “Bir göz” biriminin uyumluluk satırları	86
Tablo 3.95. “Bir hava” biriminin uyumluluk satırları.....	87
Tablo 3.96. “Bir numaralı / bir numara” birimlerinin uyumluluk satırları	87
Tablo 3.97. “Bir tanem” biriminin uyumluluk satırları	88
Tablo 3.98. “Bir tip” biriminin uyumluluk satırları.....	89
Tablo 3.99. “Bir gecelik” biriminin uyumluluk satırları.....	90
Tablo 3.100. “Bir ikili” ve “bir üçlü” birimlerinin uyumluluk satırları.....	91
Tablo 3.101. “Bir bütün” biriminin uyumluluk satırları	91
Tablo 3.102. “Bir üst” biriminin uyumluluk satırları	92
Tablo 3.103. “Bir cins” biriminin uyumluluk satırları.....	93
Tablo 3.104. “Bir parçacık” biriminin uyumluluk satırları.....	94
Tablo 3.105. “Bir defalık” biriminin uyumluluk satırları	94
Tablo 3.106. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli birleşik zarf eş dizimlilikleri	95
Tablo 3.107. “Bir süre” biriminin uyumluluk satırları	96
Tablo 3.108. “Bir şekilde” biriminin uyumluluk satırları.....	97
Tablo 3.109. “Bir gün” biriminin uyumluluk satırları	97
Tablo 3.110. “Bir yandan” biriminin uyumluluk satırları	98
Tablo 3.111. “Bir an” biriminin uyumluluk satırları	99
Tablo 3.112. “Bir türlü” biriminin uyumluluk satırları	100
Tablo 3.113. “Bir kez” biriminin uyumluluk satırları.....	100
Tablo 3.114. “Bir arada” biriminin uyumluluk satırları	101
Tablo 3.115. “Bir güzel” biriminin uyumluluk satırları	102
Tablo 3.116. “Bir iyi” biriminin uyumluluk satırları.....	103
Tablo 3.117. “Bir yerde” biriminin uyumluluk satırları	103
Tablo 3.118. “Bir yere kadar” biriminin uyumluluk satırları	104
Tablo 3.119. “Bir anda” biriminin uyumluluk satırları	105
Tablo 3.120. “Bir ara” biriminin uyumluluk satırları	106

Tablo 3.121. “Bir zamanlar” biriminin uyumluluk satırları	107
Tablo 3.122. “Bir anlamda” biriminin uyumluluk satırları.....	107
Tablo 3.123. “Bir müddet” biriminin uyumluluk satırları	108
Tablo 3.124. “Bir taraftan” biriminin uyumluluk satırları.....	109
Tablo 3.125. “Bir dönem” biriminin uyumluluk satırları	110
Tablo 3.126. “Bir parça” biriminin uyumluluk satırları	110
Tablo 3.127. “Bir hayli” biriminin uyumluluk satırları	111
Tablo 3.128. “Bir süredir” biriminin uyumluluk satırları	112
Tablo 3.129. “Bir yanda” biriminin uyumluluk satırları.....	113
Tablo 3.130. “Bir noktaya kadar” biriminin uyumluluk satırları	113
Tablo 3.131. “Bir çırpıda” biriminin uyumluluk satırları	114
Tablo 3.132. “Bir yerden / bir yerlerden” birimlerinin uyumluluk satırları	115
Tablo 3.133. “Bir hiç uğruna” biriminin uyumluluk satırları	116
Tablo 3.134. “(Hep) bir ağızdan” biriminin uyumluluk satırları	117
Tablo 3.135. “Bir ölçüde” biriminin uyumluluk satırları	117
Tablo 3.136. “Bir zaman” biriminin uyumluluk satırları.....	118
Tablo 3.137. “Bir daha” biriminin uyumluluk satırları	119
Tablo 3.138. “Bir nebze” biriminin uyumluluk satırları.....	120
Tablo 3.139. “Bir yol” biriminin uyumluluk satırları	121
Tablo 3.140. “Bir noktada” biriminin uyumluluk satırları	122
Tablo 3.141. “Bir başına” biriminin uyumluluk satırları.....	122
Tablo 3.142. “Bir solukta” biriminin uyumluluk satırları	123
Tablo 3.143. “Bir uçtan bir uca” biriminin uyumluluk satırları	124
Tablo 3.144. “Bir süreliğine” biriminin uyumluluk satırları	125
Tablo 3.145. “Bir temiz” biriminin uyumluluk satırları	125
Tablo 3.146. “Bir ihtimal” biriminin uyumluluk satırları.....	126
Tablo 3.147. “Bir dereceye kadar” biriminin uyumluluk satırları	127
Tablo 3.148. “Bir hamlede” biriminin uyumluluk satırları.....	128
Tablo 3.149. “Bir kerecik” biriminin uyumluluk satırları	129
Tablo 3.150. “Bir defada” biriminin uyumluluk satırları	129
Tablo 3.151. “Bir açıdan” biriminin uyumluluk satırları.....	130
Tablo 3.152. “Bir dikişte” biriminin uyumluluk satırları	131
Tablo 3.153. “Bir tarihte” biriminin uyumluluk satırları.....	132

Tablo 3.154. “Bir kerede” biriminin uyumluluk satırları	132
Tablo 3.155. “Bir anlığına” biriminin uyumluluk satırları	133
Tablo 3.156. “Bir defaya mahsus” biriminin uyumluluk satırları	134
Tablo 3.157. “Bir kalemde” biriminin uyumluluk satırları.....	135
Tablo 3.158. “Bir seferde” biriminin uyumluluk satırları	135
Tablo 3.159. “Bir vakitler” biriminin uyumluluk satırları.....	136
Tablo 3.160. “Bir sıçrayışta” biriminin uyumluluk satırları	137
Tablo 3.161. “Bir kereye mahsus” biriminin uyumluluk satırları	138
Tablo 3.162. “Bir şey” biriminin uyumluluk satırları.....	139
Tablo 3.163. “Bir başkası” biriminin uyumluluk satırları	140
Tablo 3.164. “Bir diğeri” biriminin uyumluluk satırları.....	141
Tablo 3.165. “Bir kimse” biriminin uyumluluk satırları.....	142
Tablo 3.166. “Bir + İSİM+(lAr)+I+n+dA” birimlerinin uyumluluk satırları.....	143
Tablo 3.167. “Bir + ÖLÇÜ İsmi” kuruluşundaki eş dizimlilikler	145
Tablo 3.168. “Bir + ÖLÇÜ İsmi” birimlerinin uyumluluk satırları.....	145
Tablo 3.169. “Bir + SAYI+IncI” kuruluşundaki eş dizimlilikler	147
Tablo 3.170. “Bir + SAYI+IncI” birimlerinin uyumluluk satırları.....	147
Tablo 3.171. “Bir + ZAMAN İsmi” kuruluşundaki eş dizimlilikler	148
Tablo 3.172. “Bir + ZAMAN İsmi” birimlerinin uyumluluk satırları.....	148
Tablo 3.173. “Bir + ZAMAN İsmi+DA” kuruluşundaki eş dizimlilikler	149
Tablo 3.174. “Bir + ZAMAN İsmi+DA” birimlerinin uyumluluk satırları.....	149
Tablo 3.175. “Bir + ZAMAN İsmi+dır” birimlerinin uyumluluk satırları	150
Tablo 3.176. “Bir + ZAMAN İsmi+Ilk+I+n+A” biriminin uyumluluk satırları	150
Tablo 3.177. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli metin birim eş dizimlilikleri.....	151
Tablo 3.178. “Bir kere / bir defa” birimlerinin uyumluluk satırları.....	152
Tablo 3.179. “Bir bu eksikti” biriminin uyumluluk satırları	153
Tablo 3.180. “Bir de” biriminin uyumluluk satırları	154
Tablo 3.181. “Bir bakıma” biriminin uyumluluk satırları	155
Tablo 3.182. “Bir yana / bir tarafa” biriminin uyumluluk satırları.....	155
Tablo 3.183. “Bunda bir iş var” biriminin uyumluluk satırları.....	156
Tablo 3.184. “Bir keresinde / defasında / seferinde” birimlerinin uyumluluk satırları	157
Tablo 3.185. “Bir anlamı / önemi / yararı / faydası” birimlerinin uyumluluk satırları.....	158
Tablo 3.186. “Bir yanlışlık” biriminin uyumluluk satırları	159

Tablo 3.187. “Bir dakika / bir saniye” birimlerinin uyumluluk satırları	160
Tablo 3.188. “Bir sakınca / bir sakıncası” birimlerinin uyumluluk satırları.....	161
Tablo 3.189. “Bir aksilik / bir terslik” birimlerinin uyumluluk satırları.....	162
Tablo 3.190. “Bir tesadüf” biriminin uyumluluk satırları	163
Tablo 3.191. “Bir düşünün / bir düşün” birimlerinin uyumluluk satırları	164
Tablo 3.192. “Bir parantez” biriminin uyumluluk satırları.....	165
Tablo 3.193. “Bir bilsen / bir bilseniz” birimlerinin uyumluluk satırları	165
Tablo 3.194. “Bir görüşe” biriminin uyumluluk satırları	166
Tablo 3.195. “Bir rivayete” biriminin uyumluluk satırları	167
Tablo 3.196. “Bir sorum” biriminin uyumluluk satırları	168
Tablo 3.197. “Bir ricam” biriminin uyumluluk satırları	169
Tablo 3.198. “Bir bakarsınız / bir baktım” biriminin uyumluluk satırları	170
Tablo 4.1. “İSİM + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	171
Tablo 4.2. “İSİM+DA + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	172
Tablo 4.3. “İSİM+IA + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	172
Tablo 4.4. “İSİM+(IAr)+Dan + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	172
Tablo 4.5. “İSİM+(I)m+DA + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	172
Tablo 4.6. “İSİM+(I)m+In + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	172
Tablo 4.7. “İSİM+(s)I+(n)In + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	172
Tablo 4.8. “İSİM+(n)In + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	172
Tablo 4.9. “İSİM + Bir” kuruluşundaki isimlerin semantik sınıfları	173
Tablo 4.10. “ZAMİR + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	174
Tablo 4.11. “ZAMİR+İlgi Hâli + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	174
Tablo 4.12. “ZAMİR + Bir” birimlerinin uyumluluk satırları	174
Tablo 4.13. “BASİT SIFAT + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	176
Tablo 4.14. “TÜREMİŞ SIFAT + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	177
Tablo 4.15. “BİRLEŞİK SIFAT + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	179
Tablo 4.16. “BELİRTME SIFATI + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	181
Tablo 4.17. “ZARF + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	181
Tablo 4.18. “BAĞLAÇ + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	182
Tablo 4.19. “SAYI + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	182
Tablo 4.20. “SAYI+A + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	182
Tablo 4.21. “SAYI+DA + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	183

Tablo 4.22. “SAYI+IncI + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler	183
Tablo 4.23. “Bir” sözcüğünün 1 sol yönelimli deyim ve kalıp ifade eş dizimlilikleri	184
Tablo 4.24. “Dört bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri	184
Tablo 4.25. “Dört bir taraf (veya yan)” biriminin uyumluluk satırları	185
Tablo 4.26. “Günlerden bir gün” biriminin uyumluluk satırları	186
Tablo 4.27. “İçimde bir X var” biriminin uyumluluk satırları	187
Tablo 4.28. “Her kafadan bir ses çık-” biriminin uyumluluk satırları	188
Tablo 4.29. “Bire bir” biriminin uyumluluk satırları	189
Tablo 4.30. “Elde bir” biriminin uyumluluk satırları	191
Tablo 4.31. “Arada bir” biriminin uyumluluk satırları	192
Tablo 4.32. “İkide bir” biriminin uyumluluk satırları	193
Tablo 4.33. “Başka bir” biriminin uyumluluk satırları	194
Tablo 4.34. “Başka bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri	195
Tablo 4.35. “Herhangi bir” biriminin uyumluluk satırları	196
Tablo 4.36. “Herhangi bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri	197
Tablo 4.37. “Tek bir” biriminin uyumluluk satırları	198
Tablo 4.38. “Tek bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri	199
Tablo 4.39. “Çok bir” biriminin uyumluluk satırları	200
Tablo 4.40. “Az bir” biriminin uyumluluk satırları	201
Tablo 4.41. “Az bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri	202
Tablo 4.42. “Bütün bir” biriminin uyumluluk satırları	202
Tablo 4.43. “Fazla bir” biriminin uyumluluk satırları	203
Tablo 4.44. “Fazla bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri	204
Tablo 4.45. “Daha bir” biriminin uyumluluk satırları	205
Tablo 4.46. “Sadece bir” biriminin uyumluluk satırları	206
Tablo 4.47. “Yalnızca bir” biriminin uyumluluk satırları	207
Tablo 4.48. “Hele bir” biriminin uyumluluk satırları	208
Tablo 4.49. “Eğer bir” biriminin uyumluluk satırları	209
Tablo 4.50. “Örneğin bir” biriminin uyumluluk satırları	210
Tablo 4.51. “İSİM+DA + Bir” birimlerinin uyumluluk satırları	211
Tablo 4.52. “Sayı+IncI + Bir” birimlerinin uyumluluk satırları	213
Tablo 4.53. “Şaka bir yana” biriminin uyumluluk satırları	214

GİRİŞ

Derlem yazılımlarının sözcük listesi oluşturma, sözcük sıklıklarını bulma, bağlam içi sözcük arama gibi özellikleri sayesinde sözcük bilgisi alanına önemli katkıları olmuştur. Bu özellikler eş dizimlilikler, biçimbirim dizileri ve dil bilgisel örüntülere dair araştırmalar yapmayı sağlamıştır. Yazılımların kapasitesinin artmasıyla birlikte sözcük sıklığı sonuçları önem kazanmıştır. Günümüz Türkçesinin ilk kapsamlı sıklık sözlüğü 2003 yılında İlyas Göz tarafından “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü” adıyla hazırlanmış, bu çalışmadan 14 yıl sonra ise Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) temelinde Aksan ve diğer. (2017) A Frequency Dictionary of Turkish’i yayımlamışlardır.

Sıklık listelerinde ilk sıralardaki sözcüklerin tanımlık, edat, bağlaç, zamir, eylem gibi sözcükler olduğu göze çarpmış, bir başka deyişle işlev sözcüklerinin ilk sıralarda yer aldığı tespit edilmiştir. Yüksek sıklıkta kullanılan sözcüklerin sözlükselleşmiş veya dil bilgisel özellik taşıyan birimlerin kuruluşunda yer alması sıklığını artırmaktadır. Yüksek sıklıktaki sözcükler; dil bilgisel işlevler üstlenme, daha geniş birimlerin kuruluşuna katkıda bulunma, çok anlamlı ve çok görevli olma özelliği taşımaktadır.

“Bir” sözcüğü TUD esas alındığında sözlü ve yazılı 4.971 metinde ve 1.332.821 kullanım sıklığıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu veriler, “bir” sözcüğünün Türkçenin en sık kullanılan sözcüğü olduğu bilgisini vermektedir. Bu tez çalışmasının amacı ise Türkçenin en sık sözcüğü durumundaki “bir”in eş dizimliliklerini incelemektir. “Bir” sözcüğünün eş dizimlilikleri incelenerek “bir” sözcüğü ile kurulan çok sözcüklü birimlere, “bir” sözcüğünün dil bilgisel görevlerine, sözcüksel eş dizimlilerine TUD’daki veriler ışığında ulaşılmaya çalışılmıştır. İncelemeler sonucunda “bir” sözcüğünün kullanım sıklığının fazla olmasının sebepleri verilmiştir. Bu çalışmada “bir” sözcüğünün en sık kullanılan sözcük olmasını sağlayan özellikleri üzerinde durularak ayrıca sözlü ya da yazılı dildeki kullanımlarında farklılıklar olabileceği düşüncesi ve bahsi geçen sözcüğün kullanım sıklığının geçmişten günümüze arttığı hipotezi araştırılmıştır.

1. EŞ DİZİMLİLİK

1.1. Eş Dizimlilik

Eş dizimlilik kavramı dil biliminde farklı araştırmacılarca çeşitli açılardan ele alınmış ve tanımlanmıştır. Bu farklılıklar, araştırmacıların bağlı olduğu dil bilimi gelenekleri ile pedagojik, sözlük bilimsel, bilişimsel ya da bağlamcı yaklaşımlara göre değişkenlik göstermiştir (Doğan, 2023). Poulsen'ün (2005) derleminden hareketle Doğan'ın (2023) aktardığı üzere, eş dizimlilik terimi; sözcüklerin bir metinde birlikte kullanılma sıklığı, açık ya da sınırlı eş dizimlerin varlığı, dil bilgisel olarak biçimlenme durumu gibi çeşitli ölçütlere bağlı olarak farklı anlamlarda kullanılmaktadır.

Van Der Meer (1998), eş dizimlerin temel özelliklerini; iki veya daha fazla sözcük biriminden oluşması, bileşenler arasında belirgin bir niteleyici-nitelenen ilişkisi bulunması, metaforik anlam taşımaması, dilde sık tekrar edilmesi, geleneksel ve kullanıma hazır yapı blokları olması, toplumsal uzlaşıyla kabul görmüş olması, bileşenlerin birbirini seçici yapısı, daha büyük dilsel yapıların parçası olması ve dilin toplumsal birimleri olarak görülmesi şeklinde sıralamıştır (Doğan, 2023). Bu tanımlamalar, eş dizimliliklerin oluşumunda dilin sosyal boyutuna işaret etmekte ve onların kullanımında toplumsal kabulün önemini vurgulamaktadır.

Eş dizimlilik üzerine ilk temel açıklamalar İngiliz dilbilimci Firth'e (1957, 1968) aittir. Firth, eş dizimlileri genellikle birlikte kullanılan, karşılıklı birbirini çağrıştıran ve zorunlu ardışıklık olmaksızın yakın bağlamda bulunan sözcükler olarak tanımlamış, eş dizimsel anlamın bağlama bağlı ve dinamik olduğunu belirtmiştir (Çalışkan, 2014a; Doğan, 2023). Bu yaklaşım bağlamcı bir perspektif sunarken eş dizimlilerin metin içindeki kullanım sıklığına dayalı incelenmesini öne çıkaran sıklık temelli yaklaşımla da ilişkilidir.

Halliday (1966, 2004) ve Sinclair (1991) ise Firth'in temelini attığı sıklık temelli yaklaşımı geliştirerek eş dizimlilerin metin içinde belirli mesafelerde ortaya çıkışlarına dikkat çekmişlerdir. Sinclair, eş dizimlileri cümle sınırları içinde değerlendirerek iki ya da daha fazla sözcüğün arasında en fazla dört sözcük mesafe olmasını ölçüt olarak belirlemiştir. Ayrıca eş dizimlileri anlamlı ve rastlantısal olmak üzere ayırarak anlamlı olanların dilin

yapısında önemli işlevler üstlendiğini vurgulamıştır (Doğan, 2023). Bununla birlikte Sinclair, eş dizimlilerin yalnızca sözcüksel birliktelikler olduğunu; dil bilgisel kalıplardan farklı olduğunu özellikle belirtmiştir.

Bu görüşlere karşın, bazı araştırmacılar eş dizimlilerin dil bilgisel olarak iyi biçimlenmiş sözcük dizimleri olması gerektiğini savunmaktadır. Örneğin, Kjellmer (1987) eş dizimlilerin dil bilgisel açıdan tutarlı yapılar olduğunu ileri sürerken Nesselhauf (2005) sıklık temelli ve anlam temelli yaklaşımları birleştirerek derlem verilerinin eş dizimlilerin tespiti ve tanımlanmasında tamamlayıcı bir kaynak olduğunu göstermiştir.

Eş dizimlilerin sözcük birimleri (lexeme) mi yoksa sözcük biçimleri (word form) arasında mı gerçekleştiği konusu ise farklı yaklaşımlara açıktır. Sinclair (1991) ve Halliday (1966), eş dizimlilerin sözcük birimleri arasındaki ilişkiler olduğunu savunurken Firth (1957) biçimsel düzeyde, yani sözcük biçimleri arasında gerçekleşen birlikteliklere odaklanmıştır. Bu farklılık, eş dizimlilerin araştırıldığı bağlam ve yöntemle göre değişmektedir.

Son olarak anlam temelli yaklaşım eş dizimlilerin deyimler, serbest birleşmeler ve diğer kalıp dil birimleriyle örtüşen, birbirine yakın ama farklılıklar gösteren alanlarda yer aldığını vurgular. Bu yaklaşım, sözlük biliminde eş dizimlilerin daha ayrıntılı sınıflandırılmasına ve ikinci dil öğretiminde daha işlevsel tanımlanmasına katkıda bulunmuştur (Hanks, 2006; Evert, 2004).

Özetle, eş dizimlilik hem sözcüklerin metin içinde belirli sıklıklarla birlikte kullanılmaları hem de bu birlikteliklerin geleneksel, keyfi ve toplumsal uzlaşıya dayalı olmasıyla tanımlanan, dilin dinamik ve çok boyutlu bir olgusudur. Bu yönüyle, farklı dil bilimsel gelenekler ve yaklaşımlar eş dizimlileri ya sıklık ve kullanım bağlamı üzerinden ya da anlam ve dil bilgisel yapılar aracılığıyla inceleyerek kavramın çok yönlü doğasına ışık tutmaktadır.

1.2. Türkiye’de Eş Dizimlilik Çalışmaları

Türkiye’de eş dizimlilik çalışmaları, özellikle derlem dil bilimi çalışmalarının yaygınlaşmasıyla son yıllarda önem kazanan bir araştırma alanı olmuştur. 2000’li yılların

başından itibaren Batı'daki hesaplamalı dil bilimi ve eş dizimlilik alanındaki gelişmeler, Türk dili araştırmacılarını da bu konuya yöneltmiş ve çalışmalar hız kazanmıştır. Türkiye'de eş dizimlilik çalışmaları, hesaplamalı dil bilimi, doğal dil işleme, sözlükçülük ve dil öğretimi alanlarında belirginleşmiş; Özkan (2011), Çalışkan (2014a, 2014b, 2019a, 2019b, 2019c), Doğan (2016) gibi araştırmacılar öncü rol oynamıştır. Mersin dil bilimi çevresinde yürütülen derlem tabanlı hesaplamalı çalışmalar (Aksan ve Aksan, 2015a, 2015b; Yıldız, 2016) ise çok sözcüklü dil birimlerinin yapısı ve işlevi hakkında önemli veriler sunmuştur.

Ancak Türkoloji alanındaki son dönemde yapılan bazı çalışmalar, modern eş dizimlilik anlayışından uzak ve kavramsal açıdan sorunlu olduğu için eleştirilmiştir. Bunun temelinde, Firth'ün (1957) belirsiz biçimde ortaya koyduğu eş dizim kavramının sonraki araştırmalarda farklı amaç ve yöntemlerle çeşitli yorumlara yol açması yatmaktadır (Herbst, 1996). Ayrıca eş dizimlilik, doğal dili işleme, makine çevirisi, dil öğretimi, sözlük bilimi gibi çok sayıda disiplinin ilgi odağı olmuş; bu da kavramın farklı anlamlarda algılanmasına ve yöntemsel çeşitlenmeye neden olmuştur (Hausmann, 2004).

Türkoloji alanındaki araştırmalarda kuramsal ve metodolojik tutarsızlıklar, terim karışıklıkları sıkça görülmekte; Özkan'ın derlem temelli tespit yöntemleri metodolojik açıdan ilerleme sağlasa da eş dizim ve birliktelik kavramlarının ayrımı ve kullanımı açısından açıklık gerekmektedir. Özkan'a göre birliktelik, eş dizimliliğin ön koşulu olup dil birimleri anlam gereği bir araya gelebilir; ancak bunların metin içinde sık ve anlamlı biçimde dağılım göstermesiyle eş dizim yapıları ortaya çıkar (Özkan 2011). Bu durum, eş dizim kavramının çok geniş ve bazen belirsiz bir alana yayılmasına yol açmaktadır.

Bu gelişmeler, eş dizimlilerin temel özelliği olan gelenekselleşmiş, kullanıma hazır sözcük birlikteliklerinin doğru ayırt edilmesinin önemini göstermektedir. Ayrıca, eş dizimlilik alanındaki son araştırmalar, Halliday ve Hasan'ın metin bağdaşıklığı (1976) ve Hoey'in çağrışım kuramı (2005) gibi teorilerle uyumlu olarak bağlamsal ve bağdaşıklık odaklı bir yaklaşımı benimsemektedir. Ancak bu bağlamda yapılan tanımlar bazen dil bilgisel olarak tamamlanmamış ya da kurumsallaşmamış öbekleri de kapsayacak biçimde genişletilmekte, bu da hem eş dizimlilerin belirlenmesini hem de dil öğretimi ve sözlükçülük alanlarına katkı sağlamasını sınırlamaktadır.

Eş dizimlilik araştırmaları, son 10-15 yılda dil öğretimi, söz varlığı ve sözlükçölük gibi alanlarda önemli kazanımlar sağlamıştır. Sözlüklerin temel işlevleri olan metin çözümleme ve metin oluşturma açısından, eş dizim bilgisi vazgeçilmezdir. Bir dil kullanıcısının hem genel söz varlığı hem de eş dizimsel söz varlığı bilgisini yeterli ve etkin biçimde kullanabilmesi, dilsel yeterliliğin temel unsurlarındandır. Bu süreçte, eş dizimlerin nasıl öğrenilip öğretileceği ve sözlüklerde ne kadarının, nerede ve nasıl sunulacağı önemli sorunlardır. (Doğın, 2023)

Tek dilli sözlükler ister genel amaçlı ister öğrenci sözlüğü olsun, bu ihtiyaçları karşılamak üzere tasarlanmalıdır. Sözlüklerin kullanıcıların zorluk yaşayabileceğı eş dizimliler hakkında yeterli bilgi sağlaması gerekir. Sözcüklerin farklı anlamlarının ortaya çıkışında eş dizimlilerin önemli rolü vardır; Benson (1990) çok anlamlı sözcüklerin tanımlanmasında eş dizimlilerin ayrılmaz bir parça olduğunu belirtmiştir. Doğın'ın (2015, 2016) çalışmaları ise Türkçe sözlüklerde eş dizimlilerin genellikle yeterince betimlenmediğini ve çoğunlukla deyim veya birleşik sözcüklerle karıştırıldığını göstermiştir.

Eş dizimlileri belirlemek ve doğru biçimde betimlemek, sözlükçüler için zorlu ancak kaçınılmaz bir görevdir. Doğal dillerde eş dizimsel kullanım biçimleri çeşitlilik gösterdiğinden hangi eş dizimlilerin hangi sözlük türünde, nasıl sunulacağına karar vermek önemlidir. Metin çözümleme ve oluşturma süreçlerinde kullanılacak sözlüklerde sınırlandırılmış eş dizimlilerin betimlenmesi, sözcüğün çok anlamlılığının eş dizimsel kullanımdan kaynaklandığını tespit etmeye yardımcı olur. Bu nedenle, çok amaçlı tek dilli sözlüklerde madde başı sözcüğün eş dizimsel sınırlılıklarının tanımın ayrılmaz parçası olarak verilmesi gerekmektedir (Benson 1990).

Özellikle Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde eş dizimlilik bilgisi kritik önemdedir. Öğrencilerin dört temel dil becerisinin gelişiminde, sözcük öğretimi ve söz varlığı bilgisinin artırılmasında eş dizimsel bilginin yeri büyüktür. Eş dizimsel söz varlığı geniş olan öğrenciler, doğal olmayan veya kabul edilmeyen birleşmeler yapma olasılığını azaltırken, bu bilgi yetersiz olanlar hatalı kullanımlar yapma riskini artırmaktadır. Ayrıca, okuma ve dinleme becerilerinde eş dizim bilgisi yetersiz olan öğrencilerin anlamayı zorlaştıran birleşmelerle karşılaşması anlama düzeylerini düşürürken, bilgi yeterli olduğunda anlamada artış görülmektedir (Şimşek, 2008).

Bu nedenlerle, öğrencilerin eş dizimlilere yönelik ihtiyaçlarının karşılanması ve Türkçe sözcük kapasitelerinin artırılması için eş dizimsel kullanımların belirlenmesi ve bu kullanımları içerecek sözlüklerin oluşturulması veya mevcut sözlüklerin geliştirilmesi zorunludur (Doğan, 2023).

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada “bir” sözcüğü TUD temelinde incelenmiştir. TUD, günümüz Türkçesinin dengeli ve 50 milyon sözcük kapasitesiyle büyük ölçekli ve genel amaçlı bir derlemi olarak tasarlanmıştır. TUD; 48+- milyonu yazılı ve 2+- milyonu sözlü dilden derlenen 50 milyon sözcük hacminde bir derlemdir. Derlem 1990-2013 yıllarını kapsayan, çok farklı alan ve türden yazılı ve sözlü örnekleri içeren, dengeli ve temsil yeterliğine sahip bir derlemdir. TUD 3.0 sürümüne çevrim içi olarak erişilmekte ve derlemde kısıtlama ölçütleri ile medya, metin örnekleme, konu alanı, türev, metin biçimi, yazar cinsiyeti, hedef okur, metin türü vb. gibi sorgulamalar gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca sözcük türüne ve eklere göre de sorgu yapılabilen ve çok sözcüklü birimler aranabilmektedir (TNC, 2025).

Çalışmada çevrim içi ortamda kullanıma sunulan TUD 3.0. sürümü kullanılmıştır. Sorgu arayüzünden basit sorgu ve devamında standart arama (temel) seçilmiştir. Çalışma kapsamında “bir”den hemen önce ve hemen sonra kullanılan birimlere ulaşılmak istendiği için pencere aralığı sol ve sağdan 1 sözcükle sınırlandırılmış, yayın yılı 1990-2013 yıllarını kapsayacak şekilde standart arama kutucuğunda “bir” sözcüğü aranmıştır. Derlemde “bir” sözcüğünün 4.971 metinde toplam 1.332.821 kez kullanıldığı gözlenmiştir. TUD’da eş dizimlilik analizi, ilk 2.500 sıradaki eş dizimliyle sınırlı olduğu için “bir” sözcüğüne ait ilk 2.500 eş dizimli sözcük Excel dosyasına aktarılmıştır. Bu dosyanın ilk sayfası EK-1’de sunulmuştur. Derlemin sağladığı 2.500 eş dizimli sözcük “bir”in hem sağında hem de solunda kullanılan birimleri içermektedir. TUD’da eş dizimliliklerin çıkarılmasında log-likelihood, MI, MI3, T-Skoru, Dice Coefficient, Log Dice Coefficient değeri gibi farklı istatistiksel analizler yapılabilmektedir. Kullanım sıklığı yüksek ve semantik açıdan tutarlı birimleri tespit etmede en yaygın kullanılan log-likelihood değeri olduğu için log-likelihood değeri esas alınmış ve diğer sütunlar silinmiştir. Bu dosya EK-2’de yer almaktadır.

Çalışmada 2.500 eş dizimli sözcüğün tamamı değerlendirilmiştir. Değerlendirmeye öncelikle log-likelihood değerine göre sıralı 2.500 eş diziminin tasnif edilmesiyle

başlanmıştır. Tasnifin ilk aşamasında TUD'un vermiş olduğu listede bir kez sıralamasına karşın “bir”in hem sağında hem de solunda eş dizimliler tespit edilmiştir. Zira bazı sözcüklerin eş seslisinin olması veya çoğunlukla sözcük türü sıfat olan birçok sözcüğün bir sözcüğünden hem önce hem de sonra kullanılabılme durumu nedeniyle toplam eş dizimli sözcük sayısı 2.500’ün üzerindedir. Hangi sözcüklerin hem sağ hem de sol yönelimli olarak bir sözcüğüyle birlikte kullanıldığını tespit etmek için TUD’un düzenli ifade aramalarından yardım alınarak aramalar “bir ...” ve “... bir” şeklinde yapılmıştır. Örneğin, “mavi” sözcüğü “bir mavi” ve “mavi bir” şeklinde yazılarak aratılmıştır. Çıkan sonuçlarda öncelikle sözcüğün gözlenen sıklığının iki ve üstünde olup olmadığına bakılmış, ikinci aşamada ise sıklığı ikiden fazla olmasına karşın uyumluluk satırları incelendiğinde tesadüfi olarak yan yana gelenler dışlanarak anlamlı en az iki kullanım olması ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu şekilde “bir” sözcüğünün sağında ve solunda anlamlı iki ve daha fazla kullanımı olan sözcükler tablolarda “*” ile gösterilmiştir. İki dosyada da ortak olan * işaretli bu sözcüklerin sayısı 690 olup tablonun bu doğrultuda düzenlenmiş hâli EK-3’te verilmiştir. Bu veriler elde edildikten sonra “bir” sözcüğünün sağında kullanılan sözcükler bir Excel dosyasına, “bir” sözcüğünün solunda kullanılan sözcükler ise başka bir Excel dosyasına alınmış; “bir” sözcüğüyle herhangi bir anlam ve dil bilgisi bağı bulunmayan sözcükler ise boş eş dizimlilik adı verilen dosyaya aktarılmıştır. Böylelikle “bir sözcüğünün 1 sağ yönelimli eş dizimlilikleri”, “bir sözcüğünün 1 sol yönelimli eş dizimlilikleri” ve “boş eş dizimlilikler” adında üç Excel dosyası oluşmuştur. Buna göre “bir” sözcüğünün sağında 2.176, solunda 969 eş dizimli sözcük yer almış; 45 sözcük ise boş eş dizimlilik olarak tespit edilmiştir. Bunlara ilişkin tablolar EK-4’te sunulmuştur.

Çalışmanın bir sonraki aşamasında “bir” sözcüğünün sağındaki 2.176 eş dizimli sözcük ile solundaki 969 eş dizimli sözcükten oluşan Excel tabloları söz konusu eş dizimlilerin türü esas alınarak tasnif edilmiştir. Bu ikinci aşamalı tasnifte de log-likelihood değerlerine göre oluşan sıralamaya sadık kalınmış, sözcüklerin alfabetik olarak dizilmesinden kaçınılmıştır. Eş dizimli sözcüğün türü kesin olarak belirlenemeyecek durumlarda bu sözcüklerin TUD’daki uyumluluk satırlarına bakılmıştır. Sözcüğün uyumluluk satırlarındaki kullanımlarında hangi türde kullanım çok ise nihai grupta o sözcük türü esas alınmıştır. Bu yöntem eş seslisi olan sözcükler için de devam ettirilmiştir. Çalışmanın üçüncü aşamasında ise aynı sözcük türü altında sıralanan eş dizimliler aldıkları çekim ve yapım ekleri dikkate alınarak yeniden gruplandırılmıştır. Böylece söz gelimi “Bir

+ İSİM” başlığı altında “Bir + İSİM+A, Bir + İSİM+DA, Bir + İSİM+IAr” gibi alt başlıklar oluşmuştur.

Bu başlıkta bir hususa dikkat çekmekte fayda vardır: “Bir” sözcüğünün TUD tarafından verilen 2.500 eş dizimlisi arasında bazı sözcüklerin hem düzeltme işaretli (^) hem düzeltme işaretsiz yazımlarının yer aldığı görülmüştür. Bu durumda farklı yazılan ama aynı anlama gelen sözcükler bir arada değerlendirilmiştir. 2.500 eş dizimli sözcük içinde bu şekilde tespit edebildiğimiz sözcük çiftleri şunlardır: mekân ve mekan, ân ve an, kâğıt ve kağıt, ilâhi ve ilahi, hâl ve hal, hikâye ve hikaye, mekânda ve mekanda, üslûpla ve üslupla, âdeta ve adeta.

Verilerin düzenlenmesiyle ilgili son aşamada sözcük türlerine göre ayrıştırılan birimler dinamik ve durağan olmalarına göre yeniden tasnif edilmiştir. Listede yer alan “bir kadın (seni aradı), (istenmeyen) bir durum, bir sorun (var), (önemli) bir rol” gibi dinamik; “bir süre (düşünmek), bir nevi (bitkisel ilaç), bir ara (kendime geldim)” gibi birimler ise durağan yapılar olarak düşünülmüştür. Gerek dinamik gerekse durağan yapılar dil bilgisel açıdan biçimlenmiş ve aralarında semantik bütünlük bulunan birimlerdir. Ancak dinamik yapılar üretken dil birimleriyken durağan yapılar belli ölçüde kalıplaşan dil birimleridir. Durağan yapıların tespitinde bu tür birimlerin Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğü’nde deyim, atasözü, birleşik kelime, kalıp söz, birleşik fiil şeklinde listelenmesi yol gösterici olmuştur. Öte yandan TDK Sözlüğü’nde yer verilmeyen fakat belli bir sıklık düzeyini yakalamış, dil bilgisel ve semantik açıdan biçimlenerek yeni bir durum, kavram, olgu vb.yi karşılar hâle gelmiş birimler de durağan yapılar içinde değerlendirilmiştir.

Bu noktada söz konusu durağan yapıların bir kısmının söz gelimi “bir süre (düşünmek), bir dolu (iş), bir iki (gün), bir başına, bir şey” gibi birimlerin ilk bakışta herhangi bir bağlam gerektirmeden ayırt edilebildiğini; buna karşılık “bir yana (krş. her şey bir yana, bir yana ayırmak), bir yerden (krş. bir yerden hatırlamak, uzak bir yerden gelmek)” şeklindeki kullanımlarda “her şey bir yana, bir yerden hatırlamak” şeklindeki bağlamlardan emin olmak için derleme başvurulması gerektiğini kaydetmekte fayda vardır. Bir diğer husus ise ardışık ikili birim esasına göre listelenip sözcük türü ve dil bilgisel yapı bakımından ayrıştırılan birimlerden bazılarının daha geniş birimler içinde yer almasıdır. Örneğin “bir süre” birimi “kısa bir süre, çok kısa bir süre, bir süre önce, bir süre önce de” şeklinde genişleyebilmekte; ilk bakışta dil bilgisel açıdan biçimlenmemiş gibi görünen “bir elin”

birimi “Bir elin nesi var, iki elin sesi var”; “bir ricam” birimi “bir ricam olacaktı/var” kullanımında görüldüğü üzere daha geniş bir yapının parçası olarak ilk 2.500 eş dizimli sözcük içinde yer almaktadır. Bu nedenle çalışmada hem ardışık ikili hâliyle durağan bir birim olan hem de genişlemiş hâliyle durağan bir birimin parçası olan bütün yapılar üzerinde durulmuştur.

Bu hususlar göz önünde bulundurularak tablolarda aynı türden eş dizimliler bir arada verilmiş, öte yandan ileride durağan yapılar başlığı altında ele alınacak birimler koyu vurgulanarak belirginleştirilmiştir. Aşağıda, çalışmada izlenen işlem basamakları sırasıyla gösterilmiştir:

Tablo 1.1. İşlem basamakları

1. Basamak	TUD’dan 2.500 eş dizimlinin çıkarılması	EK-1
2. Basamak	2.500 eş dizimlinin log-likelihood değerine göre sıralanması	EK-2
3. Basamak	Sol ve sağ bağlamda ortak olan sözcüklerin tespit edilerek tabloların düzenlenmesi	EK-3
4. Basamak	2.500 eş dizimli sözcüğün sol ve sağ yönelimli olarak sıralanması, boş eş dizimliliklerin tespiti	EK-4
5. Basamak	Sol ve sağ yönelimli eş dizimlilerin sözcük türüne göre tasnif edilmesi	Ana Metinde
6. Basamak	Sözcük türüne göre tasnif edilen eş dizimlilerin dil bilgisel kuruluşları esas alınarak yeniden sınıflandırılması	Ana metinde
7. Basamak	Sınıflandırılan birimler içinden durağan yapıların tespit edilmesi	Ana metinde

1.4. Durağan Yapıların Tasnifi

İnceleme kısmında da görüleceği üzere durağan yapılar çok farklı dil bilgisel yapılar ve işlevlerle ortaya çıkmaktadır. Bu durumda TDK Sözlüğü’nün çizdiği “atasözü, deyim, birleşik kelime, birleşik fiil, kalıp söz” şeklindeki çerçeve yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda durağan yapılar mümkün olduğunca semantik bir etiket kullanılmadan sunulmuştur. Durağan yapılarla ilgili Çalışkan’ın (2020) semantik bir ön belirleme içermeyen tasnifi bu noktada yol gösterici olmuştur. Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılmak üzere bir söz varlığı önerisinde bulunan Çalışkan (2020), listesindeki söz varlığı öğelerini sözcük sınırlarını “fiziksel ve işlevsel” olarak aşma temelinde iki ana gruba

ayırmış; sözcük sınırlarının fiziksel olarak aşıldığı grupta biçim birimsel, sözcüksel ve söz dizimsel birimleri; işlevsel olarak aşıldığı grupta ise söylem birimleri değerlendirmiştir. Buna göre; “Havalar ısındı.” cümlesindeki “havalar” kullanımı sözcük-ek kalıplaşmasına dayalı bir biçim birimsel birim iken “karnı acıkmak” sözcüksel, “Ahmet adında” söz dizimsel bir birimdir. “**Affedersiniz**, tuvalet nerede **acaba?**” cümlesinde koyu dizilen ifadeler ise söylem birim şeklinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada biz de Çalışkan’ı takip ederek “bir” sözcüğünün sağ ve sol yönelimli eş dizimlileriyle oluşturduğu durağan yapıları aynı çerçevede inceleyeceğiz.

2. “BİR” SÖZCÜĞÜNÜN BOŞ EŞ DİZİMLİLİKLERİ

Bu bölümde, “bir” sözcüğünün sağında ve solunda yer alan ancak aralarında kalıcı bir anlamsal ya da işlevsel ilişki bulunmayan birliktelikler, yani boş eş dizimlilikler incelenmiştir. Boş eş dizimlilikler, “bir” sözcüğü ile herhangi bir dil bilgisel bağlam oluşturmayan, semantik bütünlük taşımayan ve tesadüfi olarak yan yana gelen birimlerden oluşmaktadır.

Araştırmada, 2.500 sözcüklük eş dizimlilik listesinden hareketle, “bir” sözcüğüyle 1 sağ yönelimli 29; 1 sol yönelimli ise 42 boş eş dizimlilik tespit edilmiştir. Bu birlikteliklerden 26’sı hem sağda hem solda ortaklaşa görülmesi nedeniyle özel olarak * işareti ile işaretlenmiştir. Boş eş dizimlilikler, “bir” sözcüğü ile birlikte kullanımları sıklıkları verilerek log-likelihood ölçütüne göre yüksekten düşüğe sıralanmıştır:

Tablo 2.1. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli boş eş dizimlilikleri

ve*/248, en*/53, kaç*/2325, kendi*/64, bazı*/8, ile*/69, hiçbir*/5, biraz*/7, devam*/17, ortaya*/49, birkaç*/10, birçok/2, 1*/30, bi*/3, ayırım/170, mi*/47, için*/6, işadami*/189, dedi*/8, kim*/6, ise*/5, 6*/5, geçenlerde*/2, mustafa*/22, ortadan*/12, dr./5, anlamına*/2, 7*/4, mehmet*/23

Tablo 2.2’deki örnekler, boş eş dizimliliklerin “bir” ile yan yana gelişlerinin dilsel anlam ve işlev açısından zayıf, bağlamdan bağımsız, yapısal ve anlamsal bütünlükten yoksun olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, “Şüphesiz ikili bir devinim, basit bir ‘kendi oluş’ değil.” cümlesindeki “bir kendi” ifadesi, kalıcı bir birlik oluşturmayıp sözcüklerin yan yana gelmesinden ibaret bir boş eş dizimlilik örneğidir.

Tablo 2.2. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli boş eş dizimliliklerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

“Yeni pazarlar keşfetmek hedefiyle geliştirdikleri şirket büyüme stratejileri çerçevesinde dünyayı **bir ve** tek pazar haline getirmeye çabalamaktadırlar.”

“Belki siz de, bütün paranızın çekilmesi için, göstermelik olarak belki **bir, en** iyimser tahminle de iki-üç kez kazanacaksınız.”

“Bunlardan biri şöyleydi: 6/7 6/7 Eylül olaylarından **bir kaç** gün evvel, Beyoğlu’ndaki ünlü bir Rum saat tamircisinin dükkânına iki kişi antika bir saat getirmişler.”

“Şüphesiz ikili bir devinim, basit **bir "kendi"** oluş” değil.”

“Arada **bir bazı** ülkeler büyük paralar ödeyerek kendi topraklarından çıkan bu tarihsel değerleri satın alma yoluna gidiyorlardı.”

“Yol yoktur, su yoktur, su vardır fakat, mahallenin kumlusundan tam 25 yıl sonra gelmiştir ve o da üç saat; geceyarısından sonra saat **bir ile** dört arasında verilmektedir.”

“Bire **bir hiçbir** depremzede ile konuşmuyordum ve bireysel isteklerini dinlemiyordum.”

“Altını değiştireyim **bir. Biraz** da mama vereyim.”

“Yaradılış ile birlikte **bir devam** da var.”

“Hakikaten öyledir: **Bir ortaya** çıkıp anlattıklarına bak, bir de dikkatle yaptıklarına; tam tersidir.”

“Ayda **bir, birkaç** parça gıda maddesi, buzdolabına konur, yumurtalar yumurta rafına, peynir, peynir gözüne, yağ, yağ bölümüne: sebzeler ise sebzeliğe...”

“Bugün bir yana, geçmişte böyle **bir (birçok)** işlevi olduğu düşünülebilir yazının.”

“Ankara Sanat Tiyatrosu'nda bazı oyunların müziklerini yapan bir başka bestecimiz de **bir 1** Mayıs marşı bestelemişti galiba.”

“Diziler, insanları bir, bi de atıyorum, ünlü edebiyatçıların klasiklerini bozarak, eğerek,”

“...ve eleştirmenlerin “soyut” ve dekoratif sanatlar arasında **bir ayırım** yapma mücadelesini verdikleri gözlenmektedir...”

“**Bir mi**, iki mi, yoksa üç hafta mı?”

“Kaldığımız otelin yakınındaki bir yerin adını söylüyorum, saat on **bir için** sözleşiyoruz.”

“Genç dostum, **bir işadamı** isen bu sahteleri yaşayacaksın.”

“Dedi ne var ay dedi Hatice dedi sizin ordan dedi bir şöförle **bir dedi** şey bi adamla dedi”

“Yine bir peplum elbise, yine **bir Kim** Kardashian pişti olması.”

“Yürekten söylüyorum, gönül eğer Rabbiyle **bir ise**, eğer onu anarak bir ömür geçiriyorsa, o herkese tavan gözüken yer; size inanılmaz manzaralar inanılmaz güzellikler açar.”

“Schwab bir tebeşir parçası olarak yere büyük **bir 6** yazdı. Çıkıp gitti.”

“...yürür giderim yanlarına arada **bir. Geçenlerde**, yağmurlu bir pazar sabahında Paris'in henüz...”

“Bodrum **bir Mustafa** Kemal çıkarır mı bilemem, ama Refah kafayı buraya fena takmış...”

“Yaygınlaşmamış ve kurumsallaşamamış yenilikler, bir **bir ortadan** kaldırıldılar.”

“Belli ki muhatap alınan kişioglunun, çoğul kişilik bozukluğu içinde kıvranan **bir Dr.** Jekyll Mr. Hyde olduğu varsayılmaktadır.”

“Georges İfrah "am" sözcüğünün "**bir**" anlamına geldiğini belirtir.”

“İzmir'de 70 yılda **bir 7** büyüklüğünde deprem beklentisi Bölgede 7.0 büyüklüğündeki bir depremin tekrarlanma periyodu en az 70 yıldır.”

“...örneğin bir Füsün Akatlı'nın, **bir Mehmet** H. Doğan'ın daha önceki yıllarda yaptıkları son derece yetkin değerlendirmelerin yanında yetersiz kalır.”

Tablo 2.3, “bir” sözcüğünün bir sol yönelimli boş eş dizimliliklerini göstermektedir. Bu listede yer alan ve anlam açısından bütünleşmeyen kelime birliktelikleri, örneğin “en bir” ya da “devam bir” kalıpları, bağlamdan bağımsız ve anlam bütünlüğü taşımayan birlikteliklerdir.

Tablo 2.3. “Bir” sözcüğünün 1 sol yönelimli boş eş dizimlilikleri

ve*/10292, en*/9, kaç*/8, kendi*/20, bazı*/5, ile*/2508, hiçbir*/8, biraz*/56, devam*/6, ortaya*/203, birkaç*/5, '*/33, 1*/54, bi*/5, ortada*/501, oldukça*/6, mi*/643, için*/9485, mı*/505, işadamı*/6, birer*/3, dedi*/745, zorunda*/13, başlıbaşına*/84, size*/791, kim*/79, neler*/17, azından*/415, ise*/1628, 6*/12, geçenlerde*/170, mustafa*/10, birbirine*/19, lik*/118, ortadan*/6, binlerce*/3, yapmak*/75, almak*/42, anlamına*/9, 7*/9, derken*/381, mehmet*/24

Sol yönelimli boş eş dizimliliklerin kullanım örnekleri Tablo 2.4'te yer almakta olup “bir” sözcüğü ile yan yana gelen bazı sözcüklerin dilsel ilişkisel bağdan uzak, yalnızca biçimsel olarak birleştiğini göstermektedir.

Tablo 2.4. “Bir” sözcüğünün 1 sol yönelimli boş eş dizimliliklerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

“Çadırda, Alb. Şükrü EREN dışında bir denizci ve bir de havacı binbaşı ile bir de astsubay vardı.”
“Sosyal demokrasi de in, Yılmaz da in, Yılmaz’ı beğenen sosyal demokrat olmak en bir in ya...”
“Hem sizlerden öneri almak, hem de çok istek geldiği için bi kaç bir şey önermeye geldim.”
“Ya kendi bir insan zaten ilk önce kendini geliştirebilmeli ama bunun için bir ortam”
“Öyle zamanlar olur ki, bazı bir hafta geçer, yanıma uğrayan olmaz.”
“...devletin bir Albayı ile bir savcının eteği altına sığınacaksınız; yok arkadaş!”
“Postmodernistler, tarihe bakarken devrim den söz edilen her yerde süreklilik bulmaya ve gerçekte hiçbir bir kopuşun yaşanmadığını kanıtlamaya çalışıyorlar.”
“Reyting alırlar bari biraz. Bir gün ufolar dünyaya inerse, Haktan Akdoğan kendisine inanmayanlara...”
“Yerinden oynadı yerler, Bilâl edince devam, Bir ân içinde hemen doldu taşı Bâb-ı Selâm.”
“Ürünün farkı, üst kısmı açıldığında ortaya bir USB portu çıkması.”
“Ayrıca 6 kilometre olarak planlanan daha sonra bin kilometrelik yeni ekle uzatılan atlı tramvay yolunda günde birkaç bir yolcunun taşındığı bilinmektedir.”
“Anlam konusunda ‘bilimsel özellikli’ bir söylem olarak kendisini kuran dille, kendisini oluşturan...”
“Şimdi, şu üç önemli sorunun cevaplarını düşünelim: 1- Bir meyva çekirdeğindeki orman olma kabiliyeti, o çekirdeğin neresinde gizlidir?”
“Adam hala şaşkındı, kekeleyerek konuştu: Ben ben bi bir ayıya çarpmışım da...”
“ Ortada bir sebep yoktu.”
“Göçebe halkın kurduğu bu muazzam imparatorluk çok çeşitli unsurlardan meydana geldiği halde, oldukça bir zaman birliğini muhafaza etti.”
““Sevdim mi tam severim, sildim mi bir kalemde...” diye sözleri vardı.”
“Öte yandan muhalefet kanadında, Bayar’la İnönü arasında yapılan bu görüşmelerin DP’nin tabanında “muvazaa” şeklinde algılanmaması için bir çaba içine girildiği de görülmektedir.”
“Şu kış günü oralarda yatılır mi? Bir şilte de sana sereriz, bizde kalırsın.”
“Ölüler ve çiçekler Amerikalı işadamlı, bir Çinli’ye, alay ederek sormuş; Ölüleriniz, mezarlarına koyduğunuz pirinçleri ne zaman yiyecek?”
“Kanala vuran ışıklar da söndü birer birer. Bir süre sonra Madam Suslova izin istedi.”
“Şurda ilerde Onur Apartmanı var” dedi. Bir süre kendini tutmaya çalışarak sustu.”
“Ertelenmiş tutkuların içimizde biriktirdiği sanırlar, öyle veya böyle sona ermek zorunda. Bir insanı yaşamakla, birisiyle birlikte yaşamak arasında çok fark var.”
“Şimdilik bir yenilik; belki, ileride başlıbaşına bir kol (obediyans) olacaktır.”
“Şu dağ başında, saray yaptırsam size, bir gece yatar mısınız içinde?”
“Ebru kaşlarını kaldırdı: Ben şimdi buna bir çare bulurum, Kim bir milyar ister” oynayalım.”
“Ühüü benim babam bana neler neler... Bir gün şaşırdı ne dedi biliyor musun, ‘Seni doğuracağıma taş doğursaydım daha iyiydi,’ dedi, babam dedi.”
“Ancak, davası RP’yi tebliğ etmek, halkımızı şuurlandırmak olan bu tabanın en azından bir kısmı, şuur merkezinin bu davadan olası vazgeçışı ile, kendilerini bir misyonsuzluk boşluğunda bulacaktır.”
“ÜS skoru ise bir buçuk katı civarındadır.”
“ 6) Bir eşim ve sevgilim olmasına rağmen, hâlâ mastürbasyon yapıyorum, iki erkek de bu kadar zevk vermiyor.”
““ Geçenlerde bir düğün oldu.”
“ Mustafa bir şey yok dercesine başını salladı.”
“Marka ruhunu şirketin her bölümüne ve bütün iş süreçlerine içselleştirmiş bir şirket, sadece müşterileri değil çalışanları ve diğer paydaşları da birbirine bir mknatıs gibi çekebilir.”
“8-10 m. lik bir kalınlığa sahiptirler.”
“Tam ortadan bir ark geçiyordu.”
“Balıklar birden binlerce bir araya geliyor, yukarda incecik bir dalganın sallanışıyla darmadağın oluyordu.”
“Şurası öncelikle vurgulanmalıdır ki, İngilizceyi araç olarak kullanıp da ‘yabancı dilde öğretim’ yapmak, bir yerde, ‘başarısızlık’ simgesi sayılmalıdır.”
“Soluk almak, sadece soluk almak. Bir de balgam sorunu vardı.”
“Bu şekilde hayatımızın anlamına bir anlam da biz katalım.”
“ 7- Bir arkadaşınız yana yakıla mutsuz olduğu evliliğini anlatıyor.”
“Ha şimdi giderler, ha şimdi giderler derken bir saat yorganın altında kendimle dalga geçerek bekledim.”
“ Mehmet bir önceki hafta sonu yazlıklarının anahtarını almıştı evden.”

Boş eş eş dizimlilikler arasında, “” işaretinin yer alması dikkat çekicidir. İlk bakışta kesme işareti olarak değerlendirilen bu noktalama işaretinin, “bir” sözcüğü ile kullanımlarına bakıldığında tek tırnak işareti (‘’) olarak yer aldığı görülmektedir. Bu işaretin “bir” sözcüğüyle birlikte kullanımı, biçimsel birlikteliğe rağmen anlamsal bir bağ içermemektedir.

Ayrıca, Türkçede çok işlek olan ve isim ya da sıfat türeten “-lık” eki ile sık kullanılan soru ekleri “mı” ve “mi”nin boş eş dizimlilikler içerisinde yer alması bu eklerin “bir” ile birlikte yapısal ve anlamsal bir bütün oluşturmadığının göstergesidir.

Boş eş dizimlilikler listesinde yer alan “Mustafa” ve “Mehmet” gibi özel isimlerin sıklıkla görülmesi dikkat çekicidir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2025) verilerine göre, Mehmet ve Mustafa Türkiye’de en yaygın kullanılan erkek isimleri arasında ilk iki sırada yer almakta bu da derlemdeki sıklıkla rastlanmalarını açıklamaktadır.

Bunun yanı sıra, boş eş dizimlilikler arasında yer alan “bi”, “ayırım”, “ışadımı”, “başlıbaşına” gibi sözcükler, günümüz Türkçesinde yazım yanlış olarak kabul edildiğinden, bu listeye dahil edilmiştir (TDK, 2025). “Kaç” sözcüğünün de derlemde “bir kaç” şeklinde yanlış kullanılması nedeniyle boş eş dizimlilik olarak sınıflandırılması önemlidir.

Sonuç olarak “bir” sözcüğünün boş eş dizimlilikleri, dilde kalıcı anlamsal bağ ve işlevsel birliktelikten yoksun, çoğunlukla kullanımda rastlanan ancak dil yapısında anlam bütünlüğü oluşturmayan, yapısal olarak bağımsız birliktelikler olarak değerlendirilmiştir. Bu tür boş eş dizimliliklerin tespiti, dilin doğal kullanım biçimleri ve yapısal ilişkilerinin analizi açısından önem arz etmektedir.

3. “BİR” SÖZCÜĞÜNÜN 1 SAĞ YÖNELİMLİ EŞ DİZİMLİLİKLERİ

3.1. “Bir” Sözcüğünün 1 Sağ Yönelimli Eş Dizimlileriyle Oluşturduğu Dinamik Yapılar

Yöntem kısmında da ifade edildiği üzere “bir” sözcüğünün eş dizimlileri tasnif edilirken dil bilgisel açıdan eş dizimli sözcüğün türü esas alınmıştır. Derlemden elde edilen verilere göre “bir”in sağında 2.176 eş dizimli sözcük bulunmaktadır. Bu sözcükler tür bakımından isim, zamir, sıfat, zarf, edat, bağlaç, sayı, fiilimsi, çekimli fiil ve var/yok şeklindedir. Bu çeşitlilik, “bir” sözcüğünün dildeki çok yönlü kullanımına ve sağa genişleme eğilimi yüksek bir sözcük olduğuna işaret etmektedir.

Dinamik ve durağan yapılar arasındaki sınırların bağlama bağlı olarak değişmesi nedeniyle, bazı durağan yapıların belirli bağlamlarda dinamik işlevler kazandığı gözlemlenmiştir. Örneğin, “bir süre” birimi, “Bir süre konuşmadan durduk.” cümlesinde durağan bir yapı iken, “İki saat, bütün işleri bitirmek için kısa bir süre.” cümlesinde dinamik bir işlev kazanmıştır. Bu durum, dilin esnek yapısını ve kullanım çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Bu nedenle, tablolar hem dinamik hem durağan yapıları birlikte sunmakta ve ilerleyen bölümlerde ise koyu biçimde işaretlenen durağan yapılar ayrıca ele alınacaktır.

3.1.1. “Bir + İSİM” Kuruluşundakiler

İsimler, dilin temel yapı taşları arasında yer almakta ve evrendeki somut nesneleri, soyut kavramları ve olguları adlandırmakla işlev kazanmaktadır. Aşağıdaki tablolarda, “bir” sözcüğünün isim türünden eş dizimlileri ve bu birimlerle oluşturduğu dil bilgisel kuruluşlar yer almaktadır.

Derlem verilerine göre “bir” sözcüğünün sağında yer alan 1.628 eş dizimlilik isim türündedir. Bu eş dizimliliklerin 886’sı yalnızca yalın hâlde isimlerden oluşmakta ve bu yönüyle en yüksek sayıya sahip grubu meydana getirmektedir. Kalan 742 eş dizimlilik ise

isimlerin çeşitli ek almış biçimlerini içermektedir. Söz konusu birimler, aldıkları ek türlerine göre sınıflandırılarak toplam 24 başlık altında gruplandırılmıştır.

Tablo 3.1. “Bir + İSİM” kuruluşundaki eş dizimlilikler

süre/14227, gün/12453, an/7003, kez/6960, sürü/3156, kere/3653, tür/2525, kadın*/4706, ara/2952, takım/2594, durum/3533, dizi/1935, insan/4903, ses/2669, grup/2550, ilişki/2285, gerçek*/1174, adam/3201, müddet/1135, sorun/2321, genç*/1638, hafta/2362, miktar/1450, kısım/1340, olay/2012, anlam/1815, soru/1927, örnek*/2029, nevi/921, dönem/1911, iş/3699, çocuk/2826, parça/1404, çeşit/1354, adım/1762, rol/1582, hayat/1850, gelişme/1540, gece/2241, tavır/1066, yaklaşım/1146, yığın/764, açıklama/1180, yer/4176, kavram/1040, kız/2143, konu/1765, yaşam/1790, bakış/1232, ülke/1955, avuç/796, süreç/1143, varlık/1157, tane/1534, kişi/2175, erkek*/1833, çalışma/1887, kitap/1599, ortam/982, yazı/1330, yapı/1464, değişiklik/1093, bardak/829, güç*/1329, olgu/810, sistem/1327, oyun/1375, mektup/992, nitelik/815, çözüm/1319, ay/1890, fikir/1101, sessizlik/722, tutum/857, hal/862, araç/1041, yudum/576, artış/1197, yıl/2906, özellik/750, alan*/940, nokta/1030, toplum/1512, duygu/911, hiç/190, nefes/901, değer*/923, düzen/836, film/1166, yöntem/889, davranış/921, gülümseme/439, konuşma/902, isim/799, zaman/3260, sonuç/1242, görünüm/463, defa/902, çizgi/657, boşluk/525, haber/1295, kahkaha/418, nebze/289, ev/1268, ömür/584, model/655, dil/1149, program/804, unsur/537, dünya/2093, boyut/489, tartışma/719, devlet/2184, zorunluluk/415, görüntü/597, şiir/762, karış/376, yol/1958, dev*/122, sigara/862, cümle/551, tehlike/558, rüya/536, çılgılık/442, saat/1476, kurum/760, problem/567, başlangıç/589, düşünce/947, araştırma/1115, bağ/494, yanlışlık/323, çaba/630, ideal*/120, aşk/876, rastlantı/345, uygulama/820, ışık/866, değişim/701, öykü/492, anlaşma/576, nesne/399, fırsat/640, hata/589, verici*/12, değerlendirme/625, hastalık/618, kuş/676, proje/663, husus/444, lokma/266, sürpriz*/269, alternatif*/301, roman/556, damla/446, ağaç/603, şarkı/588, bütünlük/341, dakika/849, kimlik/640, ruh/645, akşam/950, anlayış/470, kelime/544, toplantı/517, denge/515, çelişki/331, karakter/392, politika/678, etki/700, yazar/739, koku/403, düş/455, kedi/481, sözcük/414, masal/391, mesaj/500, şişe/353, düzenleme/562, darbe/487, eksiklik/286, soluk/424, dönüm/332, çerçeve/428, seçim/849, eylem/548, rapor/483, sakınca/293, araba/521, mucize*/295, ad/395, farklılık/466, parti/960, canlı*/243, kültür/1027, kutu/335, ayırım/326, heyecan/451, izlenim/242, yorum/445, müzik/846, eğilim/344, devrimci*/216, sabah/895, oda/443, aile/995, hikâye/349, seyir/277, masa/384, tepki/615, sır/355, karar/1389, amaç/548, arkadaş/543, düşüş/335, bölüm/474, paket/384, öpücük/205, kabul/104, sanatçı/448, faktör/422, ekip/384, yük/413, azalma/343, şans/335, engel*/533, sevinç/381, renk*/553, avantaj/269, his/229, meslek/636, delikanlı*/315, kural/393, hareket/1011, elbise/348, dergi/356, göz*/1141, ipucu/240, yaratık/221, telaş/219, kadeh/223, iz/327, korku/490, fotoğraf/521, sanat/857, işlev/286, plan/440, etken*/314, gemi/344, bağlantı/386, köprü/311, köpek/376, suç/585, tanım/291, mesele/351, örgüt/481, bilim/899, çıkış/442, seçenek/275, yolculuk/350, şair*/384, strateji/310, hava/914, dost*/396, tehdit/503, şirket/521, çare/353, tarz*/138, taş*/509, oyuncu*/417, güzellik/331, belge/377, aksilik/157, mekanizma/217, bilgi/1312, yanıt/555, sıkıntı/356, demet/254, fark/906, pazar/640, topluluk/349, kaza/374, gölge*/263, öğrenci/599, manzara/246, nefis*/19, liste/244, kent/499, yaz/579, rakam/275, biçim/292, görüş/506, resim/508, görüşme/351, umut/403, uğraş/202, savaş/846, şehir/517, gazete/504, tesadüf/233, tablo/539, yüzde*/68, hüznü/266, anı/287, rüzgâr/322, ihtimal/238, bildiri/208, gerçeklik/261, tabak/208, ayna/250, sayfa*/292, saldırı/317, öneri/237, tuhafılık/123, ayrıntı/187, bebek/392, görev/731, etkinlik/320, mutluluk/369, gazeteci/338, ân/134, felaket*/209, gariplik/123, kahve/389, önem/751, çay/585, kâğıt/330, hamle/179, ürün/559, tat/200, üslup/184, metin/412, pencere/280, performans/316, kaynak/545, müslüman*/359, bedel*/205, olasılık/204, hayvan/446, yara/271, gösterge/189, söylem/246, cevap/750, yasa/477, numara/239, alışkanlık/211, örtü/207, delik*/226, başarı/439, din/673, istek/253, hadise/169, gelenek/267, vatandaş/260, konser/266, albüm/208, ideoloji/242, terslik/120, bulut/223, iletişim/653, uğultu/139, zemin/365, teessüm/187, imaj/184, not/368, girişim/224, kaşık/207, millet/432, tokat/277, kahraman*/226, ifade/1192, mesafe/262, formül/169, türkü/223, çatışma/287, tomar/116, ölü*/165, başlık/265, yapıt/179, eğitim/1320, koşu/154, arayış/158, seri*/192, hayal/531, hüküm/321, daire*/294, yıldız*/397, tas/136, patlama/214, kerecik/83, uyarı/217, telefon/601, şaka*/165, anlatım/249, kampanya/198, sevgi/503, esinti/112, zevk/322, tarih/621, kriz/388, baskı/470, benzerlik/205, eser/312, atmosfer/179, kanıt/190, tip*/251, değişme/213, rahatlama/124, duvar/324, platform/146, uzlaşma/220, heyet/190, sızı/124, yönetim/790, çiçek/430, tekme/150, bekleyiş/126, tutku/159, sergi/213, devrim/339, deneyim/218, dal/215, gömlek/190, gürültü/222, tiyatro/381, deri*/175, eleştiri/252, geçiş/365, yumruk/182, zarf/139, duruş/142, hikaye/156, yenilik/205, lider*/293, organizasyon/217, marka*/207, usta*/83, kap/145, hukuk/607, çuval/141, yanılğı/117, mücadele/579, disiplin/268, aydınlık*/106, şahsiyet/132, mekân/216, köy/450, kuşak/204, kesim/277, yuva/178, haz/194, dağ/319, inanç/314, sınıf/445, kötülük/204, azınlık*/276, bez*/164, bina/266, makale/156, madde/539, saniye/256, yakınlık/200, ders/479, oğlan/239, örgütlenme/229, doktor*/432, televizyon/491, kış/354, bahane/177, tabaka/164, ivme/151, gösteri/210, el/832, parantez/125, makine/237, operasyon/223,
--

anne/636, senaryo/184, ayrıcalık/134, karşılaştırma/160, bilinç/236, söyleşi/145, bayan*/275, diyalog/206, **tepsi**/123, yılan/211, ilerleme/222, atılım/127, giysi/139, **sene**/442, taksi/196, sokak/325, **düzine**/88, dosya/211, çukur*/116, baba/491, **fincan**/127, **hâl**/140, yelpaze/100, polis*/483, efsane*/147, serüven/109, yanılısma/100, misyon/136, gül/392, zihniyet/150, içerik/209, otel/263, ordu/297, büyüme/456, çehre/75, **dilim**/190, kıpırtı/71, gereklilik/107, deprem/330, paralellik/128, bıçak/192, komisyon/238, **ölçü**/185, basın/459, tatil/278, kuruluş/323, leke/130, cam*/212, yarış/161, otorite/183, tahta*/140, rejim/204, canavar*/128, laf/266, iç/1020, çatı/180, ulus/230, oluşum/184, kapı/407, burukluk/81, varsayım/116, kategori/127, cinayet/200, rahatlık/121, dostluk/221, yürek/180, deneme/226, tören/162, direniş/154, simge/111, hükümet/447, cisim/111, zafer/239, hareketlilik/132, ücret/372, kadro/206, evlilik/291, ölçüt/141, bahar/258, dördlük/28, rahatsızlık/180, ürperti/88, apartman/166, gülücük/72, yalnızlık/196, şaşkınlık/158, **kova**/125, yükseliş/120, bahçe/251, **birim**/281, salon/151, uçurum/110, konum/135, ingiliz*/420, bilgisayar/430, oyuncak*/162, telgraf/145, nehir/152, teori/166, özne/157, gezi/156, terim/180, **kat**/390, coşku/138, iyilik/202, mantık/206, tanımlama/127, firma/278, mahiyet/82, birey/269, felsefe/274, kurt*/176, eş*/227, aşama/163, yapılanma/172, iktidar/351, yaşama/373, asker*/361, gerilim/168, köşe*/229, deyim/131, üstünlük/153, birlik*/301, banka/332, sınırlama/134, ilgi/464, duman/170, çanta/119, gerekçe/168, sınav/207, sofa/123, röportaj/132, hediye*/240, figür/104, toplam*/34, uyum/386, sıçrama/102, ağ/193, zat/106, işlem/341, bakan*/122, hareketlenme/72, at/301, lezzet/110, perspektif/109, hazırlık/248, şahıs/151, sis/123, ada/190, dönüşüm/202, dilekçe/117, gelişim/243, kitle/286, etkileşim/182, benzetme/86, düzey/59, tekne/139, mekan/145, üzüntü/151, konferans/166, inceleme/260, buluş/106, halk/605, başkaldırı/87, kürt*/419, istisna/132, hatıra/122, saptama/112, şok*/143, gerileme/128, görevli*/148, heykel/163, alıntı/109, sentez/124, uyku/251, sinema/306, gülüş/72, tedirginlik/105, kaçış/124, kelebek/135, akım/179, gezegen/115, avukat/185, imparatorluk/139, **torba**/121, görüşmeci/82, form/114, organ/148, sahne/249, kanun/361, müzisyen*/104, iyileşme/113, politikacı/111, ip/152, genelleme/80, yön/212, serinlik/74, sığınak/80, yahudi*/201, risk/284, kamyon/135, ziyafet/86, kurgu*/108, tuzak/101, öfke/187, kıvılcım/81, site/128, jest/83, sözleşme/239, müessese/77, karışıklık/90, ırmak/116, karaltı/58, eğlence/209, **çekirdek**/152, gelecek*/364, liman/118, deniz/588, temel*/424, genelge/86, **tur**/183, hedef/380, sıcaklık/231, nesil/129, gerek/11, sonbahar/139, karmaşa/91, edebiyat/291, sayı/257, muhalefet/216, kâbus/87, özgürlük/293, dağılım/119, espri/110, önerme/105, kağıt*/186, defter/129, çember/103, canlılık/106, üniversite/390, **sepet**/90, imge/107, öge/101, açılım/94, uçak/215, mana/104, yağmur/305, macera/99, hayalet*/92, takvim/122, yakınlaşma/86, kalem/189, huzursuzluk/107, dikdörtgen*/57, bayrak/149, fıkra/108, orkestra/106, bayram/241, karabasan/66, meta*/102, taktik/109, nimet/101, irade/164, hatırlatma/69, kriter/92, öğretmen*/387, karşıtlık/83, yönetici*/232, birliktelik/84, **buket**/69, yarışma/135, işaret/454, **deste**/68, zenginlik/121, beklenti/119, sarsıntı/83, hanım/364, kompozisyon/102, sorumluluk/263, otomobil/193, harita/126, trajedi/65, gerginlik/116, kargaşa/93, anlaşmazlık/91, heves/80, anket/166, alet/156, katkı/242, sevda/126, şölen/68, balıkçı*/118, zincir/109, ayrılık/134, hançer/66, kibrit/105, **kese**/80, türk*/1675, bozukluk/92, aktör/103, kısıtlama/92, sandalye/122, ressam*/159, melek/169, **hırka**/58, armağan/149, vaka/81, kazak/102, lütuf/63, memur*/213, önlem/152, suskunluk/69, silah/313, vizyon/98, böcek/131, ikilem/60, gözlem/159, **taşım**/55, sopa/93, bağıntı/79, Fransız*/351, hat/138, veri/314, düşün/176, yenilgi/90, deney/170, çıkıntı/65, söylenti/67, varoluş/111, **dirhem**/19, yükümlülük/83, paradoks/63, kopuş/72, portre/74, **kare***/114, yaşantı/78, **cins***/111, alman*/365, dinleyici/94, bölge/364, yaprak/197, sembol/81, medeniyet/132, dikkat/97, ceset/98, dava/252, bitki/307, aygıt/60, yolcu/163, kuvvet/179, fenomen/57, balon/85, enstrüman/64, **parçacık**/73, tren/164, reklam/226, kaçamak*/34, ilaç/274, ölüm/363, anahtar*/156, mazeret/72, metafizik*/41, kusur/111, **kâse**/51, futbol/285, statü/118, belgesel/92, titreme/68, otobüs/173, vasıta/78, çocukluk/184, ağrı/172, sapma/104, pay/201, eda/90, arıza*/80, cami/164, sıfat/77, yürüyüş/126, anıt/80, melodi/64, kulübe/83, harf/100, katılımcı*/50, filozof*/92, bluz/52, ödev/103, elma/151, şenlik*/71, bulgu/88, anlatı/99, mum/115, zorlama*/54, uygarlık/123, kuyu/104, şimşek/99, hafiflik/42, koz/69, çağrı/123, fiil/88, ferahlık/54, dokunuş/41, trafik/232, alıcı*/62, kılıf/65, tabanca/86, skandal*/71, ödül/180, durgunluk/95, ayaklanma/81

Tablo 3.2. “Bir + İSİM+lar” kuruluşundaki eş dizimlilikler

zamanlar/2431, vakitler/75

Tablo 3.3. “Bir + İSİM+(lAr)+A” kuruluşundaki eş dizimlilikler

araya/5005, yere/3853, bakıma/1669, yana/2578, kenara/1304, yapıya/1062, noktaya/898, köşeye/533, konuma/495, sonuca/549, tarafa/571, kadına/495, alana/445, duruma/634, yolculuğa/269, döneme/370, kişiliğe/199, öneme/252, işe/1013, kaba*/161, insana/469, ülkeye/371, odaya/342, paya/178, temele/187, kişiye/335, etkiye/202, boyuta/175, taksiye/188, hale/869, güce/253, düzeye/276, role/148, dereceye/198, niteliğe/135, ele/38, çocuğa/265, soruya/238, ilke/292, erkeğe/194, karara/250, kıza/199, duyguya/112, görünüme/100, çerçeveye/120, anlayışa/156, ortama/194, adama/232, çizgiye/111, araştırmaya/235, kâğıda/70, ilişkiye/192, ağaca/143, şekle/128, tencereye/120, düzene/185, yöne/198, özelliğe/119, meydana/31, zemine/132, görüşe/165, işleve/92, olaya/188, seviyeye/142, defaya/66, değere/136, amaca/188, çözüme/162, kimliğe/107, yapılanmaya/97, ayrıma/86, aşamaya/121, partiye/161, rivayete/83, sisteme/211, içeriğe/89, geçmişe/155, biçime/97, uykuya/173, değişikliğe/132, soruna/114, nesneye/83, karaktere/82, sağa/121, dünyaya/324, aileye/122, yargıya/117, fikre/85, potansiyele/70, yaklaşıma/95, ömre/55, dikkate/2, gruba/183, orana/80, lokantaya/78, hastalığa/116, tepsiye/72, programa/128, düzenlemeye/112, varlığa/88, cinayete/67, değişime/137, düğmeye/90, anlaşıma/128, topluluğa/86, kaseye/38, uca/73, maceraya/56, perspektife/48, kitleye/71, şehre/125, düşünceye/112, masaya/176, nedene/64, kereye/33, konuya/194, şirkete/91, hedefe/125, kağıda/70; yerlere/760

Tablo 3.4. “Bir + İSİM+I” kuruluşundaki eş dizimlilikler

insanı/502, kadını/429, olayı/449, işi/563, konuyu/319, hali/335, noktayı/168, karışımı/38, kişiyi/228, yolu/495, nesneyi/90, erkeği/155, ülkeyi/170, parçayı/87, soruyu/186, olguyu/74

Tablo 3.5. “Bir + İSİM+(lAr)+DA” kuruluşundaki eş dizimlilikler

şekilde/15021, biçimde/7299, arada*/2695, yerde/3712, anda/3760, anlamda/1955, ortamda/1605, ülkede/1424, günde*/723, yanda/841, çırpıda/465, yılda*/359, toplumda/755, ayda*/137, ölçüde/1196, haftada*/153, gecede*/451, köşede/453, zamanda/889, durumda/1173, dönemde/1134, tarzda/382, noktada/625, konuda/659, konumda/333, solukta/197, alanda/672, odada/360, tarafta/380, saatte*/305, araştırmada/409, yapıda/311, dünyada/667, düzeyde/366, kapta/170, sürede/514, halde/775, evde/513, çalışmada/464, oranda/364, toplantıda/279, senede*/30, vaziyette/176, elde*/39, hamlede/113, tencerede/127, kenarda/146, bölgede/349, otelde/157, gazetede/183, defada/98, çizgide/131, yelpazede/98, tonda*/99, dikişte/75, tarihte/245, zeminde/138, coğrafyada/129, kerede/73, yönde*/110, büyüklükte*/12, girişimde/127, gelecekte/232, dilde/167, lokantada/95, şirkette/109, masada/142, çevrede/166, kentte/145, şehirde/151, çağda/135, nitelikte/35, davranışta/89, köyde/132, tavada/92, çapta*/6, kalemde/67, kitapta/180, havada/194, ekonomide/164, düzende/101, sırada/279, seferde/89, güzellikte/6, yolda/174, öneride/77, boyutta/85, dergide/97, filmde/132, derede/63, söyleşide/74, kasabada/78, surette/97, yazıda/151, dakikada*/50, barda/71, restoranda/59, düzlemde/82, işletmede/81, mekânda/78, çerçevede/185, tempoda/53, kasede/36, iddiada/48, mekanda/72, seviyede/94, ailede/115, salonda/182, sistemde/126, kafede/57, sıçrayışta/35, olayda/92; yerlerde/699

Tablo 3.6. “Bir + İSİM+DAN” kuruluşundaki eş dizimlilikler

yandan/8083, taraftan/1709, yerden/882, ağızdan/479, yerlerden/330, türden/19, uçtan/127, noktadan/299, aradan/181, süreden/147, aileden/180, yolculuktan/120, kafadan*/8, açıdan*/427, dönemden/138, sessizlikten/71, kadından/97, kaynaktan/95, süreçten/71, perspektiften/57, ülkeden/133

Tablo 3.7. “Bir + İSİM+(s)I” kuruluşundaki eş dizimlilikler

kısmı/3957, parçası/2615, bölümü/2000, tanesi/1298, **anlamı**/855, yeri/955, özelliği/713, göstergesi/401, sonucu/1056, benzeri*/135, uzantısı/257, ürünü/367, tarafı/327, **yanı**/782, nedeni/648, örneği/329, ilgisi/332, **önemi**/375, yönü/256, kesimi/243, başkanı/15, yenisi/114, işlevi/238, konusu/41, **yararı**/194, **faydası**/160, **ayağı**/169, ucu/195, gerçeği/271, çoğunluğu/241, **sakıncası**/98, kopyası/89, aracı/301, geçmişi/174, etkisi/477, unsuru/190, kitabı/296, arkadaşı/271, yansıması/135, hayatı/309, kanıtı/121, ifadesi/182, açıklaması/150, boyutu/180, fonksiyonu/141, rolü/242, kızı/296, sorunu/342, çocuğu/278, yaklaşımı/150, bakanı/12

Tablo 3.8. “Bir + İSİM+(s)I+n+A” kuruluşundaki eş dizimlilikler

başına/214, köşesine/262, haline/2, kısmına/168, bölümüne/126, **punduna**/45, tanesine/54, arkadaşına/93

Tablo 3.9. “Bir + İSİM+(s)I+n+I” kuruluşundaki eş dizimlilikler

kısmını/1538, bölümünü/1072, parçasını/281, tanesini/236, örneğini/167, **yolunu**/343, yenisini/116, benzerini/91, yanını/127, kopyasını/71

Tablo 3.10. “Bir + İSİM+(lAr)+(s)I+n+dA” kuruluşundaki eş dizimlilikler

keresinde/663, köşesinde/443, elinde/219, yerinde*/506, **yaşında**/76, kısmında/283, ötesinde*/2, **defasında**/189, bölümünde/318, **seferinde**/168, ucunda/119, yanında*/268, yazısında/152, üstünde*/3, tanesinde/56, tarafında*/115; **yaşlarında**/22

Tablo 3.11. “Bir + İSİM+(s)I+n+dAn” kuruluşundaki eş dizimlilikler

ucundan/242, yanından/276, tarafından/53, cebinden/2

Tablo 3.12. “Bir + İSİM+(I)m/(I)mIz” kuruluşundaki eş dizimlilikler

arkadaşım/507, **tanem**/122, yanım/97, **sorum**/90, **ricam**/66; arkadaşımız/150

Tablo 3.13. “Bir + İSİM+(I)m+A/I/In/IA” kuruluşundaki eş dizimlilikler

arkadaşımın*/138, arkadaşımın/102, anımı/50, arkadaşımın/73

Tablo 3.14. “Bir + İSİM+(I)n” kuruluşundaki eş dizimlilikler

ilişkin*/6

Tablo 3.15. “Bir + İSİM+(lAr)+(n)In” kuruluşundaki eş dizimlilikler

insanın*/1690, kadının*/1300, ülkenin*/1125, ailenin*/603, kişinin*/1073, erkeğin*/530, çocuğun*/769, aşkın*/151, toplumun*/705, ağacın*/362, adamın*/647, ilişkinin*/317, grubun*/389, partinin*/382, gecenin*/141, milletin*/322, olayın*/293, örneğin*/25, dönemin*/415, ulusun*/182, gazetecinin*/175, yazarın*/276, sürecin*/224, anlayışın*/154, bütünün*/112, kültürün*/193, devletin*/607, yapının*/269, şirketin*/279, gencin*/191, hayatın*/319, elin*/187, sistemin*/302, yaklaşımın*/149, evin*/354, annenin*/199, durumun*/253, kızın*/311, kurumun*/192, apartmanın*/138, binanın*/177, topluluğun*/142, malın*/170, kayanın*/115, ortamın*/160, gücün*/164, gazetenin*/152, fikrin*/99, önermenin*/73, şairin*/137, çalışmanın*/192, dilin*/169, hayvanın*/127, işletmenin*/180, kitabın*/209, sınıfın*/158, kentın*/209, kabın*/84, nesnenin*/98, bankanın*/152, sorunun*/226, kuşun*/105, firmanın*/175, otelin*/125, canlının*/87, eylemin*/110, yıldızın*/94, ürünün*/160, taşın*/115, kavramın*/110, arkadaşın*/111, gelişmenin*/117, cismin*/74, düzenin*/132, ömrün*/70, varlığın*/116, hareketin*/153, çabanın*/68, azınlığın*/79, yaşamın*/161, öğrencinin*/149, davranışın*/91, metnin*/123, örgütün*/164, çiçeğin*/75, tartışmanın*/82, yabancının*/68, şiirin*/108, geleneğin*/88, sanatçının*/130, kuşağın*/73, zihniyetin*/66, şahsın*/90; zamanların*/215

Tablo 3.16. “Bir + İSİM+(s)I+n+In” kuruluşundaki eş dizimlilikler

kısımının*/1058, bölümünün*/620, tanesinin*/128, arkadaşının*/141

Tablo 3.17. “Bir + İSİM+(s)I+y+lA” kuruluşundaki eş dizimlilikler

yanıyla/199, yönüyle/198, anlamıyla/31, arkadaşıyla/80

Tablo 3.18. “Bir + İSİM+ki+n+den” kuruluşundaki eş dizimlilikler

öncekinden/61

Tablo 3.19. “Bir + İSİM+(y)lA” kuruluşundaki eş dizimlilikler

deyişle/2559, sesle/2314, ifadeyle/1286, tavrıyla/756, dille/813, yaklaşımla/514, yerle*/12, kadınla/550, gülümsemeyle/342, anlatımla/364, bakışla/278, olasılıkla/376, deyimle/287, erkekle/277, anlayışla/346, durumla/274, kararla/289, üslupla/203, edayla/165, kızla/269, örnekle/207, adamlarla/256, yüzle/252, hızla/732, ihtimalle/205, yöntemle/241, söyleyişle/123, hareketle/304, özellikle*/8, tutumla/120, tebessümle/126, gürlütle/149, gülüşle/93, insanla/202, sorunla/143, törenle/156, güçle/145, taşla/124, gayretle/106, çabayla/100, tonla/93, coşkuyla/159, soruyla/122, sürprizle/74, gözle/235, duyguyla/91, suratla/81, şartla/75, olayla/134, farkla/117, grupta/97, heyecanla/185, yorumla/68, davranışla/71, programla/75, cümleyle/85, ekiple/71, gülümseyişle/53, umutla/103, değişle/50, çalışmayla/75, yazıyla/100, perspektifle/50, zevkle/103, tempoyla/45, ilgiyle/108, artışla/107, vuruşla/46, çılgınlıkla/47, içerikle/53, kimlikle/64, arkadaşla/68, bahaneyle/46, üslupla/44, operasyonla/58, tutkuyla/80, hevesle/67, problemle/57, mektupla/75, iştahla/70, kadroyla/49, isimle/67, gençle/51, hamleyle/39, darbeyle/56, ustalıklarla/79

Tablo 3.20. “Bir + İSİM+İlk+I+n+A” kuruluşundaki eş dizimlilikler

süreliğine/187, anlığına/62, haftalığına/45, günlüğüne/68

Tablo 3.21. “Bir + İSİM+GENİŞ ZAMAN ÇEKİMİ” kuruluşundaki eş dizimlilikler

insanım/314, adamım/128, kadını/104, insansın/93, aileyiz/68, insansınız/66, milletiz/57, toplumuz/43, kadınsın/50, çocuksun/53

Tablo 3.22. “Bir + İSİM+(s)I+GENİŞ ZAMAN ÇEKİMİ+DİR” kuruluşundaki eş dizimlilikler

parçasıdır/462, sonucudur/359, göstergesidir/239, tanesidir/99, örneğidir/112, ürünüdür/138, yansımasıdır/68, özelliğidir/70

Tablo 3.23. “Bir + İSİM+(DA)+GENİŞ ZAMAN ÇEKİMİ+DİR” kuruluşundaki eş dizimlilikler

gerçektir/938, durumdur/688, konudur/517, süredir/405, olgudur/409, kavramdır/401, olaydır/346, sorundur/278, iştir/308, yöntemdir/274, örnektir/323, araştırmadır/224, varlıktır/232, bütündür/183, zorunluluktur/190, gelişmedir/186, ülkedir/203, husustur/176, insandır/284, yaklaşımdır/179, hastalıktır/172, sistemdir/175, yoldur/208, duygudur/161, özelliğidir/160, dönemdir/212, bitkidir/151, davranıştır/156, sonuçtur/158, alandır/161, faktördür/158, uygulamadır/135, sorudur/114, unsurdur/133, kurumdur/122, yapıdır/122, oyundur/109, görevdir/100, harekettir/100, noktadır/118, yerdir/150, eylemdir/91, adamdır/129, etkindir/109, işlemdir/85, kadındır/125, tutumdur/79, terimdir/75, maddedir/98, çalışmadır/90, dildir/103, ağaçtır/81, adımdır/91, belgedir/74, dünyadır/82, karardır/68, kişidir/146, yazardır/73, hayvandır/75, kelimedir/69, oluşumdur/63, anlayıştır/66, sanattır/76, kaynaktır/73, ihtiyaçtır/62, göstergedir/62, kuruluştur/64, problemdir/60, **düşüncedir**/72, haktır/76, olasılıktır/60, tiptir/68, ilişkidir/70, tavırdır/61, gerçekliktir/58, üründür/56, devlettir/75, uğraştır/48, projedir/50, ortamdır/59, sözcüktür/48, yaratıktır/46, hatadır/55, girişimdir/44, faaliyetir/49, değerdir/82, tepkidir/52, görüntüdür/62, ilkedir/56, gerekliliktir/47, tekniktir/48, çabadır/48, kitaptır/60, modeldir/51, aşamadır/59, orandır/42, kenttir/42, düzenlemedir/50, meseledir/50, toplumdur/55, sözdür/49, isimdir/60, önermedir/50, bilgidir/64, tercihtir/40, başlangıçtır/38, yanılgıdır/41, hadisedir/37, kuraldır/52, eserdir/47, çelişkidir/43, etkinliktir/40, iddiadır/32, öğedir/43, avantajdır/37, gelenektir/44, başarıdır/42; konumdadır/75, yapıdadır/76

Tablo 3.24. “Bir + İSİM+(s)I+GEÇMİŞ ZAMAN ÇEKİMİ” kuruluşundaki eş dizimlilikler

parçasıydı/105

Tablo 3.25. “Bir + İSİM+(DA)+GEÇMİŞ ZAMAN ÇEKİMİ” kuruluşundaki eş dizimlilikler

insandı/613, adamdı/588, kadındı/443, yerdı/330/, çocuktu/306, durumdu/173, gündü/205, kızdı/276, işti/138, duyuydu/108, olaydı/144, dönemdi/107, evdi/98, geceydi/95, oyundu/71, çocuktu/89, gerçektı/92, kişiydi/97, soruydu/59, hareketti/57, konuydu/55, sorundu/50, insandım/54, fırsattı/56, sestı/57, binaydı/46, ülkeydi/50, davranıştı/39, delikanlıydı/43, gençti/73, aileydi/37, yoldı/52, filmdi/44, öğrenciydi/44, şehirdi/39; yermiş/58, adammış/56; yerdeydi/60

Yukarıdaki tablolarda da görüleceği üzere, aynı isimler farklı dil bilgisel kuruluşlar içinde “bir” sözcüğü ile eş dizimlenebilmektedir. Bu kuruluşlar içerisinde en çok durağan yapı üretenler, “bir”in çekime girmemiş bir isimle oluşturduğu birimlerdir. Bu durumun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bilindiği üzere, “bir” sözcüğü Türkçede hem belirsizlik hem de sayı anlamı taşımakta ve özellikle belirsizlik içeren “bir + İSİM” kullanımları, ifadenin referansını sabitlemeden, tipleştirme veya genel kavram üretme işlevi üstlenmektedir. Örneğin, “bir adam” ifadesi, belirli bir kişiye gönderimde bulunmadığı sürece temsili bir figür işlevi görmektedir; “bir umut”, “bir ses” gibi kullanımlarda ise soyutlama ve genelleştirme eğilimi öne çıkmaktadır. Bu tür kullanımlar, zamanla durağanlaşmaya zemin hazırlamaktadır.

Öte yandan, derlem verisi “bir + İSİM” kuruluşundaki birimlerin log-likelihood değerlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu, “bir” sözcüğünün yüksek frekansı ve sözcüklerin birbirini çağrışımsal olarak destekleyen yapılar içinde kullanılmasıyla ilişkilidir. Eş dizimli birliğin sıklığı arttıkça kalıplaşma potansiyeli de artmakta, bu da ilgili yapının durağanlaşmasına neden olabilmektedir.

Buna karşılık, “bir + İSİM+Çekim Eki” kuruluşundaki yapılar, ifadeyi belli bir söz dizimsel role yerleştirerek daha belirli bağlamlara özgü hâle getirmektedir. Bu durum, kalıplaşmanın yalnızca “bir + İSİM” sınırlarında değil, ekin etkilediği daha geniş yapılar üzerinde gerçekleşmesine olanak tanır. Elbette bu tür yapılar da kalıplaşabilir. Nitekim bu çalışmada, bu tür örnekler “Söz Dizimsel Birimler” başlığı altında ayrıca ele alınmaktadır. Ancak sözcük sayısının artması, değişkenliğin de artmasına neden olduğundan, durağanlaşma olasılığı görece azalmaktadır.

Tablolarda yer alan isimler dikkatle incelendiğinde, bazı semantik kategorilerde kümelenmenin daha yoğun olduğu görülmüştür. Langacker (1991), Wierzbicka (1996), Talmy (2000), Cruse (2004) ve Murphy (2010) gibi araştırmacılar semantik sınıflandırmalarla ilgili kapsamlı çerçeveler sunmuşlardır. Bu çalışma kapsamında, ilgili sınıflandırmalardan hareketle ancak daha yalın bir gruplamayla “bir + İSİM” kuruluşundaki birimlerin birçoğu aşağıdaki semantik alanlara ayrılmıştır:

Tablo 3.26. “Bir + İSİM” kuruluşundaki isimlerin semantik sınıfları

Kategori	İsimler
İnsan, Toplum ve Sosyal Roller	kadın, erkek, çocuk, insan, adam, kişi, genç, kız, devlet, toplum, arkadaş, asker, delikanlı, polis, doktor, memur, öğretmen, yönetici, sanatçı, yazar, gazeteci, müzisyen, politikacı, kürk, alman, yahudi, müslüman, bayan, hanım, vatandaş, öğrenci, canlı, kahraman, dost, lider, şair, aktör
Zaman ve Süreç	süre, gün, an, hafta, yıl, ay, gece, sabah, zaman, dönem, başlangıç, bitiş, gelişme, artış, azalma, değişiklik, süreç, evlilik, ilerleme, sonbahar, sene, takvim, tarih
Mekân ve Konum	yer, ev, şehir, ülke, mekân, konum, kent, köy, oda, mahalle, liman, köprü, salon, kapı, daire, bina, masa, sandalye, kale, karakol, alan, ordu
Ölçü ve Miktar	miktar, tane, ölçü, sayı, defa, yığın, kısım, çeşit, parça, bölüm, paket, seri, doz, düzine, ölçüt, sınıf, grup, kategori, sıra, biçim, tür, nevi
Soyut Kavramlar ve Düşünce	anlam, kavram, düşünce, fikir, görüş, anlayış, bilinç, amaç, neden, sonuç, bakış, değerlendirme, hayal, umut, varsayım, teori, ideal, öneri, analiz, plan, strateji, karar, tutum, yaklaşım, görüşme, bağ, fark, sınav, deneme, eleştiri, çözüm, program, yöntem, proje, rapor, araştırma, metin, doktrin, kavrayış, algı, iletişim
Duygu ve İçsel Durumlar	duygu, sevinç, korku, hüzn, mutluluk, özlem, üzüntü, heyecan, sevgi, aşk, nefret, nefes, tutku, gülüş, kahkaha, gülümseme, tebessüm, telaş, öfke, haz, sıkıntı, gerginlik, sızı, rahatlama
Eylemler, Süreçler, Durumlar	çaba, yürüyüş, uygulama, değişim, davranış, hareket, düşüş, etkinlik, eylem, çıkış, dönüşüm, saldırı, zafer, başarı, direniş, değişme, yükseliş, gerileme, mücadele, tepki, hareketlilik
Nesneler, Araçlar ve Varlıklar	bardak, araba, oyuncak, elbise, giysi, kitap, kutu, şişe, silah, kılıf, torba, kalem, makine, aygıt, bilgisayar, telefon, kâğıt, çanta, kadeh, fincan, kova, bıçak, tabanca, sopa, kaşık, araç
Güç, Etki, Sistem	güç, etki, sistem, düzen, yöntem, model, politika, kurum, iktidar, örgüt, yönetim, rejim, otorite, statü, kadro, komisyon, parti, birlik
Metin ve İletişim	metin, yazı, mesaj, konuşma, gazete, dergi, makale, haber, bildiri, not, şiir, roman, anlatı, senaryo, edebiyat, dil, kelime, cümle, sözcük, diyalog, söyleşi, anket, söylem, ifade, kaynak

Bu tablo, “bir + İSİM” yapısında kullanılan sözcüklerin, sadece nesnel veya soyut varlıkları değil; aynı zamanda dilde temel ve yapısal bir konuma sahip kelimeleri içerdiğini göstermektedir. Bu sözcüklerin büyük bir kısmı, bağlamdan bağımsız olarak geniş kategorileri temsil etmekte ve çoğu zaman zamir benzeri işlevler üstlenmekte, yani belirli bireylere işaret etmekten çok türsel ya da genel anlamda kullanıldıkları görülmektedir. Örneğin, “insan”, “kadın” veya “çocuk” gibi sözcükler, belirli bireyler yerine türsel ya da genel bir anlam taşır ve bu yönüyle dili soyutlama ve genelleme düzeyine taşırlar. Böylece, “bir insan” ifadesi çoğunlukla belirli bir kişiyi işaret etmekten çok, insan türüne dair genel bir kavrayışa işaret etmektedir.

Bu durum, “bir + İSİM” kuruluşlarının dilde yalnızca somut varlıkları göstermediğini; aynı zamanda soyut kavramlar, toplumsal roller ve bilişsel kategorilerle ilgili geniş kapsamlı temsil işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu sözcüklerin temel

sözcükler olarak işlev görmesi, onların dilin çekirdek yapısını oluşturduğunu ve söz dizimsel olarak da esnek kullanım potansiyeline sahip olduklarını göstermektedir.

Aynı zamanda, bu tür kullanım örüntüleri, dilin bilişsel ve kültürel altyapılarının dilsel yapıya nasıl yansıdığını da göstermektedir. Eş dizimlilik incelemeleri sadece biçimsel ve söz dizimsel analizlerden ibaret kalmayıp, dilin anlam dünyasının ve bilişsel yapıların izlerini de taşımaktadır. Bu bağlamda, “bir + İSİM” yapısı, Türkçede kavramsal genelleme, türleştirme ve soyutlama süreçlerinin temel örneklerini oluşturmaktadır.

Öte yandan, TUD’un çok sayıda metin türü içermesine karşın, yazılı türler arasında tür dengesinin gözetilmemiş olması dikkat çekicidir. Özellikle gazete metinlerinin orantısız temsil edilmesi, ekonomi ve ticaret gibi alanlara özgü kavramların öne çıkmasına neden olmuştur (TNC, 2025). Bu durum, derlem verilerinin tür temsili açısından daha eleştirel değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışma kapsamında bu konuya daha derinlemesine girilememiştir; ancak bu yönüyle yapılacak ileri çalışmaların, dilin eş dizimlilik yapıları ve semantik işlevlerinin anlaşılmasına anlamlı katkılar sunabileceği açıktır.

3.1.2. “Bir + ZAMİR” Kuruluşundakiler

Zamirler, isimlerin yerine geçerek kişileri ve nesneleri temsil eden dil bilgisel öğelerdir (Korkmaz, 2019). Derlem verilerinde, “bir” sözcüğünün sağında yer alan zamirlerle kurulan eş dizimliliklerin dikkat çekici bir yoğunluk sergilediği görülmektedir. Tablo 3.27’de listelenen 32 zamir, log-likelihood değerlerine göre sıralanmış olup bu yapıların dilde yalnızca sayı ya da belirsizlik değil, aynı zamanda genelleme, türleştirme ve göndergesel belirsizlik gibi işlevleri de üstlendiği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.27. “Bir + ZAMİR” kuruluşundaki eş dizimlilikler

şey/30543, şeyler/7692, bu*/416, şeyi/2470, şeydir/1015, şeydi/914, şeyin/1199, başkası/806, şeye/1138, başkasının*/449, o*/1153, başkasına/364, şeyleri/547, şeylerin/389, diğeri/462, şeyle/254, şeyim/205, şeymiş/151, başkasıyla/133, başkasını/176, kimse/535, şeyden/366, şeylere/196, sana/15, kimsenin*/335, kimseye/133, şeyimiz/71, şeyde/66, onun*/19, bana/100, şeyse/46, senin*/15

Listenin başında yer alan “şey” sözcüğü, farklı çekim biçimleriyle hem formel çeşitlilik hem de soyutlama potansiyeli açısından ön plana çıkmaktadır. Belirli bir göndergeye işaret etmeyen bu tür zamirler, bağlam içinde genelleyici ve muğlak anlatımların taşıyıcısı hâline gelir. “Başkası” ve “kimse” gibi zamirler de benzer biçimde, özel bir nesne ya da kişi değil, genellenmiş bir tür ya da soyut bir varlıkla ilişki kurar.

Bu zamirler, durağanlaşma potansiyeli taşıyan kalıplar içinde yer almakta, anlatı yapılarında söz öbeklerine dönüşebilmektedir. Bu yönüyle “bir + ZAMİR” dizilimleri hem biçim bilimsel hem de anlamsal düzeyde kalıplaşmaya açık yapılardır. Tablo 3.27’de kalın yazılan zamirler, ilerleyen bölümlerde “Durağan Yapılar” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Bununla birlikte, “bir sana, bir bana, bir onun, bir senin” gibi örneklerde “bir” sözcüğü zamirle kurduğu ilişki üzerinden bağlam içinde zarf veya bağlaç işlevi de kazanabilmektedir. Bu kullanımlarda, çoğunlukla ardışıklık, karşıtlık ya da yönelme bildirimi öne çıkmaktadır. Aşağıda verilen örneklerde bu işlevler açık biçimde izlenebilmektedir:

Tablo 3.28. “Bir sana / onun / bana / senin” birimlerinin uyumluluk satırları
(tnc.org.tr)

“İşte böylese **bir sana** bir bana usülü, sen sağdan ben soldan hesabı, gayet planlı programlı suşileri bir güzel yedik bitirdik.”
“Bir yer var biliyor, **bir onun** vadileri biliyor.”
“Hani **bir bana** bak, bir sana.”
“Eziyet değilim, zahmet değilim, Musibet hiç değilim; **Bir senin** mi balına sinek kondu, söylesene!”

Bu örnekler, “bir” sözcüğünün bağlamsal olarak sadece belirteç değil, söylemde yapısal geçiş ve vurgu sağlayan çok işlevli bir unsur olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu tür kullanımlar dilin bilişsel örüntüleriyle de doğrudan ilişkilidir; çünkü genelleme, soyutlama ve karşıtlık gibi işlemler kavramsal düzeyde organize edilmektedir.

“Bir + ZAMİR” yapısında ortaya çıkan bu çeşitlilik, sözcüğün Türkçede anlam üretiminde üstlendiği çok yönlü rolü göstermektedir. Belirli bir türün temsilini, belirsiz bir varlığın göndergesini ya da karşılaştırmalı anlatım biçimlerini mümkün kılan bu yapılar, durağanlaşma eğilimi gösteren birimler arasında yer almaktadır.

3.1.3. “Bir + SIFAT” Kuruluşundakiler

Sıfatlar, isimlerin önüne gelerek onları nitelik ya da nicelik açısından sınırlayan, tanımlayan ve çeşitlendiren sözcüklerdir. İşlevlerine göre temelde niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bu çalışmada da “bir + SIFAT” yapıları öncelikle bu temel ayrım doğrultusunda ele alınmış, ardından verilerin yapısal çeşitliliği doğrultusunda daha ayrıntılı bir sınıflandırmaya gidilmiştir.

3.1.3.1. “Bir + NİTELEME SIFATI” Kuruluşundakiler

Bu bölümde odaklanılan niteleme sıfatları; varlıkların renk, biçim, tat, koku, huy, alışkanlık, yetenek gibi çok çeşitli içsel ve dışsal özelliklerini bildiren sözcüklerdir (Korkmaz, 2019). Bu tür sıfatların anlam alanlarının oldukça geniş olması, onları Türkçede hem üretken hem de bağlamsal olarak çok yönlü kılmaktadır.

Ancak bu yoğunluk, verilerin bütünlüklü bir şekilde değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle sıfatlar, yapısal özelliklerine göre üç gruba ayrılmıştır: basit, türemiş ve birleşik sıfatlar. Sınıflandırmada esas alınan ölçüt, sözcüğün biçimsel yapısı ile kök ve gövde arasında ilişki kurulup kurulamayışıdır.

3.1.3.1.1. “Bir + BASİT SIFAT” Kuruluşundakiler

Basit sıfatlar, biçimsel olarak yalnızca kök hâlinde bulunan ya da kök durumuna gelmiş sözcüklerdir (Korkmaz, 2019). Bu grupta yer alan 171 eş dizimlilik, herhangi bir yapım eki almamış yalın sıfatlardan oluşmaktadır. Bu sınıflandırmada, Türkçenin yapım eki sistemine bağlı kalınmış; sözcüğün yapım eki taşıyıp taşımadığına, köke erişim imkânı sunup sunmadığına göre değerlendirme yapılmıştır.

Bu bağlamda, “-î” ekiyle türemiş görünen ancak Türkçeye Arapça ve Farsçadan geçmiş olan ve artık kök hâlini almış “siyasi, resmi, ahlaki” gibi sözcükler de basit sıfatlar arasında değerlendirilmiştir. Bu karar, morfolojik şeffaflık ve biçim birimsel çözümleme açısından köke erişim potansiyelinin temel ölçüt olarak benimsenmesiyle açıklanabilir. Dolayısıyla sınıflandırmada biçimsel karmaşıklıklardan ziyade söz varlığının Türkçedeki yerleşik kullanımı esas alınmıştır.

Tablo 3.29. “Bir + BASİT SIFAT” kuruluşundaki eş dizimlilikler

yeni*/391, küçük*/643, **güzel***/955, kısa*/103, **iyi***/151, ciddi*/34, geniş*/51, derin*/69, garip*/267, ufak*/61, tam*/86, tuhaf*/233, uzun*/180, basit*/24, yoğun*/23, ortak*/410, kötü*/130, yakın*/64, **çift**/1077, **buçuk**/780, koca*/203, sert*/15, eski*/289, tipik*/4, zengin*/68, **hoş***/126, harika*/40, net*/12, demokratik*/161, ağır*/54, muhteşem*/5, ince*/79, hafif*/17, acı*/462, siyasi*/934, sıcak*/123, ani*/7, zor*/28, somut*/36, **ilk***/388, dar*/30, muazzam*/5, dinamik*/49, rahat*/22, yumuşak*/23, sakin*/6, normal*/21, boş*/96, beyaz*/202, genel*/481, dürüst*/3, mutlu*/30, **temiz***/34, mutlak*/25, tarihi*/286, makul*/3, yüksek*/147, düz*/59, sosyal*/1012, kritik*/25, soyut*/27, sistematik*/34, politik*/252, sade*/17, doğru*/199, ideolojik*/243, askeri*/575, resmi*/240, has*/9, minik*/55, acayip*/37, homojen*/3, enteresan*/7, şık*/16, mühim*/3, radikal*/33, siyah*/111, lüks*/61, ihtiyar*/167, kalın*/17, samimi*/8, profesyonel*/56, koyu*/15, potansiyel*/200, aktif*/31, ek*/160, hukuki*/201, stratejik*/113, pratik*/80, yalın*/9, romantik*/25, rasyonel*/10, zayıf*/30, muhtemel*/4, komik*/15, standart*/118, adil*/3, estetik*/148, hayati*/10, aykırı*/6, kırmızı*/158, sabit*/81, pozitif*/43, felsefi*/89, masum*/14, serin*/10, mütevazı*/3, hiyerarşik*/38, dışı*/184, kör*/71, hayali*/67, modern*/49, mistik*/28, kibar*/6, dramatik*/10, şirin*/6, vahim*/3, kara*/329, müstakil*/3, titiz*/3, edebi*/89, çirkin*/14, merkezi*/124, vahşi*/23, laik*/19, paralel*/21, otoriter*/3, kuytu*/11, pasif*/10, entelektüel*/81, trajik*/9, objektif*/16, ilahi*/40, cılız*/4, asıl*/9, sahte*/19, sembolik*/13, katı*/51, ters*/43, sivil*/310, cesur*/2, kolektif*/43, kuru*/86, kayıp*/183, sosyolojik*/30, mekanik*/22, şeffaf*/4, sayın*/16, ahlaki*/67, dini*/179, hazin*/8, negatif*/27, mucizevi*/2, teorik*/101, psikolojik*/119, mahcup*/3, ekonomik*/738, mavi*/78, ucuz*/11, yeşil*/118, yüce*/48, pis*/3, manevi*/75, hakiki*/4, meşru*/8, ilâhi*/40, uygar*/10, fakir*/15, tiz*/4, sıvı*/175, saydam*/5

Bu yapılar, yalnızca yapısal olarak değil, semantik ve pragmatik düzeyde de dikkate değerdir. “Bir + BASİT SIFAT” kuruluşları, dilde genellikle yoğunluk, vurgu ve soyutlama amacıyla kullanılmakta; bu yönüyle özellikle niteleme işleviyle genelleme, karşılaştırma veya değer yükleme gibi bilişsel süreçlere hizmet etmektedir. Örneğin “bir garip bakış”, “bir tuhaf sessizlik” ya da “bir küçük jest” gibi ifadeler, çoğunlukla sözcüğün kendi anlam alanını genişletmekte ve söz konusu durumu olağan dışı ya da dikkat çekici kılmaktadır.

Bu gruptaki bazı sıfatlar ise tekrar eden kullanımlarla birlikte kalıplaşmaya eğilim göstermekte ve “Durağan Yapılar” kapsamında ele alınabilecek örüntüler oluşturmaktadır. Bunlara ilişkin detaylı değerlendirmeler ilgili bölümde sunulacaktır.

3.1.3.1.2. “Bir + TÜREMİŞ SIFAT” Kuruluşundakiler

Türemiş sıfatlar, isim ya da fiil köklerine çeşitli yapım eklerinin getirilmesiyle oluşturulan ve niteleyici işlev üstlenen sözcüklerdir. Türkçede sıfat türetiminde kullanılan çok sayıda yapım eki hem biçimsel çeşitliliği hem de anlam alanlarındaki zenginliği beraberinde getirmektedir. Bu çalışmada, “bir + TÜREMİŞ SIFAT” kuruluşuna sahip toplam 242 eş dizimlilik tespit edilmiştir. Bu yapıların önemli bir bölümü hem köken hem de ek işlevi bakımından sistemli bir türetim mekanizmasına dayanmaktadır.

Tablo 3.30. “Bir + TÜREMİŞ SIFAT” kuruluşundaki eş dizimlilikler

İsim+CI	yabancı*/632, alaycı*/4, gerçekçi*/3, rekabetçi*/8, akılcı*/4, çoğulcu*/5, sahibici*/4, eşitlikçi*/2
İsim+CII	bütüncül*/5, ölümcül*/7
İsim+Dan	sıradan*/10
İsim+DAş	çağdaş*/53
İsim+I+n+da+ki	yaşındaki/44
İsim+(A)I	özel*/450, doğal*/187, siyasal*/904, eleştirel ¹ */27, nesnel*/32, kültürel*/321, ilkel*/18, yasal*/154, ulusal*/352, paradoksal*/2
İsim+II	önemli*/228, türlü */5897, güçlü*/32, farklı*/38, sağlıklı*/3, hızlı*/29, anlamlı*/23, kapsamlı*/3, yaşlı*/109, başarılı*/14, etkili*/4, tatlı*/178, gizli*/157, olumlu*/51, bilinçli*/10, kuvvetli*/5, düzenli*/9, tehlikeli*/8, köklü*/4, şiddetli*/3, ayrıntılı*/5, güvenli*/16, tutarlı*/5, kapalı*/68, kararlı*/5, dengeli*/3, sınırlı*/6, ünlü*/35, değerli*/30, numaralı */324, sevimli*/10, huzurlu*/2, keyifli*/9, elverişli*/2, hüznü*/10, akıllı*/16, sihirli*/37, sıkıntılı*/8, yakışıklı*/14, gizemli*/10, renkli*/29, amerikalı*/190, katlı */6, ikili */92, güneşli*/2, okkalı*/2, yetkili*/226, büyüü*/12, soylu*/29, hareketli*/6, sinirli*/4, pahalı*/5, yağmurlu*/5, planlı*/4, heyecanlı*/2, mantıklı*/3, acıklı*/2, ayrıcalıklı*/3, ağlamaklı*/2, yazılı*/60, ateşli*/4, coşkulu*/3, köylü*/228, evli*/8, zevkli*/4, tartışmalı*/2, geçerli*/7, dikkatli*/10, yaralı*/37, saygılı*/3, hayırlı*/11, alaylı*/3, tutkulu*/5, zavallı*/56, deneyimli*/3, kaliteli*/3, sorunlu*/4, gürtütlü*/2, örgütlü*/11, zorunlu*/19, yararlı*/3, üçlü */25, öfkeli*/3, duyarlı*/6, kıymetli*/6
İsim+IIIk	kişilik*/501, kalabalık*/328, yıllık*/386, anlık */294, karanlık*/172, saatlik*/123, haftalık*/199, aylık*/239, dakikalık*/63, sayfalık*/17, dolarlık*/4, gecelik */128, metrelik*/19, günlük*/272, derecelik*/2, puanlık*/11, milyonluk*/12, metrekairelik*/3, defalık */35, senelik*/35
İsim+mAn	kocaman*/32, uzman*/171
İsim+sAl	toplumsal*/1059, evrensel*/62, tarihsel*/276, bilimsel*/165, kutsal*/45, duygusal*/77, bütünsel*/10, doğrusal*/12, tanrısal*/12, yapısal*/90, yaşamsal*/11, zihinsel*/73, küresel*/65, şiirsel*/25, kişisel*/77, düşsel*/6, işlevsel*/12
İsim+sI	çocuğu*/6
İsim+sII	yoksul*/32
İsim+sIz	bağımsız*/47, belirsiz*/6, sonsuz*/27, amansız*/3, eşsiz*/6, sessiz*/27, tarafsız*/6, ıssız*/17, olumsuz*/59, anlamsız*/4, kusursuz*/3, acımasız*/2, sınırsız*/2, umutsuz*/9, tatsız*/5, talihsiz*/4, tarifsiz*/2, imkânsız*/7, dipsiz*/3
İsim+şIn	sarışın*/25
Sıfat+CE	büyükçe*/4
Sıfat+Cık	küçücük*/28, ufacık*/10, incecik*/4, minicik*/3
Zarf+ki	önceki */1669, sonraki */1350, dahaki */273
Fiil+Am	tutam */309
Fiil+AsI	olası*/11
Fiil+ç	ilginç ² */54, korkunç*/7, iğrenç*/3
Fiil+dIk	tanındık*/81
Fiil+gA	bilge*/79
Fiil+GAn	değişken*/128
Fiil+GIIn	uygun*/10, etkin*/9, belirgin*/8, yaygın*/14, keskin*/21, saygın*/3, düzgün*/7, çılgın*/23, olgun*/2, seçkin*/12, gergin*/4, yetişkin*/82
Fiil+I	ayrı*/40, dolu */257, sıkı*/28
Fiil+IcI	çarpıcı*/4, geçici*/43, kalıcı*/10, şaşırtıcı*/4, çekici*/9, belirleyici*/18, yaratıcı*/59, sıkıcı*/2, ürkütücü*/3, doyurucu*/3, yakıcı*/6, yapıcı*/3, kurtarıcı*/67, üzücü*/3
Fiil+(I)k	büyük*/776, açık*/294, karmaşık*/8, uzak*/41, soğuk*/130, değişik*/31, parlak*/12, karışık*/13, buruk*/2, esnek*/7, ılık*/9, kırık*/45, yuvarlak*/28

¹ “Eleştirel” sıfatı, “eleştirmek” fiilinden yanlış türetilen bir sıfat olarak dahil edilmiştir.

² “İlginç” sözcüğünün kökü konusunda kaynaklar arasında görüş ayrılığı vardır, tartışmalıdır.

Fiil+(I)n	kesin*/17
Fiil+(I)r	sürdürülebilir*/2
Fiil+(I)ş	yanlış*/317
Fiil+mAz	kaçınılmaz*/3, görünmez*/13
Fiil+mİş	tanınmış*/4, gelişmiş*/9
Diğerleri	sağlam*/9, özgün*/26, üstün*/25, yapay*/24, iyimser*/5, sevecen*/2, sinsi*/5, kısır*/58

Bu birimlerin sınıflandırılmasında sözcüğün aldığı yapım eki, bu ekin işlevi ve kök ile kurduğu biçimsel ilişki temel alınmıştır. Ancak bazı örneklerde, eklerin zamana yayılmış anlam kaymaları ya da çok anlamlı biçim birimsel kullanımları nedeniyle yapısal ayrım çizgileri belirsizleşebilmektedir. Bu tür örneklerin değerlendirilmesinde hem akademik kaynaklara hem de bağlamdan çıkarılan biçim bilimsel sezgilere başvurulmuştur.

Elde edilen veriler, türemiş sıfatların özellikle soyut anlam alanlarında yoğunlaştığını ve “bir” sözcüğüyle birlikte kullanıldıklarında genelleme, değerlendirme, vurgu veya karşıtlık gibi pragmatik işlevleri pekiştirdiklerini göstermektedir. Bu bağlamda, “bir + TÜREMİŞ SIFAT” dizilimlerinin dilde sadece nitelik bildirimiyle sınırlı kalmadığı; aynı zamanda söylemsel strateji üretiminde aktif rol oynadığı anlaşılmaktadır.

3.1.3.1.3. “Bir + BİRLEŞİK SIFAT” Kuruluşundakiler

Birleşik sıfatlar, en az iki sözcüğün bir araya gelerek tek bir sıfat işlevi kazandığı yapılardır. Bu birleşmelerde, sözcükler kimi zaman kendi anlamlarını korur, kimi zaman da anlam değiştirerek yeni bir nitelik kazanır (Korkmaz, 2019). Bu ölçütlere göre derlemde “bir + BİRLEŞİK SIFAT” kuruluşuna sahip yalnızca beş eş dizimlilik tespit edilmiştir.

Tablo 3.31. “Bir + BİRLEŞİK SIFAT” kuruluşundaki eş dizimlilikler

olağanüstü*/20, özerk*/25, özgür*/25, uluslararası*/324, kapkara*/2

3.1.3.2. “Bir + BELİRTME SIFATI” Kuruluşundakiler

Belirtme sıfatları, varlıkları işaret etme, gösterme, sayı ve miktar bildirme, soru sorma ve belirsizlik ifade etme gibi işlevlerle isimleri belirginleştirmenin yanı sıra, bağlama göre vurgulama, sınırlama veya genelleme gibi pragmatik işlevler de üstlenmektedir (Korkmaz, 2019). Derlemde tespit edilen 10 eş dizimliliğin neredeyse tamamı, “Durağan

Yapılar” kapsamında incelenecektir. Bu durum, söz konusu yapıların dilde belirgin kalıplar olarak yerleştiğini göstermektedir.

Tablo 3.32. “Bir + BELİRTME SIFATI” kuruluşundaki eş dizimlilikler

başka*/12142, böyle*/37, tek*/3689, diğer*/3294, öyle*/12, tüm*/15, şu*/18, bütün*/1574, üst*/750, fazla*/62

3.1.4. “Bir + ZARF” Kuruluşundakiler

Zarflar, fiil, sıfat, sıfat-fiil ve diğer zarfların anlamını pekiştirip belirginleştiren sözcüklerdir (Korkmaz, 2019). Bu grupta altı eş dizimlilik yer almaktadır. Bu yapılar, anlamı yoğunlaştırma ve vurgu işlevi görürken, “daha” gibi sözcükler karşılaştırma ve artış anlamını desteklemektedir. Durağan örüntüler ise sabit anlamlarla kullanımı sağlamaktadır; bunlar ilgili bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir.

Tablo 3.33. “Bir + ZARF” kuruluşundaki eş dizimlilikler

hayli/1195, süredir/1017, daha*/7085, haftadır/210, akşamüstü/121, aydır/143

3.1.5. “Bir + EDAT” Kuruluşundakiler

“Bir” sözcüğü, ilk 2.500 eş dizimlisi içinde edat türünden yalnızca “gibi” sözcüğüyle birlikte TUD’da 10 örnekte kullanılmaktadır. Bu kullanımlar daha çok zaman ifadeleriyle sınırlı olup “saat bir gibi”, “öğlen saat bir gibi” gibi yapılarla görülmektedir. Bu sınırlı örnek sayısı, “bir + EDAT” yapılarının dilde yaygın ve üretken olmadığını göstermektedir.

3.1.6. “Bir + BAĞLAÇ” Kuruluşundakiler

“Bir” sözcüğünün ilk 2.500 eş dizimlisi içinde bağlaç türünden yalnızca “de” bağlacıyla eş dizimlendiği görülmektedir. Bu bağlamda “bir de” birimi, dilde durağan bir yapı olarak görülmekte olup kapsamlı değerlendirmesi ilgili bölümde yapılacaktır.

3.1.7. “Bir + SAYI” Kuruluşundakiler

“Bir” sözcüğü, sayı türünden 19 eş dizimlilikle birlikte kullanılmaktadır. Bu yapılar, biçimsel özelliklerine göre iki ana gruba ayrılmıştır: doğrudan sayılar ve sıra sayı sıfatları. Koyu yazılan birimler, söz dizimsel veya sözcüksel birimler olarak “Durağan Yapılar” kapsamında incelenmiştir.

Tablo 3.34. “Bir + SAYI” kuruluşundaki eş dizimlilikler

bir*/1318, üç/67, dört*/32, 2/12, 3/12, **iki**/3627, 5/21, 10/36, 4/9, beş/79, 20/23, 12/32, 15/18, 8/9

Tablo 3.35. “Bir + SAYI+İncI” kuruluşundaki eş dizimlilikler

ikinci*/187, **üçüncü***/219, **birinci**/7, **2.***/9, **1.**/4

3.1.8. “Bir + FİİLİMSİ” Kuruluşundakiler

Fiilimsiler, yapısal olarak fiil kök veya gövdelerinden türeyen, ancak çekimlenme özellikleri bakımından fiillerden farklılaşan, adlaşma, sıfatlaşma veya zarflaşma işlevi gören sözcüklerdir. Türkçede fiilimsiler; isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olmak üzere üç ana türde sınıflandırılmaktadır.

Tablo 3.36. “Bir + FİİLİMSİ” kuruluşundaki eş dizimlilikler

İsim-Fiil	olduğunu/34, olması/22, etmek /13, olmak/24, etmeye /8
Sıfat-Fiil	olmayan*/4, olan*/90, eden */27, veren*/3, gelen*/42, çalışan*/49, ayrılmaz*/3, yapılan*/45, gösteren*/12, vazgeçilmez*/3, bilinmeyen*/8, artan*/2, giden*/6, bilen*/30, edecek */10, çıkan*/18, edilmiş */10, değişen*/11, anlatan*/6, gören*/35, seven*/5, bilmeyen*/2, verilen*/4, beklenmeyen*/2, bildiği */86, görülen*/7, sevdiğim*/10, olmuş */73, duran*/8, görünen*/18, unutulmaz*/2, düşen*/6, düşünen*/2, görünmeyen*/6, tutan */9, yayınlanan*/6, edilen */5, tanıdığı*/32, yapılacak*/7, bekleyen*/4, yaptığı*/5, yaşanmış*/4, yürüyen*/2, sığınacak*/2, ettiği */10, istenmeyen*/3
Zarf-Fiil	olarak/24, görünüp /74

Bu çalışmada, “bir + FİİLİMSİ” yapısına sahip toplam 53 eş dizimlilik tespit edilmiştir. Bunlar isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil türlerine göre ayrılarak incelenmiştir. Bu yapılar, biçimsel ve işlevsel özellikleriyle yalnızca nitelik bildiriminde bulunmakla kalmaz, aynı zamanda söylem içinde zaman, durum ve yönelim gibi anlam katmanlarını da aktarır.

Böylece “bir + FİİLİMSİ” dizilimleri, anlatımın dinamikliğini ve çeşitliliğini artırarak önemli işlevler üstlenmektedir.

3.1.9. “Bir + ÇEKİMLİ FİİL” Kuruluşundakiler

“Bir” sözcüğünün sağındaki çekimli fiil kuruluşundaki altı eş dizimlilik aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bunların tamamı “Durağan Yapılar”a kaynaklık ettiği için ilgili başlıkta incelenecektir.

Tablo 3.37. “Bir + ÇEKİMLİ FİİL” kuruluşundaki eş dizimlilikler

düşünün/161, bilsen/97, bilseniz/89, bakarsınız/56, baktım/188, düşün/124

Bu çekimli fiillerin dışında, sağdaki eş dizimliler içinde “ayrılmaz, edecek, edilmiş” gibi hem çekimli fiil hem de sıfat-fiil olarak kullanılması muhtemel birimler vardır. Çalışmamızda bu tür belirsizlik içeren durumlarda eş dizimlinin daha çok hangi şekilde kullanıldığına bakılmıştır. “Ayrılmaz, edecek, edilmiş” gibi sözcükler derlemde sıklıkla sıfat-fiil olarak geçtiği için bu bahiste dışarıda bırakılmıştır. Benzer şekilde buraya aldığımız “düşün” sözcüğünün de “senin düşün, düşün gücü, düşün adamı” şeklinde iyelik ve ilgi ekli isim ile türemiş isim olduğu kullanımlarla karşılaşmak muhtemeldir. Ancak örneklerimizin büyük bir kısmında sözcük emir çekiminde fiil olduğu için bu tabloda yer almıştır.

3.1.10. “Bir + VAR/YOK” Kuruluşundakiler

Türkçede bir tür isim cümlesine karşılık gelen var oluş cümlelerinin olumlusu “var”, olumsuzu ise “yok” sözcüğüyle kurulur. TDK Güncel Türkçe Sözlük, “var” sözcüğünü sıfat ve isim; “yok” sözcüğünü ise sıfat, isim, ünlem ve bağlaç olarak işaretlemektedir. Sözlük tanıklarından anladığımız kadarıyla isim cümlesi kuran “var” ve “yok” sözcüklerinin türü sıfattır. Ancak biz bu sözcükleri bir sözcük türü olmanın ötesinde dil bilgisel bir işlev de taşıdıkları için ayrı bir başlıkta ele almayı uygun gördük. TUD’da “bir var” diziliminin 75, “bir yok”un ise 94 örneği vardır. Bu kullanımlardan yalnızca 5 tanesi “bir var bir yok” şeklinde bir ikileme kullanımını, 3 tanesi ise genişleyen hâliyle “bir var imiş bir yok imiş” şeklinde masal anlatımlarında karşımıza çıkan tür işaretleyicisini örneklemektedir.

3.2. “Bir” Sözcüğünün 1 Sağ Yönelimli Eş Dizimlileriyle Oluşturduğu Durağan Yapılar

Bu bölümde, “bir” sözcüğünün eş dizimlileriyle oluşturduğu ve bağlam içinde yapısal ya da anlamsal çeşitlenmeye açık olmayan, sabit örüntüler biçiminde kullanılan yapılar ele alınmaktadır. Derlem verileri doğrultusunda bu tür örneklerin biçimsel olarak belirli bir kurguya sabitlendiği, semantik düzeyde ise taşıdığı anlamın bağlama bağlı olarak kayda değer bir değişiklik göstermediği tespit edilmiştir. Söz konusu birimler, üretkenlikten uzak oluşlarıyla dikkat çekmekte ve büyük oranda kalıplaşmış birer kullanım alanı oluşturmaktadır.

Çalışmada bu tür yapılar, “Durağan Yapılar” olarak adlandırılmış ve “bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli eş dizimlileri arasında özel bir grup olarak değerlendirilmiştir. Derlemde bu kategoriye giren 260 eş dizimli yapı tespit edilmiştir. Bu yapılar biçimsel yapılarına ve kullanım bağlamlarına göre üç grupta incelenmektedir: sözcüksel birimler, söz dizimsel birimler ve metin birimler.

3.2.1. Sözcüksel Birimler

Bu alt başlık altında, “bir” sözcüğünün farklı sözcük türleriyle kurduğu ve kalıplaşmış anlam taşıyan dilsel birliktelikler incelenmektedir. Sözcüksel birimler; biçimsel olarak durağan, anlamsal açıdan ise bağlamdan bağımsız bir şekilde sabitlenmiş yapılardır. Bu yapılar, söz dizimsel üretkenliğe kapalı olmakla birlikte anlatım gücünü artıran, zihinsel çağrışımı yüksek ve iletişimde kolaylık sağlayan sabit dilsel örüntüler olarak değerlendirilmektedir.

Derlemde bu gruba ait toplam 155 eş dizimlilik tespit edilmiştir. Bu eş dizimlilikler, “ikilemeler”, “atasözü”, “deyim ve kalıp ifadeler”, “zamir yapıları”, “birleşik sıfatlar” ve “birleşik zarflar” başlıkları altında ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

3.2.1.1. İkilemeler

Türkçede anlamı pekiştirme, karşıtlık kurma, yoğunluk belirtme veya anlatımı biçimsel olarak güçlendirme amacıyla sıkça başvurulanan yapılardan biri ikilemelerdir. Bu çok

işlevli yapılar, söyleme ritmik bir akış kazandırmanın yanı sıra anlatımı hem semantik hem de pragmatik düzlemde derinleştirmektedir. Bu başlık altında, “bir” sözcüğünün sağında yer alarak ikileme oluşturan yapılar incelenmiştir.

Tablo 3.38. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli ikileme eş dizimlilikleri

böyle*/37, bir*/1318, öyle*/12, yanı/782, görünüp/74, iki/3627, sağa/121, fazla*/62.

Derlem verilerine göre, “bir” sözcüğünün sağ yönelimli eş dizimliliğiyle oluşturduğu toplam sekiz birimden yedi farklı ikilemeye ulaşılmıştır. Söz konusu ikilemeler, hem kullanım sıklıkları hem de oluşturdıkları anlam örüntüleri üzerinden değerlendirilmiştir.

- **Bir Öyle Bir Böyle**

“Bir öyle bir böyle” ikilemesi, Türkçede zıt yönelimleri, kararsızlığı ya da istikrarsız durumları anlatmak için kullanılan kalıplaşmış bir ifadedir. Derlemde sekiz kez tespit edilen bu yapı, özellikle davranışsal dalgalanmalar veya düşünsel kararsızlıkları betimleyen bağlamlarda öne çıkmaktadır.

Tablo 3.39. “Bir öyle bir böyle” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Ama hareketlerine, davranışlarına baktığımızda **bir öyle bir böyle** olduğunu görüyoruz.”
2. “Olmuş böyle, ateş gibi, köz gibi, milim milim, sızım sızım, cayır cayır yakıyor. **Bir öyle** dönüyoruz, **bir böyle**.”
3. “Sonra da, deli misin sen be, dedim, ne o, **bir öyle bir böyle** düşünüyorsun?”
4. “Haaa, kod numarası 92717 mi, 92715 mi? **Bir öyle, bir böyle**. Hangisi?”
5. “Derken Meral’in sıkıntıları başladı. Yatağın içinde **bir öyle, bir böyle** döndü. Olmadı.”

Yapı, anlamsal düzeyde yönsüzlük, istikrarsızlık ve değişkenlik gibi olgulara işaret eder. Hem fiziksel devinimleri hem de zihinsel kararsızlıkları ifade etme kapasitesiyle söyleme dinamik bir nitelik kazandırır. Bu yönüyle yapı, yalnızca içeriksel değil, aynı zamanda işlevsel olarak da anlatıya hareket katar.

Pragmatik bağlamda ise “bir öyle bir böyle” ikilemesi, konuşurun gözlemlediği tutarsızlığa dikkat çekmek ve bu gözlemi vurgulu bir şekilde aktarmak amacıyla kullanılır. Söz konusu yapı, biçim ve anlam yönünden sabitlenmış bir örüntü sergilese de bağlam içinde farklı türde tutarsızlık ya da kararsızlık durumlarına uygulanabilen esnek bir işlevsellik kazanmıştır. Bu yönüyle, “bir öyle bir böyle” ifadesi, Türkçedeki kararsızlık ve tutarsızlık

temalarının dilsel bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Derlemdeki sınırlı kullanımı, bu yapının özgül bağlamlarda ve belirli anlatım ihtiyaçlarına yanıt vermek üzere tercih edildiğini göstermektedir. Buna rağmen, yapı semantik, söz dizimsel ve pragmatik düzeylerde sabitlenmiş bir biçim sunarak anlatıda belirli bir tematik yoğunluğun ifadesi hâline gelmiştir.

- **Bir Bir**

TDK Güncel Türkçe Sözlük’e göre “bir bir” ifadesi, zarf olarak “birer birer”, “ayrı ayrı” ve “olduğu gibi tam tamına, eksiksiz olarak” anlamlarında tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). TUD’da 1.318 kez tespit edilen bu yapı, çoğunlukla eylemlerle birlikte kullanılarak sıralı ve dikkatli bir süreci vurgulamaktadır. Yapının temel işlevi, olayların adım adım, aşamalı biçimde gerçekleştiğini ya da ayrıntılarıyla ortaya çıktığını ifade etmektir.

“Bir bir” ikilemesi, metin içinde hem düzenleyici hem de pekiştirici bir işlev üstlenmektedir. Genellikle olayların zihinsel süreçler aracılığıyla açığa çıktığı ya da hatırlandığı anlatılarda kullanılmakta, anlatıcının ayrıntılara yönelen dikkatini ve okuyucunun gelişmeleri bilinçli biçimde takip etmesini sağlamaktadır.

Tablo 3.40. “Bir bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Türkiye’de ve kadın ticareti yaptığı diğer ülkelerde aranan, her operasyondan son anda kurtulan Natalia Karakuş’un bunu nasıl başardığı, Asayiş Şube Müdürlüğü’nde yapılan sorgulaması sonucu **bir bir** ortaya çıkıyor.”
 2. “Hep sen içiyorsun! Ver şu testi de anlatayım sana **bir bir**! Ver! Bak veriyor mu!”
 3. “...her şeyin başı dönüyor oysa devriliyor **bir bir** bardaklar tabaklar...”
 4. “İki tutkulu insanın, bir kadınla bir erkeğin, her şeyi unutmak için, her şeyi en ufak ayrıntısına dek **bir bir** hatırlamalarına tanık oldum...”
 5. “Hafızasında, geçmişin karanlıklarında kalan utanç verici her şey; zorbalıklar, ihanetler, yüreksizlikler, yolsuzluklar... **bir bir** ve bütün ayrıntılarıyla ortaya çıkıyor.”
-

Bu örneklerde görüldüğü üzere “bir bir” yapısı, anlatının mantıksal akışını düzenlerken, olayların belirli bir sırayla sunulmasını ve ayrıntılandırılmasını da sağlar. Özellikle hatırlama, açıklama ve ortaya çıkarma gibi zihinsel süreçleri ifade eden fiillerle birlikte kullanıldığında, yapı semantik ve pragmatik düzeyde anlatımı yoğunlaştırmaktadır.

Buna ek olarak “bir bir anlat-” biçiminde genişleyen ve derlemde 109 kez geçen çok sözcüklü yapı, bu ifadenin anlatım fiiliyle kalıplaştığını ve belirli bağlamlarda daha yoğun biçimde kullanıldığını göstermektedir.

- **Bir Yanı**

TUD verilerine göre “bir yanı” birimi toplam 782 kez kullanılmıştır. Bu kullanımların 100’ü, “bir yanı ... bir yanı ...” biçiminde yinelenerek ikileme niteliği kazanmaktadır. Yapı, biçimsel olarak simetrik bir örüntü sergiler ve genellikle zıtlık, eş zamanlılık ya da çelişkili durumların anlatımında işlev kazanır.

Tablo 3.41. “Bir yanı ... bir yanı ...” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Yüreğimizin **bir yanı** sevgi, **bir yanı** özlem...”
 2. “...”Üstünde güvercinler kayan şu rahat dam, Kıpraşır durur, **bir yanı** mezar **bir yanı** çam...”
 3. “Nereye gidebilirsin şimdi yüzümün **bir yanı** kara **bir yanı** beyaz dururken?”
 4. “**Bir yanı** uçurum, **bir yanı** yüksek kayalar, taşlı dağ yollarından güneye indik.”
 5. “Çeteler ikiye ayrılır, **bir yanı** düşman, **bir yanı** Türk olur, sonra derin karlarla kaplı genişçe bir düzlüğe çıkarak, sıra sıra kar siperleri kazarlardı.”
-

Bu örneklerde yapı yalnızca yön bildirmekle kalmaz; aynı zamanda karşıt kavramları eş zamanlı sunarak anlatıya çok katmanlı bir derinlik kazandırır. Duygusal çelişki (bir yanı sevgi, bir yanı özlem), imgeler arası karşıtlık (bir yanı mezar, bir yanı çam) ya da fiziksel ortamın iki yönlü niteliği (bir yanı uçurum, bir yanı yüksek kayalar) yapı aracılığıyla anlam kazanır.

Bu tür kullanımlar, anlatıcının parçalı, gerilimli ya da çok boyutlu bir durumu ifade etmesine olanak tanır. Yapı, hem fiziksel çevre hem de soyut alanlarda iki yönlü bir bakış sunarak karşıtlıklar üzerinden derinlemesine bir anlatım işlevi yüklenir.

“Bir yanı ... bir yanı ...” formu, içerdiği sözcükler değişse de, zıtlık veya eşlik temelli bir anlatım kalıbı sunar. Bu yönüyle hem biçimsel olarak sabitlenmiş hem de anlam üretme potansiyeli yüksek, üretken bir dilsel yapıdır.

- **Bir Görünüp**

TUD’da “bir görünüp” eş dizimliliğinin, “bir görünüp kaybolmak”, “bir görünüp bir kaybolmak” ve “bir görünüp bir yitmek” biçimlerinde toplam 74 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu varyantlar arasında en sık karşılaşılan biçim, 40 örnekle “bir görünüp bir kaybolmak” yapısıdır. Bu kalıp, Türkçede geçici, düzensiz ya da aralıklı olarak beliren ve ardından kaybolan öğeleri ifade etmek için yerleşik bir kullanıma sahiptir.

Anlamsal düzeyde bu yapı, süreksizlik, belirsizlik ve ani değişim gibi temalarla ilişkilidir. Genellikle fiziksel olarak görünen-kaybolan nesne ya da varlıkların betimlenmesinde kullanılsa da zaman zaman duygusal veya zihinsel gelgitleri aktarmak üzere de tercih edilmektedir. Yapı, anlatıya görsellik, ritim ve hareket kazandırarak söylemin dinamik yönünü ön plana çıkarır.

Tablo 3.42. “Bir görünüp bir kaybol-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1.	“Dalıp dalıp çıktı Aslı. Şeker pambesi poposu <u>bir görünüp bir kayboldu.</u> ”
2.	“Yarı karanlıkta süvariler <u>bir görünüp bir kayboluyor</u> gibi geçiyordu anılar şimdi feri gittikçe azalan gözünün önünden.
3.	“Bir zaman, aşağıdaki toprak damların arasında <u>bir görünüp bir kaybolan,</u> bu yüzden de sağa sola saçılmış iplik parçacıklarına benzeyen inişli yokuşlu sokaklara bakmış sözgelimi...”
4.	“Irak sınırında olup bitenleri anlamak için yola koyulduğumuzda, ayın parlak yüzü karanlık sivri kayaların arkasında <u>bir görünüp, bir kayboluyordu.</u> ”
5.	“Siz, hatun kişilerin <u>bir görünüp bir kaybolan,</u> o en acımasız cinsinden olan bir kadınsınız.”
-

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere yapı, hem doğrudan görsel algıya seslenen sahnelerde hem de dolaylı biçimde betimlenen duygusal ya da düşünsel süreçlerde kullanılmaktadır. Bu çok yönlü kullanım, yapının yalnızca bir gözlem anlatımı değil, aynı zamanda anlatının temposunu şekillendiren bir araç olduğunu da göstermektedir.

Pragmatik açıdan, “bir görünüp bir kaybolmak” yapısı söyleme gizem, belirsizlik ve geçicilik gibi duygusal yükler kazandırmakta; dikkat çekici ve dramatik sahnelerde anlatımı yoğunlaştırmaktadır. Anlatıdaki süreksiz yapıların, ritmik tekrarlar yoluyla vurgulanmasını sağlayan bu kalıp, aynı zamanda dinleyici ya da okuyucunun dikkatini belirli noktalara yönlendirmeye hizmet etmektedir.

Biçimsel olarak sabitlenmiş olan “bir görünüp bir kaybolmak” kalıbı hem söz dizimsel hem de anlamsal düzeyde kalıplaşmış bir örüntü sergilemektedir. Aynı semantik alan içinde değerlendirilebilecek “bir yitmek” gibi varyantlar ise daha sınırlı kullanımıyla (7 örnek) bu temel kalıbın belirginliğini daha da pekiştirmektedir. Özetle ifade edecek olursak “bir görünüp bir kaybolmak” yapısı Türkçede görsel geçiciliğin, iz bırakmadan silinip giden imgelerin ve zihinsel gelgitlerin anlatımında yerleşikleşmiş, kalıplaşmış ve işlevsel bir, çok sözcüklü birimdir. Gerek biçimsel ritmikliği gerekse anlam yoğunluğu ile bu yapı, anlatının dramatik dokusunu güçlendiren belirgin dilsel araçlardan biri hâline gelmiştir.

- **Bir İki**

TDK Güncel Türkçe Sözlük’e göre “bir iki” ifadesi, sıfat olarak “çok az sayıda olan”, zarf olarak ise “az miktarda” anlamında tanımlanır (TDK Sözlük, 2025). Bu anlamlar doğrultusunda yapı, Türkçede özellikle belirsiz ama sınırlı bir niceliği ifade etmek üzere kalıplaşmış bir söylem birimi olarak yer edinmiştir. Derlemde toplam 3.627 kez geçen “bir iki”, hem konuşma dilinde hem de yazılı anlatımda yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Tablo 3.43. “Bir iki” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Gençten biri. Sinan’dan bir iki yaş büyük gibi duruyor.”
2.	“Eteğini şöyle bir savuracaktı otobüse binerken... Bir iki andavallının yüreğini hoplatacaktı belki... Burnunu havaya kaldıracak, kimselere yüz vermeyecekti.”
3.	“Geçebilseydi şayet, kırmızı ışığa gol atmış olacaktı. Bunun rövanşı şöyle alınıyor; daha yeşil yanmadan bir iki saniye de olsa erken kalkarak.”
4.	“KRAL (Ağlayarak) Kraliçem, ver şu telefonu da, ben de bir iki laf edeyim. (Telefonu alır.)”
5.	“Şu anda rahatça onun yüzüne bir iki tokat atabilirdi.”

Bu örneklerden de görüldüğü gibi yapı çoğunlukla belirli ama düşük yoğunluklu bir niceliğe işaret etmektedir. “Bir iki yaş”, “bir iki saniye”, “bir iki laf” gibi kullanımlarda, hem azlık duygusu hem de ölçülebilirlik arasında bir denge kurulur. Nitelediği unsura göre anlam derinliği kazanan yapı, kimi bağlamlarda sıradan görünen bir eyleme anlam yükleyerek anlatımda vurgu işlevi de görmektedir.

Anlamsal düzlemde “bir iki”, genellikle “birkaç” ifadesiyle yakınlık taşısa da, daha dar bir sayı aralığını kapsar ve çoğu zaman konuşurun ölçüsüz ama bilinçli bir yuvarlama yaptığı durumlarda tercih edilir. Bu sayede söylemde hem esneklik hem de dozajlanmış bir belirsizlik sağlanır.

Pragmatik olarak “bir iki”; anlatıcının kararsızlığını, olayın önem derecesine dair mesafeli duruşunu ya da bazen hafif alaycı bir tonu yansıtmak için kullanılır. Bu yönüyle yapı, yalnızca niceliksel bir gösterge değil, aynı zamanda anlatıcının söylemdeki pozisyonunu da işaret eden stratejik bir ifadedir. Bu özellikleriyle “bir iki” ifadesi, Türkçede hem biçimsel olarak sabitlenmiş hem de işlevsel çeşitliliğiyle öne çıkan çok sözcüklü bir birimdir. Belirsiz ama ölçülebilir bir niceliğe gönderme yaparken aynı zamanda anlatıya esneklik, hafiflik ve doğallık kazandırır. Bu özelliğiyle, özellikle gündelik anlatımın pragmatik ihtiyaçlarına güçlü biçimde yanıt veren yerleşik kalıplardan biri hâline gelmiştir.

- **Bir Sağa**

Derlemde 121 kez geçen “bir sağa” birimi, 110 örnekte “bir sağa bir sola” biçiminde kullanılarak dikkat çekici bir kalıplaşma göstermektedir. Bu yapı, yazılı ve sözlü anlatımda hareket, yönelme, arayış ya da kararsızlık gibi durumları betimlemede sıkça başvurulmuş ifadelerdendir.

Tablo 3.44. “Bir sağa bir sola” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Kuş başını <u>bir sağa, bir sola</u> çevirerek ona garip garip baktıktan sonra, "Cuik, cuik," demesiyle oğlanın saçlarının üzerine pisleyivermiş.”
2.	“Kadıncağzı kaybettiği bir şeyi arar gibi, odasının içinde <u>bir sağa bir sola</u> koşturuyor, hizmetçisine bağırıp çağırıyor, eline geçirdiğini yere fırlatıyordu.”
3.	“Elinde şiir mızrağı <u>Bir sağa</u> bir sağa yine sağa!
4.	“Ellerimle şap şap şap Ayaklarımla rap rap rap <u>Bir sağa bir sola</u> Dans edelim kol kola.”
5.	“Ne ki bu? Suyun üzerinde tuhaf bir cisim yüzüyordu; <u>bir sağa</u> gidiyordu, <u>bir sola</u> .”

Derlem örnekleri incelendiğinde “bir sağa bir sola” ikilemesi hem fiziksel hareketleri hem de zihinsel ya da duygusal devinimleri anlatmak üzere kullanılmaktadır. Kuşun başını çevirerek çevresini incelemesi, bir kadının telaşla hareket etmesi ya da su üzerinde dalgalanan bir cismin yön değiştirmesi gibi sahnelerde yapı, anlatıya canlılık ve ritim kazandırmaktadır. Özellikle çocuk şarkılarında ve şiirsel anlatımlarda yapının ritmik doğası, anlatımın temposunu desteklemekte ve dinleyici üzerinde hareketli bir izlenim bırakmaktadır.

Yapı, biçimsel açıdan simetrik ve dengeli bir görünüme sahiptir. Genellikle eylem bildiren fiillerle birlikte kullanılarak yönelme, belirsizlik, kararsızlık veya yoğun duygusal hâlleri betimler. Bu yönüyle hem anlamsal hem de pragmatik düzeyde çok katmanlı bir işlevsellik sergiler. Anlatı içinde dinamiklik kurar, karakterin ya da olayın huzursuz, kararsız ya da kaotik bir durumda olduğunu sezdirir. Bu çoklu işlevleri sayesinde, yapı deyimleşmeye aday güçlü bir ikileme örneği olarak değerlendirilebilir. “Bir sağa bir sola” kalıbı, ikileme türleri arasında biçimsel sabitliği, yüksek kullanım sıklığı ve bağlamlar arası geçişkenliğiyle öne çıkmaktadır. Anlatımda devinimi, ritmi ve duygusal yoğunluğu yansıtmaya gücü, bu yapıyı Türkçedeki kalıplaşmış çok sözcüklü birimler arasında önemli bir yere yerleştirmektedir.

- **Bir Fazla**

Türkçede hem gündelik söylemde hem de edebi anlatımda yer bulan “bir eksik bir fazla” kalıbı, niceliksel farklılıkların önemsizliğini vurgulayan ve çoğu zaman kayıtsızlık, teslimiyet ya da duygusal doygunluk bildiren anlatı işlevine sahip kalıplaşmış bir ifadedir. “Bir fazla” ifadesi derlemde 62 kez geçmekte olup bu kullanımların 25’i “bir eksik bir fazla” kalıbını içeren yapılardan oluşmaktadır. Bu 25 örnek içinde “ne bir eksik ne bir fazla” (13) ve “ha bir eksik ha bir fazla” (3) gibi genişleyen birimler de dikkat çekmektedir. Bu varyantlar yapının işlevsel ve anlam yönünden esneklik gösterdiğini, ancak temel anlatım amacının değişmediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3.45. “Bir eksik bir fazla” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Yüzlerce şehit vermişiz. Bir eksik bir fazla ne farkeder ki.”
2.	“Hoşça kal Sille. Ne yazsan bir eksik . Ne söylesen bir fazla .”
3.	“Nasıl olsa sokaklarda yüzlercesi var, bir eksik ya da bir fazla ne farkeder.”
4.	“Başlıkların bir eksik bir fazla olması mücadelesi vermeyeceğim.”
5.	“Evet bu iyi bir pazarlık olurdu, nasıl olsa burnumuza kadar boka battık bir eksik bir fazla ne farkeder ki, diye sesli düşündü Serdar.”

Kalıbın “ne bir eksik ne bir fazla” biçiminde kullanımı, niceliksel denklik ve kusursuzluk beklentisini dile getirirken; “ha bir eksik ha bir fazla” gibi yapılar ise özensizliği, önemsizliği ya da sonucu değiştirmeyen durumları ifade etmektedir. Tüm bu kullanımlarda ortak olan, sayısal farkın söylem düzeyinde önemsizleştirilmesi ve bu fark üzerinden duygusal ya da düşünsel bir tavrın dışı vurulmasıdır.

Anlamsal düzlemde bu yapı, çoğunlukla bir durumu ya da sonucu değiştirmeyen küçük farkların vurgulandığı bağlamlarda ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle yapı, hem bireysel hem toplumsal düzeyde yaşanan yorgunluk, umursamazlık ya da kabulleniş gibi duygusal tepkileri dile getirmenin etkili bir aracı hâline gelmiştir. Bu söyleyiş tarzı, kimi zaman bireyin çaresizlik içinde anlam yaratma çabasını, kimi zaman da yaşananlara karşı geliştirdiği dirençsiz tavrı yansıtmaktadır.

Pragmatik açıdan ise yapı, özellikle yoğun anlatı bağlamlarında anlatıcının duygusal durumuna eşlik eden güçlü bir retorik öğeye dönüşmektedir. Kullanıldığı yerlerde yalnızca sayısal bir fark değil, aynı zamanda yaşanmışlıkların yorgunluğu, olayların ağırlığı ve bireyin yaşadığı duygusal tükenmişlik de aktarılmaktadır. Böylelikle “bir eksik bir fazla” bir

nicelik ifadesi olmanın yanı sıra dilin anlatı gücünü yoğunlaştıran, söylemi duygu yüklü bir biçimde örüntüleyen anlatımsal bir araç işlevi görmektedir.

3.2.1.2. Atasözü

Atasözleri, toplumun kültürel birikimini, ortak değer yargılarını ve yaşam deneyimlerini yansıtan kalıplaşmış söz öbekleridir. Dilde kuşaktan kuşağa aktararak varlığını sürdüren bu yapılar hem anlam derinlikleri hem de biçimsel özellikleriyle dikkat çeker. Genellikle ahlaki, sosyal ya da pratik bir öğüt içeren atasözleri, kısa ve özlü anlatımlarıyla dilin retorik gücünü artırmakta; söylemde etkili bir anlatım aracı olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, Türkçede “bir” sözcüğüyle başlayan ve derlemde belirlenen tek örnek olan “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.” atasözü, iş birliği ve toplumsal dayanışma temasını merkeze alan örnek yapılar arasında yer almaktadır.

• Bir Elin

Derlem verilerine göre “bir elin” birimi toplam 187 kez geçmektedir. Bu kullanımların yedisinde, Türkçede oldukça yaygın ve kültürel olarak köklü bir yere sahip olan “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.” atasözüne rastlanmıştır. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde bu söz, “başarıya ulaşmak için birlik olmak gerek” biçiminde tanımlanmaktadır (TDK, 2025).

Bu atasözü, hem biçimsel hem de anlamsal yapısıyla dikkat çeken bir örnektir. İlk dize olan “Bir elin nesi var?” sorusu, bireysel çabanın sınırlılığine işaret ederken “İki elin sesi var.” yanıtı, kolektif çalışmanın getirdiği gücü ve başarıyı vurgulamaktadır. Bu ikili yapı hem retorik etkiyi güçlendirmekte hem de atasözünün öğretici yönünü belirginleştirmektedir.

Tablo 3.46. “Bir elin nesi var, iki elin sesi var” biriminin uyumluluk satırları
(tnc.org.tr)

-
1. “1. **Bir elin nesi var, iki elin sesi var.** atasözünün anlamını yazınız.”
 2. “Kısacası, ben sana hisse, sen bana hisse. **Bir elin nesi var? İki elin sesi var.**”
 3. “Birlikte malımızı, canımızı ortaya koyacağız. Bu ilk kapı. Başarıyoruz. Bu kapıdan geçmede sıkıntı yoksa, daha büyük kapıyı açmaya gideriz. Ne dedik? **Bir elin nesi var? İki elin sesi var.**”
 4. “bilişim dünyasındaki gelişmeler konusunda yorumlar yapalım. **“bir elin nesi var iki elin sesi var”** atasözünden hareketle tek vücut olalım.”
 5. “Ağabeyinin sözünü kesti: Dedim ya bu iş hepimizin. **Bir elin nesi var, iki elin sesi var.**”
-

Anlam düzleminde, atasözü yalnızca fiziksel iş birliğini değil, aynı zamanda düşünsel ve duygusal dayanışmayı da kapsamaktadır. Tek başına yetersiz kalan birey, ancak diğerleriyle birlikte hareket ettiğinde anlamlı ve etkili bir bütünün parçası hâline gelir. Bu yönüyle söz, yalnızca bir önerme değil; aynı zamanda toplumsal uyumun temel ilkelerinden birini dile getiren kültürel bir mirastır.

Pragmatik açıdan ise söz, çoğunlukla birlik çağrısı içeren söylemlerde, topluluk motivasyonunu artırma amacına hizmet eden anlatımlarda veya bireysel eylemlerin kolektif çerçevede yeniden anlamlandırıldığı bağlamlarda tercih edilmektedir. Derlemdeki kullanımlar da bu yapının çeşitli söylem türlerinde aktif bir öğütleyici işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

“Bir elin nesi var, iki elin sesi var” atasözü, dilde yalnızca kalıplaşmış bir söylem değil; aynı zamanda ortak yaşam bilincini taşıyan, kültürel sürekliliği pekiştiren işlevsel bir yapıdır. Bu yönüyle Türkçenin anlam derinliği güçlü ve yaşamsal değeri yüksek sözlü miraslarından biri olmayı sürdürmektedir.

3.2.1.3. Deyim ve Kalıp İfadeler

Deyim ve kalıp ifadeler, dilin kültürel hafızasında yer etmiş, kullanım bağlamları içinde anlam kazanan, biçimsel olarak sabitleşmiş ifadelerdir. Bu yapılar, yalnızca sözcüklerin yan yana gelmesinden ibaret olmayıp, söz dizimsel düzenlenişleri ve bağlama özgü anlam yoğunluklarıyla anlam değerini artıran dilsel birimlerdir.

Tablo 3.47. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli deyim ve kalıp ifade eş dizimlilikleri

araya/5005, kenara/1304, eden*/27, hal/862, köşeye/533, o*/1153, edecek*/10, kenarda/146, edilmiş*/10, ilke/292, taşla/124, deri*/175, hâl/140, yolunu/343, bildiği*/86, etmek/13, düşüncedir/72, ayağı/169, olmuş*/73, çekirdek/152, ömre/55, tutan*/9, edilen*/5, hırka/58, punduna/45, ettiği*/10, etmeye/8
--

Bu bölümde, “bir” sözcüğünün sağında yer alarak bu tür sabit yapılara katılan 27 birim belirlenmiş, bunlardan 20’si başlık olarak ele alınmıştır. Birden fazla deyim oluşturan bazı birimler nedeniyle toplamda 23 deyim ve kalıp ifade incelenmiştir. Örneğin, “bir araya” biçimi hem “bir araya gelmek” hem de “bir araya getirmek” deyimlerinin çekirdek bileşeni

olurken “bir hâl” birimi, “bir hâl almak” ve “bir hâl olmak” gibi iki ayrı kuruluşa kaynaklık etmektedir. Aynı şekilde “bir o” yapısı da hem “bir o kadar” hem de “bir o yana bir bu yana” biçimlerinde kalıplaşmıştır.

İncelenen yapıların bazıları, biçimsel olarak deyim sınırlarında yer alsa da sözlük kaynaklarında deyim olarak yer almamaktadır. Örneğin, “bir bildiği var” ifadesi TDK’nin sözlüklerinde yer almamakta; “bir düşüncedir almak” ve “bir tutmak” gibi kalıplar ise TDK tarafından “atasözleri, deyimler, birleşik fiiller veya kalıp sözler” kategorileri altında değerlendirilmekte ancak doğrudan bir deyim başlığı altında sunulmamaktadır. Benzer biçimde, “bir ömre bedel” ve “bir punduna getirmek” yapıları, halk dilinde yaygın kullanımlarına rağmen TDK’de “ömre bedel” ve “punduna getirmek” biçiminde, yani “bir” unsurunu içermeyen biçimleriyle deyim olarak kayıt altına alınmıştır. Bu durum, deyimlerin sözlük normları ile kullanım gerçekliği arasında zaman zaman farklılıklar olabileceğini göstermektedir.

Bu bağlamda, söz konusu birimlerin incelenmesinde biçimsel görünüm kadar bağlamsal kullanım ve işlevsel sabitlik de dikkate alınmıştır. Özellikle “...-masıyla ...-mesi bir olmak” ve “bir düşüncedir almak” gibi ifadeler, deyimleşme sınırında bulunan ve söz dizimsel düzenlenişleriyle kalıplaşma sürecine katılan yapılardır. Bu tür örneklerin değerlendirilmesinde, yalnızca sözlükte yer alma kriteri değil; kullanım sıklığı, kalıplaşma derecesi ve anlamsal bütünlük gibi ölçütler esas alınmıştır. Bu bölümde sunulan veriler, “bir” sözcüğünün deyim ve kalıp ifadeler içindeki konumunu hem biçim hem de anlam düzeyinde ortaya koymayı amaçlamakta; deyimlerin yalnızca yüzeysel birleşimlerle değil, bağlam temelli ve yapısal sabitlik üzerinden anlaşılması gerektiğini savunmaktadır.

- **Bir Araya**

“Bir araya gelmek” ve “bir araya getirmek” deyimleri, hem biçimsel hem de anlamsal açıdan sabit yapılardır ve yüksek frekanslı kullanımlarıyla öne çıkmaktadır. “Bir araya” biçimi her iki deyimden ortak bileşeni olarak derlemde toplamda 5.005 kez geçmekte; bu bağlamda “bir araya gelmek” 1.641 kez, “bir araya getirmek” ise 808 kez kullanılmıştır. Her iki deyim de bir araya gelme eylemini, ya öznenin kendiliğinden bir araya toplanması (gelmek) ya da bir özne tarafından nesnelerin/kişilerin bir araya getirilmesi (getirmek) anlamında ifade eder.

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde "bir araya gelmek" deyimini, "bir yerde toplanmak, buluşmak" diye tanımlanmış ve "Hep böyle bir araya gelip gülüp eğlenibilseler!"(N. Cumalı) örneğiyle desteklenmiştir (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.48. "Bir araya gel-" biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. "Bir yapıda **bir araya gelenler** ve ortak oluşturulmuş yasaya sahip olanlar, kendi aralarındaki çelişkileri giderecek ve suçluları cezalandıracak yetkeye başvurulacak yargı erkine sahip olanlar bir arada sivil toplumdadırlar."
 2. "esnafın **bir araya gelerek** sermayelerini birleştirmek yoluyla şirketler kurmaları, devletin ihtiyaçlarının bu şirket mamullerinden karşılanması"
 3. "1978'de bunlar **bir araya geldiklerinde** ve bir karar deklare ettiklerinde, onlar maddi varlık olarak zaten varlar."
 4. "Onu **bir araya geldiğimizde** kendileriyle değerlendirecem."
 5. "Biz İCİ ile aynı şirkette, aynı çatı altında yönetimde **bir araya gelmeyi** bırak, hatta aynı vilayette bile birlikte olmayız."
-

"Bir araya gelmek" deyimini, semantik açıdan birleşme, toplanma ve bir bütün oluşturma anlamı taşır. Genellikle toplumsal, örgütsel ya da duygusal bir birliktelik bağlamında kullanılır. Bu deyim, konuşur tarafından birliğe, dayanışmaya veya ortak bir amaç etrafında toplanmaya yönelik bir anlatım tercihidir. Pragmatik olarak ise birliktelik çağrısı, özdeşlik kurulumu ya da bir geçmiş anlatısında ortak hareketi vurgulama işlevi üstlenir.

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde "bir araya getirmek" deyimini ise "toplamak" biçiminde tanımlanmış ve "Gurbet duygusu sevgi ile ayrılık ve birleşme özlemini bir araya getirir." (M. Kaplan) şeklinde örneklendirilmiştir (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.49. "Bir araya getir-" biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. "Bu arada ben 28 Şubat'ın etkisizleştirdiği siyasi liderleri de, **bir araya getirme** projesi için düğmeye bastım."
 2. "izin verin, şunların arasına bir gireyim, onu ondan, şunu şundan devşireyim, sonra tek tek, **bir araya getireyim** onları, yeni bir otobüs yapayım size!"
 3. "Zaten şu anda eldeki tüm verileri **bir araya getirsek** de hazineyi biz de bulamayız."
 4. "'Tasarım Stratejisi" diye de adlandırılabilir bu strateji, şirket becerileri ile pazar tercihlerini **bir araya getirmeyi** hedefler."
 5. "Ancak diptikonlardaki parçalar **bir araya getirildiklerinde**, bütün yeniden oluşacak, anlamsız işaretler birbirlerini tamamlayarak anlam kazanacaktı."
-

"Bir araya getirmek" failin bilinçli bir eylemiyle unsurları bir bütün haline getirme anlamı taşır. Burada fail, dağınık olan parçaları birleştiren aktif bir öznedir. Semantik olarak

toparlama ve bütünleme işlevine sahip olan deyim, pragmatik bağlamda çoğu zaman çözüm önerme, düzenleme ya da sentez üretme niyetiyle kullanılmaktadır.

Bu deyimlerin kullanımında dikkate değer olan bir diğer unsur da, her iki yapının da birlik ve bütünlük kavramlarını hem fiziksel hem de soyut düzlemde yansıtmasıdır. Bu çok katmanlı anlam yükü, deyimlerin dilsel ifadenin ötesine geçerek kültürel bir değer aktarıcısı olarak işlev görmesini sağlar. Bu yönüyle, deyimlerin bağlam içinde anlam üretme kapasiteleri, kullanım odaklı bir yaklaşımla daha belirgin biçimde ortaya konmaktadır.

- **Bir Kenara**

Derlemde “bir kenara” 1.304 kez, “bir kenara atıl-” ise 30 kez geçmektedir. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, bu yapıyı “unutulmak, terk edilmek, ilgi kesilmek” biçiminde açıklamaktadır. Ancak kullanım örnekleri, deyimın anlam alanının bu tanımı aşan boyutlara ulaştığını göstermektedir. “Bir kenara atılmak” ifadesi, yalnızca fiziksel bir terk edilmeyi değil; düşünsel, duygusal ya da kurumsal düzeyde sembolik bir dışlanmayı, görmezden gelinmeyi ya da zamanla işlevsiz hâle getirilmeyi anlatır. Gündelik yaşamdan politik söylemlere kadar birçok bağlamda, değersizleştirilmiş ya da göz ardı edilmiş öğeleri tarif etmek üzere tercih edilmektedir.

Yapının biçimsel niteliği de bu anlama katkı sağlar. Edilgen biçimiyle kurulan yapı, özneyi eyleyen değil, eyleme maruz kalan konuma yerleştirir. Bu da deyimın merkezine doğrudan failden çok mağdurun konumunu taşır. “Atılmak” fiiliyle birlikte “bir kenara” ifadesi, somut bir uzaklaştırmanın ötesine geçerek soyut bir göz ardı edilme alanı oluşturur. Öyle ki bu alan, bazen eskiyen bir ideal, bazen görmezden gelinen bir birey, bazen de bir kenara itilmiş toplumsal bir hafızadır.

Tablo 3.50. “Bir kenara atıl-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Türkiye'nin; Avrupa Birliği'ne tam üye olma politikası perspektifinde, Osmanlı'nın son zamanlarında sıkça başvurulan, ancak Atatürk'le bir kenara atılan, bir devletin kuyruğuna takılma politikası...”
2.	“Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü yetkililerinden alınan bilgiye göre, biletin bir kenara atılması, ikramiye kazanan numaralara bakılmaması veya dikkatsizlik sonucu büyüklü...”
3.	“Yolsuzluk boyutu bir kenara atılan, sadece siyaseten yürütülen operasyonlar kirliliği büyütmekten başka ne işe yaradılar?”
4.	“Bir başlangıç olarak, sürecin kaçınılmazlığı veya tamamlandığı düşüncesi bir kenara atılmalıdır.”
5.	“Bilgisayar alındıktan sonra, raflara dizilmiş eğitim CD'leri bir kenara atılmıştır.”

Bu yapı aynı zamanda, söylem içinde belirli kırılma anlarının ya da yön değişimlerinin işaretleyicisi olarak da kullanılır. Bir değer, politikanın ya da nesnenin bir kenara atılması; kimi zaman yeni bir paradigmanın doğuşunu, kimi zaman da mevcut olanın çöküşünü anlatır. Bu anlamda deyim, yalnızca pasif bir unutulmuş değil, aktif bir ihmalin ya da dışlamanın da göstergesi hâline gelir.

Pragmatik düzlemde ise deyim çoğunlukla bir sorgulama ya da sitemle ilişkilidir. Anlatıcı, yalnızca olup biteni tarif etmekle kalmaz; bu eylemin haklılığını, gerekliliğini ya da bedelini sorgulayan bir tutum da sergiler. “Bir kenara atılmak”, çoğu zaman eleştirel bir sesin ya da kırgın bir hafızanın izlerini taşır. Bu özelliğiyle deyim hem düşünsel hem de duygusal boyutta zenginleştirici bir işlev üstlenmektedir.

Yukarıdaki örneklerin gösterdiği üzere, “bir kenara atılmak” yapısı, unutulma ve dışlanma temalarını çok katmanlı biçimde ele alır. Söz konusu kullanım, yalnızca dilsel değil, aynı zamanda kültürel ve duygusal bir tavır da yansıtır. İşte bu nedenle yapı, anlatıya anlam derinliği ve söylemsel zenginlik katan önemli kalıplardan biri olarak öne çıkmaktadır.

- **(Yerle) Bir Etmek**

Derlem verilerine göre “yerle bir” birimi toplamda 466 kez kullanılmıştır. Bu kullanımlar içinde özellikle “yerle bir et-” kalıbı, “etmek” fiilinin farklı çekimlenmiş biçimleriyle 290 örnekte yer almaktadır. “Bir eden” ifadesi ise derlemde yalnızca 27 kez geçmekte olup bu kullanımların tamamının “yerle bir eden” yapısına ait olduğu görülmektedir. Benzer şekilde “edecek” (9/10), “edilmiş” (10/10), “etmek” (12/13), “edilen” (5/5), “ettiği” (10/10) ve “etmeye” (8/8) gibi türev biçimler de çoğunlukla bu deyim çerçevesinde yer almakta, dolayısıyla bu başlık altında ele alınmaları gerekmektedir.

TDK’nin Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “yerle bir etmek” deyimini, “temeline kadar yok etmek, tahrip etmek” şeklinde tanımlanmış ve Ömer Seyfettin’in “Ali bütün karargâhı yerle bir edecek bu korkunç alete bakmak istedi.” örneğiyle desteklenmiştir (TDK Sözlük, 2025). Bu deyim hem somut hem de soyut yıkımı kapsayabilen çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Derlemdeki örneklerde kimi zaman fiziksel bir tahribata, kimi zaman da değerlerin, inançların ya da düşüncelerin yıkımına işaret etmektedir:

Tablo 3.51. “Yerle bir et-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“İlk önce şu müdür denen faşist'in evini yerle bir ederiz...”
2.	“...benim şimdiye kadar tartıştığım onlarca İslamcıyı yerle bir etti.”
3.	“Kendi efsanelerini yerle bir etmek hiçbir topluma yarar sağlamaz.”
4.	“Taşıdığınız değerleri yerle bir edersiniz.”
5.	“Diyarbakır'ın Bismil ve Çınar ilçeleri başta olmak üzere Şanlıurfa, Batman ve Şırnak'ı yerle bir eden felakette 23 kişi hayatını kaybetti.”

Bu örnekler, deyimın yalnızca fiziksel yıkımı değil; duygusal, düşünsel ya da değer temelli bir çözülmeyi de anlatabildiğini göstermektedir. Semantik düzlemde, temel anlamı olan “yok etme” farklı bağlamlara esnetilirken; pragmatik düzlemde anlatının dramatik, dönüştürücü ya da vurgusal anlarında işlevsellik kazanmaktadır. Deyimin anlatı içindeki varlığı, sadece eylemi değil, bu eylemin etkisini de görünür kılar.

Bu bağlamda dikkat çeken bir diğer yapı, “yerle bir ol-” kalıbıdır. TDK sözlüklerinde deyim olarak yer almasa da derlemde 165 kez geçmekte ve belirgin bir kullanım yoğunluğu sergilemektedir. Fiilin farklı biçimleri olan “olan” (23/90), “olarak” (2/24), “olduğunu” (5/34), “olması” (5/22), “olmak” (1/24), “olmuş” (29/73) gibi varyantlar, deyimsel anlamı koruyarak bağlam içinde yeni kullanımlar oluşturur. “Yerle bir olmak”, özellikle nesnenin ya da öznenin edilgen biçimde maruz kaldığı bir yıkımı veya çözülmeyi anlatır ve kalıp hâlini koruyarak metinlerde işlevselleşir.

Burada özellikle vurgulamak istediğimiz husus; deyim çalışmalarının yalnızca sözlükte yer alan kalıplaşmış örneklerle sınırlı tutulmaması gerektiğidir. Derlemdeki sık kullanımlar ve bağlamsal çeşitlilikler, dilin doğal işleyişi içinde kalıplaşmış yeni yapılara da işaret eder. “Yerle bir olmak” gibi sözlük dışı ama söylem içinde yerleşik yapılar, deyimsel anlamı sürdürmekle kalmaz, aynı zamanda anlatıya derinlik ve yoğunluk da katar. Bu nedenle, araştırmalarda bu tür çok sözcüklü ve söylemde işlevsel birimlerin mutlaka dikkate alınması gerekmektedir.

- **Bir Hâl / Bir Hal**

Bu çalışmada, “bir” sözcüğünün sağında yer alan anlamca güçlü birliktelikler incelenirken, yazım farklılıkları içeren “hal” ve “hâl” biçimlerinin her ikisi de kapsama dâhil edilmiştir (Bkz. 1.3). Aralarındaki yazımsal farklara karşın, bu iki biçim anlam bakımından örtüştüğü ve aynı deyimsel yapılara işaret ettiği için tek bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Derlem verileri sunulurken, Türkiye Türkçesinde yaygın kabul gören TDK yazım biçimi temel alınmış; bu doğrultuda “bir hâl almak” ve “bir hâl olmak” gibi kalıplaşmış örnekler tercih edilmiştir.

Derlem sonuçlarına göre, “bir hâl” yapısı 140 kez kullanılmış; buna bağlı olarak “bir hâl almak” 86 kez, “bir hâl olmak” 13 kez, “başına bir hâl gelmek” ise 4 kez kaydedilmiştir. Yazımsal olarak “hal” biçimiyle yer alan kullanım sayısı ise toplam 862’dir. Bu örneklerin 616’sı “bir hal almak”, 68’i “bir hal olmak” ve 9’u “başına bir hal gelmek” biçimindedir. Veriler, “bir hâl” yapısının anlamca sabitlenmiş, deyimsel bir birliktelik olarak kalıplaştığını göstermektedir. Ayrıca, TDK Sözlüğü’nde yer alan “bir hâl olmak” ve “başına bir hâl gelmek” gibi kalıplar da bu ifadenin birden çok deyimsel yapıda yer aldığını ortaya koymaktadır. Semantik düzeyde değerlendirildiğinde bu yapıların ortak bir dönüşüm, değişim veya yoğunlaşma sürecini simgelediği görülmektedir.

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “...bir hâl almak (hâle girmek)” deyimini “...bir duruma gelmek” biçiminde tanımlanmakta ve “Hastalık tehlikeli bir hâl aldı.” örneğiyle açıklanmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Bu yapı sıklıkla çeşitli sıfatlarla birlikte kullanılarak dönüşümün niteliksel yönünü belirginleştirir.

Tablo 3.52. “X^{SİFAT} bir hâl al-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Ama şimdi... Şimdi her şey bambaşka bir hâl almıştı. Daha fazla dayanamadı.”2. “O zaman acıların sonsuz olacak, ızdırabın dayanılmaz ve kederlerin çekilmez bir hâl alacak.”3. “Son olarak da ürüne olan talebin doyunlaşarak kararlı bir hâl aldığı olgunlaşma (maturation) aşamalarıdır.”4. “Diğer İslâm ülkelerinde de bitkilerden üretilmiş halk ilaçları kullanımı geleneksel bir hâl almıştır.”5. “Bu bölümlerde özetle yaşanan bunalımların içinden çıkılmaz bir hâl aldığı, toplumun bütün yönleriyle bir çıkmaza girdiği belirtilmiştir.”

Pragmatik açıdan bakıldığında ise “bir hâl almak” deyimini, olayların sıradanlıktan çıkarak çarpıcı, dramatik veya dikkat çekici bir noktaya evrildiğini belirtmek için kullanılır. Bu yönüyle anlatıda gerilim oluşturmak, kırılma anlarını belirginleştirmek veya dönüşüm süreçlerini görünür kılmak gibi işlevler üstlenmektedir. Kalıp özellikle toplumsal meseleler, bireysel değişimler ya da gelişimsel evrelerin ifadesinde soyut bir durumu somutlaştırma görevini yerine getirir.

Benzer şekilde, “bir hâl olmak” deyimini de sözlükte çeşitli anlam katmanlarıyla tanımlanmıştır: bir şeyin çok tekrarlanması yüzünden bitkin duruma gelmek, usanmak, bezmek, fenalık gelmek; huyu değişmek; kazaya uğramak; ölmek (TDK Sözlük, 2025). Bu çok anlamlılık, deyimini semantik derinliğini ve bağlamla şekillenen doğasını açıkça ortaya koymaktadır. Tabloda yer alan kullanımlar bu tespiti desteklemektedir:

Tablo 3.53. “Bir hâl ol-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“İlhan'ın bu kıza bir hâl oldu; büyümek istiyor, diyor”
2.	“Son günler bana bir hâl oldu. Nazar mı değdi ne!”
3.	“Duyduğum vakit güle güle bir hâl olmuştum: Hayvanlar geçit töreni düzenlemişler.”
4.	“Anladı onlara bir hâl olduğunu.”
5.	“Kaça kaça bir hâl oldum. Artık yoruldum.”

Bu yapı, özellikle fiziksel ya da ruhsal bir değişim, yorgunluk, etkilenme veya olağandışı durumların anlatımında kullanılır. Semantik olarak kişinin ya da nesnenin olağan hâlinde çıkıp başka bir duruma geçmesini; pragmatik açıdan ise konuşurunun bu değişimi ifade etme amacıyla yapıya yüklediği vurguyu ve değerlendirmeyi yansıtır. Kimi zaman endişe, şaşkınlık ya da üzüntü; kimi zaman da dramatik veya hicivsel bir ton içerebilir.

“Bir hâl olmak” ve “bir hâl almak” yapıları, biçimsel olarak kalıplaşmış, semantik açıdan dönüşüm ya da değişim ifade eden ve pragmatik bağlamda yoğun anlatımsal işlevler üstlenen deyimlerdir. Derlem verilerinde hem frekans hem de kullanımsal çeşitlilik bakımından güçlü örüntüler sergileyen bu kalıplar, Türkçede deyimleşmiş çok sözcüklü ifadelerin anlam ve işlev bakımından nasıl zenginleştiğini ortaya koymaktadır.

- **Bir Köşeye**

Derlemde “bir köşeye” birimi 533 kez geçmektedir. Uyumluluk satırlarına bakıldığında, birimin birçok deyimsel kullanımı tespit edilmiştir. Bu deyimler ve sıklıkları şu şekildedir: bir köşeye atmak (30), bir köşeye atılmak (12), bir köşeye çekmek (24), bir köşeye çekilmek (138), bir köşeye koymak (14), bir köşeye oturmak (40), bir köşeye sinmek (28). Bu deyimlerden en sık kullanılan “bir köşeye çekilmek” ise değerlendirme için seçilmiştir (Tablo 3.54). “Bir köşeye çekilmek” deyimini, bu yönüyle hem biçimsel bütünlük sergiler hem de anlam açısından istikrarlı ve yerleşik bir kullanımı temsil ederken TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “hiçbir işe karışmayarak yaşamak” anlamıyla tanımlanmış ve “Bir

köşeye çekilip ölümü beklemek.” (Ö. Seyfettin) örneğiyle desteklenmiştir (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.54. “Bir köşeye çekil-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Şükran beni tanıımıyormuş gibi davranıyor, bir köşeye çekildiği kendi arkadaşlarıyla konuşup gülüyordu.”
2. “Muhatapları heyecanlı şeyler söyleyeceğini imâ edebilirse, gurup, bir köşeye çekilir, macerayı dinlerlerdi.”
3. “Hiçbir şey ve bana dokunma, istemiyorum. Bir köşeye çekilmişti.”
4. “Şehrin gürültüsünün ortasındaydım belki, ama bir köşeye çekilmiş, birini bıçaklayan bir katil gibi kulaklarımda bir sessizlik duyuyordum.”
5. “Nihayetinde insandı, tek başına bir köşeye çekilemezdi. Onun da arkadaşları oldu.”

Semantik düzlemde deyim, fiziksel ya da duygusal anlamda geri çekilme, kendini soyutlama ve içe kapanma gibi anlam alanlarıyla ilişkilidir. Yapının pragmatik işlevi ise anlatıya yalnızlık, sosyal kopuş ya da psikolojik içe çekilme gibi duygusal tonlar katmaktır.

Derlem verileri, “bir köşeye” biriminin belirli fiillerle kurduğu sabit yapılar aracılığıyla, zamanla kalıplaşmış ifadelere dönüştüğünü göstermektedir. Bu deyimlerin ortak yönü, bireyin çevresinden uzaklaşması, edilgen bir konuma geçmesi ve kendini toplumdan izole etmesi temalarına dayanır. Dolayısıyla, “bir köşeye” ile kurulan deyimler, benzer söylem bağlamlarında işlevselleşen, içe dönük anlam evrenlerini yapılandıran önemli anlatı araçlarıdır.

- **Bir O**

“Bir o” birimi, Türkçede farklı kalıp ifadelerin bileşeni olarak karşımıza çıkmakta, anlam ve işlev bakımından iki ana biçimde öne çıkmaktadır: “bir o kadar” ve “bir o yana, bir bu yana”. Bu iki yapı hem biçimsel hem de anlamsal düzeyde birbirinden ayrışırken söylem içerisindeki kullanımları bağlamında benzer işlevsel katmanlar da barındırmaktadır.

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “bir o kadar” deyimini “ne kadar varsa o kadar daha, bir katı, bir misli” biçiminde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). “Bir o kadar” yapısı, derlemde 772 kez “bir o kadar” ve 430 kez “bir o kadar da” biçiminde geçmekte; çoğunlukla niteliklerin ya da niceliklerin pekiştirilmesi, çoğaltılması ya da karşıt bir unsurla dengelenmesi amacıyla tercih edilmektedir. Bu yapı, anlatımda bir denklik kurar; öncesinde belirtilen nitelik ne yöndeysen, onu ya aynı ölçüde bir unsurla tamamlar ya da zıt bir yönle

gölgeler. Örneğin olumlu bir özellik, “bir o kadar da” ile olumsuz bir durumla dengelenerek anlatımda nesnellik ya da çok yönlülük izlenimi yaratır. Söylem bu şekilde bir denge eksenine oturur; nicel karşılaştırmalarda olduğu kadar, duygusal ya da düşünsel söylemlerde de benzer işlevleri üstlenir.

Tablo 3.55. “Bir o kadar” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Tutarsızlıklarımız, çelişen düşüncelerimiz de **bir o kadar** 'biz'dir, yaşamımızdır.”
 2. “Oldukça teknolojik, **bir o kadar** da karışık yazılım sistemlerinin altına imza atan Microsoft'un son kullanıcıya yönelik geliştirdiği akıllı evde teknoloji yüklü bir yolculuğa hazır mısınız?”
 3. “İlk ağızda 300 Japon taksi şoförü yolladı bizim şefler. Yakında **bir o kadar** daha gelecek.”
 4. “Defol burdan, şimdi polis diye bağıyorum. Sakin, **bir o kadar** da vurdum duymazdı: Dilediğini çağırabilirsin.”
 5. “Yeni bir şeyler öğrenmek çok eğlenceli ve **bir o kadar** faydalı bana kalırsa.”
-

Bu yapının semantik işlevi, denklik, denge, pekiştirme ve bazen karşıtlık kurmak üzerine inşa edilmiştir. Yapı, özellikle nicel ifadelerde bir artışı; nitel bağlamlarda ise bir paralellik ya da zıtlık ilişkisini kodlar. Pragmatik düzlemde ise anlatıcıya karşılaştırmalı ve ölçülü bir anlatım kurma olanağı tanır. Bu sayede yapı, kimi zaman vurgu ve ironi üretirken, kimi zaman da anlatının tutarlılığını güçlendirir. Sözcüğün kullanımında yargının tamamlanmamış, gelişmeye açık bir doğası vardır; bu yönüyle yapı, yalnızca anlam kurmaz, aynı zamanda anlatıcının değerlendirmesini ve tutumunu da görünür kılar.

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde “bir o yana, bir bu yana” ifadesi “rastgele, birçok yere, çeşitli yönlere” şeklinde anlamlandırılmıştır. Yön bildiren tekrarlarla kurulu bir deyim olarak derlemde 173 kez tespit edilmiştir. Yapının biçimsel ritmi ve simetrisi; anlam düzeyinde sürekli bir devinimi, kararsızlık hissini ve yönsüzlüğü yansıtır. Bu deyim, yalnızca fiziksel bir hareketi değil, aynı zamanda zihinsel bir karmaşayı ya da içsel bir dalgalanmayı da betimleme gücüne sahiptir.

Tablo 3.56. “Bir o yana, bir bu yana” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Betimlemeye bak sen şimdi. Sıkı dur geliyor. Gözbebekleri **bir o yana bir bu yana** titredikçe titredi.”
 2. “Ne olur öyle olsun öykümdeki, sadece bir martı çılgı! İçimde kötü bir şeylerin olacağı haberlerini yayan cüceler **bir o yana bir bu yana** koşturuyorlardı.”
 3. “...çocuklar **bir o yana, bir bu yana** koşturup duruyorlardı.”
 4. “Polis barikatı kuruyor, tam varıyorum barikatın önüne, **bir bu yana** aldatmaca, **bir o yana** adatmaca, hooop barikatı yarıp geçiyorum.”
 5. “Kanatlarının rüzgârından gemi **bir o yana, bir bu yana** savrulmuş.”
-

Semantik açıdan, bu yapı sürekli değişim, hareketlilik, yerinde duramama ya da denetimsiz savrulma gibi anlamları üstlenmektedir. Zaman zaman kontrol kaybı, endişe ya da kaotik bir duygu durumunu da ifade eder. Pragmatik açıdan ise yapı, anlatının temposunu yükselten, okuyucunun zihninde sahne etkisi yaratan ve karakterin iç dünyasını dışa vuran bir işlevselliğe sahiptir. Bu yönüyle anlatıya canlılık, ritim ve görsellik kazandırır.

Her iki yapı da “bir o” biriminin işaret zamiriyle kurulan, tekrarlama ya da kıyaslama temelli anlatı kalıplarında nasıl anlam yüklendiğini göstermektedir. İlki nitelikler arası denge ve kıyas üzerinden işlerken, ikincisi devinim ve yönüzlükle bağlantılı dinamik bir atmosfer üretir. Anlam ve işlev düzeyinde farklı yönlerde açılmalarına rağmen, her iki yapı da söylem içerisinde anlatıcının bakış açısını, değerlendirmesini ve duygusal tonunu biçimlendirme açısından güçlü birer anlatım aracıdır.

- **Bir Kenarda**

Derlem verileri, “bir kenarda” ifadesinin toplamda 146 kez geçtiğini, bu kullanımların 27’sinin ise doğrudan “bir kenarda durmak” deyimiyile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde yer alan “bir kenarda durmak” deyimi, “gerektiği zaman kullanmak üzere hazırda tutmak” anlamında tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025).

Bu deyim, yalnızca fiziksel bir konumu değil, aynı zamanda potansiyel bir işlevselliği ima eden edilgin bir bekleyiş hâlini ifade etmektedir. “Bir kenarda durmak”, çoğunlukla devreye girmeyi bekleyen bir unsurun anlatı içindeki konumunu belirtir. Bu kullanım hem mekânsal hem de anlamsal düzlemde geri planda kalma durumunu yansıtır; kişi ya da nesne fiziksel olarak bir kenarda bulunmakla birlikte, potansiyel olarak işlevsellik taşımaktadır.

Tablo 3.57. “Bir kenarda dur-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Yıllardır onun <u>bir kenarda</u> kendi başlarına duran şiirleri hakkında birşeyler söylemek isterim.”
2. “Ama hiçbirisi, alışverişte <u>bir kenarda</u> durup eşinin veya 84 yaşındaki annesinin kendisi için bir şeyler beğenişini seyreden müşteri tipi kadar "Yapmayın yahu..." dedirmemiştir bana.”
3. “ <u>Bir kenarda</u> durup bayram şenliklerini seyredeyim. Eş dost ziyaretlerini ondan sonra yaparım.”
4. “Ömer, benim <u>bir kenarda</u> öylece durduğumu görünce: Halil, dedi, sen niçin soyunmuyorsun? Ben ırmağa girmeyeceğim, dedim. Babam kızıyor.”
5. “ <u>Bir kenarda</u> duran mukavva kutunun başına geçti iş olsun diye.”
-

Pragmatik düzlemde bu yapı, anlatıya edilginlik, gözlemcilik ya da geçici geri çekilme gibi anlam katkıları sağlar. Özellikle karakterlerin olay örgüsünden bir süreliğine uzaklaşmaları ya da bilinçli bir geri çekilme sergilemeleri gibi bağlamlarda sıkça tercih edilmektedir. Bu bağlamda “bir kenarda durmak”, merkezin dışında ancak olasılıkla harekete geçmeye hazır bir konumda bulunmayı ima eden çok katmanlı bir anlatı ögesi hâline gelir.

Özetle, “bir kenarda durmak” deyimini çoğunlukla edilgin gözlem, geri çekilme ya da devreye girmeye hazır bekleyiş gibi temalarla ilişkilidir. Yapının bağlama sıkıca tutunması, deyim kalıplaşmış ve işlevsel bir kullanım sergilediğini göstermektedir. Dolayısıyla, “bir kenarda” birimi bu tür söylem bağlamlarında hem mekânsal hem de anlatımsal açıdan güçlü bir konumlandırma işlevi üstlenmektedir.

- **Bir İlke**

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “bir ilke imza atmak” deyimini, “bir konuda hiç kimsenin veya kuruluşun yapmadığı bir işi gerçekleştirmek” şeklinde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu yapı, bireysel ya da kurumsal bağlamda öncülük etme, yenilik ortaya koyma ve fark yaratma eylemlerini anlamlaştıran bir deyim olarak işlev görmektedir.

Tablo 3.58. “Bir ilke imza at-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Genelkurmay Başkanlığı şûrayla ilgili kamuoyuna açıklama yaparken <u>bir ilke imza</u> atarak, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül’ün ihraç kararlarına şerh koyduğunu gösteren bir ifadeye yer verdi.”
2.	“Geçen yıl uluslararası festivaller listesine girerek <u>bir ilke imza</u> atan Uluslararası Kemer Sualtı Günleri çerçevesinde "Düşlerimdeki Deniz" adlı bir çocuk sergisi de yapılacaktır.”
3.	“Malatyalılar <u>bir ilke imza</u> atacak 15 bin Malatyalı, Abdi İpekçi Spor Kompleksi’nde bir araya gelecek.”
4.	“Yasa skandalı Köşk’ten döndü TBMM ve hükümet, "skandal" olarak nitelendirilebilecek <u>bir ilke imza</u> attı.”
5.	“Dışişleri <u>bir ilke imza</u> attı Dışişleri Bakanlığı dünkü basın brifingi öncesi, KKTC Başbakanı Mehmet Ali Talat’ın "referanduma evet" yönündeki ifadelerini içeren açıklama metnini basına dağıttı.”

Derlem verileri bu kalıbın dildeki yerleşikliğini ve söylem içi görünürlüğüne açık biçimde ortaya koymaktadır. “Bir ilke” ifadesi genel olarak 292 kez geçerken, deyimsel kullanım biçimi olan “bir ilke imza atmak” yapısı 70 kez kaydedilmiştir. Bu oran, yapının kalıplaşmış, anlamı sabitlenmiş ve özel bir bağlam içinde işleyen bir kullanım olduğunu göstermektedir. Deyim özellikle medya dili, resmi söylem ve kurumsal haber metinlerinde

tercih edilmekte; böylece söylemde yüksek bir anlatımsal değer ve toplumsal etkileycilik kazanmaktadır.

Tablo 3.58'deki örneklerde görüldüğü gibi deyim hem geçmiş olayları anlatmak için (retrospektif) hem de gelecekteki planları veya beklentileri dile getirmek için (prospektif) kullanılmaktadır. Deyim, çoğunlukla başarı, atılım ve farklılaşma vurgularıyla yüklü anlatılarda yer almakta; özellikle resmi kurumlar, devlet organları, sivil toplum kuruluşları veya medya temsilcileriyle ilişkilendirilerek öne çıkmaktadır.

Semantik düzlemde deyim, eylemin öncü niteliğine dikkat çekerken; pragmatik açıdan başarıyı görünür kılma, dikkat çekme ve toplumsal değer üretme işlevlerini yerine getirmektedir. Bu bağlamda “bir ilke imza atmak”, yalnızca bir durumu anlatmakla kalmayıp aynı zamanda hatırlanmaya değer, kolektif bellekte yer edinebilecek olayları inşa eden bir anlatı aracı hâline gelmektedir.

- **Bir Taşla**

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde yer alan “bir taşla iki kuş vurmak” deyimini, “bir davranışla birden çok yararlı sonuca ulaşmak” anlamında tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu yapı, hem biçimsel hem de anlamsal düzeyde sabitleşmiş ve gündelik dilde sıklıkla başvurulmuş kalıplaşmış bir deyim olarak öne çıkmaktadır.

Derlem verileri, bu kalıbın dildeki yerleşikliğini açık biçimde ortaya koymaktadır. “Bir taşla” ifadesi 124 kez geçerken, deyimsel biçimi olan “bir taşla iki kuş (vurmak)” yapısı 73 kez kaydedilmiştir. Bu oran, kalıbın hem sabit yapısıyla hem de anlam derinliğiyle birlikte yaygın ve işlevsel bir kullanım kazandığını göstermektedir.

Tablo 3.59. “Bir taşla iki kuş (vur-)” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Konuşmamanın ikincil üçüncül yararları hep sonradan çıktı. **Bir taşla iki kuş**. Bireysellik iyidir bir anlamda.”
 2. “Bir süre önce mudilerini yaslara boğarak batan Marmara Bank'ın Genel Müdürü Atilla Uras'la (Cin Atilla) ilgili bir haber üzerinde de çalışan Özdalga'nın amacı, **bir taşla iki kuş** vurmaktı.”
 3. “Nazi polisi, cinayeti ailenin biricik liberal düşünceli üyesinin üstüne atmayı uygun görür. **Bir taşla iki kuş** vurulmuş olacaktır.”
 4. “Sonuç, **bir taşla iki kuş**, yani, ayağınızı ona göre denk alın.”
 5. “Üstelik **bir taşla iki kuş**: Hem toplumun saflaştırılması hem de bilimsel ilerleme aynı anda sağlanıyor.”
-

Tablo 3.59’da yer alan örneklerde görüldüğü üzere, deyim yalnızca tam ve temel biçimiyle değil; çeşitli zaman kiplerinde, eksiltili yapılarda ve bağlamsal çeşitlilik içinde de kullanılarak güçlü bir varyasyon potansiyeli sergilemektedir. Semantik düzlemde deyim, çoğunlukla çoklu fayda, stratejik planlama, fırsatçılık ya da ikili kazanım temalarıyla ilişkilidir. Bu yönüyle deyim, bireysel veya toplumsal başarı anlatılarında olumlayıcı ve işlevsel bir anlatım aracı olarak kullanılmaktadır.

Pragmatik olarak değerlendirildiğinde “bir taşla iki kuş (vurmak)”, genellikle konuşmacının söz konusu edimi stratejik bir başarı ya da beklenmedik bir verimlilik örneği olarak değerlendirmek istediği durumlarda tercih edilmektedir. Deyim, aktarılan olayın içeriği kadar anlatıcının olaya ilişkin bakış açısını, değer yargılarını ve tutumunu da görünür kılmaktadır. Bu bağlamda deyim hem bir değerlendirme işlevi görmekte hem de anlatıda vurgulanmak istenen fayda, zekâ ya da ustalığı estetik biçimde sunmaktadır.

- **Bir Deri**

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde yer alan “bir deri bir kemik (kalmak)” deyimini, “çok zayıf (olmak)” biçiminde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu yapı hem söz dizimsel olarak sabitlenmiş hem de anlam düzeyinde fiziksel yıpranmışlık ya da tükenmişlik durumlarını betimlemek için kullanılan, güçlü bir metafor oluşturan kalıplaşmış bir ifadedir.

Derlem verilerinde “bir deri” ifadesi 175 kez, “bir deri bir kemik (kalmak)” yapısı ise 77 kez geçmektedir. Kalıbın yüksek frekansı, deyimmin hem gündelik hem de yazınsal söylemde etkin biçimde kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.60. “Bir deri bir kemik (kal-)” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Babalar artık **bir deri bir kemik** kalmış oğullarını tanıyamıyor.”
 2. “Manuel **bir deri bir kemik** kalmıştı. Manuel’in bedenindeki kurtlar artık o bedende yiyecek bulamadığı için, onu terk ediyorlardı.”
 3. “Allahım, **bir deri bir kemik**ten oluşan insan iskeletleri, ölümün işaretini yüzlerinde taşıyan, aklıktan uzamış yüzler,”
 4. “Gözleri kan çanağı, **bir deri bir kemik**, saç sakalına karışmış, her tarafı boya içinde tuhaf bir yaratığa dönüşmüştü.”
 5. “Bu maillerde genelde kaza geçirmiş, vücudunun çoğu yanmış ya da aklıktan **bir deri bir kemik** hale gelmiş insanların resimleri bulunur.”
-

Bu örnekler, deyimimin özellikle aşırı zayıflama, fiziksel çöküş veya hayatta kalma mücadelesi gibi temalarla ilişkili bağlamlarda yoğunlaştığını göstermektedir (Tablo 3.60). Anlam düzeyinde yapı, bedensel zayıflığın yanı sıra acı, yoksulluk, hastalık ya da ihmal gibi durumların sonucunda ortaya çıkan dramatik bir tabloya da işaret eder.

Pragmatik açıdan ise “bir deri bir kemik” yapısı, anlatımda duygusal yoğunluğu artırmak ve okuyucunun ya da dinleyicinin dikkatini fiziksel bir uç duruma çekmek amacıyla tercih edilmektedir. Bu yönüyle yapı, betimleyici işlevinin ötesine geçerek anlatının dramatik dozunu yükselten bir araç hâline gelir. Sıklıkla savaş, hastalık, açlık veya travma temalı anlatılarda kullanılır ve anlatıcının acıma, dehşet ya da empati duygularını uyandırmak istediği yerlerde işlevsel bir rol üstlenir.

- **Bir Yolunu**

Derlem verileri, “bir yolunu” ifadesinin 343 kez geçtiğini ve bu kullanımların 340’ının doğrudan “bir yolunu bulmak” deyimine ilişkili olduğunu göstermektedir. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “bir yolunu bulmak” deyimini “çare bulmak, çözüm üretmek” anlamlarında tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025).

Bu deyim, anlatı içinde genellikle çözüm üretme, engelleri aşma ya da bir durumu lehe çevirme gibi anlamlarda kullanılır. Anlam düzeyinde, çözümün somut ya da mantıklı olması gerekmez; önemli olan, karşılaşılan bir güçlük karşısında herhangi bir şekilde sonuç almayı başarmaktır. Bu yönüyle deyim hem pratik zekâ hem de inisiyatif alma çağrışımları taşır.

Tablo 3.61. “Bir yolunu bul-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Kendimi oyalamanın bir yolunu her zaman bulurdum. Her durumda. Yine yapmıştım.”
2.	“Eudoxius, bir yolunu bularak, yeniden Attila'nın yanına vardı.”
3.	“Böyle hemen bir çırpıda hoşça bir şeyi çok hızlı yapmanın basit bir yolunu bulup ortaya çıkardığı için Aykut benim gözümde bir mucit gibi görünmeye başladı.”
4.	“Büyük ihtimalle bir yolunu bulup, birilerinin ağzından her türlü bilgiyi almışlardır.”
5.	“Asker bir yolunu bulur mektubunu ulaştırır. Şapur mektubu okuyunca sevinir.”

Pragmatik açıdan ise “bir yolunu bulmak” kalıbı, çoğu zaman karakterin azmi, becerikliliği ya da kararlılığına vurgu yapmak için kullanılır. Aynı zamanda, anlatıdaki bir

düğümün çözüldüğünü ya da çözüleceğini ima eden işlevsel bir işarettir. Deyimin bu yönüyle anlatısal ilerlemeye katkıda bulunduğu da söylenebilir.

Deyim, hem günlük dilde hem de anlatısal bağlamlarda çözüm üretmeye yönelik tipik bir kalıp olarak işlev görmektedir. Kullanım sıklığı, biçimsel tutarlılığı ve bağlam içi anlam genişliği dikkate alındığında, “bir yolunu bulmak” deyimini, dilde hem pragmatik hem de semantik olarak güçlü bir yer edinmiştir.

• Bir Bildiği

TUD verilerine göre “bir bildiği” ifadesi toplam 86 kez kullanılmış, bunların 84’ü doğrudan “bir bildiği var” kalıbıyla gerçekleşmiştir. TDK sözlüklerinde yer almasa da bu yapı hem biçimsel hem de anlamsal açıdan kalıplaşmış, deyim niteliği kazanmış dilsel bir birimdir.

Tablo 3.62. “Bir bildiği var-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Anin'den yana çıktığına göre bir bildiği vardı Çuka'nın...”
2.	“Yani Çatlı bu olaya karışmışsa mutlaka bir bildiği mi vardı?”
3.	“Gizlediklerimizi belli etmemeye çalışarak konuşuyoruz: "Tabii Necip! Herkesin bir bildiği var.””
4.	“Karin bir bildiği var beyaza bulamakta her yeri, serin günler, peçeli ve çarşafly insanlar, uçuşan yapraklardan sonra tepeyi tırmanırken bulutlar telaşla, tipinin seyreltiği çitleri yıkıp kervan yolları üzerine,”
5.	“Gerekçesi basitti: "Sadrazanm boş yere, boş fetva istemez; devletlinin bir bildiği vardır.””

Kalıp genellikle bir kişinin beklenmedik ya da ilk bakışta anlamlandırılmayan bir davranışına yönelik, o kişinin sahip olduğı varsayılan gizli bir gerekçeye veya sezgiye gönderme yapar. Böylece konuşmacı, davranışın ardında görünür olmayan ama makul bir neden bulunduğunu sezdirir ve bu sezgi üzerinden durumu anlamlandırır. Bu anlamıyla “bir bildiği var”, bilgiyle değil sezgiyle temellendirilen bir kabullenışı işaret eder.

Anlatı bağlamlarında bu ifade çoğunlukla dolaylı bir onay ya da yargıdan kaçınma biçiminde kullanılır. Konuşmacı, gözlemci konumunu koruyarak yargı bildirmektense ihtiyatlı bir mesafe kurar. Deyimin bu özelliğı, anlatıdaki ilişkileri doğrudan etkilemeden yorumlamaya imkân tanır. Aynı zamanda kişisel sınırların, karşılıklı güvenin ya da gizemin dilsel bir işaretine dönüşür.

“Bir bildiği var” yapısı, bu yönleriyle yalnızca bir davranışın gerekçelendirilmesi değil, aynı zamanda anlatının tonunu belirleyen, karakterler arası ilişkileri çerçeveleyen ve olay örgüsünü dolaylı biçimde yönlendiren bir araç olarak işlev görmektedir.

- **Bir Düşüncedir**

TUD verilerine göre “bir düşüncedir” ifadesi 72 kez, “bir düşüncedir al-” yapısı ise yedi kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “bir düşüncedir (veya düşünce) almak” deyimini, “bir konuda kaygılanarak çözüm yolu bulmaya çalışmak” biçiminde tanımlanmıştır.

Bu yapı, çoğunlukla zihinsel karmaşanın ya da içsel bir sorgulama sürecinin aniden ortaya çıktığı durumları anlatmak için kullanılır. Karar verme süreci, gelecek endişesi ya da yaşanmakta olan bir belirsizlik karşısında duyulan zihinsel yük, bu ifade aracılığıyla aktarılır. Deyimin anlam yükü, yalnızca bireysel bir ruh hâlini betimlemekle kalmaz; aynı zamanda anlatının duygusal tonunu belirleyen bir işlev de üstlenir.

Tablo 3.63. “Bir düşüncedir al-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Mustafa Kemal ile Rauf Orbay'ı **bir düşüncedir** almış. İkisi birlikte mi iki kişi getirecekler yoksa şahıs başına mı iki misafir getirebilecekler.”
 2. “Ardından istifa etmeye karar verdiğimde bizi **bir düşüncedir** aldı, "Ya benim yerime gelecek bakan köpek sevmezse, ya bunları sokağa atarsa, ya şöyle yaparsa, ya böyle yaparsa" diye bir korku...”
 3. ““Kırkıma basarken acayip bunalıma girmiştım, ellide bunların hiçbirini olmadı." Acaba neden diye, **bir düşüncedir** aldı bizi, herkes kendine döndü ve en veciz kelimelerle olayın analizi yapıldı.”
 4. “Tahir'i **bir düşüncedir** aldı, ta İstanbul'lara götürdü. Buralarda yapamayacak mıydı acaba? Dönse miydi? İyi ama, şunun şurasında birkaç eşek öldü diye... Hadi canım, saçmalama!”
 5. “Bebek diş çıkarınca babasını **bir düşüncedir** aldı. Karısına dedi ki: "Ben buna ekmeği, katığı nereden bulacağım? Aldırmayıp boşver desem, bu da insafsızlık olur, insanlığa sığmaz.””
-

Derlem örnekleri incelendiğinde ifadenin çoğunlukla toplu bir düşünce sürecini, içsel sorgulamayı ya da gelecek kaygısını anlatmak için tercih edildiği görülmektedir. Anlatımda bu yapı, biçimsel olarak çoğu zaman “bizi aldı”, “onu aldı” gibi ifadelerle tamamlanarak düşünce ya da kaygı hâlini iradedden bağımsız bir kuvvet gibi sunar. Böylece “düşünmek” eylemi, edilgen bir akış içerisinde gerçekleşen bir sürece dönüşür. Bu durum anlatıcıyla dinleyici arasında ortak bir duygu alanı oluşturarak, söz konusu içsel çözümlemeyi daha etkili biçimde yansıtır.

Öte yandan, “bir düşüncedir almak” ifadesi deyim olarak yerleşmiş olsa da bu tür kullanımlar dil içinde daha geniş bir söz dizimsel örüntünün parçasıdır. “Bir paniktir aldı”, “bir korkudur aldı”, “bir telaştır aldı” gibi örneklerde görüldüğü üzere, aynı yapının farklı sözcüklerle tekrarlanması, bu kalıbın anlamca benzer ama biçimde değişebilen üretken bir yapı oluşturduğunu gösterir. Bu yönüyle yapı, yalnızca bir deyim olarak değil, aynı zamanda anlatımda kalıp benzeri söz dizimsel bir birim olarak değerlendirilmelidir.

- **Bir Ayağı**

TUD verileri, “bir ayağı” ifadesinin 169 kez geçtiğini ve bu kullanımların 12’sinin doğrudan “bir ayağı çukurda (olmak)” kalıbına ait olduğunu göstermektedir. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “bir ayağı çukurda olmak” deyimini, “yaşayacak çok az zamanı kalmış olmak” ve “çok yaşlanmış olmak” anlamlarında tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu yönüyle yapı hem biyolojik hem de metaforik yaşlılık ya da sona yaklaşma temalarıyla ilişkilendirilen kalıplaşmış bir deyimsel örüntüdür.

Tablo 3.64. “Bir ayağı çukurda (ol-)” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Yani Erbakan Hoca’nın bir ayağı çukurda mı?”
2. “Geminin tek sürgün memuru sayılan ve gemi mürettebatı tarafından ileri yaşında sürgüne gönderilmekle bir ayağı çukurda farz edilen Ebubekir Efendi, hâlâ tutunduğu puntellerin yanında...”
3. “Arabada olsaydı bu korkunç manzara mazallah yüreğine inebilir, bir ayağı nicedir çukurda olan yaşlı kadının olayı unutması mümkün olmayabilirdi.”
4. “ Bir ayağı çukurda şehit namzedinden gelen acayip bir hırıltı işittim: O ses benim sesimdi.”
5. “Karıyla bir ayağı çukurda yaşıyordu. Seksen yaşındaki anneannesi de bakıma muhtaçtı.”

Deyim, hem doğrudan yaşlılık ve ölüm beklentisiyle ilgili anlatılarda hem de metaforik biçimde fiziksel güçsüzlük, umutsuzluk veya sona yaklaşma gibi bağlamlarda kullanılmaktadır. Yapının temel anlamı, yaşamın son evresine işaret etmekle birlikte, bazı kullanımlarda söz konusu kişinin fiziki veya psikolojik olarak toplumda “yaşam dışı” addedilen bir sınırdaki konumlandığına dair göndermeler içerdiği gözlemlenmektedir.

Semantik düzlemde deyim, biyolojik ömrün sonuna yaklaşma ya da geri dönüşü olmayan bir sürece girme gibi kavramlarla örtüşmektedir. Bu yönüyle “bir ayağı çukurda olmak” yapısı, ölüm olgusunun dolaylı bir anlatımı olarak işlev görürken anlatıda yaşlılık, acziyet ya da yaşamdan kopuş gibi kavramların taşıyıcısı hâline gelmektedir.

Pragmatik açıdan ise yapı, genellikle anlatıcının söz konusu kişiyle ilgili bir tür kader, kaçınılmazlık veya teslimiyet duygusunu aktarmak istediği söylemlerde tercih edilmektedir. Ayrıca yapı, mizahi ya da eleştirel bir tonla da kullanılabilir; bu yönüyle deyim, yalnızca yaşa ya da fiziksel duruma değil, aynı zamanda anlatıcının anlatıya kattığı tutuma da ışık tutmaktadır.

- **Bir Olmuş**

TUD'da “bir olmuş” birimi toplam 73 kez geçmekte olup bu kullanımların 29'u doğrudan “yerle bir olmuş” kalıbına aittir. Bu bağlamda değerlendirilmeyen ve bu başlıkta incelenen yapı ise “X^{Fiil}-mAsIyla X^{Fiil}-mAsI bir olmuş” biçimidir. Derlemde bu yapı 14 kez doğrudan, üç kez ise “X^{Fiil}-mAsIyla X^{Fiil}-mAsI bir olan” biçimiyle yer almaktadır. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde “(...-masıyla ...-mesi) bir olmak” deyimini, “çabucak olmak” anlamında tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025).

Yapı biçimsel olarak sabit bir kalıba sahiptir: İlk fiil -masıyla biçiminde kurulur, ardından gelen ikinci fiil -ması formuyla aynı özneye bağlı olarak dizilir ve “bir olmuş” ifadesiyle tamamlanır. Bu kurgu, neredeyse eş zamanlı iki eylemin arasındaki geçişin olağan dışı hızla gerçekleştiğini vurgular. Kullanılan fiiller genellikle hızlı, ani, reflekse dayalı ya da sonuç doğurucu eylemleri içerir. Böylece yapı, anlatıya ivme kazandırmakta ve olay akışını yoğunlaştırmaktadır.

Tablo 3.65. “X^{Fiil}-mAsIyla X^{Fiil}-mAsI bir olmuş” biriminin uyumluluk satırları
(tnc.org.tr)

-
1. “Kıvılcımların zencilere dokunmasıyla zencilerin yere kapanması **bir olmuş.**”
 2. “Buzdolabında bulduğu yiyecekleri çıkarmasıyla onları yemeye başlaması **bir olmuş.** Ne bulduysa aceleyle ağzına atıyormuş.”
 3. “O yüzden de bu ülkenin siyasal alanının özellikle son üç yıllık dönemi, sürüyle yarıda kalmış, başlamasıyla bitmesi **bir olmuş** girişimler mezarlığı gibidir.”
 4. “Oğlan biraz düşündükten sonra, annesini kucaklayıp arkasına almasıyla atı şahlandırması **bir olmuş.**”
 5. “Aylak kuş bunları görünce "Vay! Bunlar gizli bir depo yapmışlar." diye düşünmüş. Sonra da kabağa sokmuş kafasını. Sokmasıyla yapışması **bir olmuş.**”
-

Semantik düzeyde yapı, arka arkaya gelen eylemler arasında neredeyse hiç boşluk bırakmadan bir eş zamanlılık ve nedensellik kurar. Bu özelliğiyle yapı yalnızca hızlı bir olay aktarımını değil, aynı zamanda olaylar arasındaki ilişkiselliği de güçlü biçimde ifade eder.

Böylece anlatıda beklenmeyen gelişmeler, refleks niteliğindeki tepkiler veya dramatik dönüşler etkili biçimde sunulmuş olur.

Pragmatik olarak bu yapı, anlatının temposunu artırmak, olaylar zincirini hızlandırmak ve özellikle dinleyicinin/okuyucunun dikkatini ani bir gelişmeye çekmek amacıyla tercih edilmektedir. Anlatıcı bu yolla sadece olay sırasını değil, duygusal yoğunluğu da manipüle etmektedir.

Öte yandan, “X^{FiiL}-mAsIyla X^{FiiL}-mAsI bir olmuş” birimi, deyim olarak yerleşmiş olmakla birlikte, dilde daha geniş bir söz dizimsel örüntünün parçası olarak da değerlendirilebilir. “Başlamasıyla bitmesi bir olmuş”, “dokunmasıyla kapanması bir olmuş” gibi örneklerde görüldüğü üzere, yapı farklı fiillerle esnek biçimde üretilebilmektedir. Bu üretkenlik, kalıbın deyimisel anlam taşımasının yanı sıra, biçimsel olarak da belirli bir yapısal örüntüyü koruyarak söz dizimsel bir işleyişe sahip olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle yapı hem sabit deyim hem de dinamik söz dizimsel yapı olarak iki düzeyde işlev görmektedir.

- **Bir Çekirdek**

“Bir çekirdek” ifadesi TUD’da 152 kez geçmektedir; bunların 38’i doğrudan “iki dirhem bir çekirdek” deyimini içinde yer alır. Deyim, TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “çok güzel ve özenli giyinmiş” anlamıyla yer almaktadır (TDK Sözlük, 2025). Bu yapı, anlamca sabitlenmiş ve biçimsel olarak kalıplaşmış bir deyim niteliği taşımaktadır.

Tablo 3.66. “İki dirhem bir çekirdek” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Biraz sonra Cihan Ünal’ın dersine gireceğim. Bütün kızlar iki dirhem bir çekirdek .”
2.	“Yine herkes iki dirhem bir çekirdek , şık giyinmiş, makyaj da yerinde Hoca’nın gelişini bekliyoruz.”
3.	“Peygamber sesini çıkarmadan dinliyordu, ama, elinde olmadan, dostunun önünde açmaya çalıştığı çevrenlerden çok, iki dirhem bir çekirdek giyimi ve yepyeni konuşma biçimi üzerinde duruyor,”
4.	“Böylesine bedbin bir günümde iki dirhem bir çekirdek bir cüce ve onun iki dirhem bir çekirdek maymunuyla seyahat etmek durumu canımı epeyce sıkımtı; itiraf edeyim.”
5.	“Giyim kuşamına özen göstermiş, şık ve süslü kıyafetleriyle dikkat çeken insanlar hakkında sık sık iki dirhem bir çekirdek ” sözü kullanılır.”

Örneklerde görüldüğü üzere yapı, biçimsel olarak sabit ve ritmik yapısıyla dikkat çeken, deyimisel bir kalıptır. Anlam düzleminde deyim, bir kişinin dış görünüşüne, özellikle de giyimine ilişkin gözlemlerle kullanılır. Bu gözlemler çoğunlukla olumlu bir hayranlık ya

da dikkat çekme etkisi taşımakla birlikte, bağlama bağlı olarak hafif alaycı veya ironik bir ton da içerebilmektedir. Deyimin geleneksel kalıbı, Osmanlı dönemi ölçü birimleriyle şekillenen tarihi ve kültürel bir bağlamdan kaynaklanır; bu da yapıya nostaljik ve folklorik bir hava kazandırmaktadır.

Pragmatik bağlamda “iki dirhem bir çekirdek” deyimi, anlatıda karakterin sosyal görünüşünü çarpıcı biçimde betimlemek, atmosfer yaratmak ya da hitap edilen kişide görsel bir çağrışım oluşturmak amacıyla kullanılmaktadır. Özellikle anlatılarda bu deyim, karakterin statüsüne, özenine veya dış görünüşten kaynaklanan sosyal temsiline dair hızlı ve etkili bir tanımlama işlevi görür. Aynı zamanda toplumun dış görünüşe verdiği değeri, bu görünüme atfedilen anlamları da kültürel düzeyde yansıtır.

Nihayetinde, “iki dirhem bir çekirdek” deyimi hem kültürel anlam yükü hem de biçimsel sabitliği ile çağdaş Türkçede hâlen aktif, işlevsel ve çok katmanlı bir dil birimi olarak yerini korumaktadır.

- **Bir Ömre**

TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde yer alan “ömre bedel” deyimi, “bir ömre degecek kadar (iyi, güzel, değerli)” biçiminde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). TUD verilerine göre ise “bir ömre” birimi derlemde toplam 55 kez geçmekte bu kullanımların sekizi doğrudan “bir ömre bedel” kalıbı içindedir. Söz konusu yapı hem biçimsel sabitlik hem de anlamca kalıplaşma göstermektedir.

Tablo 3.67. “Bir ömre bedel” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“O birkaç dakikayı harcamaya değer miydi bu aptalca şey için?.. Yoksa o dakikalar <u>bir ömre bedel</u> miydi?”
2.	“Dolu dolu yaşayanlar için belki de bir an, <u>bir ömre bedel</u> ...”
3.	“Cenab-ı Hak, Hz. Muhammed (sas) ümmetine has, <u>bir ömre bedel</u> bir günle onları taltif ediyor.”
4.	“İşin en acı tarafı, gençliğinde hiç ölmeyeceğini sanırdı. Ya da, doya doya yaşadığında bunun <u>bir ömre bedel</u> olduğuna... En azından...”
5.	“Bence birkaç gün, bazen yaşadığımız koca <u>bir ömre bedel</u> olabiliyor.”

Anlam düzeyinde kalıp, niceliksel olarak kısa sürede yaşanan deneyimlerin nitelik bakımından son derece yoğun, anlamlı veya değerli olduğunu vurgular. Özellikle zamanla ilişkilendirilen anlar (bir gün, birkaç dakika, bir an) ile birlikte kullanıldığında, yaşamın anlamını belirleyen kritik deneyimleri tanımlamak için tercih edilir. Kalıp, kısa süreli eylem

ya da olayların “bir ömür” sürebilecek etkiler bıraktığına, hatta bir ömür boyunca yaşanacak değerle örtüşebileceğine işaret eder.

Pragmatik açıdan “bir ömre bedel” yapısı, çoğunlukla anlatının duygu yoğunluğunun artırılmak istendiği, etkileyici ya da unutulmaz deneyimlerin betimlendiği bağlamlarda kullanılır. Bu yönüyle yapı, hem anlatı diline estetik ve duygusal bir katman kazandırmakta hem de karakterlerin yaşantılarına anlam ve değer yüklemektedir. Özellikle dini, duygusal ya da nostaljik anlatılarda, kalıp duyguların derinliğini ve anlatının ağırlığını pekiştiren işlevsel bir unsura dönüşmektedir.

- **Bir Tutan**

Türkçede değer kıyaslamalarına dayalı deyimlerin başında gelen “bir tutmak”, dilin düşünsel derinliğini yansıtan kalıplardan biridir. Genellikle eşitlik, denk görme ya da kıyaslama amacıyla kullanılan bu yapı, anlatıcıya hem soyut hem somut kavramlar arasında anlam ilişkisi kurma imkânı verir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “eşit saymak, eşit görmek” şeklinde tanımlanan deyim, söyleyenin bakış açısını dolaylı ama güçlü bir biçimde ortaya koyar (TDK, 2025).

TUD’da yer alan verilere göre “bir tutan” biçimiyle karşılaşılan dokuz örnekten sekizi, doğrudan bu deyimden sabitlenmiş yapısı içinde değerlendirilmiştir. Bu kullanımlar, kalıbın özellikle toplumsal, politik ya da ahlaki bağlamlarda nasıl bir anlam taşıdığını gözler önüne sermektedir.

Tablo 3.68. “Bir tutan” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Esenlik peşinde koşmayı bilgi peşinde koşmakla bir tutan Augustinus için doğru bilginin olanaklı olduğunu söylemek kaçınılmazdır.”
2. “Çalışanla çalışmayanı bir tutan , tembelliği ve miskinliği teşvik eden ve”
3. “Ama yine de bir insanın anısını, onun kanlı canlı varlığıyla, onun canıyla bir tutan bu tür bir söyleyiş, yılmayacağımızı ifade etmenin en yakışık alır, en "maddeci" biçimi midir?”
4. “Anlaşılan şair, tanrının iki elinde tuttuğu hayvanları peygamberlerle bir tutan popüler bir tanımlamayı kabul etmiştir.”
5. “Eski dille milli iradeyi siyasal iktidarla bir tutan , Meclis egemenliğini parti egemenliğine karıştıran DP iktidarına karşı gerçekleştirilen TSK'nın 27 Mayıs 1960 harekâtı Türk ulusuna büyük bir armağan olarak 1961 Anayasası'nı getirdi.”
-

Bu örneklerde, deyimden genellikle eleştirel ya da sorgulayıcı bir ton taşıdığı görülmektedir. “Bir tutmak” eylemi sadece iki unsur arasında yüzeysel bir benzerlik kurmaz;

daha çok değerler düzeyinde bir denklem kurar ve bu denklik, çoğu zaman yadırgatıcı ya da ironik bir anlam taşır. Özellikle siyaset, din ya da kültürel kimlik gibi alanlarda yapılan bu tür eşitlemeler, anlatıcının ideolojik veya etik duruşuna dair ipuçları verir.

Pragmatik düzlemde ele alındığında ise deyim, anlatıcının yorum üretme stratejisinin bir parçası hâline gelir. Söyleyen, doğrudan yargıda bulunmadan, kıyaslama üzerinden düşünsel bir yönlendirme yapar. Bu yönüyle “bir tutmak” deyimini, yalnızca anlatının değil, aynı zamanda düşünsel tartışmanın da yapı taşlarından biri olarak işlev görmektedir.

• Bir Hırka

“Bir lokma bir hırka” ifadesi, Türkçede sade ve kanaatkâr bir yaşam tarzını anlatan kalıplaşmış bir deyimdir. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde deyim, “hayatta azla yetinmeyi, dervişçe geçinmeyi anlatan bir söz” olarak tanımlanmış ve “Toplumumuzda sanatçı-edebiyatçının bir lokma bir hırka felsefesi uyarınca yaşaması beklenir.” (T. Uyar) örneğiyle desteklenmiştir (TDK Sözlük, 2025). Derlem verilerinde “bir hırka” 58 kez, “bir lokma bir hırka” kalıbı ise 23 kez geçmektedir.

Tablo 3.69. “Bir lokma bir hırka” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Bu dünya için değil, öbür dünya için kazanmak gerekir. “Bir hırka , bir lokma” tutumu içinde olan kişilere saygı duyulmalıdır.”
2.	“Papazlar, kardinaler kiliselerde yoksulluktan dem vuruyor, İsa'nın alçakgönüllüğünden, bir lokma bir hırka felsefesinden söz ediyor, sonra oburluktan çatlayıncaya dek tıknıyor, altın kaplardan sözüm ona İsa'nın kanını içiyorlar.”
3.	“Diğer yanda ise Batı uygarlığına saldırırken, kendine özgü üslubuyla, hiçbir yeni ve özgün yanı bulunmayan malum “bir hırka , bir lokma” felsefesini şöyle savunmaktadır...”
4.	“Değil mi ki bir ömür boyu bilerek bilmeyerek, kör topal, aç açına, bir lokma bir hırka “duayenliğe” doğru yol almışlardır, şarkının geri kalanı da onlara pekala uyar...”
5.	“...1950 sonrasında politika -sosyal bu olgu sonucu olarak kanaatkarlıktan, bir lokma bir hırka felsefesinden “tüketimcilik”e yönelme eğilimi baş göstermiştir.”

Semantik olarak deyim, en temel ihtiyaçları simgeleyen “lokma” ve “hırka” sözcükleri üzerinden maddi unsurlardan uzak, sade bir yaşam anlayışını yansıtır. Bu anlayış, özellikle tasavvuf kültüründe ve geleneksel değer sisteminde yer bulur.

Pragmatik açıdan ise deyim işlevi bağlama göre değişir. Bazı metinlerde bu ifade, tevazu ve alçakgönüllülüğün bir simgesi olarak olumlu bir anlam taşırken; bazı örneklerde ise eleştirel veya ironik bir biçimde kullanılır. Özellikle tüketim kültürünün eleştirildiği

söylemlerde, deyim geçmişe özlemle anılan bir yaşam biçimini temsil eder. “Bir lokma bir hırka felsefesi” gibi kullanımlar ise bu yapının bireysel tercihten çok kültürel bir değer taşıdığını gösterir.

- **Bir Punduna**

Derlemde 45 kez karşılaşılan “bir punduna” ifadesi, tamamıyla “bir punduna getirmek” deyiminin parçası olarak kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “punduna getirmek” deyimini, “bir şeyi yapmak için uygun zamanı ve yeri seçmek” anlamında tanımlanmış ve Attilâ İlhan’dan “O döner dönmez bir punduna getirip tanıştırayım sizi.” örneği verilmiştir (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.70. “Bir punduna getir-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Musa da bu fısıldaşmalardan bir şeyler döndüğünü anlamış olacak ki, <u>bir punduna</u> getirip benim yanıma geldi, Baba, dedi, sen hiç merak etme.”
2.	“Yan yollara sapmayı beceremeyen, <u>bir punduna</u> getirip de bozuk düzenden nemalanmayan, bir ömrü açlık sınırında yaşamaya mahkum edilmiş üniformalılar; büyük ve karmaşık şehrin mağlup çocuklarıdır artık.”
3.	“Şov programlarında ününe ün katmak isteyen kim varsa, <u>bir punduna</u> getirip ayağa kalkıyor ve “Türk halkının en çok samimiyete inandığını” söylüyor ve alkışı kapıyor.”
4.	“Önemli olan bu anı kollamak, <u>bir punduna</u> getirip kaçmak, soluğu bahçede almaktı.”
5.	“Bu yüzden, o yıllarda haziranla birlikte palas pandıras dışarı çıktığımda, çocuklara vuruyorum diye arada <u>bir punduna</u> getirip var gücümle yetişkinlere de vururdum.”

Örneklerde görüldüğü üzere, deyim genellikle ani ve stratejik hamleleri, fırsat kollamayı ve zamanlama becerisini ifade etmek için kullanılmaktadır. Anlam düzeyinde bu yapı, bilinçli ve hesaplı bir davranışı, çoğu zaman da kişisel bir amaç uğruna yapılan girişimi vurgular.

Pragmatik açıdan ise “bir punduna getirmek” ifadesi, çoğunlukla örtük bir zekâ, kurnazlık ya da fırsatçılığı ima eder. Kullanım bağlamlarında deyim, kimi zaman hafif eleştirel, kimi zaman hayranlık uyandıran bir tutumla birlikte değerlendirilmektedir. Bu yönüyle deyim, anlatıya stratejik yönelim, karaktere ise niyet ve beceri atfı kazandırır.

3.2.1.4. Birleşik Sıfatlar

“Bir” sözcüğü, kimi adlarla kurduğu kalıplaşmış birlikteliklerde sıfat işlevi kazanmakta ve bu şekilde birleşik sıfat yapılarına dönüşmektedir. Derlem verileri, “bir”in

özellikle sağ yönelimli eş dizimliliklerinde yoğun biçimde tercih edildiğini, belirli ad ve sıfatlarla kurduğu kalıpların biçimsel olduğu kadar işlevsel düzeyde de yerleşikleştiğini göstermektedir (Tablo 3.71). Bu yapılar, nicelik, belirsizlik, karşılaştırma, duygusal yoğunluk veya değerlendirme anlamları yüklenerek söylem içinde anlamın şekillenmesine katkıda bulunur. Derlemde tespit edilen 35 birleşik sıfat yapısı, biçimsel benzerliklerine ve işlevsel yakınlıklarına göre 33 başlık altında incelenmiştir.

Tablo 3.71. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli birleşik sıfat eş dizimlilikleri

başka*/12142, tek*/3689, sürü/3156, diğer*/3294, tür/2525, dizi/1935, miktar/1450, kısım/1340, nevi/921, çeşit/1354, yığın/764, önceki/1669, dolu*/257, avuç/796, tane/1534, sonraki/1350, buçuk/780, hoş*/126, anlık*/294, dahaki/273, ilk*/388, göz*/1141, hava/914, numaralı/324, tanem/122, numara/239, tip*/251, gecelik*/128, ikili*/92, bütün*/1574, üst*/750, üçlü*/25, cins*/111, parçacık/73, defalık/35

“Bir başka, bir sürü, bir tek, bir miktar, bir yığın, bir önceki, bir buçuk, bir anlık, bir defalık” gibi yapılarda “bir” sözcüğü, çoğu zaman tür, nicelik veya zamanla ilgili semantik bir değer üstlenmektedir. Bu yapılar sadece sözcük düzeyinde kalmayıp, konuşur niyetini, bağlamsal düzeni etkileyen söylemsel araçlara dönüşmektedir. Anlatımda kimi zaman tekillik, kimi zaman topluluk ya da geçicilik gibi anlamlar ön plana çıkmakta özellikle “bir başka, bir tek, bir önceki, bir dahaki” gibi kullanımlarda yapı, zamansal ya da karşılaştırmalı bir referans noktası oluşturmaktadır.

Birleşik sıfatlar, biçimsel benzerlik taşıyıcılar da işlevsel düzeyde söz dizimsel birimlerden ayrılmaktadır. Örneğin “bir bardak, iki bardak” gibi yapılarda sayı unsuru değiştirilebilirken “bir miktar, bir avuç, bir tane” gibi kalıplarda “bir” unsurunun yerine doğrudan başka bir sayı getirilememekte ve yapı kalıplaşmış biçimde sabitlenmektedir. Nitekim “iki miktar” ya da “iki tanem” gibi ifadeler doğal bir karşılık üretmez. Bu durum, söz konusu yapıların yalnızca sayı bildirme değil, bağlamsal anlam taşıma, odak oluşturma ya da duygusal değer yükleme gibi söylemsel işlevler kazandığını göstermektedir.

- **Bir Başka**

Türkçede oldukça yüksek bir kullanım sıklığına sahip olan “bir başka” ifadesi, niteleme işleviyle öne çıkan kalıplaşmış bir birleşik sıfattır. Derlemde toplam 12.142 kez kullanıldığı görülmektedir. Bu yapı, çoğunlukla bir nesne, kavram ya da durumun önceden söylenen ya da ima edilen olandan farklılaştığını vurgulamak amacıyla kullanılmaktadır.

Tablo 3.72’de yer alan örnekler, yapının hem betimleyici hem de bağlamsal olarak karşılaştırmalı bir anlam ilişkisi kurduğunu göstermektedir.

“Bir başka” birimi, özellikle anlatı içinde çeşitlilik, ayırım ve karşılaştırma kurma işlevi üstlenmektedir. Bu yönüyle dilde hem açıklama geliştirme hem de yeni bir boyut açma amacıyla başvurulmuş bir niteleme aracı olarak değerlendirilebilir. Örneklerde olduğu gibi bu yapı, kimi zaman bir kişiyi ya da nesneyi diğerlerinden ayırmakta, kimi zaman da soyut düşünce yapılarına farklı yönlerden yaklaşmayı sağlamaktadır.

Tablo 3.72. “Bir başka” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“ Bir başka deyişle, sanat tarihinde, en sık rastlanılan niteleme “deha”, “dahi” nitelemesidir.”
2.	“Hiçbir devletin bir başka ülkeyi işgal etme hakkı yoktur.”
3.	“Şu şiirlerim daha önceki bir kitabımda da yer almıştı, şunlar ise daha sonra yayımlanacak bir başka kitabımda da yer alacak, diye anlıyorum.”
4.	“Türk Sineması’nın bir başka usta oyuncusu Fikret Hakan’a 50. sanat yılı nedeniyle özel bir plaket verilecek.”
5.	“ Bir başka deyişle, bu kurumun en önemli ayırıcı özelliği, bir üretici firmaya bağlı olarak ...”

Semantik düzlemde, “bir başka” ifadesi hem fiziksel hem de düşünsel düzeyde ayırım ve farklılık kavramlarını merkeze alır. Bu yapının taşıdığı karşıtlık ya da farklılık anlamı, dilde karşılaştırma gerektiren bağlamlarda sıkça devreye girer. Nitelediği unsurun, önceden anılan ya da bilinen bir unsurdan ayrıldığını vurgulayan bu yapı, aynı zamanda alternatif üretme kapasitesiyle de dikkat çeker.

Pragmatik bakımdan ise “bir başka” yapısının söylemde yönlendirici bir işlev üstlendiği görülmektedir. Gerek anlatıcı gerekse yazar bakış açısından yeni bir bakış açısı geliştirme, düşünceyi genişletme ve dikkati yönlendirme amacıyla tercih edilen bu yapı, çoğu zaman açıklayıcı, bazen de karşılaştırmacı bir tutumun ifadesi olarak öne çıkmaktadır. Özellikle akademik ve düşünsel metinlerde bu yapı, söyleme süreklilik ve çeşitlilik kazandırmakta; okurun ya da dinleyicinin dikkatini başka bir boyuta çekerek anlamın yönünü derinleştirmektedir.

Söz konusu yapının genişleyen biçimleri de anlamın hangi doğrultuda ilerlediğini belirlemede önem taşımaktadır:

Tablo 3.73. “Bir başka” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri

“Bir başka” Biriminin Genişleyen Birimleri	Sıklık
bir başka açıdan	98
bir başka deyimle	61
bir başka deyişle	1186
bir başka gün	62
bir başka husus	54
bir başka ifade ile	85
bir başka ifadeyle	225
bir başka konu	82
bir başka nokta	96
bir başka nokta da	52
bir başka önemli	194
bir başka örnek	127
bir başka örnekte	128
bir başka soru	50
bir başka sorun	55
bir başka şey	96
bir başka yerde	111

Tabloda görüldüğü üzere “bir başka deyişle”, “bir başka açıdan”, “bir başka konu”, “bir başka örnek” gibi örneklerde yapı hem açıklama hem de çeşitlilik oluşturma işlevi üstlenmektedir. Özellikle “bir başka deyişle” (1.186 kez) ve “bir başka ifadeyle” (225 kez) gibi kullanımlar, yeniden formüle etme ve düşüncüyü farklı bir biçimde sunma amacı taşıırken “bir başka yerde”, “bir başka gün”, “bir başka şey” gibi yapılar ise somut ya da soyut varlıkları birbirinden ayırma ve çeşitlendirme işlevi görmektedir. Bu durum, yapının metin içi söylem organizasyonuna katkı sunduğunu da ortaya koymaktadır.

Özetle ifade edecek olursak “bir başka” ifadesi, Türkçede hem biçim hem de anlam bakımından zenginleşmeye açık, çok işlevli bir birleşik sıfat olarak yer almaktadır. Genişleyen yapılarıyla birlikte düşünüldüğünde, yalnızca bir farklılık göstergesi değil, aynı zamanda anlatı içinde çeşitlilik, karşılaştırma ve yeniden yapılandırma olanakları sunan önemli bir söylem aracıdır.

- **Bir Tek**

Türkçede 3.689 kez kullanılan “bir tek” yapısı, sayıca azlığı belirtmekle birlikte, özellikle belirli bir unsurun ön plana çıkarılmasını sağlayan anlam değeriyle dikkat çekmektedir. Tablo 3.74’te yer alan örneklerde görüldüğü üzere yapı, genellikle isim öbekleriyle birlikte kullanılarak yalnızlık, ayrıcalık ya da sınırlılık gibi anlam boyutları taşımaktadır.

Tablo 3.74. “Bir tek” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Hayatın çift şıklı, zor seçmeli durumlarında kalan <u>bir tek</u> N.B. değil tabii.”
2.	“”Püritenliğin temelinde yatan <u>bir tek</u> içten dürtü vardır: Daha çok mutlu olma kapasitesine sahip...”
3.	“...”Başından beri Erbakan'dan <u>bir tek</u> açıklama yoktur.”
4.	“De ki: Size <u>bir tek</u> öğüt veriyorum: Allah için ikişer ikişer ve birer birer kalkın, sonra da iyice düşünün.”
5.	“Ah ağabeyciğim, şu gördüğün 120 marktan başka <u>bir tek</u> kuruşum kaldıysa iki gözüm önüme aksın.”

“Bir tek açıklama”, “bir tek dürtü”, “bir tek kuruş” gibi kullanımlar, yalnızca niceliksel bir sınırlama ifade etmekle kalmamakta söz konusu unsurun vurgulanması gereken bir özelliğe sahip olduğunu da ima etmektedir. Bu tür kullanımlarda yapı, bağlamına göre kimi zaman eleştirel, kimi zaman da duygusal bir vurgu kazanabilmektedir.

Anlam düzeyinde “bir tek” yapısı, belirli ve özgül bir unsuru diğerlerinden ayırarak ön plana çıkarma işlevi görmektedir. Yapı, niceliksel olarak tekilliği bildirirken söylemde vurgu ve dikkat yönelimi sağlamaktadır. Pragmatik bakımdan ise yapı; çoğunlukla beklenti, hayal kırıklığı ya da şaşkınlık gibi duygularla birlikte kullanılmakta böylelikle anlatımın tonuna duygusal bir yoğunluk kazandırmaktadır.

Sonuç olarak “bir tek”, Türkçede hem anlamsal vurguyu hem de söylem etkisini aynı anda taşıyabilen, yerleşik ve işlevsel bir birleşik sıfat yapısı olarak değerlendirilmektedir.

- **Bir Sürü**

Türkçede sıklıkla başvurulanan “bir sürü” ifadesi, çokluk ve yoğunluk kavramlarını barındıran kalıplaşmış bir birleşik sıfat olarak işlev görmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlüğü’nde bu ifade “pek çok” anlamında tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). TUD verilerine göre “bir sürü” ifadesi 3.156 kez kullanılmış olup çoğunlukla belirli bir nicelik

bildirmekten çok soyut ya da somut nesnelerde yoğunluk ve çeşitlilik algısı yaratmak üzere tercih edilmiştir. Böylece, yalnızca çokluk değil yoğunluk ve kapsam genişliği de ön plana çıkmaktadır.

Tablo 3.75 incelendiğinde “bir sürü” ifadesinin çoğunlukla nesne adlarını niteleyen bir yapıda kullanıldığı ve kuvvetli bir belirsiz çokluk hissi oluşturduğu açıkça görülmektedir. Örneğin, “bir sürü diploma” ifadesinde yalnızca miktar değil, aynı zamanda bu çokluğun arkasındaki değer ve birikim vurgulanmaktadır. Bu tür kullanımlar, dilde basit bir sayı belirtmenin ötesinde, duygusal veya anlamsal bir yoğunluk aktarmaktadır.

Tablo 3.75. “Bir sürü” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Ne yazar? Sakat mıyım? Bir sürü diploma... Hemen iş bulurdum.”
2.	“ Bir sürü erkek arkadaşı olmuştu kuşkusuz. Paralı, antika meraklısı bir çevreyle ilişki içindeydi.”
3.	“Şöyle yavaşça etrafı kolaçan ettiğinizde bir sürü insan kalabalığı arasında bir yıldız gibi parlıyorlar.”
4.	“ Bir sürü bela başında, daha fazlasıyla uğraşmak niyetinde değil.”
5.	““Biz azınlık ve bir sürü haklarımızı kısıtlayan bir devletin vatandaşıyız”.”

Semantik açıdan değerlendirildiğinde “bir sürü” ifadesi belirli bir sayıyı işaret etmekten ziyade nesnelerin yoğunluğunu ve fazlalığını yansıtmaktadır. Bu yönüyle, soyut bir çokluk ve kapsam genişliği hissi oluşturmaktadır. Pragmatik açıdan ise anlatımı kuvvetlendiren ve anlatılmak istenen yoğunluğu daha derin biçimde hissettiren bir araç görevi üstlenmektedir. Özellikle duygusal veya vurgu gerektiren bağlamlarda bu kullanım, ifadenin etkisini belirgin biçimde artırmaktadır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında TUD verileri “bir sürü” ifadesinin dilde sabitlenmiş bir yapı hâline geldiğini göstermektedir. Bu yapı, yalnızca sayısal bir çokluk belirtmekle kalmayıp aynı zamanda yoğunluk, kapsayıcılık ve anlam derinliği yaratması yönüyle dikkat çekici bir anlatım zenginliği sağlamaktadır.

- **Bir Diğer**

TUD verilerine göre “bir diğer” ifadesi derlemde 3.294 kez kullanılmıştır. Bu yapı, dilde özellikle karşılaştırmalı bağlamlar ile listeleme işlevi taşıyan yapılar içinde öne çıkmaktadır. “Bir diğer” birimi, sözü edilen varlık ya da olgunun yanı sıra başka bir öğeye dikkat çekmek amacıyla yapılandırılmakta bu yönüyle hem ardışıklık hem de eş değerlilik ilişkisi kurmaktadır.

Tablo 3.76. “Bir diğer” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	““Değer yönelimli” hareketin bir diğer özelliği ise, hareketin demokrasi, barış, milliyetçilik gibi genel bir sosyal ilgi üzerinde odaklanmasıdır.”
2.	“Mektupta dikkatimizi çeken bir diğer husus da imza konusundadır.”
3.	“Buna göre şirketlerin %44’ü toplam bütçesinin %1’ini, bir diğer %22’si ise %5’ini ayırmaktadır.”
4.	“ Bir diğer benzerlik ise... bu aslında benzerlik de değil...”
5.	“Onun Şeytana evrimi akıl yürütmelerle ilgilidir. Bir diğer deyişle ikincil kaynaklarla...”

Tablodaki örneklerden de görüldüğü üzere “bir diğer” ifadesi, çoğunlukla aynı bağlam içinde yer alan iki ya da daha fazla unsurdan ikincisine ya da ek bir unsura yönelimi ifade etmektedir. Bu yönüyle yapı hem karşılaştırma hem de sıralama işlevi taşımaktadır. Söylem düzeyinde ise bilgi ekleme, açıklama ve detaylandırma gibi işlevler üstlenmektedir.

Semantik açıdan, “bir diğer” birimi, aynı kategoriye ait ögeler arasında anlamsal bir bağ kurarak eşleme, kıyaslama ve listeleme işlevi görmektedir. Pragmatik düzlemde ise bu yapı, metinler arası akışkanlık ve tutarlılık sağlamada önemli bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda “bir diğer”, hem içeriksel bağlantılar kurmak hem de metin içi bütünlüğü sağlamak açısından dilin işlevsel bir ögesidir.

• **Bir Tür**

Türkçede sıkça başvurulanan “bir tür” ifadesi, bir kavramı ya da olguyu belirli bir sınıfa yerleştiren kalıplaşmış bir birleşik sıfat yapısıdır. Bu yapı, dilde tür belirtme ve soyut sınıflandırma işleviyle öne çıkmaktadır. TUD verilerine göre “bir tür” birimi 2.525 kez kullanılmış olup derlemde özellikle soyut kavramların sınıflandırılmasında tercih edildiği görülmektedir. Bu yönüyle yapı, yalnızca bir kategoriye işaret etmekle kalmamakta anlam çeşitliliği ve soyutluk boyutu kazandırmaktadır.

Tablo 3.77. “Bir tür” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	““Seçme” olarak adlandırdığım özellik bir tür birleşme kuralıdır ve sözbirimlerle ilgili bilginin bir parçasıdır.”
2.	“Erbil başlarken “iyi”, “güzel”, “doğru” kavramları üzerinden bir tür avuntu diliyle, deyim uygunsa yeni bir “entelektüel din” de oluşmuştu.”
3.	“Egemen gücün belirlediği ‘sistem’, dilsel söylem vasıtasıyla otorite kurar, ‘normal’ olanı belirler ve bir tür ‘standardizasyon’ sağlar.”
4.	“Her değişikliğe karşı bir tür karşı güç vardır.”
5.	“Hiçbir biçimde dokunmaya dayanmayan, tanımının yapılması şöyle dursun, dile bile dökülmemiş bir tür sevgili ilişkisiydi bu.”

Tablo 3.77’deki örneklerde görüldüğü üzere yapı, belirli bir durumu diğerlerinden ayırmakla kalmayıp aynı zamanda ona teorik veya soyut bir çerçeve kazandırmaktadır. “Bir tür birleşme kuralı”, “bir tür avuntu dili” ya da “bir tür sevgili ilişkisi” gibi kullanımlar, ifadenin hem sınıflandırıcı hem de anlamı yeniden kurucu yönünü yansıtmaktadır.

Semantik açıdan “bir tür” yapısı, kavramlar arasında soyut bir ayırım oluşturmakta ve olguları belirli bir türe indirgeme yoluyla anlamı yapılandırmaktadır. Pragmatik düzlemde ise bu yapı, anlatıcının kavramlara yaklaşım biçimini ve söylem içindeki tanımlama stratejisini yansıtarak söyleme açıklık ve derinlik kazandırmaktadır.

- **Bir Dizi**

Türkçede oldukça yaygın bir kullanıma sahip olan “bir dizi” ifadesi, sıralı ve ilişkili öğeleri bir arada sunan kalıplaşmış bir birleşik sıfattır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “art arda gelen” ve “bir araya getirilmiş” anlamlarıyla tanımlanan bu yapı, ardışık bir düzeni ve çokluk algısını ifade etmektedir (TDK Sözlük, 2025). TUD verilerine göre “bir dizi” ifadesi 1.935 kez kullanılmıştır. Derlem verileri bu yapının, birbirini izleyen olayları, nesneleri ya da durumları tek bir bütün içinde sunarak dilde çokluk ve sıralama ilişkisi kurduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3.78. “Bir dizi” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Böylece, elimizde bir dizi ‘hakikat’ ve ona paralel olan bir dizi ‘yanlış anlama’ bulunuyor.”
2.	“İşte şurası Sarayburnu idi; işte şurası bir dizi fenerleri ile köprüler...”
3.	“Yani taksi şoförü için getirdiği götürdüğüne değmeyen bir dizi zahmetli yazı-çizi, gidip gelme angaryası.”
4.	“KontROLSÜZ yeme hastalığına bağlı şişmanlıkta da yine şişmanlıktan kaynaklanan bir dizi sorun yaşanır: Yüksek kolesterol, yüksek kan basıncı ve şeker hastalığı gibi.”
5.	“ Bir dizi görev çorap söküğü gibi geldi...”

Örneklerde de görüldüğü üzere semantik açıdan “bir dizi” ifadesi, birbiriyle ilişkili öğelerin bir bütün olarak algılanmasına imkân tanımaktadır. Bu yapı, ardışıklık ve bütünlük duygusunu dilsel düzeyde güçlendirirken kavramlar arasında doğal bir bağ kurulmasını sağlar. Pragmatik açıdan bakıldığında ise “bir dizi” ifadesi, anlatımda akıcılık sağlamakta, olayları, durumları ya da nesneleri bir bütün içerisinde sunarak söylemin anlam derinliğini ve anlatım gücünü artırmaktadır.

- **Bir Miktar**

Türkçede oldukça sık başvurulanan yapılardan biri olan “bir miktar” ifadesi, belirli bir ölçüyü ya da miktarın belirsizliğini ifade eden kalıplaşmış bir birleşik sıfattır. Kullanım özellikleri itibarıyla ölçülü, sınırlı ya da yaklaşık bir nicelik belirtme işlevi gördüğü anlaşılmaktadır. TUD verilerine göre “bir miktar” ifadesi toplamda 1.450 kez kullanılmıştır. Derlem verileri, bu yapının dilde özellikle belirsiz veya sınırlı bir miktarın vurgulanmasında önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır:

Tablo 3.79. “Bir miktar” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“ Bir miktar kaya tuzu, hastanın başı üstünde ‘Kimin gözü varsa bu tuz gibi patlasın’ denilerek dolaştırılıp ateşe atılır.”
2.	“Ona öperek sarıldıktan sonra, minibüs şoförüyle yanındaki iki adama dönerek, bir miktar para verdi onlara.”
3.	“...ve bardağa bir miktar şarap döküp ondan sonra şişeyi yuvarlayarak geri çekiyor ki şarap damlası masa örtüsüne düşmesin.”
4.	“Esasen şimdi bak Esmâ'nım senin de bir miktar hakkaten de müsamaha göstermen lazım yani bize, değil mi?”
5.	“Eskiden beri de bir miktar ona kabiliyetimiz vardı...”

Anlam düzleminde “bir miktar” yapısının nesne ya da durumların ölçülebilir ancak kesin olarak belirlenmemiş bir nicelikte olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Bu kullanım, dilde anlamı soyutlaştırmakta ve özellikle nicelik belirlemede esnek bir yaklaşım sunmaktadır. Pragmatik bakımından ele alındığında ise “bir miktar” yapısı, anlatıma hafiflik ve yumuşaklık kazandırmakta; aşırı kesinlikten kaçınarak söylemin daha doğal bir akış içinde sunulmasına katkıda bulunmaktadır.

Değerlendirme yapıldığında “bir miktar” yapısının derlem bulgularına dayanarak dilde yerleşmiş bir birleşik sıfat yapısı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yapı, yalnızca ölçü belirtmekle kalmamakta bununla birlikte anlatımda belirsizlik ve esneklik sağlayarak söylemin doğal yapısını desteklemektedir. Böylelikle, dildeki nicelik ifadelerine anlam genişliği kazandıran işlevsel bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

- **Bir Kısım**

Türkçede oldukça işlevsel bir kullanıma sahip olan “bir kısım” ifadesi, sıfat görevinde kullanılan ve belirli bir grup ya da bölümün tanımlanmasında önemli bir rol üstlenen kalıplaşmış bir yapıdır. Derlem verilerine göre bu yapı, toplamda 1.340 kez

kullanılmıştır. “Bir kısım” ifadesi, bir bütünün yalnızca belirli bir bölümünü işaret etmekte ve bunu yaparken anlamda soyut bir kavrayış geliştirmektedir. Bu özellikleriyle yapı, gruplama ve kategorileştirme işlevini üstlenerek kavramlar arasındaki ayrımları belirginleştirmektedir.

Tablo 3.80’deki örnekler incelendiğinde “bir kısım” yapısının, bir bütün içerisinde seçilmiş belirli bir parçayı soyut bir kavramsal çerçeve içerisinde sunduğu görülmektedir. Bu kullanım biçimi, dilde soyut kategoriler oluşturarak sınıflandırma işlevini desteklemekte ve anlatıma katmanlı bir anlam derinliği kazandırmaktadır.

Tablo 3.80. “Bir kısım” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“...Türkiye'nin doğusunda “Kürt Devleti” hayalleri kuran <u>bir kısım</u> bölücü dernek yöneticileri ve Yahudi işadamları 'Kürtçe Eğitim Yapılsın' kampanyaları başlatıyordu.”
2.	“...Öncelikle, verimliliği düşük <u>bir kısım</u> sermaye düşük ücretli ülkelere kaydırılarak "verimlilik" ömrü uzatılmaktadır.”
3.	“...”Musa'ya, kavminden ancak <u>bir kısım</u> gençler inanmıştı.” (Yunus, 83)”
4.	“Şu günlerde, kendilerini Muhammedi sanan <u>bir kısım</u> politikacılarımızın ortalığa çıkıp Hazret-i Muhammed dönemine bizi döndürmek istemeleri, gericiliğin ta kendisidir.”
5.	“Bunun açık anlamı, TRT'nin kuruluşunu öngören, düzenleyen ve şu anda yürürlükte olan ancak <u>bir kısım</u> maddelerindeki görev ve yetkileri yeni yasaya devredilen 2954 sayılı Radyo ve Televizyon...”

Anlam düzleminde, “bir kısım” yapısının belirli bir bölümün seçilip ön plana çıkarılmasına imkân tanıdığı anlaşılmaktadır. Yapı, bir bütün içinden izole edilen bir parçaya odaklanarak soyut bir gruplama sağlar ve böylelikle anlatıma daha incelikli bir katman ekler. Bu yönüyle “bir kısım”, kavramlar arasında daha net sınırlar çizilmesine imkân sunar.

Pragmatik bakımdan ele alındığında ise “bir kısım” yapısı, anlatımda özelleştirme işlevi görmektedir; belirli bir bölümün ya da grubun vurgulanmasına imkân tanımaktadır. Bu kullanım hem anlatımın netliğini hem de mesajın etkileyciliğini artırarak okuyucunun ya da dinleyicinin dikkatinin doğru odaklanmasına katkı sağlamaktadır.

Nihayetinde, “bir kısım” ifadesi, Türkçede bir bütün içerisinde belirli bir bölümün öne çıkarılmasına olanak tanıyan işlevsel bir dil birimi olarak değerlendirilmektedir. Semantik ve pragmatik düzeylerde sunduğu katkılar sayesinde dildeki soyut kategorileri daha görünür kılmakta, anlatımda ise hem açıklık hem de derinlik yaratmaktadır. Böylece, dilin anlatım gücünü artıran önemli bir yapı olarak öne çıkmaktadır.

- **Bir Nevi**

Türkçede benzerlik veya tür belirtmek amacıyla sıkça kullanılan “bir nevi” ifadesi, derlem verilerine göre toplam 921 kez geçmiştir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’üne göre “bir nevi”, “bir çeşit” anlamına gelmektedir (TDK Sözlük, 2025).

Derlemden alınan örneklerde, “bir nevi” yapısı genellikle soyut kavramlarla ilişkilendirilmekte ve bir nesnenin ya da durumun başka bir şeye olan benzerliğini ifade etmektedir. Bu kullanım, anlatılmak istenen kavramlara derinlik katarak anlatıma katmanlı bir zenginlik sağlamaktadır.

Tablo 3.81. “Bir nevi” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Bak, şunu herkesin görmesi şart: Bunun <u>bir nevi</u> ucu görünmüştür, istediğin kadar kafanı kuma sok.”
2.	“Gerçek şu ki, son iki-üç nesil <u>bir nevi</u> "denek" olarak kullanılmaktadır.”
3.	“Ayaklar şişer, sinirlerin yapısı bozulur. Hastaya <u>bir nevi</u> felç gelir.”
4.	“Öyle şahaneydi ki. Şimdi kızım şarkılarını çalışıyor filmin, <u>bir nevi</u> .”
5.	“ <u>Bir nevi</u> manevi güvenoyu almanın peşinde, bu bir.”

Semantik açıdan bakıldığında “bir nevi” ifadesi, belirli bir türü ya da çeşidi tanımlamakta kullanılır. Bu ifade, genellikle soyut kavramların tanımlanmasında etkilidir ve dilde benzerliklerin aktarılmasında önemli bir yer tutar. Bu tür bir soyutlama, anlatıcının metni daha anlamlı ve etkili bir şekilde iletmesine olanak tanır.

Pragmatik düzeyde ise “bir nevi” yapısı, anlatıcıya belirli bir durumu ya da nesneyi daha belirgin ve etkili bir biçimde tanımlama imkânı sunar. Bağlama bağlı olarak esnek anlamlar kazanabilen bu ifade, anlatıcının vurgulamak istediği kavramların özelliklerini açıkça belirtmesine yardımcı olur. Anlaşıldığı üzere “bir nevi” ifadesi, yalnızca benzerlikler üzerinden anlam zenginliği yaratmakla kalmaz; aynı zamanda soyut yapılar arasında anlam derinliği sağlar. Bu dil birimi, anlatımda soyut kavramların somutlaştırılmasına olanak tanıdığı gibi dilin incelikli ifadelerini güçlü bir şekilde sunar.

- **Bir Çeşit**

Türkçede sıkça rastlanan kalıplardan biri olan “bir çeşit” ifadesi, benzerlik ve tür belirtme işleviyle öne çıkan kalıplaşmış bir sıfat yapısıdır. Derlem verilerine göre toplam 1.354 kez kullanılmış olan bu ifade, çoğunlukla bir nesne, durum ya da kavramın başka bir

unsurla olan ortak yönlerini vurgulamak amacıyla tercih edilmektedir. Bu yönüyle yapı hem sınıflandırma hem de açıklama işlevini bir arada üstlenmektedir.

Tablo 3.82. “Bir çeşit” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Yani <u>bir çeşit</u> segmentasyon yapıyorlar.”
2.	“Bu hususu Hume, şu şekilde dile getirir: “Görünüşü <u>bir çeşit</u> haz veya huzursuzluğa sebep olan bir davranış veya karakter, faziletli veya faziletsiz diye isimlendirilir.”
3.	“Herşeyi aynı anda “şeker, şirin, ilginç, cool, süper” bulabilen <u>bir çeşit</u> kültürel “küresellik” anlayışının önerdiği de buna çok benzer birşey.”
4.	“Bergamot Sedefotugiller familyasından <u>bir çeşit</u> narenciye türüdür.”
5.	“Aylandız (kokarağaç) Sedefotugillerden; <u>bir çeşit</u> süs ağacıdır.”

Örnekler incelendiğinde, “bir çeşit” biriminin kimi zaman nesnel sınıflamaları, kimi zaman ise soyut benzerlik ilişkilerini ifade ettiği görülmektedir. Yapı, belirli bir nesneyi veya olguyu başka bir şeye benzeterek tanımlamakta, böylece anlatıma yorum katmakta ve anlam katmanlarını çoğaltmaktadır.

Anlam düzleminde değerlendirildiğinde bu ifade yalnızca bir nesnenin türünü belirtmekle kalmaz; anlatıcının nesneye yüklediği yorumu da dile getirir. Özellikle soyut kavramlarla birlikte kullanıldığında benzetme yoluyla hem anlatımı güçlendirir hem de düşünceye açıklık kazandırır.

Söylem bağlamında ise “bir çeşit” yapısı konuşur ya da yazarın, bir durumu daha anlaşılır kılmak amacıyla benzerlik kurmasına olanak tanır. Bu da ifadeye hem açıklayıcı hem de değerlendirci bir nitelik kazandırmaktadır. Böylece, alıcının kavramı zihninde konumlandırması kolaylaşır.

Özetle, “bir çeşit” ifadesi, dildeki benzerlik ilişkilerinin kurulmasında işlevsel bir araçtır. Tür ve nitelik belirtmekle sınırlı kalmayan bu yapı, anlam derinliği oluşturarak anlatıma esneklik ve zenginlik katmaktadır. Kavramları karşılaştırmalı olarak sunma imkânı sunan bu kullanım, dilin hem açıklayıcılık hem de yorum gücünü artırmaktadır.

• **Bir Yığın**

Türkçede anlam genişliği bakımından dikkat çeken yapılardan biri olan “bir yığın” ifadesi, çokluk ve yoğunluk bildirme işleviyle öne çıkmaktadır. TUD verilerine göre bu yapı toplam 764 kez kullanılmış olup TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “pek çok” anlamında

tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Kalıplaşmış bir ifade olan “bir yığın”, sayısal fazlalığı ve beraberinde zihinsel, fiziksel ya da duygusal bir yığılmayı da betimleyen çok katmanlı bir anlam taşımaktadır.

Tablo 3.83. “Bir yığın” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Tanpınar, Reşat Nuri ile ilgili bir yazısında şöyle diyor: “Reşat’ın eseri günümüze **bir yığın** yanlış anlamının arasından geldi.”
 2. “...odasında şuraya buraya dağılmış, irili ufaklı **bir yığın** saatin sesini, tıpkı gizlendiği bir köşeden yetiştirdiği orkestrayı dinleyen bir şef dikkatiyle dinliyordu.”
 3. “Başımı **bir yığın** şiş arasından güçlükle yukarı kaldırıyorum ve ampul yerine tavandan bir kanarya kafesi sarktığını görüyorum.”
 4. “Gerçekten de günümüzün dünyasına ait eğitim sisteminin şimdiye kadar bir türlü çözilemeyen **bir yığın** problemle dolu bir muamma olduğu artık herkesçe bilinen bir vakıa.”
 5. “Şimdi burdan gidiyorum Geriye kalan **bir yığın** talan Zehir gibi çekmişim içime dünyayı”
-

“Bir yığın” yapısının dil içindeki işlevine dair örnek kullanımlarda ifadenin hem somut yığıntılar hem de soyut karmaşalar için kullanıldığı, böylece anlatıma zengin ve etkileyici bir boyut kazandırdığı görülmektedir.

Semantik düzeyde ele alındığında “bir yığın” ifadesi çoğul yapıların yalnızca sayıca değil, aynı zamanda düzensizlik, karmaşa veya baskı gibi anlam boyutlarıyla da betimlenmesini sağlamaktadır. Bu yönüyle ifade, çokluk anlamının ötesine geçerek anlatıya psikolojik veya toplumsal bir derinlik kazandırmaktadır.

Pragmatik bağlamda ise “bir yığın” kullanımı anlatıcıya önemli bir ifade alanı sunar. Özellikle yoğunluk, sıkışmışlık ya da çözülmemişlik gibi duyguların aktarımında bu yapı tercih edilerek hem vurgulama işlevi hem de algısal yoğunluk yaratma amacı gerçekleştirilir. Böylelikle, okuyucunun zihninde karmaşık ya da bastırılmış bir imge canlandırılır. Sonuç itibarıyla “bir yığın” ifadesi, Türkçede hem somut hem de soyut alanlarda çokluk ve yoğunluğu nitelendiren etkili bir anlatım aracıdır.

- **Bir Önceki**

TUD verilerinde “bir önceki” birimi 1.669 kez geçmektedir. Bu yapı, zamanla ilişkili kavramsal dizilerde belirgin biçimde öne çıkmaktadır. Sıklıkla dönemler, olaylar, nesiller veya günler arasında karşılaştırma yapmak, ardışıklık vurgulamak ya da anlatımı geçmişe yaslayarak bir önceki evreyi işaret etmek amacıyla kullanılmaktadır:

Tablo 3.84. “Bir önceki” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“...çoğunluğu, ‘postmodernlik’, ‘postmodernizm’, ‘sanayi sonrası toplumu’ gibi, <u>bir önceki</u> dönemin kapanmak üzere olduğu fikrini ön plana çıkartan kavramlardan bahsetmişlerdir.”
2.	“Milletvekilinde <u>bir önceki</u> dönem üçüncü sıradaydım.”
3.	“ <u>Bir önceki</u> aya göre gerilemiş olmakla birlikte, Şubat ayındaki ortalama vadenin, Ocak ayı hariç, Kasım 1997’den sonraki dönemin en uzun vadesi olduğu belirlendi.”
4.	“Bu hedefin özeti şu: Yeni kuşaklar bilgi edinmede, <u>bir önceki</u> kuşağın elli yıl ilerisinden hayata başlayacaklar.”
5.	“... <u>bir önceki</u> gün mideye indirdiklerinden sonra” kendinden nefret ettiğini söyleyen de...”

Tablodaki örneklerde görüldüğü gibi “bir önceki” ifadesi çoğunlukla geçmişe ait bir referans noktası oluşturarak anlatı zamanını bağlamsal olarak zenginleştirmektedir. Bu yönüyle hem söylem içi süreksizlikleri düzenleyen hem de anlatımda kronolojik bir bağlam sağlayan işlevsel bir unsur olarak öne çıkar.

Ayrıca yapı, geçmiş bir evreyle kıyaslama yapmak veya mevcut durumu öncekiyle anlamlandırmak üzere kullanıldığında karşılaştırmalı değerlendirme stratejilerine de katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda anlatı içi zaman katmanlarının kurulmasına olanak tanırken okuyucunun zihinsel süreçlerinde de zaman çizelgesi oluşturmaya yardımcı olmaktadır.

“Bir önceki” birimi, hem bireysel anlatılarda hem de kurumsal-sistemik metinlerde kronolojik dizilimlerin anlaşılır biçimde sunulmasını sağlayarak anlatının iç tutarlılığına ve kavramsal sürekliliğe katkı sağlamaktadır.

- **Bir Dolu**

Türkçede çokluk bildiren kalıplaşmış ifadeler arasında yer alan “bir dolu” yapısı, anlam bakımından “birçok” karşılığına sahiptir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te de bu şekilde tanımlanan yapı (TDK Sözlük, 2025), özellikle gündelik dilde yoğunlukla başvuru alan, ifadeye doğallık ve içtenlik katan bir anlatım aracıdır. Derlemde 257 kez kullanıldığı belirlenen bu yapı, niceliksel fazlalığın yanı sıra anlam derinliği ve duygusal yoğunluk yaratmak amacıyla da tercih edilmektedir.

Kullanım örnekleri Tablo 3.85’te sunulmuştur. Tablo verilerine bakıldığında “bir dolu” ifadesinin hem somut hem de soyut varlıklarla birlikte kullanılabildiği, böylece söz konusu yapının anlatıma esneklik ve ifade zenginliği kattığı görülmektedir.

Tablo 3.85. “Bir dolu” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Benim şiir defterlerime resimler çizer, boncuklarla <u>bir dolu</u> şey örerdi.”
2.	“Güvenlik, kalacak yer telaşı, karanlıkta hiçbir şeyin kolay kavranamıyor olması gibi <u>bir dolu</u> şey hangi şehirde olduğumu önemsiz kılıyor.”
3.	“Şambriyelerden, yanan motor yataklarından, anlamadığım <u>bir dolu</u> bir şeylerden bahsediyor, hava atıyorlardı.”
4.	“Hacettepe Üniversitesinde, Psikolojiye Giriş dersinin notlarında <u>bir dolu</u> yanlışı saptayınca, o zamanlar yazmakta olduğum Barış Gazetesi'nde eleştirisel bir makale yayımladım.”
5.	“...yıldız haritamda üst yakası daima kapalı, saçları sıkı sıkı toplanmış disiplin timsali öğretmen Satürn, hep çok etkili <u>-bir dolu</u> zor yıldız açısı var onunla bağlantılı.”

Anlamsal düzeyde ele alındığında “bir dolu” yapısı, sayıca fazlalık anlamının ötesinde, zihinsel ve duygusal bir yoğunluğu da işaret etmektedir. Bu yönüyle yalnızca nesnelerin değil, duygu ve düşüncelerin çokluğuna da dikkat çeker. Kullanıldığı bağlama içtenlik ve samimiyet katan bu yapı, genellikle kişisel anlatılarda, anımsamalarda ve yorumlamalarda öne çıkmaktadır.

Pragmatik açıdan değerlendirildiğinde ise “bir dolu”, resmiyetten uzak ama güçlü bir vurgu yaratma amacı taşır. Söyleyenin bakış açısını ve algısal yoğunluğunu aktaran bu ifade, dinleyicide daha empatik ve içsel bir etki uyandırmaktadır. Bu nedenle yapı, özellikle bireysel anlatılarda ya da gündelik gözlemlerde, duygusal etkiyi pekiştirme işlevi üstlenmektedir.

Genel çerçevede değerlendirildiğinde “bir dolu” ifadesi, hem anlatı esnekliği hem de anlam yoğunluğu açısından işlevsel bir birimdir. Kimi zaman düşüncelerin, kimi zaman nesnelerin çokluğunu yansıtmakla kalmaz; aynı zamanda anlatımda içsel bir yoğunluk duygusu oluşturarak dilin doğal akışı içerisinde etkili bir vurgu aracına dönüşmektedir.

- **Bir Avuç**

Türkçede azlık ve sınırlılık vurgusu yapan yapılar arasında öne çıkan “bir avuç” ifadesi, TUD’da 796 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu yapı, hem “bir avcu dolduracak kadar” hem de mecaz anlamda “az sayıda, çok az” şeklinde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Derlem verileri incelendiğinde özellikle ikinci anlamın ön plana çıktığı yani soyut ya da somut varlıkların sınırlılığını anlatmak amacıyla sıklıkla başvurulduğu görülmektedir.

Tablo 3.86. “Bir avuç” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Hüseyin, bakkala bir avuç para uzattı: "Ben sigarasız duramıyorum, bir paket Maltepe getir."”
2.	“Yolun kenarındaki şu dereye kadar da taksiye bir avuç para verdim.”
3.	“Birisi cephelerden getirilmiş bir avuç toprak, diğeri bir avuç kurutma tozu.”
4.	“Vesveseden ve vesvesecilerin şerrinden korunmak için mutluluk haplarından bir avuç yutup duvar sinemasının karşısına kurulum.”
5.	“...uyanıp çalışalım dedik fakat haziranın ortasında, berrak bir günün arifesinde olduğumuz hâlde güneş ancak saat dokuzdan sonra bu şaşı gözlü tavan pencerelerimizden içeri bir avuç ışık serpebiliyordu.”

Semantik düzeyde değerlendirildiğinde “bir avuç” yapısı, yalnızca fiziksel bir ölçü belirtmekle kalmaz; aynı zamanda anlatı dünyasında sınırlılık, kıtlık, kırılğanlık ve yetersizlik gibi duygu hâllerini de çağırır. Bu yönüyle anlatımda derinlik oluşturan güçlü bir ifadedir.

Pragmatik olarak ise yapı, vurgulamak istenen nesnenin niceliksel yetersizliğini öne çıkarırken, aynı zamanda anlatıcının duygu durumu hakkında da bilgi sunar. Özellikle bireysel anlatılarda, içe dönük ve duygu yüklü bağlamlarda sıklıkla tercih edilmektedir.

- **Bir Tane**

Türkçede hem sayısal hem de mecaz anlamlar taşıyan “bir tane” ifadesi, TUD’da 1.534 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te iki anlamda tanımlanan bu yapı, ilk olarak “bir adet” şeklinde sayısal bir karşılık sunarken ikinci olarak da “biricik” anlamında mecazi bir değer taşımaktadır (TDK Sözlük, 2025). Derlem verileri, her iki anlamın da kullanımda etkin biçimde yer aldığını göstermektedir. Bu çift anlamlılık, yapının hem gündelik konuşmalarda hem de daha özel, duygusal anlatılarda işlevsel olmasını sağlamaktadır.

Tablo 3.87. “Bir tane” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	““Senin şu çiçekli sigarandan içebilir miyim bir tane, ” diyorum, "tadını merak ettim de?" "İç bak, çok hafiftir," deyip uzatıyor.”
2.	“Şu mesajları da okuyup yazdım, bir tane "ateşli bayan" arayan çıkmadı. Gelişiyoruz bence artık.”
3.	“ Bir tane de bana verdi, bardakları yıkayıp... Bayağı makbule geçti.”
4.	“ Bir tane şiir yazdım, radyoya gönderdim oradan nasıl olduysa Alişan almış ve bestelemiş. Ben tazminatımı alamadım.”
5.	““Sadece bir tane, ” dedi Profesör sıkıntıyla.”

Semantik açıdan bu yapı hem tekilliği belirtmekte hem de vurgulanan şeyin değerli, özel ya da istisnai olduğunu ifade etmektedir. Sayısal bir anlatım aracı olmanın ötesinde,

kullanıldığı bağlamda anlamı yoğunlaştıran bir yapı hâline gelir. Pragmatik açıdan bakıldığında ise “bir tane”, çoğu zaman anlatıcının verdiği değeri, beklentisini veya sitemini görünür kılan bir rol üstlenmektedir. Özellikle konuşma diline yakın örneklerde, yapının vurgulayıcı işlevi daha da belirginleşmektedir.

Sonuç olarak “bir tane” ifadesi, dilde hem nesnel sayıyı belirten hem de öznel anlam katmanlarıyla anlatımı zenginleştiren bir birimdir. Kimi zaman tekliği, kimi zaman da kıymeti öne çıkararak söylemi derinleştirir ve anlatıcının yaklaşımını etkili biçimde yansıtır.

- **Bir Sonraki**

TUD verilerine göre “bir sonraki” ifadesi 1.350 kez kullanılmıştır. Zaman, mekân veya metin içi birimler arasında ilerlemeli bir yönelimi işaret etmek üzere kullanılan bu yapı, özellikle sıralama, yönlendirme ve zamansal geçiş kurgularında belirginleşmektedir.

Tablo 3.88. “Bir sonraki” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “ Bir sonraki ansıma metni, şiddet öğelerini gittikçe daha baskın bir biçimde tanımlayan bir tını ile, bilinçdışındaki tepkiselliğe bir yenisini ekler: “‘Odada en aşağı beş kişi”
2. “Tanzimat edebiyatçılarının bir sonraki neslinden Şair ve Diplomat Ali Ferruh Bey hemen bu yüzyılın başında Kadıköy tarihine girmiş bulunuyor.”
3. “Yeni sayıda yazdıklarından önemli birkaç pasaj şu şekildeydi: Loser’in gemisi Argo’nun bir sonraki durağı çok önemli.”
4. “ Bir sonraki bölümde firma performansları incelenirken bu tarihlere vurgu yapılacaktır.”
5. “‘‘Tamam hata ettik, kabul. Ama şimdi ne yapalım?’’ diyen gençlere bir sonraki bölümde tavsiyeler sunacağım.”
-

Tablodaki örneklerde yapı, anlatının ilerleyen safhasına gönderme yaparken okuyucuyu hazırlayan bir işaretleme işlevi üstlenmektedir. Söylemde geleceğe dönük beklentiler kurmak, metin içi bağlantı noktaları oluşturmak ve anlatının yapısal bütünlüğünü sürdürmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Bu işleviyle yapı yalnızca zaman ifadesi olarak değil, anlatı planlamasında yönlendirici bir unsur olarak da değerlendirilmektedir.

Aynı zamanda metnin akışını düzenleyen bir geçiş aracı olarak da görev görür. Anlatıcının düşünsel sıçramalarını yönlendirmek, yeni bir aşamaya geçileceğini duyurmak ya da anlatı bloklarını birbirine bağlamak için kullanıldığında okuyucuda bilişsel bir beklenti oluşturur ve böylece metinsel sürekliliği pekiştirir. “Bir sonraki” ifadesi, bu yönleriyle gerek anlatı zamanının organizasyonuna gerekse anlatıcının söylem stratejilerine hizmet eden işlevsel ve yapısal bir birim niteliği taşımaktadır.

- **Bir Buçuk**

TUD'da “bir buçuk” yapısı 780 kez geçmektedir. Nicelik bildiren bu yapı, çoğunlukla zaman, ölçü, miktar veya soyut büyüklükleri belirtmek üzere kullanılmıştır. Sayısal ifadelerin belirsizliğini azaltarak daha kesin bir ölçü sunmakta, söylemde miktarın yarım birim fazlasıyla ifade edilmesini sağlamaktadır.

Tablo 3.89. “Bir buçuk” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Gerekli malzemeler şöyle; Üç adet kuş gözü (**bir buçuk** kuştan elde edilir), bir tutam düztaban tırnağı, iki çimdik laz burnu, beş yumruk maydanoz ve hidrojene nebati yağ.”
 2. “Hiç kimse şunca yılda ülke sayısının neredeyse **bir buçuk** katına çıktığını hesaba katmamaktadır.”
 3. “... rejimi bile Millet Partisi gibi yirmibin küsur şubesi olan, memlekette hiç olmazsa **bir buçuk** milyon vatandaşı sinesinde toplayan bir siyasi fikir ve kanaat gruplarını kapatma yoluna gitmemiştir.”
 4. “**Bir buçuk** ay sonra bir telefon: “Bunları gel, al. başıma bela oldu” diyor.”
 5. “Şimdi hiç yorum yapmadan yaklaşık **bir buçuk** asır sonrasına yani günümüze gelip Türk dış...”
-

Verilen örneklerde yapı, hem somut varlıklarla hem de soyut birlikte kullanılmıştır. Bu yönüyle “bir buçuk”, bağlamın türüne bağlı olarak fiziksel hacim, nüfus, zaman ya da büyüklük gibi çeşitli kavramlara esneklikle uyum sağlamaktadır. Ayrıca belirli bir aralığı işaret ederek anlatıya zamansal ya da sayısal derinlik katmaktadır.

Yapı, söyleneni nicel açıdan pekiştirdiği gibi anlatıcının tutumunu da şekillendirmektedir. Kesinlik, genellemeden kaçınma ve anlatının inandırıcılığını artırma amacı taşıyan kullanımlarıyla metinde işlevsel bir rol üstlenmektedir. Böylece yapı, yalnızca bir sayı belirten unsur olmaktan öteye geçerek söylemsel doğruluk ve güvenilirlik arayışına katkıda bulunmaktadır.

- **Bir Hoş**

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “tuhaf bir biçimde olan; bir tuhaf” biçiminde tanımlanan “bir hoş” yapısı, TUD verilerine göre 126 kez kullanılmıştır. Bu yapı, çoğunlukla belirsiz ve öznel bir izlenim aktarımı için başvurulmuş bir ifadedir. Nitelediği öğeye doğrudan bir anlam yüklemektense onu sezgisel ve yorumlamaya açık bir çerçevede sunar.

Yapı, söylemde özellikle yargıyı dolaylılaştırma, duygusal tonu dengeleme ve ifadeye hafiflik katma işleviyle öne çıkar. Cümleye doğrudan müdahale etmeksizin anlatıma

duygusal bir ton ekler; böylece konuşurun mesafeli bir bakış sunduğu, çoğunlukla da tuhafılık ve hafif beğeni arasında salınan bir anlam aralığı oluşur.

Tablo 3.90. “Bir hoş” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Evet, çünkü siyasi iktidarın adamları şikâyet ettiği için, daha böyle **bir hoş** gözle bakıyordu iktidarda onlar olduğu için.”
 2. “O dünya, emek saflarından o kadar çok devrimci çalmış ve günü geldiğinde pençesine aldığı koca devletleri bile öylesine öğütmüştü ki, Mahmut Bey **bir hoş** umut transferidir hâlâ bizler için...”
 3. “Ne var ki, anısı kalır belleklerde, **bir hoş** seda niteliğinde.”
 4. “Hazret-i Mevlânâ'nın **bir hoş** sözü de burada düşünce ufkumuza ziyâ olur: Akıllı olan kuyu dibini seçmiştir: zirâ halvetde gönül safâsı vardır.”
 5. “Yükseldik, yükseldik, **bir hoş** yere daha geldik.”
-

Semantik düzeyde belirginlikten çok izlenim, tanım yerine çağrışım üreten bu yapı, sıfat tamlaması içinde kalıplaşma eğilimindedir. Pragmatik açıdan ise anlatıcı ile muhatap arasında yorum alanı açarak ifadenin yumuşak geçişlerle ilerlemesine katkı sağlar. Özellikle doğrudan değerlendirme yapmaktan kaçınılan, gözleme ve sezgiye dayalı söylemlerde yer alarak dilin etkileşimsel yönünü desteklemektedir. “Bir hoş” ifadesi bu yönüyle gündelik söylemin içinden çıkmış ama farklı bağlamlarda anlamını ve işlevini koruyarak edebi anlatılara da taşınmış yapıdadır.

- **Bir Anlık**

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te zarf olarak “kısa bir süre içinde” biçiminde tanımlanan “bir anlık” birimi, TUD'da 294 kez yer almaktadır. Geçici, sınırlı ve çoğu zaman yoğun bir etki yaratan olgulara işaret eden bu yapı; ani gelişen duygusal, zihinsel ya da durumsal tepkileri aktarmada güçlü bir işleve sahiptir. Kalıplaşmış bir biçimde “gerilim”, “zaaf”, “mutluluk”, “heyecan” gibi soyut isimlerle birlikte kullanılarak zamanla sınırlı ama etkisi bakımından yoğun yaşantılara gönderme yapar.

Tablo 3.91. “Bir anlık” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Uçaktaki herkes **bir anlık** bir gerilime maruz kalıyor.”
 2. “...Cem Eroğlu bu gelişmeleri şu şekilde değerlendirmiştir: “DP Grubu **bir anlık** zaaf göstermek suretiyle, hem Menderes'in hem de memleketin başına büyük badireler açılmasına sebep olmuştur.”
 3. ““**Bir anlık** şey, bilinç kaybolunca acı yok artık...” dedim.”
 4. “...o **bir anlık** mutluluğu, ebediyete taşıyabilmenin, kâmil insan olmanın adıdır, fedakârlık.”
 5. “Arkadaşlıklarını tehlikeye sokacak **bir anlık** heyecanı yaşamaktan, aslında birbirlerine sandıklarından daha çok değer verdikleri için kendilerini alıkoymuşlardı.”
-

Zaman ifadesi olarak geçici oluşu öne çıkaran yapı, söylem içinde özellikle anlatının hızlandığı, duygusal dozun yükseldiği anlarda belirir. Bu yönüyle hem semantik hem de pragmatik bir işlevsellik taşır. Anlam düzeyinde kısa süren olayların ya da duyguların yoğunluğunu artırırken kullanım bağlamında ise anlatıcının olaylara verdiği tepkinin biçimini ve anlatım niyetini görünür kılar. Zamana yayılmayan, anlık parlamalar şeklinde ortaya çıkan bu yapı, aynı zamanda anlatıda geçicilik ile yoğunluk arasında kurulan dengeyi temsil eder. Bu özellikleriyle “bir anlık”, yalnızca zaman bildiren bir zarf değil, duygusal etkileri yoğunlaştıran kalıplaşmış bir anlatı birimi olarak değerlendirilmektedir.

- **Bir Dahaki**

Derlemde 273 kez geçen “bir dahaki” birimi, kullanım örnekleriyle değerlendirildiğinde temel olarak bir ismi önceleyerek onu zaman ya da sıra bakımından niteleyen bir işlev üstlenmektedir. Bu yapı hem zamansal bir yönelimi hem de tekrarlılığı ifade eden anlam boyutlarıyla birleşik sıfat özelliği göstermektedir. Önüne geldiği isimlerin gelecekteki bir gerçekleşme anına işaret etmesi, birimin zamanla ilişkili belirleme işlevini öne çıkarırken kalıplaşmış bir kullanım örüntüsü içinde yer aldığını da göstermektedir.

Tablo 3.92. “Bir dahaki” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	““Merak etme anne, sıkılmadığına şüphem yok.” “Yemeğe kalmadı ama?” “Bir dahaki sefere kalır.””
2.	“Yakınlığa, uzaklığa göre şoförler kafadan bir fiyat belirler, bir dahaki geçişte, yolun kenarındaki...”
3.	“Şimdi ön sırada kaykılmış oturan bir dahaki kongrede ayakta, onu da hiç çekinmeden söyleyeyim ben.”
4.	“ Bir dahaki gelişinde eminim seninle oturup konuşur' dedim.”
5.	“Ben de üzülerken konuların evvelden belirlendiğini, ancak bir dahaki sefere yardımcı olabileceğimizi söyledim.”

Sıklıkla iletişimde geleceğe dönük plan, öneri veya temennilerin parçası hâline gelen bu yapı, söylem içinde öteleme, erteleme ya da nazik bir kaçınma işlevi de üstlenebilmektedir. Örneğin, “Bir dahaki sefere yardımcı olabileceğimizi söyledim.” biçimindeki bir ifadede hem geleceğe dönük bir vaatte bulunulmakta hem de mevcut durumdan çıkış stratejisi sunulmaktadır. Bu tür pragmatik yönler, yapının yalnızca gramatikal değil, iletişimsel boyutta da yerleşik hâle gelmesine katkı sağlamaktadır.

Nihayetinde “bir dahaki” birimi, her ne kadar zamansal belirteç niteliği taşısa da bir isme öncülük ederek sıfat görevinde kullanıldığı için birleşik sıfat kategorisi içinde

değerlendirilmelidir. Derlem verilerinde sistematik biçimde isim öncesi konumlanması ve sabitlenen işlevsel kullanımı bu sınıflandırmayı istikrarlı biçimde desteklemektedir.

- **Bir İlk**

TUD'da 388 kez geçen “bir ilk” birimi, genellikle soyut kavramlara veya tekil yaşantılara yönelerek hem niteleyici hem de kategorize edici bir işlev üstlenmektedir. Yapı, belirli bir olgunun ya da durumun öncekilerden farklı biçimde, zaman içinde ilk kez gerçekleştiğini vurgulamakta ve bu anlamıyla bir tür eşik işlevi görmektedir. Özneye ya da nesneye yüklediği “öncülük” ve “öncelik” anlamı sayesinde hem semantik hem de pragmatik düzlemde dikkat çekici bir yer tutar.

Tablo 3.93. “Bir ilk” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	““Konuşmadan Geçen Bir Tren Yolculuğu”nda kızın “kutsal” kâseyi pencereden fırlatması böyle <u>bir ilk</u> günah edimidir: Yüzyıllardır koyup kotarılmaktan dibi tutmuş, ağırlaşmış, atalar yadigârı kutsal çanağı fırlattım bahçeye pencereden.”
2.	“yani sanki kendiliğinden <u>bir ilk</u> kimliğe, kültüre, çıkarlara sahip olan, bireyleri ve toplumsal koşulları aşan doğal bir cemaat oluşturmuşçasına geçmişte ya da gelecekte temsil edilir hale gelir.”
3.	“Şiire giden yolların nerdeyse hepsinde <u>bir ilk</u> durak vardır.”
4.	“Sonra senden küçük <u>bir ilk</u> damla yuvarlanıyor alınma.”
5.	“Fıkıh Metodolojisi çalışmaları, en mükemmel bir hukuk sisteminin, en kusursuz bir kanun ilminin inşâsı, gelişmesi ve her asrı kucaklayabilecek şekilde açılması zaviyesinden, en ciddi <u>bir ilk</u> teşebbüstür.”

Yapının temel özelliği, sıklıkla soyut isimlerle kurduğu birlikteliklerde, deneyimsel veya tarihsel bir başlangıç hissi yaratmasıdır. Bu da onu yalnızca niceliksel bir ilkliliği değil, duygusal, kültürel ya da toplumsal bağlamda da özel bir “başlangıç anı”na referans veren bir birim hâline getirmektedir. Bazen kişisel bir hissin ilk kez deneyimlenmesini, bazen de tarihsel bir sürecin kırılma noktasını anlatmak üzere kullanılır. Bu çok yönlü anlam yükü, “bir ilk”in birleşik sıfat olarak sınıflandırılmasını mümkün kılar. Nitelediği isme anlamca sıkı sıkıya bağlıdır ve cümlede bağımsız bir öge olarak değil, doğrudan isimle birlikte bir bütün oluşturur.

- **Bir Göz**

TUD'da 1.141 kez geçen “bir göz” yapısı, çoğunlukla “göz atmak”, “göz gezdirmek” gibi deyimisel yapılarda yer alsa da bu kalıplaşmış kullanımlarda geçen “bir” sözcüğü, deyim yapı taşı olmadığı için değerlendirme dışı bırakılmıştır. Bu başlık altında incelenen

kullanımlar, “bir göz” ifadesinin mekânsal sınırlılık belirten niteleyici sıfat biçiminde kullanıldığı örneklerdir.

Tablo 3.94. “Bir göz” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Çünkü yaşamını öyle serkeş ve gamsızlığa vurmaya alıştırdığından bir türlü düzen tutturamaz, ve biçare ve bekar bir şekilde bir göz odada, bir tas su vereni bile olmadan göçer gider dünyamızdan.”
2.	“Önce başımızı sokacak bir göz ev, düzgün üst-baş, çocukların okul paraları falan derken seyahat etmek için çok zengin kesimin dışında hiç kimsede doğru düzgün bütçe olamıyordu.”
3.	“Patronu bir göz yer vermişti, yatıyordu da.”
4.	“O bir göz odacık, o mendil büyüklüğündeki avlu çekmişti seni.”
5.	“İşte bu Karşılar Mahallesi'nde bir göz odalı, bir gecekondulu almış biriktirdiği parayla.”

Yapı, özellikle geçici, dar ve mütevazı yaşam alanlarının tanımlanmasında öne çıkmakta; çoğu zaman maddi yetersizlik ya da sosyal sınırlanmışlık gibi çağrışımlarla örtük bir anlam düzlemi oluşturmaktadır. Tablo verilerindeki kullanımlar da bu yapının anlatıda mekânın fiziki özelliklerini vurgulamanın ötesine geçerek karakterin sosyal gerçekliğine dair ipuçları sunduğunu göstermektedir.

Semantik düzeyde yapı, fiziksel küçüklüğü betimlemekle birlikte, yaşamın zorluklarını ve sıkışmışlık hissini de yansıtır. “Bir göz oda” ya da “bir göz ev” gibi kalıplar, hacimsel küçüklüğe işaret ederken aynı zamanda anlatının alt katmanlarında sınıfsal ya da sosyo-ekonomik bağlamlara gönderme yapar. Pragmatik açıdan ise yapı, anlatıcının karakterin yaşam koşullarına dair okuyucuda empatik bir bağ kurmasına olanak sağlar. Bu yönüyle “bir göz” birimi, söylemde mekânla sınırlı kalmayan, aynı zamanda duygusal ve toplumsal daralmanın bir yansımasına dönüşür.

- **Bir Hava**

TUD’da 914 kez geçen “bir hava” yapısı, çeşitli bağlamlarda karşımıza çıkmakla birlikte, bu başlık altında daha çok fiziksel olmayan, soyut ve hissedilir bir atmosferin ya da izlenimin tanımlanmasında kullanılmıştır. Bu yapı, kimi örneklerde doğrudan çevresel koşullara (“güneşli bir hava”, “kapalı bir hava”) işaret etse de incelenen örneklerde olduğu gibi daha çok bireylerin dış görünüşü, tarzı ya da taşıdığı sosyal etkiler bağlamında anlam kazanır. Yapı bu yönüyle, karaktere ya da ortama dair doğrudan söylenmeyen ama sezdirilen bir durumu ifade eder ve anlatı içinde bir izlenim aktarımına hizmet eder.

“Bir hava” ifadesi, özellikle kişisel duruş ya da tavırla ilişkilendirilen soyut bir nitelik taşır. Bu bağlamda “hava” kelimesi, kişinin dış görünüşüne, davranışlarına ya da ona atfedilen sosyal imaja bağlı olarak şekillenen algısal bir bütünlük sunar. Yani anlatıcı, doğrudan tanımlamaya gitmeden, karaktere dair etkileyici bir izlenimi “bir hava” aracılığıyla okura hissettirir. Bu yönüyle yapı, anlatının alt metninde duygu, mesafe ve tarz gibi kavramlarla örtüşen bir anlam derinliği kazanır.

Tablo 3.95. “Bir hava” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Kendine gizemli **bir hava** vererek dudak büktü Adam, Alice'in gözlerinin içine bakarak...”
 2. “Son yıllarda şakaklarında oluşan aklar ona ayrı **bir hava** veriyordu.”
 3. “Sıradan olmamak için görünüşünüzle ilgili özel bir tarz, bir stil, **bir hava** da geliştirebilirsiniz.”
 4. “Derin kırışıklıklar yüzüne ayrı **bir hava** vermişti.”
 5. ““Sende ne haberler var?” “Karına, ona çok yakıştığımı, kendisine baştan çıkarıcı **bir hava** verdiğimi söylemişti üzerinde ilk gördüğünde,” diyerek anlatmaya başladı.”
-

Bu örneklerde görüldüğü gibi yapı fiziksel bir atmosferi değil, daha çok kişilere atfedilen bir etkiyi, yani anlatıcının sezgisel olarak algıladığı bir görünüş hâlini dile getirmektedir. Böylece yapı, anlatının sadece içeriksel değil, algısal katmanına da katkı sağlar. Karakterlerin taşıdığı bu “hava”, doğrudan tanımlanmayan ama sezdirilen bir duruşu, bir tavrı ve kimi zaman da bir sosyal kimliği ifade eder. Sonuç olarak “bir hava” yapısı, anlatıda karakterlerin dışa vurumcu yönlerini soyut bir dille görünür kılarak iletişimsel derinliği güçlendiren işlevsel bir araç hâline gelmiştir.

- **Bir Numaralı / Bir Numara**

TUD’da 324 kez kullanılan “bir numaralı” ve 239 kez geçen “bir numara” yapıları hem söylemsel hem de yapısal olarak birbirine oldukça yakın iki birimdir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te her iki ifade de mecaz anlamda “birinci gelen, en iyisi olan” şeklinde tanımlanmakta, bu yönüyle kullanımlar arasında işlevsel bir örtüşme görülmektedir (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.96. “Bir numaralı / bir numara” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Bu şirket Türkiye’de yapısal kablolama alanında **bir numaralı** şirket haline geldi.
 2. ““Farkında değilsin galiba, kurduğun mantığa göre, şu anda, istediğin hayatı yaşayamamanın **bir numaralı** sorumlusu, hayatta hiç tanımadığın Malatya’da düğünde oynarken ayağını burkan adam.””
 3. “Bu şirket Türkiye’de yapısal kablolama alanında **bir numaralı** şirket haline geldi.”
 4. “...haber vermek şu sıralarda Orkun’un tahrik listesinde **bir numara**.”
 5. “Alın işte şimdi Başak Gürsoy Mankenlik Ajansı’nda **bir numara...**”
-

Bu yapıların her ikisi de semantik olarak üstünlük, öncelik ve seçkinlik bildiren bir anlam katmanı oluşturur. “Bir” sözcüğü bu bağlamda, sıradan bir sayı bildiren öge olmaktan çıkarak en üst konumda bulunan bir varlığı simgeler hale gelir. “Bir numaralı” ifadesi, çoğunlukla bir isme sıfat olarak bağlanırken “bir numara” daha çok yüklem pozisyonunda ya da sıfat olarak eksiltilmiş yapılar içinde yer alarak kullanılır.

Pragmatik düzlemde bu kullanım, konuşucunun özneyi öne çıkarma, dikkat çekme ve değer atfetme stratejisinin bir parçasıdır. Bu yönüyle hem söylem içinde abartı, ironi ya da alaya dayalı anlam yüklemeleriyle esnek bir bağlamda işlenebilir hem de resmî ya da değerlendirme içeren metinlerde en yüksek niteliğe sahip unsur olarak nesnel bir üstünlüğü vurgular. Aynı zamanda, yapı, karşılaştırmalı bir bağlamda kullanıldığında hiyerarşik bir sıralamanın da ilk halkasına işaret eder.

Sonuç olarak her iki yapı da anlatı ya da söylemde konumlandırılan ögenin önem derecesini yükseltmekte ve bu bağlamda hem vurgu hem de seçkinleştirme işlevi üstlenmektedir. Derlem örneklerinde de görüldüğü üzere (Tablo 3.96) ister sıfat olarak ister eksiltilmiş ad yapısı ya da isim olarak kullanılsın, yapıların ortak işlevi üstünlük derecelendirmesi yapmaktır.

- **Bir Tanem**

Derlemde 122 kez geçen “bir tanem” ifadesi, Türkçede özellikle duygusal yakınlık, sevgi ve şefkat bildiren kalıplaşmış bir hitap biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “çok sevilen kişiye söylenen bir söz” şeklinde tanımlanan bu yapı, derlemde de ağırlıklı olarak bu işleviyle yer almaktadır (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.97. “Bir tanem” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Canım **bir tanem**, bazen, istediğim yaşam bu mu diye soruyorum kendime.”
 2. “Peki canım, pekiyi **bir tanem**, sen ne istedin de olmadı?”
 3. “Sanma ki **bir tanem** seni sevmedim”
 4. ““Sevgilim **bir tanem**, yarın hemen gidelim, ben de çok istiyorum” dedi.”
 5. ““Abi Aicha aslında...” “Biliyorum bir tanem...” “Aslında çok iyi biri abi.” “Evet **bir tanem.**”
-

Kullanım bağlamları incelendiğinde “bir tanem”in çoğu zaman doğrudan bir muhataba sesleniş amacıyla, kimi zaman ise duygusal vurguyu pekiştiren yumuşatıcı unsur

olarak kullanıldığı görülmektedir. İfade hem doğrudan hitaplarda hem de cümle içi yapı olarak yer alabilmektedir. Bu yönüyle, kalıplaşmış bir seslenme biçimi olmasının yanı sıra, bağlam içinde konuşmanın duygusal tonunu belirleyen işlevsel bir araç hâline gelmiştir.

“Bir tanem” yapısı yalnızca sevgi içeren söylemlerde değil, aynı zamanda konuşma diline içtenlik ve samimiyet katma amacıyla da kullanılmaktadır. Hitap edilen kişiyle olan duygusal bağı vurgulayan bu yapı, özellikle yakın ilişkilerde bir sevgi göstergesi ve ilişkiyi yumuşatan bir dilsel unsur olarak işlev kazanmaktadır.

- **Bir Tip**

Derlemde 251 kez geçen “bir tip” yapısı, Türkçede sıklıkla karakter, kişilik ya da belirli bir sınıflandırma kategorisine giren nesne ya da bireyleri tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu kullanım hem gündelik dilde hem de anlatı dilinde soyutlamayı kolaylaştıran, temsil gücü yüksek bir yapı sunar. “Bir tip” ifadesi, kimi zaman belirgin fiziksel ya da davranışsal özelliklere sahip karakterler için kimi zamansa hastalık, ürün gibi sınıflandırılabilir varlıklar için kullanılmaktadır.

Tablo 3.98. “Bir tip” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Filmlerde, öykülerde olur hani, şöyle ince ve soluk benizli <u>bir tip...</u> ”
2.	“Bilge kişilerin üşüttük haliyle, şizofrenik tabloyu karıştırarak <u>bir tip</u> yaratın, bizim doktor ortaya çıkar.”
3.	“Ben de, bir ümitle, hadi artık konuş diyen <u>bir tip.</u> ”
4.	“Çünkü sigara içmeyen <u>bir tip</u> uçak kaçırılmaz.”
5.	“Örneğin, akne konglobata denen <u>bir tip</u> sivilce, nodüllerle, kistlerle kendini gösteriyor ve çok şiddetli seyredebiliyor.”

Bu örneklerde görüldüğü gibi “bir tip” ifadesi, çoğu zaman genelleştirici bir anlatımla birlikte gelir ve karşıdaki varlığın karakteristik özelliklerine dair zihinsel bir şablon sunar. Özellikle betimleyici anlatımlarda yoğun olarak kullanılarak anlatının görselleşmesine ve algısal netlik kazanmasına katkı sağlar. İşte bu nedenle “bir tip” yapısı, anlatıda hem sınıflandırıcı hem de karakterize edici bir işlev yüklenerek soyutlamanın ve temsilin dilsel aracına dönüşmüştür.

- **Bir Gecelik**

TUD'da 128 kez geçen “bir gecelik” birimi, büyük ölçüde birleşik sıfat işleviyle kullanılmakta ve geçicilik vurgusuyla dikkat çekmektedir. Yapı, farklı bağlamlara uyum sağlayabilen esnek bir ifadeye sahiptir; özellikle kısa süreli duygusal ya da fiziksel ilişkileri tanımlayan gündelik dilde ve teknik mali söylemde karşılık bulmaktadır.

Tablo 3.99. “Bir gecelik” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Aynı şekilde yine <u>bir gecelik</u> sevgili ve sabah sürprizi de eksik değil efsanemizde.”
2.	“Üstelik Ferit, yeğeni Murat'ın ve <u>bir gecelik</u> sevgilisi, daha doğrusu "yatak arkadaşı" Selmin'in...”
3.	“...önlenilmesine yönelik olarak da İMKB'de <u>bir gecelik</u> vadeli repo işlemleri yapılmıştır.”
4.	“Tayland Maliye Bakanının istifası Filipinlerde önemli finansal etkiler yaratmış ve <u>bir gecelik</u> faiz oranları %15'e çıkmıştır.”
5.	“Arkadaşıma "Kıbrıs gecelerinde <u>bir gecelik</u> kaçamak 500 Lira'ya patlıyor." dedim.”

Derlem verilerine göre yapı kimi zaman romantik ya da cinsel birlikteliklerin süresine işaret eden bir anlatı ögesi olurken kimi zaman da finansal işlemlerdeki kısa vadeli süreçlerin adlandırılmasında yer almaktadır. Bu kullanımlar, yapının hem gündelik söylemde hem de teknik dilde etkili bir biçimde işlevselleştiğini göstermektedir. “Bir gecelik” ifadesi bu yönüyle, hem anlatının sosyal katmanlarına hem de uzmanlık gerektiren teknik bağlamlarına katkı sağlayan çift yönlü bir kullanıma sahiptir. Dolayısıyla “bir gecelik” birimi, geçicilik temasını hem sosyal hem de ekonomik düzlemde yansıtan işlevsel bir dil ögesine dönüşmektedir.

- **Bir İkili ve Bir Üçlü**

TUD'da “bir ikili” birimi 92 kez, “bir üçlü” ise 25 kez kullanılmıştır. Her iki yapı da sayı bildiren bir belirteçle, çokluk ve birliktelik anlamı taşıyan isimlerin birleşiminden oluşmakta ve genellikle bir grup, ikili ya da çoklu bir yapı içinde yer alan unsurları tanımlamaktadır. Bu bağlamda her iki ifade de hem anlam hem de yapı bakımından kalıplaşmış birleşik sıfat özelliği göstermektedir.

Derlem verilerine göre bu ifadeler, kişiler, ilişkiler, tercihler ya da mantıksal yapılar gibi farklı bağlamlarda kullanılarak belli başlı birlikteliklere veya çoğulluklara işaret etmektedir. Niteledikleri unsurlarla birlikte, çoğunlukla anlamca ayrılmaz bir bütün oluşturmaktadırlar.

Tablo 3.100. “Bir ikili” ve “bir üçlü” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “...öte yandan da özneye nesne, insanla doğa arasında **bir ikili** karşıtlık oluşturur.”
2. “Tüm klasik mantık sistemlerinin yaptığı gibi, tüm karmaşık durumları iki-değerli sistemlere indirgeyerek, çözüm sürecini birbiri ardından gelen **bir ikili** seçimler zinciri olarak kuruyor.”
3. “Birbirimize yaşadıklarımızı, ailelerimizi, ilişkilerimizi anlatıyor, zaman geçtikçe daha iyi tanıyor, tanıdıkça daha çok seviyor ve çok uygun **bir ikili** olduğumuzu düşünüyorduk.”
4. “Olayın içinde daima **bir üçlü** var.”
5. “Büyük Efendi onlarla **bir üçlü** dans yapar bu dans sırasında hâlâ tercihinin Zaire'den yana olduğunu gösterir.”

Bu kullanım örneklerinde “bir ikili” ifadesi gerek insanlar arası ilişkilerde gerekse düşünsel yapılarda karşılıklı iki unsurun oluşturduğu anlam birliğini belirtirken “bir üçlü” ifadesi ise üç ögeli yapıları tanımlamakta, özellikle grup içi dinamikleri veya çoklu etkileşimleri ifade etmektedir. Her iki ifade de kalıplaşmışlık düzeyinde kullanıldığından, niteledikleri isimlerle yapısal bir bütünlük oluşturur ve ayrı bir sözcük grubu gibi algılanırlar.

Bu yönüyle “bir ikili” ve “bir üçlü”, anlam taşıyıcılığı yüksek, kalıp hâline gelmiş birleşik sıfatlar olarak değerlendirilmektedir. Söylemde açıklık, tanımlama kolaylığı ve anlatım ekonomisi sağlamaları açısından da dikkat çekici bir işlev üstlenmektedirler.

• **Bir Bütün**

Derlem verilerine göre “bir bütün” ifadesi 1.574 kez kullanılmıştır. Yapı, biçimsel olarak belirsiz sayı sıfatı ile bir isimden oluşsa da kullanım bağlamlarında genellikle tamlik, bütünlük ve yekparelik anlamı yüklenmekte ve bu özelliğiyle kalıplaşmış birleşik sıfat niteliği kazanmaktadır. “Bir bütün” eş dizimlisi, hem somut hem de soyut varlıkları nitelemek üzere parçaların oluşturduğu anlamlı bir yapı ya da tekil bir varlık vurgusu taşımaktadır. Anlatımda parçalanamazlık, birliktelik ve bütünlük hissi uyandırmakta; bu yönüyle söylemde vurgu ve anlam derinliği sağlamaktadır.

Tablo 3.101. “Bir bütün” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Şüphesiz Punk hareketi kendi içinde **bir bütün** değildi.”
2. “Birden ana risk alacaklısı bankadan şu haber geliyor: “Alacak dosyaları **bir bütün** halinde katedilmiş ve şubeden çıkarılarak genel müdürlüğe havale edilmiştir.”
3. “Bu, şu demektir; bir insanın davranışları **bir bütün** olarak ele alınınca ifade ettiği anlam ile, o insanın tek bir davranışının ifade ettiği anlam aynı değildir.”
4. “Onunla ilgili hatırladıklarım **bir bütün** değil nedense.”
5. “Hukuki açıdan birbirlerinden ayrı durumları olsa da, ana şirket ve bağlı şirketlerin oluşturduğu şirketler topluluğu ile **bir bütün** olarak ilgili olan kişi ve grupların bilgi ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için, konsolide mali tabloların düzenlenmesi gerekmektedir.”

Tablo 3.101'deki örneklerde görüldüğü gibi yapı; hareketler, kurumlar, ilişkiler ya da belgeler gibi çeşitli öznelerin parçalanamaz bir yapı oluşturduğunu vurgulamak için kullanılmaktadır. Bu da onu hem anlamsal hem de biçimsel olarak niteleyici bir unsur hâline getirmektedir. Cümlede bağımsız bir öge olarak değil, nitelediği unsurla bütünleşik biçimde anlam kazandığı için birleşik sıfat olarak sınıflandırılması isabetlidir.

- **Bir Üst**

Derlem verilerine göre “bir üst” birimi 750 kez kullanılmıştır. Bu yapı hem somut hem de soyut bağlamlarda bir geçişi, yukarı yönlü bir hareketi ya da hiyerarşik bir ilerlemeyi ifade etmektedir. Genellikle düzey, yapı, ölçüt, kavram ve kimlik gibi soyut alanlarda işlev kazanmakta; somut bağlamlarda ise fiziksel katmanları, konumları veya yapısal sıralamaları belirtmektedir.

Tablo 3.102. “Bir üst” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Maddenin başlığında da “kamu hizmeti görevlileri”nden söz edildiğine göre; “kamu hizmeti görevlisi” bir üst kavram olmakta, bunlar, memurlar diğer kamu görevlilerinden ibaret bulunmaktadır.”
2. “Bütün bunlar Avrupa'nın bir üst kimlik grubu olarak kültürel bir değer ve varlık sahibi olmasına rağmen, pratikte fazla bir anlam ifade etmediğini ortaya koyuyor.”
3. “Bu etkileşim gelişmiş bir üst yapı ile ilkel bir canlılık arasındaki etkileşim olarak değerlendirilebilir”
4. “...her seçim sonucu enflasyon şekil l'den de anlaşılacağı gibi bir üst platoya tırmanmıştır.”
5. “Şehirsel ölçekteki tehlike haritaları ise, bir üst ölçekte belirtilen tehlike bölgelerinin ve doğal çevreye ilişkin verilerin daha detaylı olarak gösterildiği haritalardır.”
-

Semantik olarak “bir üst”, mekânsal bir yön belirtmenin ötesinde, çoğunlukla kavramsal düzlemde bir ilerleme ya da soyutlama yaratmaktadır. Bu yapı, bir alt kademeye göre daha kapsayıcı, daha genelleyici ya da daha gelişmiş bir düzeyi vurgulamak için kullanılmaktadır.

Pragmatik düzeyde değerlendirildiğinde ise yapı, anlatıcıya karmaşık yapı ve ilişkileri hiyerarşik biçimde sunma olanağı sağlar. Böylece anlatımda hem yönelimi netleştirir hem de çok katmanlı kavramlar arasında anlamlı bir bağ kurar. Bu durum, özellikle akademik, teknik ve bürokratik metinlerde metinsel örgünün kurulmasına katkı sunar. Ayrıca bağlam içinde karşılaştırma, sıralama veya değerlendirme yapılmak istendiğinde anlatıcının sözü etkili biçimde biçimlendirmesine olanak tanır. Bu çerçevede

“bir üst” birimi hem anlam hiyerarşisinin kurulmasına hem de metin içinde yönlü bir mantığın inşasına katkı sağlayan, güçlü ve yerleşik bir ifadedir.

- **Bir Cins**

Derlemde “bir cins” birimi 111 kez yer almaktadır. Bu kullanım genellikle belirli bir türü, çeşidi veya grubu tanımlamak amacıyla tercih edilmektedir. Derlemde alınan uyumluluk satırlarında “bir cins” ifadesiyle nesnelerin, bitkilerin, hayvanların veya soyut kavramların türsel bir ayırım içinde sunulduğu görülmektedir:

Tablo 3.103. “Bir cins” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Onlar ipeğin üzerine, baskıda kullanılan boyayla, çözülmeyecek <u>bir cins</u> boyayla doğrudan deseni yapıyorlardı.”
2.	“Genleri ile oynanan ilk ürün 1983'te ABD'de antibiyotiğe dirençli <u>bir cins</u> tütün olarak karşımıza çıkar.”
3.	“Ama ne ceza verileceğini net olarak belirleyemiyor, çünkü 162. Maddede açıklanan suç, <u>bir cins</u> "fonksiyon”.”
4.	“Daha çok göze hitap edebilecek (çam türü, herdem yeşil bitki olursa çok daha iyi olur) türde <u>bir cins</u> önerebilerseniz memnun olurum.”
5.	“Hayvanların çoğunun tek <u>bir cins</u> değil, birçok çeşit bitkisel ve hayvansal besinle beslenmesinin sonucu olarak besin ilişkileri, birbirine karışan birçok zincirin oluşturduğu bir ağ şeklinde görülür.”

Anlamsal düzeyde değerlendirildiğinde “bir cins” ifadesi belirli bir kategoriye veya sınıflandırmaya işaret eder. Burada amaç, bir nesnenin veya kavramın türsel kimliğini vurgulamak ve onu benzerlerinden ayırmaktır. Böylelikle sözcüğün tanımlayıcı ve sınıflayıcı işlevi ön plana çıkar.

Pragmatik işlev açısından bakıldığında ise “bir cins” birimi, anlatıcıya karşısındaki nesne veya durumu daha özgül bir biçimde ifade etme fırsatı sunmaktadır. Özellikle akademik, teknik veya açıklayıcı metinlerde bu tür kullanım, anlatımın hem netliğini hem de detaylılığını artırmaktadır.

- **Bir Parçacık**

TUD’da “bir parçacık” birimi 73 kez kullanılmıştır. Bu ifade genellikle küçüklük, azlık veya bir şeyin ufak bir kısmı anlamında kullanılmaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere (Tablo 3.104) “bir parçacık” ifadesi, bir bütünün küçük bir kısmını ya da belirli bir durumun küçük ölçekteki etkisini vurgulamak amacıyla sıklıkla tercih edilmektedir.

Tablo 3.104. “Bir parçacık” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Özveri... Özveri... Ve bunun karşılığında bir parçacık mutluluk.”
2.	“Örneğin, organizma içerisine giren yabancı bir parçacık (belki de bir virüs), organizma dokularından birinin hücrelerini zedeleyebilir ve normal koşullarda hücre içerisinde "gizli" kalmış bir antijenin...”
3.	“Batı kenti korumayı yaratmış, belediyesiyle vs. Batıda kentli olmak çok önemli. Bizde 19. Yüzyılda başlamış bir parçacık . İstanbul'un en eskileri Türk olmayanlar. Çok tuhaf...”
4.	“Dünyâyı bir parçacık olsun daha iyi durumda bırakmak...”
5.	“İnsan yüzleri, karanlık pencereler, çatı aralarından bir parçacık görünen çivit mavisi gökyüzü, bu el değmemiş yabaniliği çoğaltıyordu.”

Semantik açıdan, “bir parçacık” ifadesi, genellikle bir bütünü oluşturan küçük bir ögeyi ya da etkisi sınırlı, önemsiz görünen bir durumu tanımlar. Bu kullanımda “parçacık”, bir şeyin küçük, ihmal edilebilir bir kısmı olarak karşımıza çıkar. Pragmatik açıdan ise anlatıcıya bir şeyin küçüklüğünü, sınırlılığını vurgulama imkânı sağlar ve çoğunlukla betimlemelerde, yoğun duygusal vurgular yaratmak amacıyla kullanılır.

- **Bir Defalık**

Derlem verilerine göre “bir defalık” birimi 35 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “bir kerelik” olarak tanımlanan yapı, çoğunlukla geçici, tekrarsız ve sınırları belirli bir durumu işaret etmektedir (TDK Sözlük, 2025). Bu özelliğiyle hem zamansal hem de işlevsel bir sınırlılık bildirir ve cümlede yer aldığı ögeye tek seferliğe mahsus bir nitelik kazandırır.

Tablo 3.105. “Bir defalık” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Tekillik ve bir defalık varolmanın temel, biricik durumu olarak belirirken; tümellik bilmenin ve onun sonucu olan bilginin temel durumu olarak ortaya çıkmaktadır.”
2.	“Geçen yıl deprem vergileri adı altında, bir defalık olarak çıkarılan, Özel İletişim ve Özel İşlem...”
3.	“...daha önce yaratılan avantajı ortadan kaldırmasıyla oluşan bir defalık vergi etkisinin ortadan kalkması ve finans piyasalarındaki dalgalanmanın durması olduğu belirtildi.”
4.	“...çünkü ona göre, her tür toplumsal tinsel/tarihsel/toplumsal olgu bir defalık bir olup bitmedir.”
5.	“ “Bir defalık sözler değil” Baykal, yine Güneydoğu'da devletin tanımını yaptı.”

Yapı, genellikle soyut veya teknik nitelikli kavramlarla birlikte kullanılarak belirli bir olayın, durumun ya da kararın süreklilik göstermediğini vurgular. Bu yönüyle hem semantik düzeyde sınırlı bir zaman dilimini ya da tekil bir eylemi işaret eder, hem de pragmatik düzeyde anlatıcının o olguya istisnai ya da geçici bir anlam yüklemesini sağlar.

Yapı, olayın geçiciliğini ya da bir daha tekrarlanmayacak niteliğini belirginleştiren bir vurgu işlevi taşımaktadır. Böylece “bir defalık”, anlamca sıkı sıkıya bağlı olduğu ögeyle

bütünleşir ve cümlede bağımsız bir unsur değil, tamamlayıcı ve sınır çizen bir ifade birimi olarak işlev kazanır. Bu şekilde, yapının kalıplaşmış ve yerleşik kullanımıyla anlatı içinde geçicilik ve tekillik bildiren sabit bir yapı hâline geldiği görülmektedir.

3.2.1.5. Birleşik Zarflar

“Bir” sözcüğü, belirli zarf ve zarflaşmış adlarla oluşturduğu kalıplaşmış birlikteliklerde zarf işlevi kazanmakta ve söylemde anlam genişlemeleriyle çeşitli görevler üstlenmektedir. Bu yapılar, özellikle zaman, miktar, tarz, yer-yön veya olasılık bildiren anlam alanlarında yer alarak söylemsel düzeyde pek çok işlev yüklenmektedir.

Derlem verileri, “bir”in sağ yönelimli eş dizimlilikleri içinde zarf biçiminde kullanımlarının anlamı pekiştirme, belirsizlik katma, anlatımı yoğunlaştırma ya da söyleme ritim kazandırma gibi çeşitli işlevlerle kalıplaştığını göstermektedir. Bu tür kullanımlar yalnızca biçimsel düzeyde değil, söylemsel bağlamda da yerleşiklik kazanmıştır.

Tablo 3.106. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli birleşik zarf eş dizimlilikleri

süre/14227, şekilde/15021, gün/12453, yandan/8083, an/7003, türlü/5897, kez/6960, arada*/2695, güzel*/955, iyi*/151, yerde/3712, yere/3853, anda/3760, ara/2952, zamanlar/2431, anlamda/1955, müddet/1135, taraftan/1709, dönem/1911, parça/1404, hayli/1195, süredir/1017, yanda/841, noktaya/898, çırpıda/465, yerden/882, hiç/190, ağızdan/479, ölçüde/1196, zaman/3260, daha*/7085, nebze/289, yol/1958, noktada/625, başına/214, yerlerden/330, solukta/197, uçtan/127, süreliğine/187, temiz*/34, ihtimal/238, ân/134, dereceye/198, hamlede/113, kerecik/83, defada/98, açıdan*/427, dikişte/75, tarihte/245, kerede/73, anlığına/62, defaya/66, kalemde/67, seferde/89, vakitler/75, uca/73, sıçrayışta/35, kereye/33

İnceleme kapsamında, “bir” sözcüğünün sağ yönelimli olarak kurduğu toplam 58 birleşik zarf birimi tespit edilmiş ve bu birimler anlam ve yapı yakınlıklarına göre 55 başlık altında değerlendirilmiştir. Bu yapıların her biri, eş dizimsel bağlamları ve söylemsel işlevleri temel alınarak aşağıdaki alt başlıklarda çözümlenmiştir.

• Bir Süre

TUD’da 14.227 kez geçen “bir süre” yapısı, zaman kavramının belirsizliğini ve geçiciliğini ifade etmek üzere dilde oldukça yerleşik bir biçimde kullanılmaktadır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te de “kısa bir müddet” ya da “belirsiz bir müddet” anlamlarında tanımlanan bu yapı, çoğu zaman somut bir zaman aralığı belirtmeden, anlatıya esneklik kazandıran bir zaman ifadesi olarak öne çıkmaktadır (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.107. “Bir süre” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Dizüstünüzü satın aldıktan **bir süre** sonra performans kayıpları ve ısınma sorunları yavaş yavaş ortaya çıkar.”
 2. “Bunlar seyirlik şeyler; belli **bir süre** etkili olduktan sonra kaybolacaklardır.”
 3. “Ey insanlar, sizinle **bir süre**, farz olmayan namazları da cemaat halinde kıldım.”
 4. “**Bir süre** sonra Pol-Der gazetemizde yayımladığımız bir yazıyı, örgütlenmeye bakış açımızı yansıtmak bakımından burada aktarmak istiyorum.”
 5. ““İbo Şov Yılbaşı Özel” programını seyretti **bir süre**, İçerden annesinin feryadını duydu.”
-

Bu yapı, kimi bağlamlarda olaylar zincirinin başlatıcısı olarak zamansal bir dönüm noktasına işaret ederken kimi durumlarda da geçmişe ait bir bölümün üzerini örtmek, anlatımda zamanla mesafe yaratmak amacıyla kullanılır. Belirgin bir zaman ifadesinden kaçınması, ona anlatımda esneklik, aynı zamanda da soyutluk kazandırmaktadır. Bu yönüyle, deneyimsel bir geçişin veya sürecin başlangıcına ya da sonuna değil, aradaki belirsiz zamansal boşluğa odaklanır.

Pragmatik açıdan değerlendirildiğinde “bir süre” yapısı, konuşur ya da yazarın zamanı kesinleştirmekten bilinçli olarak uzak durduğunu, dikkatini olayın zamanından ziyade gelişimine veya etkisine yönelttiğini gösterir. Böylece, anlatıda zamanın ölçülebilirliğinden çok yaşanmışlığına vurgu yapılır. Söylem içindeki bu konumuyla yapı hem anlatının temposunu hem de bağlamın duygusal tonunu belirleyen işlevsel bir unsur hâline gelmektedir.

“Bir süre”nin bu çok boyutlu kullanımı, onu yalnızca zamana dair bir belirteç olmaktan çıkararak anlatıdaki olaylar dizisinin ritmini ve zamansal örgüsünü biçimlendiren sabit bir yapı hâline getirmiştir.

- **Bir Şekilde**

Derlem verilerine göre “bir şekilde” birimi 15.021 kez kullanılmıştır. Kalıp, çoğunlukla eylemin gerçekleşme tarzını ya da ortaya çıkış biçimini belirsiz bir şekilde ifade eden bir yapı olarak karşımıza çıkar. Bu kullanımıyla “bir şekilde” ifadesi, fiili niteleyerek onun “nasıl” gerçekleştiğine dair genel, yoruma açık bir anlam üretmektedir. Zarf işleviyle yükleme yönelen bu yapı, bağlamına göre kimi zaman umursamazlık, kimi zaman çaresizlik ya da çabayı ima eden bir tonla da yüklü olabilmektedir.

Tablo 3.108. “Bir şekilde” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Madun, Antonio Gramsci’nin Gramsci’nin Gramsci’nin tanımıyla “seçkinlere “seçkinlere dahil olmayan ya da **bir şekilde** toplumda ikincilleştirilmiş” ikincilleştirilmiş” toplumsal grupların ismidir.”
2. “Yeniden doğrulup ayağa kalkmak istiyorsak milletçe bir silkinelim, şu müşterek gayret ve heyecana **bir şekilde** katılmaya çalışalım.”
3. “Artık biz de **bir şekilde** içindeyiz sorunun.”
4. “Kim bilir, bu ülkenin üç tarafı denizle değil de **bir şekilde** hüznle çevrilidir yani...”
5. “...**‘Bir şekilde** katkımız olsun’ dediler.”

Bu örneklerde yapının işlevi yalnızca biçimsel bir belirsizlik sunmakla sınırlı değildir; aynı zamanda konuşmacının duygusal ya da zihinsel duruşunu, bazen gönülsüzlüğünü bazen de kararlılığını dolaylı biçimde ifade eder. Belirsiz ama kasıtlı bırakılan bu tarz, yapıya pragmatik düzeyde anlam yoğunluğu kazandırmaktadır. Fiil ile birlikte sıkı bir bağ kurarak birleşik zarf özelliği taşıyan “bir şekilde” yapısı, söylemin akışında özellikle geçiş anlarında ya da çözüm arayışlarında yer almaktadır.

• **Bir Gün**

Derlemde 12.453 kez geçen “bir gün” birimi, çoğunlukla zaman zarfı olarak işlev görmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’e göre bu yapı, hem “yirmi dört saatlik zaman dilimi” hem de “gelecekte herhangi bir an” anlamlarıyla tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu çerçevede, yapının cümleye kattığı zaman boyutu iki yönlüdür: Bazen anlatımı belirli bir günü işaret ederek somutlaştırırken çoğu zaman da geleceğe yönelik bir beklenti, umut ya da kaygıyı ifade eder.

Tablo 3.109. “Bir gün” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Off. Şu belediyenin işleri hiç bitmiyor. **Bir gün** rahat yok bana.”
2. “Abdülaziz Efendi, şaşırtıcı bir ileri görüşlülük göstermiş, **bir gün** bunların hiçbirinin kalmayacağını tahmin etmiş ve her şeyi ince ayrıntılarıyla birlikte anlatmıştı.”
3. “**Bir gün** gelir bütün bunların acısını çekersiniz.”
4. “Bana, “**Bir gün** sen de gülleri duyacaksın,” dedi de. Bilemiyorum...”
5. “Sonra **bir gün** bakmış ki, dorukta.”

Derlemdeki örneklerde “bir gün”, geçmişe ya da şimdiye değil, henüz yaşanmamış bir ana referansla kullanılarak olası olayların gerçekleşeceği zamana işaret etmektedir. Bu kullanımıyla yapı, söylemde belirli bir olayın zamansal bağlamını oluşturmaktan çok, psikolojik veya duygusal bir bekleyiş atmosferi yaratmaktadır. Böylece hem anlatının ilerleyişine katkıda bulunur hem de söylemin tonunu etkileyerek anlamı güçlendirir.

Özellikle “bir gün gelir...”, “bir gün bakmış ki...”, “bir gün sen de...” gibi kalıplaşmış yapılarda, söz konusu birim, anlatı dünyasında zamanın belirsiz ama etkili bir kesitini vurgular. Yapı hem kurgu hem de doğal konuşma bağlamlarında sıklıkla tercih edilerek işlevsel bir kalıp hâline gelmiştir. Bu yönüyle “bir gün”, geçici bir zaman dilimini değil, çoğu zaman kırılma noktası niteliğindeki olaylara zemin hazırlayan bir anlatım aracı olarak değerlendirilmektedir.

- **Bir Yandan**

Derlem verilerine göre “bir yandan” ifadesi 8.083 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu yapı, “bir taraftan, hem ... hem de” anlamında bir zarf olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Bu tanım doğrultusunda, yapının çoğunlukla çift yönlü, eş zamanlı ya da karşıt eylemleri ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 3.110. “Bir yandan” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Bu bölümün girişinde olduğu gibi tam da şu anda bu satırları okurken <u>bir yandan</u> zihniniz sizin için çalışıyor ve yorumlarda bulunuyor.”
2.	“ <u>Bir yandan</u> nargilesini fokurdattırken, öte yandan da, kimi gelene iğne vurdu...”
3.	“ <u>Bir yandan</u> Burhan Belge'nin oğlu olduğun için bu olayları içerden yaşıyorsun, öte yandan da DP iktidarına muhalif gençlere sempati duyuyorsun, değil mi?”
4.	“Yani ABD <u>bir yandan</u> iç çürüme yaşarken, öte yandan küresel yayılmasına devam etmektedir.”
5.	“Böylece <u>bir yandan</u> endüstriye yeni giren şirketler, öte yandan üretici ülkeler karteli...”

Derlem örneklerinde “bir yandan”, çoğunlukla iki farklı sürecin ya da duruşun aynı zaman diliminde gerçekleştiğini anlatmak için tercih edilmiştir. Eylemler arasında neden-sonuç ya da zıtlık ilişkisi kurularak anlatı daha dinamik ve çok boyutlu hale getirilmektedir. Özellikle düşünsel ya da toplumsal metinlerde yapı, bir durumun hem içsel hem dışsal yönlerine dikkat çekme işlevi üstlenmektedir.

Ayrıca “bir yandan ... öte yandan” kalıbı biçiminde eşleşmeli olarak kullanıldığında yapı, sadece bir zaman zarfı değil, aynı zamanda anlamı genişleten bir bağlayıcı rol de üstlenmektedir. Böylece anlatının düşünsel derinliği artırılmakta ve olaylara çok yönlü bir bakış sunulmaktadır. Tablo 3.110’daki uyumluluk satırlarında da bu çift yönlü anlatım neredeyse her kullanımda belirgin biçimdedir.

- **Bir An / Bir Ân**

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “bir an” ifadesi, “çok kısa bir süre” anlamıyla açıklanmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Derlem verilerine göre “bir an” biçimi 7.003 kez, “bir ân” biçimi ise 134 kez kaydedilmiştir. TDK'de “bir an” biçimiyle yer alması ve her iki yazımın anlam açısından herhangi bir farklılık taşınamaması nedeniyle derlem verilerinden yalnızca “bir an” biçimi esas alınmış, örnekler de bu doğrultuda sunulmuştur:

Tablo 3.111. “Bir an” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “ Bir an düşünüp başladım yazmaya...”
2. “Bir kimse eğer gurbette bir an dahi kalsa, dağ kadar metin olsa da, saman kadar bile güçlü sayılmaz.”
3. “Arena'cılar kaybedilen dakikaların gerilimi ve Mali Şube ekibini bulamamanın düşkünlüğü içinde bir an çevreye uyum gösterip hareketsiz beklediler.”
4. “Bunu düşünmeye mecburuz diye inanıyorum. Irak'ın şu anda içinde bulunduğu tablodan bir an önce kurtulması için Türkiye olarak, komşu ülke olarak her türlü katkıyı vermeye hazır olduğumuza inanıyorum.”
5. “Nilgün karşısında Şenol'u görünce bir an irkildiyse de hiç renk vermedi.”

Yapı, çoğunlukla zihinsel veya duygusal bir durumun ani bir şekilde ortaya çıkışını belirtmek amacıyla tercih edilmektedir. Özellikle düşünsel bir boşluk, şaşkınlık, irkilme ya da ani farkındalık gibi geçici ancak yoğun etkili hâllerin anlatımında işlevsel bir zemin sunmaktadır. Fiille doğrudan bütünleşen bu yapı, zaman aralığını belirsiz ama kısa süreli bir boyutta çerçeveleyerek söylemin yoğunluğunu artırmaktadır.

Derlem örneklerinde de görüldüğü üzere “bir an” ifadesi anlatıya hız, geçicilik ve beklenmediklik duygusu kazandırmakta; olayların akışı içinde kısa süreli zihinsel ya da fiziksel tepkileri görünür kılmaktadır. Bu yönüyle yapı, özellikle bireysel deneyimlerin ve içsel süreçlerin aktarımında anlatım gücünü artıran bir işlev üstlenmektedir.

- **Bir Türlü**

Derlemde 5.897 kez geçen “bir türlü” ifadesi, TDK Güncel Türkçe Sözlük'te iki farklı anlamla açıklanmaktadır. İlki, “tekrarlı kullanıldığında işin yapılmasının da yapılmamasının da aynı derecede kötü olduğunu belirten bir söz”dür. Ancak derlem verileri esas alındığında yapının çoğunlukla ikinci anlamı olan “hiçbir şekilde, hiçbir yolla” biçiminde kullanıldığı görülmektedir (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.112. “Bir türlü” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Bu efsane özetle şöyledir: Kırgızistan'daki güçlü bir hanın bir türlü çocuğu olmaz.”
2.	“Memure kıyamadı bir türlü nikahı.”
3.	“Şu manava geldim geleli insanları bir türlü anlayamadım.”
4.	“Çok şirinsin bülâh.” dizelerindeki “ş” harfini bir türlü çıkaramaz, “s” diye söylerken el çırpardık biz de mahallenin delikanlıları gibi gecelerde.”
5.	“Ben şimdi beynine çakıyorum hayatı Ama bir türlü algılamak istemiyorsun.”

“Bir türlü” ifadesi, çoğu zaman bir eylemin gerçekleşmemesi ya da sonuca ulaşamaması durumunu vurgular. Bu yönüyle, eylemle doğrudan bütünleşerek zamanla sınırlı olmayan ancak zihinsel veya psikolojik bir engellenmişliği ya da sonuçsuzluğu ifade eden bir kullanım sunar. Yapının bu tür kullanımı, çoğunlukla söyleyenin duygusal gerilimini, çaresizliğini veya hayal kırıklığını yansıtır.

Verilen örneklerde olduğu gibi “çocuk sahibi olamamak, insanları anlayamamak, harf çıkaramamak ya da düşünsel bir direnci aşamamak” gibi farklı bağlamlarda “bir türlü” yapısı; çözülmemişliği, ilerlememeyi veya engellenmeyi işaret eder. Bu yönüyle yapı, anlatıya durağanlık ve içsel tıkanmışlık duygusu kazandırmakta ve özellikle bireysel deneyimlerin ifadesinde güçlü bir anlatım aracı olarak kullanılmaktadır.

- **Bir Kez**

TUD verilerine göre “bir kez” ifadesi 6.960 kez kullanılmıştır. Zamanla ilişkili bu yapı, dilde çoğunlukla eylemin yalnızca bir defaya mahsus gerçekleştiğini vurgulamak amacıyla tercih edilmektedir. Anlam olarak hem tek seferlik bir eylemi hem de geçmişte gerçekleşmiş bir durumu işaret eder. Bu yönüyle, anlatı içinde eylemi niceliksel olarak sınırlar ve genellikle tekrar edilmeyecek bir edimi ön plana çıkarır.

Tablo 3.113. “Bir kez” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“İşte o zaman, ben de olaki çürük ruhlu birinin dili çözüldüverir diye, hizmetkârlarıma, şüpheli şüphesiz ayrımı yapmadan tutup herkesi bir kez daha dayaktan geçirmelerini söyledim.”
2.	““Doğruları ve yanlışları, bir kez daha görelim.””
3.	“Şunu da biliyorum ki, gençlik bir kez elden gitti mi bir daha geri gelmez, bu yüzden yaşamda hiçbir şeyi ertelemeyeceğim ve hiçbir şey için pişmanlık duymayacağım.”
4.	“Gerçekleşen ya da düşlerde kalan bütün o yolculuklar şu tuhaf çivi yazısını (yerküreninkini) bir kez daha çözme çabasından başka bir şey değil, biliyorum.”
5.	“Collingwood'un şu sözleri ileri sürülenlerin haklılığını bir kez daha göstermektedir:”

Verilen örneklerde hem “bir kez daha” yapısıyla tekrar edilen ama sayıca hâlâ tekil kalan eylemler hem de yalnızca bir defalık gerçekleşen durumlar öne çıkmaktadır. Özellikle geçmiş zaman kipleriyle kullanıldığında, anlatıya hem deneyim vurgusu hem de geriye dönük bir değerlendirme boyutu kazandırır. Bu bağlamda, yapının söylemde hem duygusal yoğunluk hem de karar ya da pişmanlık gibi bireysel yüklemeleri desteklediği görülmektedir.

Derlem verileri, “bir kez” ifadesinin anlatı içinde sıklıkla eylemin ritmini dengeleyici, vurgulayıcı ve sınır koyucu bir rol üstlendiğini göstermektedir. Dilde yerleşik ve işlevsel bir birleşik zarf biçiminde kullanılan bu yapı, özellikle geçmişe dönük anlatılarda söylemin yönünü belirleyen güçlü bir göstergedir.

• **Bir Arada**

Derlem verilerine göre “bir arada” ifadesi 2.695 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te zarf olarak tanımlanan bu yapı, “toplu bir durumda, birlikte, toplu olarak” anlamlarını taşımaktadır (TDK Sözlük, 2025). Anlam yönüyle bakıldığında bu yapı çoğunlukla fiziksel ya da duygusal birlikteliği, ortak yaşamı ya da iş birliğini ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Zarf işleviyle cümlede doğrudan eylemi niteleyen birim, bireylerin ya da nesnelerin birlikte hareket etmesi, bir bütün oluşturması gibi durumları ön plana çıkarmaktadır.

Tablo 3.114. “Bir arada” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Hepsinin <u>bir arada</u> olması ve bağlılıkları, sevgileri güzel.”
2.	“Sosyo-ekonomik düzey, Türk toplumunu <u>bir arada</u> tutan unsurlar olarak dil ve toprak, Türk...”
3.	“Şükür ki, tüm akıllı varlıkların <u>bir arada</u> yaşayacağı yeni düzenin kurucuları da, İnsanlık Realitesi olacaktır.
4.	“Film başladığında dördünü <u>bir arada</u> görüyoruz ve kalbinizin en bol köşesinden bir sızıyla bir fısıltı çıkıyor ağzınızdan.”
5.	“Özgen, Milliyet’in sorularını da şöyle yanıtladı: Açıklamayı 4 paşa <u>bir arada</u> mı kaleme aldınız?”

Tablo 3.114’te verilen örneklerde, “bir arada” yapısının hem somut birliktelikleri fiziksel bir ortamda bulunmak gibi hem de soyut aidiyetler olan birlikte yaşama, dayanışma, değer birliğini ifade edecek biçimde kullanıldığı görülmektedir. “Bir arada yaşamak”, “bir arada görmek”, “bir arada tutmak” gibi kalıplarda bu birim, birlik duygusunu pekiştirici bir öge olarak öne çıkar. Yapı, cümlede çoğunlukla geçişli veya geçişsiz fiillerle birlikte kullanılarak özne ve eylem arasındaki topluluk ilişkisini vurgulamaktadır.

Kalıplaşmış bir söylem birimi hâlinde dilde yer eden “bir arada”, özellikle birlik, toplumsal bütünlük ve kolektif yaşam gibi temaların anlatımında sıklıkla başvurulan işlevsel bir birleşik zarf yapısıdır.

- **Bir Güzel**

Derlem verilerine göre “bir güzel” ifadesi 955 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te zarf olarak tanımlanan bu yapı, “adamakıllı” anlamında kalıplaşmış bir söyleyiş biçimi taşımaktadır (TDK Sözlük, 2025). Çoğunlukla fiilin anlamını yoğunlaştırmak, eyleme etki ve abartı boyutu kazandırmak amacıyla kullanılmaktadır. Fiille anlam düzeyinde kurduğu sıkı ilişki sayesinde anlatıdaki tonlamayı da yönlendirmektedir.

Tablo 3.115. “Bir güzel” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Var olana şükredip olmayana üzülme Anacığı başlamış <u>bir güzel</u> nasihate Dinleyip bu meseli varalım hakikate”
2.	“‘İlhan Ağabey’, gülümseyerek şöyle dedi: ‘Hikmet, iyileşince seninle <u>bir güzel</u> kafa çeker, sonra da sabaha kadar gezeriz...’”
3.	“Şunu vereyim de gidip evde <u>bir güzel</u> dinleneyim.”
4.	“Güzel giyin kuşan, kulağına küpeler, boynuna gerdanlıklar tak, bileklerine bilezikler geçir de şu İzmir’de ‘güzelim’ diye kasılanları <u>bir güzel</u> çatlat...”
5.	“Bu sırada kramponlar Efe’ye, ‘Al şu anahtarı eline. Alttaki dişleri <u>bir güzel</u> sık.’”

Yukarıdaki örneklerde yer alan “bir güzel kafa çekmek”, “bir güzel dinlenmek”, “bir güzel çatlatmak” gibi kullanımlar, yapının rahatlama, keyif, etkinlik ya da abartı gibi temalarla örtüştüğünü göstermektedir. Anlatımın doğrudan deneyime dayalı olduğu bu örneklerde, yapı sadece eylemin nasıl yapıldığını değil, o eyleme yüklenen duygusal tonu da ortaya koymaktadır.

Özellikle sözlü kültürde, gündelik ya da samimi anlatım ortamlarında sıkça başvurulan bu kullanım, kimi zaman sevecen bir alay, kimi zaman da içten bir rahatlık ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınırlandırıcı bir söylemden çok, eyleme esneklik ve ifade zenginliği kazandıran bu yapı bağlamsal bir etki aracıdır.

- **Bir İyi**

Derlem verilerine göre “bir iyi” yapısı 151 kez kaydedilmiştir. Yapı, özellikle eylemin etkili, yoğun ya da beklentiyi aşan biçimde gerçekleştiği durumlarda kullanılmakta; böylece eylemin derece boyutuna ilişkin güçlü bir vurgu oluşturmaktadır. Bu kullanım, çoğu

zaman konuşma diline özgü söyleyişlerle biçimlenmekte ve anlatıya hem ritim hem de duygusal yoğunluk katmaktadır.

Tablo 3.116. “Bir iyi” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Yarayı bu mendille **bir iyi** temizledi.”
 2. “Gözlerim manasız bakıyor. **Bir iyi** süslendim!”
 3. “Hemen uyuyup **bir iyi** dinlenmek zorundaydı.”
 4. “Çocuklar bir araya toplanır, ozanların şarkı şeklinde söylediği destanlar **bir iyi** belletilirdi.”
 5. “Yoksa burası Müslüman kardeşlerin diğer Müslüman kardeşleri **bir iyi** tokatladıkları Deniz Feneri operasyonunun bizi yöneten kişilere kadar uzandığı Türkiye mi?”
-

Derlemden alınan “bir iyi temizledi”, “bir iyi süslendim”, “bir iyi tokatladılar” gibi örneklerde yapı, nitelediği fiille anlam düzeyinde bütünleşmekte, eylemin nasıl gerçekleştiğine dair niceliksel ya da etkiyel bir pekiştirme işlevi üstlenmektedir. Bu yönüyle yapı, eylemin sıradan değil, belirgin ve dikkat çekici biçimde yapıldığını ifade etmeye hizmet etmektedir.

Kalıcı bir deyim ya da sabit bir kalıp hâline dönüşmemiş olsa da özellikle ağız ve konuşma diline yakın metinlerde sıkça başvurulmuş bu ifade biçimi, anlatımın tonunu belirleyen, bağlama ironi ya da abartı katan bir anlatı stratejisi olarak da değerlendirilebilir. Fiille doğrudan kurduğu bu işlevsel bağ sayesinde “bir iyi” ifadesi, anlamını taşıdığı eylem üzerinden inşa eden birleşik zarf örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

- **Bir Yerde**

Derlem verilerine göre “bir yerde” ifadesi 3.712 kez kullanılmıştır. Bu yapı, çoğu zaman kesinlikten uzak, yorum ve düşünceye açık bir anlatım zemini oluşturmak amacıyla kullanılmaktadır. Belirsizlik, ihtiyat, sezgi ya da kabullenme gibi duyguların ifadesinde başvurulmuş kalıplardan biridir.

Tablo 3.117. “Bir yerde” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “**Bir yerde** bu okumalar sanatçıları üzerinde baskı uyguluyordu diyebilir miyiz?”
 2. “Çünkü **bir yerde** hepimiz Amerikalıdan çok Filistinliyiz.”
 3. “Ama en önemli olan şey, ailedir. Anne baba sevgisidir. **Bir yerde** insan, dışlanıyor. Sevgiyi bulamıyor.”
 4. “**Bir yerde** haklı olabilirsiniz, bunların sesi bilinen sesler değil.”
 5. “**Bir yerde** bir salaklık yapmışım kesinlikle ama ne?”
-

Söyleyenin görüşünü kesin bir hükme bağlamadan, daha çok olasılık, içsel değerlendirme veya mesafeli bir kabul içinde dile getirdiği durumlarda kullanımı yaygındır. Bu yönüyle hem düşünsel hem de duygusal geçişlerin yumuşatılmasına olanak tanır.

“Bir yerde” yapısı, çoğu zaman fiziksel bir konumu değil, zihinsel veya sezgisel bir noktayı işaret eder. Yargının mutlaklaştırılmadığı, anlamın çoğulluğa açıldığı bu kullanımlar, konuşma dilinde içtenlikli ve sınırlandırılmış bir ton yaratmakta; söyleme hem yön hem de mesafe kazandırmaktadır. Anlatıya kattığı bu esneklik ve yoruma açıklık sayesinde, “bir yerde” yapısı anlam yoğunluğu bakımından öne çıkan kalıplar arasında değerlendirilmektedir.

• Bir Yere

Derlemde 3.853 kez geçen “bir yere” yapısı, özellikle “bir yere kadar” kalıbıyla 152 kez kullanılmıştır. Bu yapı, dilde çoğunlukla bir durumun ya da yargının geçerlilik sınırını belirlemek amacıyla tercih edilmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te de belirtildiği üzere “bir yere kadar”, “belli bir noktaya veya sınıra kadar” anlamını taşımakta; bu yönüyle söylemde mutlak bir onay ya da retten ziyade sınırlı bir kabul bildirir (TDK Sözlük, 2025). Genellikle öznel değerlendirmelerin yer aldığı metinlerde kullanıldığı görülür ve anlatıya esneklik kazandıran, aynı zamanda mesafeli bir bakış sunan işlevsel bir ifadedir.

Tablo 3.118. “Bir yere kadar” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Düşmanlık beslemekte, <u>bir yere kadar</u> haklıydı.”
2. “Çok şeyi olduğu gibi, bunu da <u>bir yere kadar</u> getirip insana, bilime bırakmış, "keşfet ve yaşa" demiştir.”
3. “Ancak Dağevi ile üst istasyon arasında yarı yolda <u>bir yere kadar</u> götürebildik.”
4. “Birinci yol <u>bir yere kadar</u> gelip tıkanıp için ona alternatif olmayıp destekleyici mahiyetteki ikinci yol 1770’lerden itibaren uygulamaya konmuştur.”
5. “Tümüyle tanımların ve doğruların ters döndüğü bir dönemde ideolojinin özel bir rol üstlendiğini söylemek <u>bir yere kadar</u> önem taşımaktadır.”

Tabloda yer alan örneklerde, tartışmaya açık konularda ihtiyatlı bir tavır alındığı, kesinlikten uzak ama tümüyle yadsımayan bir söylem üretildiği dikkat çekmektedir. “Bir yere kadar” kullanımıyla düşünceye alan tanınmakta, mutlak hükümlerden kaçınılmakta ve okuyucunun yoruma açık bir çerçevede düşünmesi sağlanmaktadır. Söyleyenin kendi yargısını ifade ederken belli ölçüler içinde kalmayı tercih etmesi hem dilsel nezaket hem de düşünsel denge bakımından önemlidir.

Bu yapı, düşünsel sınırlama bildiriminin yanı sıra metne tartışmacı ve eleştirel bir yön kazandırmaktadır. Böylece sadece anlam değil, tutum da ifade edilmekte; söylemin tonunu yumuşatıcı ama içeriğini yönlendirici bir rol üstlenmektedir. Derlem verileri, “bir yere kadar” ifadesinin anlatı içinde sınırlayıcı, mesafeli ve çoğu zaman uzlaşmacı bir anlam işleviyle kullanıldığını göstermektedir.

- **Bir Anda**

Derlemde 3.760 kez gözlenen “bir anda” yapısı, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “çabucak” ve “kısa süre içinde” anlamlarıyla zarf olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Zamanla ilişkili bir yapıdır; ani değişimleri, beklenmedik durumları ya da hızla gelişen olayları belirtmek üzere kullanılır. Fiille doğrudan kurduğu anlam ilişkisi sayesinde eylemin gerçekleşme süresini belirginleştirir ve anlatının temposunu yönlendirici bir işlev üstlenir. Bu kalıp, ifade ettiği zaman dilimini küçültürken söylemde etkili ve ani bir vurgu oluşturur.

Tablo 3.119. “Bir anda” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Medya tarafından şişirilince **bir anda** tüm kaset pazarlama sistemini etkisine aldı.”
 2. “‘Yatırın şunu, indirin pantolonunu’ emrini verdi. **Bir anda** kendimi altı okka buldum.”
 3. “...tuşların şu boyası, dökülmüş şu badana **bir anda** değiştirebilir her şeyi, şekillendirebilir seni...”
 4. “Lacivert-Beyazlı oyuncular ısındıkları **bir anda** elinde Yunanistan bayrağıyla tribünlerden inen bir taraftar sporculara sözlü tacizde bulundu.”
 5. “Dolar **bir anda** yükselince hesabımdan epey bir para çekildi.”
-

Özellikle anlatının dramatik yapısını destekleyen bağlamlarda tercih edilen “bir anda”, olay akışını keskinleştiren ve okuyucunun dikkatini topladığı noktaya çeken bir işleve sahiptir. Derlemde yer alan örneklerde, eylemler beklenmedik ve ani biçimde gerçekleşmekte, bu da yapının anlamını daha da pekiştirmektedir. Kalıplaşmış bir kullanım taşınması ve bağlam içinde kolaylıkla başka sözcüklerle değiştirilememesi, yapının birleşik zarf özelliğini güçlendirmektedir.

Anlatı içinde zamanın sıkıştığı, eylemlerin hız kazandığı ya da beklenmeyen bir kırılmanın yaşandığı anlarda kullanılan “bir anda”, hem biçim hem işlev açısından belirgin ve yerleşik bir yapıdır. Söylemde geçişleri hızlandırma, etkiyi yoğunlaştırma ve duygusal yüklemeyi artırma bakımından güçlü bir araç olarak öne çıkmaktadır.

- **Bir Ara**

TUD verilerine göre “bir ara” ifadesi 2.952 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu yapı hem “kısa bir süre, bir aralık” hem de “geçmiş bir zamanda” anlamlarında zarf olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Fiille kurduğu bağ üzerinden anlam kazanan bu yapı, çoğunlukla olay akışı içinde geçici bir zaman dilimine ya da geçmişte kalan kısa bir ana işaret etmektedir.

Tablo 3.120. “Bir ara” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“ Bir ara , sırlısıklam, uyandım, çamaşır değiştirmek için yataktan kalktım.”
2.	“Hatta bir ara , bu muhteşem öykü hiç eksik kalmasın diye; sormadan edememiştin: “O bombayı bırakanlara şu an bir öfke duyuyor musunuz?” diye...”
3.	“Denktaş şöyle devam etti: “Ben de bir ara polis in artık sivil idareye geçeceği düşüncesindeydim.”
4.	“Bu anlayışla şu üç noktaya değ inmek istiyorum: Bir ara doktorların, öğretmenlerin psikoloji, pedagoji bilmediklerine inanır olmuştum.”
5.	“Şu ruhu teslim alma iş ine bir ara versem iyi olacaktı galiba: “Canım, sen de amma ciddiye aldın.”

Derlem verilerine göre “bir ara” ifadesi, anlatı içinde zamanın belirgin biçimde tanımlanmadığı, esnek ve geçici zaman kiplerinde kullanılmakta; bu da söyleme hem hareket hem de geçiş niteliği kazandırmaktadır. Yapının özellikle geçmişte yaşanmış ancak süresi belirli olmayan durumları ifade etme eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu anlam özelliği sayesinde, hem kronolojik süreklilik içinde kısa bir duraksamaya hem de zihinsel bir geri dönüşe olanak tanır.

Söylemde daha çok kişisel deneyim, gözlem ya da iç konuşma bağlamlarında tercih edilen bu yapı, anlatının duygusal ve düşünsel yönünü güçlendirir. Konuşma diline yakınlığı, anlatıcıyı geçmişe götüren bir ifade olarak işlev görmesi ve bağlam içinde kolaylıkla başka bir ifadeyle değiştirilememesi, “bir ara”yı yerleşik ve işlevsel bir birleşik zarf yapısı hâline getirmektedir.

- **Bir Zamanlar**

Derlem verilerine göre “bir zamanlar” ifadesi 2.431 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “zamanında; vaktiyle, bir keresinde, bir vakitler, vaktizamanında” anlamlarında zarf olarak tanımlanan bu yapı, geçmişte kalan bir zamanı belirsiz ama kesin bir biçimde işaret eder (TDK Sözlük, 2025). Anlatımda genellikle artık geçerli olmayan bir

durumdan söz etmek ya da geçmişe dönük bir değerlendirme yapmak için tercih edilmektedir.

Tablo 3.121. “Bir zamanlar” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “...yurt dışında Yunanlı bir kadınla evlenmiş, **bir zamanlar** sevdiği şirin kız, cezaevinde öldürülmüş...”
2. “Dönemin arı Türkçesinin yine arı uçlarında, yani inatçı bir şekilde uçlarında. Örneğin “nen”, “şey” anlamında. **Bir zamanlar** kullanılan “nen”, “sevi” bugün kullanılmıyor.”
3. “**Bir zamanlar** efendisinin evine her gün nehirde su taşıyan bir köle vardı.”
4. “Şükür ki, o insanlardan biriyim. **Bir zamanlar** ondan habersizdim.”
5. “Bopstil Pembe Hanımın bir zamanlar Garip şairlerini sevmesi gibi, adı Şükûfe Nihal olan hanım da **bir zamanlar** heceye gönül vermiş, aruzdan cayararak hece vezniyle şiirler yazmış.”

Fiille kurduğu anlam ilişkisi üzerinden, eylemin zamanını belirginleştirirken anlatının duygusal ve nostaljik tonunu da destekler. Özellikle kişisel anlatılar, hatıralar ya da toplumsal hafızaya yönelik göndermelerde sıkça kullanılan bu yapı, zamanın geçtiğini, değişimin yaşandığını ya da artık dönüşü olmayan bir evrede bulunulduğunu vurgular. Kalıplaşmış bir ifade olması ve bağlam içinde kolaylıkla başka bir yapıyla değiştirilememesi, “bir zamanlar” yapısının birleşik zarf olarak işlevselliğini artırmaktadır.

- **Bir Anlamda**

Derlem verilerine göre “bir anlamda” ifadesi 1.955 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te zarf olarak tanımlanan bu yapı, “başka bir deyişle, diğer bir söyleyişle” anlamlarında kullanılmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Söylem içinde bir durumu yeniden tanımlamak, farklı bir bakış açısıyla açıklamak ya da olgular arasında yumuşak geçişler sağlamak amacıyla tercih edilir.

Tablo 3.122. “Bir anlamda” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Yapbozun yedinci parçası – Marilyn Manson: Ve acaba **bir anlamda** buna mı dönüşmektedir gelecek gerçekten?”
2. “Azınlık açısından alındığında ise görülen şudur ki, bu haklar azınlığı **bir anlamda** tecrit ettiği için onun gelişmesine zarar verebilir.”
3. “Hatta şu bile iddia edilebilir; hayat **bir anlamda** herkese adildir.”
4. “Özellikle Hacı Hasan Şirvani’nin bu olaydan çok etkilenerek, **bir anlamda** kendi dervişlerini, yaptıklarından utanmaları ve çok sevdiği, saydığı Şemsi Bitlisi’nin de üzülmeye yol açtıkları için onları bir süre terkederek bir seyahata çıkmaya karar verir.”
5. “**Bir anlamda** Tiyatro Seyirlik, Aziz Nesin’in 90. yaşını kutluyor.”

Yapı, fiille doğrudan bir bağ kurmaktan çok, tüm cümleyi ya da anlatıdaki mantıksal ilişkiyi etkilemektedir. Bu yönüyle, sözün tonunu değiştiren, anlatıya yorum ve

değerlendirme boyutu kazandıran işlevsel bir öge olarak öne çıkar. Anlatıcı sesin öznel tutumunu belirginleştiren “bir anlamda”, bağlam içinde hem açıklayıcı hem de gerekçelendirici bir işlev üstlenmektedir.

Derlem verilerinden hareketle (Tablo 3.122) yapının özellikle soyut kavramlar, düşünsel süreçler veya toplumsal değerlendirmelere eşlik eden söylemlerde yer aldığı, kalıplaşmış ve yerleşik bir birleşik zarf biçiminde kullanıldığı gözlemlenmektedir.

• **Bir Müddet**

Derlem verilerine göre “bir müddet” ifadesi 1.135 kez, “bir müddet sonra” ise 423 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “bir müddet”, zarf türünde “bir süre” anlamıyla tanımlanmakta olup belirli olmayan, kısa ya da orta uzunlukta bir zaman dilimini işaret eden kalıplaşmış bir ifadedir (TDK Sözlük, 2025). Bu yapı, çoğunlukla olaylar arasında zamansal bir geçiş oluşturmak, anlatı içerisinde duraksama yaratmak ya da eylemler arasındaki belirsiz süreleri belirtmek amacıyla kullanılmaktadır.

Tablo 3.123. “Bir müddet” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “**Bir müddet** sustular, sonra yavaş yavaş anlatmaya başladı.”
 2. “Ulutarkan Şopin Bey'e matematik vazifelerini yaparsa **bir müddet** keman çalması için müsaade ediyordu.”
 3. “Fakat Hacı Hasan Şirvani niyetinde çok kararlıdır: Elbette **bir müddet** zahiri seyr ve seyahat edeceğim.” der.”
 4. “Bu adamlar **bir müddet** kontrollü gözükseler de muhakkak sonunda "kısa devre" yaparlar.”
 5. “Başlangıçta her şeye sahip olmanın sarhoşluğu ile **bir müddet** oyalanan bu insanlar, ayıldıklarında ihtiyaçsızlığın ve bir şey yapamamanın sancısı ile kıvranırlar.”
-

Verilere göre yapı, anlatı zamanını doğrudan etkileyen bir işlev üstlenmekte ve eylemin gerçekleşme süresi veya iki olay arasındaki aralığı dolaylı olarak tanımlamaktadır. “Bir müddet sonra” biçimiyle kullanıldığında ise yapıya yön duygusu eklenmekte ve izleyen eyleme yönelik zamansal bir beklenti ya da hazırlık hissi doğmaktadır.

Bu tür kullanımlar, anlatıcının olay dizisini belli bir ritimle kurmasına olanak tanır. Özellikle geçmiş zamanla kurulan anlatılarda, eylemler arasındaki geçişleri yumuşatmak ya da olaylar arasındaki nedensellik zincirine zaman boyutu eklemek için tercih edildiği görülmektedir. Fiille kurduğu anlam ilişkisi, yapının eylemin zaman boyutunu biçimlendiren işlevsel bir birleşik zarf olduğunu göstermektedir.

- **Bir Taraftan**

Derlem verilerine göre “bir taraftan” yapısı 1.709 kez kullanılmıştır. Yapı, dilde çoğunlukla eş zamanlılık ve karşıtlık ilişkisi kurmak amacıyla tercih edilmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te doğrudan tanımlanmasa da “bir taraftan ... diğer taraftan” kalıbı çerçevesinde çok yönlü durumların veya paralel gelişen süreçlerin anlatımında işlevsel bir zarf öbeği olarak değerlendirilir.

Tablo 3.124. “Bir taraftan” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “...durmadan düşmanın “içeride” olduğu keşfedilir ve <u>bir taraftan</u> da ulus “dış” düşmanlar karşısında birleşmiş bir topluluk olarak ortaya çıkarılmaya çalışılır.”
2. “Günümüzde dünya <u>bir taraftan</u> bilim ve teknikte hızlı bir ilerleme gösterirken, diğer taraftan insanlıkla bağdaşmayacak bir sömürü düzenine de tanık olmaktadır.”
3. “ <u>Bir taraftan</u> yaşanan olayları en ince ayrıntısına kadar öğrenmeye çalışıyor, fotoğraflıyor...”
4. “...Adem Baştürk (AKP): <u>Bir taraftan</u> fultaym çalışırken diğer taraftan partici gibi konuştunuz yani.”
5. ““Kurtuluş Savaşı'nda <u>bir taraftan</u> cepheden cepheye kağınılarla sırtında cephane taşıırken, bir taraftan da kucağındaki çocuğunu emzirme telaşındaki efsane Türk kadını, bugün yine şehit asker, polis...”
-

Derlemdeki kullanımlarda yapı; genellikle birden fazla durumun aynı anda gerçekleştiğini ya da birbirine karşıt, çelişkili, tamamlayıcı nitelikte olduğunu belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Zamanla ilişkili olarak eş zamanlı eylemleri ifade ederken mantıksal düzeyde ise karşılaştırma, zıtlık ya da ikili değerlendirme bağlamı yaratmaktadır. Bu çok yönlü işlev, anlatıya hem içeriksel hem de biçimsel çeşitlilik kazandırır.

“Bir taraftan” yapısının bağlama göre gerek anlatıcının düşünsel tutumunu gerekse anlatıdaki olaylar arası ilişkileri organize eden bir yapı olarak kullanıldığı görülmektedir. Aynı tümce ya da paragraf içinde çoğu kez “diğer taraftan” yapısıyla birlikte kullanılması, anlatı yapısında denge ve karşılaştırma işlevlerini daha da belirgin hâle getirmektedir. Bu bağlamda “bir taraftan”, eylemler ya da düşünceler arasında çok katmanlı bir ilişki kuran; eş zamanlılık, karşıtlık ve nedensellik düzlemlerinde işlevselleşen bir birleşik zarftır. Derlemdeki sıklığı ve bağlam çeşitliliği, yapının söylemde düşünsel ve yapısal bir köprü işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

- **Bir Dönem**

Derlem verilerine göre “bir dönem” ifadesi 1.911 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu ifade doğrudan yer almasa da kullanım örneklerine bakıldığında

geçmişte kalan ve sınırları belirli olmayan bir zaman dilimini ifade eden zarf işleviyle kullanıldığı görülmektedir. Genellikle bireysel ya da toplumsal bellekte yer edinmiş olaylara göndermede bulunan bu yapı, anlatıda zamanın akışını yavaşlatan ve söylemi geçmişe yönlendiren bir bağlam oluşturur.

Tablo 3.125. “Bir dönem” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Muzaffer Çıkılabakkal, <u>bir dönem</u> liselerinden bir tek kişinin bile mezun olmadığını söyleyince şaşırıp kaldım.”
2.	“Cem, Türkiye’de şöhreti çok özel noktalara ulaşmış, <u>bir dönem</u> pek çok genci peşinden sürüklemiş bir televizyoncudur bildiğiniz gibi.”
3.	“ <u>Bir dönem</u> kişisel PC satışlarının etkisiyle ev pazarına yönelen teknoloji şirketleri, burada umdukları kadar büyüme sağlayamamalarının da etkisiyle, daha önce çok da ilgilenmedikleri KOBİ pazarı için”
4.	““Varsa yoksa her şey marksizm idi”... Bu da, <u>bir dönem</u> çok fazla “bilmeden” yapılmış bir tercih karşısında duyulan yakınma.”
5.	“Kanımızca belli alanlarda ve belli şekillerde gerekli olan liberalleşme politikaları <u>bir dönem</u> gereğinden fazla büyütülmüş ve ekonomi için araç olması gerekirken amaç haline getirilmiştir.”

Yapı, zaman bilgisini doğrudan sayısal ya da kronolojik biçimde sunmaz. Bunun yerine, geçmişteki bir evreye dolaylı biçimde işaret eder. Bu bağlamda anlatının ritmini yönlendirerek söz konusu zaman aralığını söylemsel olarak çerçeveler. Böylece anlatıcı, yalnızca belirli bir dönemi değil, o dönemin düşünsel ya da toplumsal izlerini de bugünkü bağlamda yeniden kurar.

• **Bir Parça**

Derlem verilerine göre “bir parça” ifadesi 1.404 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu yapı hem sıfat hem de zarf olarak tanımlanmakta ve zarf olarak kullanıldığında “kısa bir süre” anlamını taşımaktadır (TDK Sözlük, 2025). Derlem örneklerinden, bu yapının zarf görevinde olduğu, ölçüsü kesin olmayan küçük bir niceliği ya da geçici bir durumu anlatmak için kullanıldığı örnekler verilmiştir.

Tablo 3.126. “Bir parça” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	““Önünüzdeki boşluğu şu gördüğünüz Biraz iter misiniz <u>Bir parça</u> daha lütfen...” diyor Edip Cansever.”
2.	“Kendimden <u>bir parça</u> utanıyorum.”
3.	“İyi ki sonradan dönmüş, <u>bir parça</u> da olsa gönlünü almıştı.”
4.	“Bu özneliği, <u>bir parça</u> olsun iletilebilir kılmanın bir yolu, ayrıntıyı dilselleştirebilmek, biraz daha, biraz daha inceleyebilmek...”
5.	“Nitekim Serdar’ın övgüleri onu içine düştüğü hüzünden <u>bir parça</u> olsun çıkarmıştı.”

Bu yapı, niceliksel olarak küçük bir değişimi ya da niteliksel bir yumuşamayı ifade ederken, anlatıya dikkat çekici ölçüde duygusal yoğunluk katmaktadır. “Bir parça” ile vurgulanan durumlar, çoğu zaman duygusal veya zihinsel bir geçişe işaret eder. Bu yönüyle yapı, zamanla değil anlamla ölçülen geçici durumlara odaklanır.

Kullanım bağlamlarında, anlatıcının anlatıya müdahale ettiği, olayları abartmadan ama hafifçe yönlendirdiği görülmektedir. “Bir parça” ile yapılan vurgu, anlatıcının öznel değerlendirmesini nazikçe sunmasına olanak tanır. Özellikle “bir parça olsun” gibi yapılar, olumsuz duyguların hafifletilmesi ya da telafi edilmesi gibi işlevleriyle ifadenin söylemdeki yumuşatma stratejileri kapsamında değerlendirilmesine imkân verir.

• **Bir Hayli**

Derlem verilerine göre “bir hayli” birimi 1.195 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “pek çok” anlamında zarf olarak tanımlanan bu yapı hem niceliksel bir artışı hem de zamanla ilgili genişlemeyi ifade edebilmektedir (TDK Sözlük, 2025). Derlem örnekleri de bu iki temel semantik eksen üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 3.127. “Bir hayli” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Binada okul kumandanı bir odaya, levazım şubesi bir köşeye ve adetlere <u>bir hayli</u> azalmış olan talebeler de diğer bir köşeye sığınmışlardı.”
2. “Ancak dil bakımından <u>bir hayli</u> izaha muhtaç olduğu cihetle biz bu istihracı nakletmekten imtina ediyoruz.”
3. “Eve döndüğünde vakit <u>bir hayli</u> geçti, fakat Arif Ağabey henüz dönmemişti.”
4. “Oradan çok şeyler bekliyoruz.” diyerek eyalet sorumlularını <u>bir hayli</u> pohpohlamıştı.”
5. “Aradan da <u>bir hayli</u> zaman geçti.”

“Bir hayli”, anlatıda mutlak değil bağlamsal ölçülere dayalı bir yoğunluk bildirir. Fiziksel nicelikleri, zihinsel yükleri ya da zamanın ilerleyişini vurgularken sabit bir miktardan çok, göreceli bir artışı ifade eder. Bu da anlatıcının olguya dair öznel bir yorum geliştirmesine olanak sağlar.

Sıklıkla zamanın uzaması, duyguların yoğunluğu ya da niteliksel bir fazlalığın altı çizilir. Böylece yapı yalnızca bilgilendirici değil, aynı zamanda olayların etkisini artırmaya yönelik pragmatik bir araç işlevi görür. Özellikle söylem düzeyinde “bir hayli” ifadesi, anlatının akışında belirli bir doygunluğun ya da ağırlığın hissettirilmesine hizmet eder.

- **Bir Süredir**

Derlem verilerine göre “bir süredir” ifadesi 1.017 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te yer almamakla birlikte, kullanım bağlamlarında zaman zarfı olarak işlev gördüğü açıkça görülmektedir. Bu yapı, belirli bir geçmiş zamandan itibaren süregeldiği varsayılan durumlara işaret eder; anlatıda süreklilik, devamlılık ve geçmişe dönük bir zaman çizgisi oluşturur.

Tablo 3.128. “Bir süredir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Çok sevdiğim Tekelonya’ya şöyle böyle 20 yılı aşkın bir süredir gitmemiştim.”
2.	“Eşiyle ya da sevgiliyle problemi olan bir bayan bu problemi arkadaşına genelde şu şekilde iletmektedir: “Aslında uzunca bir süredir bir şeyleri paylaşmıyoruz.”
3.	“ Bir süredir , dizlerinin arasına sıkıştırdığı şişenin mantarını içine itmeye uğraşan Domat sonunda başarıya ulaştı, ayağa kalkıp şişeyi havaya kaldırdı: Arkadaşlar, şimdi hüzzamdan gelecez...”
4.	“İkincisi engellilerin örgütlü bir şekilde hareket etme becerisini geliştirememiş, bir süredir de var olan becerilerini de yitirmiş olmalarıdır.”
5.	“Şarık Tara, bu sosyalliğine rağmen bir süredir basına özel görüşme vermiyordu.”

“Bir süredir”, geçmişin kesin olmayan bir anından başlayıp şimdiye kadar uzanan süreçleri işaret eder. Bu yönüyle yapı, zamanın doğrusal akışını değil, süregiden bir durumun duygusal ya da toplumsal etkisini ön plana çıkarır. Anlatıda zamanın mutlak ölçümünden çok, öznel deneyimle kurulan ilişkisine odaklanılır.

Ayrıca bu yapı, söylemde zamansal bir geçişin habercisi olarak işlev görür. Konunun daha önce başlamış olduğunu ima ederek, anlatıcının geçmişte kalan bir süreci şimdiyle ilişkilendirme biçimini ortaya koyar. Bu ilişki biçimi, anlatının belleksel yapısını güçlendirirken okura da bağlamsal bir yönlendirme sunar.

- **Bir Yanda**

Derlem verilerine göre “bir yanda” birimi 841 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te zarf olarak “bir tarafta” anlamıyla tanımlanan bu yapı, çoğunlukla karşılaştırmalı ya da karşıtlık kuran yapılarda, iki yönlü bir durumu betimlemek üzere kullanılmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Söylem düzeyinde ise çoğunlukla çift yönlü gerilimleri ya da çelişkili unsurları dramatize eden bir işlev üstlenir.

Tablo 3.129. “Bir yanda” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Biliyorsun şu aralar başımız epey sıkışık. Bir yanda çekik gözlüler, diğer yanda Hunlar.”
2.	“ Bir yanda yeni müşteri tipleri ortaya çıkıyor, demografi ve gelire dayalı analizler önem kazanıyor.”
3.	“ Bir yanda eşcinsel bir erkek, yalnız bir kadın yazar, bir yanda da bu vatandaşların...”
4.	“ Bir yanda mukavele yapıldı mı, yapılmadı mı tartışması. Bir yanda yöneticiler arasındaki iç çekişmeler. Bir yanda taraftarların Erciyesspor maçındaki tepkisi.”
5.	“ Bir yanda ertelenmiş çocukluğu diğer tarafta nadasa bırakılmış kadınlığı vardı. İkisi de yarımды.”

Bu yapı, anlatı içinde fiziksel konumları ve beraberinde zihinsel, duygusal ve toplumsal kutuplaşmaları da sahneye taşır. “Bir yanda” ifadesiyle başlayan bölümler, çoğunlukla karşısında “diğer yanda”, “öte yanda” ya da örtük olarak sunulan başka bir unsurla dengelenir. Böylece zarf yapısı, anlatının çok boyutlu yapısını güçlendiren, söylem içi denge ve zıtlık kurma işlevi üstlenir.

Ayrıca “bir yanda” ile başlayan cümleler, okuyucunun dikkatini bilinçli biçimde iki uçlu düşünceye yönlendirerek tartışmalı ya da çetrefilli meselelerin çerçevesini belirler. Zaman, duygu ya da düşünce düzleminde iki ayrı eğilimin karşı karşıya geldiği yerlerde, yapı işlevsel bir zemin sunmakta ve anlatının ideolojik ya da duygusal katmanlarını belirginleştirmektedir.

- **Bir Noktaya**

Derlem verilerine göre “bir noktaya” yapısı 898, “bir noktaya kadar” ise 60 kez geçmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “bir noktaya kadar” ifadesi “belli bir sınıra kadar” anlamıyla zarf görevinde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Derlemdeki kullanımlar, bu yapının özellikle soyut sınırları betimlemek amacıyla sıklıkla tercih edildiğini göstermektedir.

Tablo 3.130. “Bir noktaya kadar” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Eski zamanlarda insanlar birbirlerini tanımaya, tanıdıktan sonra özelliklerini analiz etmeye çalışır ve bir noktaya kadar uyuşup uyuşmadıklarını düşünürlerdi.”
2.	“Belirli bir noktaya kadar macera şeklinde düşündüğüm bu kaybolmadan yavaş yavaş korkmaya başlamıştım.”
3.	“Belki bazılarını, bir noktaya kadar etkileyebiliriz ama asla kontrol edemeyiz.”
4.	“Tam 24 yıl önce başladı ve belli bir noktaya kadar geldi.”
5.	“Bu girdapta bir noktaya kadar savrulmak da ne yazık ki kaçınılmaz gözükmektedir.”

Bu yapı, ifade edilen durumun ya da yargının geçerliliğini sınırlı bir çerçeve içinde tanımlamakta; mutlaklığı değil, ölçülülüğü ön plana çıkarmaktadır. Anlatıda sınır koyan,

sınırlılığı vurgulayan bu yapı, özellikle belirsizlik, ihtiyat ve görecelilik bildiren yargılarda tercih edilmektedir. Bu yönüyle “bir noktaya kadar” yapısı, ifadenin kesinlik düzeyini sınırlayarak anlatıcının duruma mesafeli, kontrollü bir tavır takınmasını sağlar.

Ayrıca yapı, düşünsel ya da duygusal yönlerden “kontrollü açılım” sağlamak için kullanılır. Söylemde yargının tamamını değil, yalnızca bir bölümünü üstlenme stratejisiyle ilişkilidir. Bu da yapının, öznel bir tutumla nesnel sınırlar arasında söylemsel bir denge kurduğunu göstermektedir.

- **Bir Çırpıda**

Türkçede zamanın akışıyla ilişkili olarak sıkça başvurulanan bazı zarflar yalnızca hız ya da süre değil, aynı zamanda zihinsel veya duygusal tepkinin yoğunluğunu da ifade eder. “Bir çırpıda” ifadesi, derlemde 465 kez geçmekte ve TDK Güncel Türkçe Sözlük tarafından “çabucak” anlamıyla zarf olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Ancak yapı yalnızca hız bildirimiyse sınırlı kalmayıp anlatı düzeyinde bir ani geçişin, hızlı kavrayışın veya kontrolsüz bir tepkinin taşıyıcısı konumundadır.

Tablo 3.131. “Bir çırpıda” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Bilgisayarın bir çırpıda açılması da kapanması da tuhaftı.”
2.	“Bunlar benim bir çırpıda hatırladıklarım.”
3.	““Görürsün sana neler edeceğim”, “Sevil de sevme, ağlama ağlat...” ya da “O bir vefasızdır, o bir hayırsızdır...” benzeri şarkılarla inleyen ve inleten oyuncumuz bir çırpıda tepelere tırmanır...”
4.	“Ancak yukarıdakiler hemen bir çırpıda aklıma geliverenler...”
5.	“Meleklerle gitti, can sıkıntısının üstesinden gelmesi için kendisine öyle bir çırpıda bitmeyecek bir iş önermelerini rica etti.”

Bu yapı, semantik açıdan değerlendirildiğinde çoğu zaman kısa sürede gerçekleşen eylemleri ya da zihinsel işlemleri ifade eden fiillerle birlikte kullanılır. Böylece “bir çırpıda” yalnızca zamansal bir çerçeve değil, aynı zamanda beklenmedik bir hızla oluşan bilişsel ya da fiziksel tepkilerin sınırını da çizer. Zihinsel çağrışım, hatırlama, karar verme gibi soyut süreçlerde kullanıldığında ise yapının kavrayış hızına işaret ettiği görülür.

Pragmatik açıdan “bir çırpıda”, anlatıcının söz konusu eylemin doğal akışında değil, olağanüstü bir hızla ya da alışılmadık bir kolaylıkla gerçekleştiğini ima etmesini sağlar. Bu da ifadenin, sıradanlığa karşı bir vurgu taşımasına ve dinleyiciyi anlatının temposuna ortak etmesine olanak tanır. Özellikle “aklıma geliverenler”, “hatırladıklarım” gibi yapılarla

birlikte kullanıldığında, konuşanın anlık bilişsel sürecini görünür kılmakta ve düşünsel bir hız vurgusu taşımaktadır.

- **Bir Yerden / Bir Yerlerden**

Derlem verilerine göre “bir yerden” yapısı 882 kez, “bir yerden sonra” ifadesi 60 kez, “bir yerlerden” biçimi ise 330 kez kullanılmıştır. Bu yapıların tamamı zarf görevindedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu yapı için ayrı bir madde bulunmasa da kullanım bağlamlarında genellikle yön, başlangıç noktası ya da çıkış referansı veren zarf işlevinde yer almaktadır.

Tablo 3.132. “Bir yerden / bir yerlerden” birimlerinin uyumluluk satırları
(tnc.org.tr)

-
1. “**Bir yerden** sonra 10-15 sayfa okumadan uyuyamaz olacaksınız ve kitabınızı okuduktan sonra pek tatlı bir uyku sizi bekliyor olacak.”
 2. “Puslu bir Cihangir sokağının sabahında başımın üstünden geçen birkaç kurşunla da **bir yerden** bir tanışıklığınız olabilir.”
 3. “Öyle bir yaklaşımda bulunulmasını ummak, **bir yerden** sonra, o ilk kurucu kuşak önünde belki bir haksızlık da sayılabilir.”
 4. “Şiirde bir tekerleme tadı var. **Bir yerlerden** tanıdık geliyor.”
 5. “**Bir yerlerden** Fethi Naci’nin kitapları elime geçiyor.”
-

Bu yapı, fiziksel bir başlangıç noktasını belirtmekten çok; zihinsel, anlatımsal veya deneyimsel bir başlangıç ya da çıkış noktası kurar. “Bir yerden sonra” biçimi, özellikle zamansal ya da düşünsel bir eşik belirtir. Bu kullanımlarda anlatıcı, anlatının akışı içinde belirgin bir dönüm ya da değişim anına işaret etmektedir.

“Bir yerlerden” biçimi ise çoğu kez kaynak ya da aidiyet belirsizliğiyle ilişkilidir; tanıdıklık, sezgi veya geçmiş deneyimlere gönderme yapar. Söylemde bu yapılar, belirsizlik stratejisiyle birlikte anlatıya geçici bir mesafe koyar; anlatıcı tüm kontrolü elinde tutmak yerine sezgisel bir izlenime alan açar. Böylece hem anlatının çok anlamlılığı artar hem de okuyucunun yoruma katılımı teşvik edilmiş olur.

- **Bir Hiç**

TUD’da “bir hiç” ifadesi 190 kez geçmekte, bunların 49’unda yapı “bir hiç uğruna” biçiminde kullanılarak kalıplaşmış bir görünüm arz etmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “bir hiç uğruna” yapısı “boşuna, boş yere” anlamıyla açıklanmıştır (TDK Sözlük,

2025). Derlem verileri, bu yapının anlatı içerisinde yalnızca işlevsel bir bağlaç ya da zarftan ibaret kalmadığını, aynı zamanda güçlü bir duygusal ve varoluşsal anlam yükü taşıdığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.133. “Bir hiç uğruna” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Yüzlerce insan tutuklandı. Birçok hayat **bir hiç uğruna** sönüverdi.”
 2. “Panik yapmaz ve kendini **bir hiç uğruna** karanlıklara atmaz.”
 3. “Masum çocuklar hayatlarını yitiriyorlar **bir hiç uğruna**...”
 4. “...”**Bir hiç uğruna**, benim anamı, babamı, gardaşlarımı da sen öldürdün!” diye suratına haykırmak geliyordu.”
 5. “Ve bütün bunlar ne diye?... **Bir hiç uğruna**...”
-

Bu yapı, yalnızca anlamsal bir “boşunalık” bildirmez aynı zamanda söylemde dramatik bir kırılma noktası işlevi de üstlenir. Anlam yitimine, değersizleşmeye ve telafisiz kayıplara gönderme yapan “bir hiç uğruna” kalıbı, anlatıcının yaşanan olayları rasyonel bir zemine oturtmakta zorlandığı duygusal durumları yansıtır. Böylece bu yapı, anlatıya yüklenen anlamın ani bir biçimde çözüldüğü, okuyucunun da duygusal olarak sarsılmasının hedeflendiği anlarda devreye girer.

Söylem içindeki yeri bakımından yapı, yüksek dozda içsel gerilim taşıyan bağlamlarda kullanılır. Bu yönüyle hem bir tür varoluşsal sorgulamanın sözel karşılığına dönüşmekte hem de anlatıcının yaşananlarla arasına trajik bir mesafe koymasına olanak tanımaktadır. Özellikle “bir hiç uğruna” biçimiyle kurulan ifadeler, bireysel ya da toplumsal anlam arayışının anlamsızlıkla çarpıştığı temalarda yoğun biçimde yer almaktadır.

- **(Hep) Bir Ağızdan**

Derlemde “bir ağızdan” birimi 479 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu yapı mecaz anlamlı bir zarf olarak “hep birlikte, hep birden” şeklinde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu yapının genişlemiş biçimi olan “hep bir ağızdan” ise derlemde 307 kez geçmektedir ve “toplu olarak (söylemek, konuşmak)” anlamıyla yine mecaz ve zarf olarak etiketlenmiştir (TDK Sözlük, 2025). Her iki yapı da konuşma eylemiyle birlikte kullanılarak ortak sesin ya da ortak tutumun altını çizer.

Bu yapı, konuşanların aynı anda ve aynı içerikte söz üretmesi anlamına gelmese de ortak bir eylem içinde oldukları izlenimini güçlendirir. Yapının temel işlevi, sözlü ifadede

kolektiflik, eş zamanlılık ve ahenk duygusu yaratmaktır. Konuşma, söylem ya da tepki gibi eylemlerle birlikte kullanıldığında, çokluk unsurunu vurgular ve çoğu zaman bir tür toplu reaksiyona işaret eder.

Tablo 3.134. “(Hep) bir ağızdan” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Üçü de **bir ağızdan** başka başka şeyler söylüyorlardı.”
 2. “...**bir ağızdan**, "Biz dervişler hu çekeriz, biz dervişler hu çekeriz," diye tartımla yineleyip durdular.”
 3. “Bugün hep **bir ağızdan** söylenen İstiklal Marşı, 1921'de düzenlenen bir yarışmaya katılan çok sayıda besteden sadece biri.”
 4. “Hep birden ve **bir ağızdan**.”
 5. “Uşakizadeler, hep **bir ağızdan** gürültülü bir konuşma tutturdular.”
-

“Bir ağızdan” yapısı, anlatıcı açısından yalnızca fiziksel bir eş zamanlılık değil; fikir birliği, tutum benzerliği ya da duygusal birliktelik kurma işlevi de taşır. Bu bağlamda yapı, söylem düzeyinde uyumun ya da uzlaşının simgesi hâline gelir. Özellikle “hep bir ağızdan” biçiminde kullanıldığında bu kolektiflik daha da belirginleşmekte ve topluluğun ortak tutumu ya da ruh hâli anlatının merkezine yerleşmektedir.

Derlemdeki kullanımlar, yapının hem gerçek zamanlı hem de simgesel eş güdümü yansıtmak için tercih edildiğini göstermektedir. Bu yönüyle “(hep)bir ağızdan”, ortak ses üretimi üzerinden kolektif kimliklerin ya da duyguların pragmatik düzeyde güçlendirilmesine hizmet eder.

• Bir Ölçüde

Derlem verilerine göre “bir ölçüde” birimi 1.196 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu yapı, zarf etiketiyle “belli oranda” anlamında tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.135. “Bir ölçüde” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “... "IBM Amerikalı kimliğini **bir ölçüde** başarıyla yitirmiştir.””
 2. “"Bebek kalacak!" "Ama şunu bil ki, bebek hayatımızı **bir ölçüde** engelleyecek," dedi.”
 3. “"Bu durumun en azından, seni şu anda içine düşeceğin boşluktan **bir ölçüde** kurtardığını gördüğüm için seviniyorum.”
 4. “Bağlayıcı olmayan-ayarlanabilir politika kuralı para otoritesine söz konusu şokların üretim üzerindeki olumsuz etkilerini, **bir ölçüde** de olsa, giderme esnekliğini vermektedir.”
 5. “1960'lı yıllarda ise, pazarlama denetimi, Amerikan yönetim danışmanlık şirketlerinin hizmet listelerine giderek artan **bir ölçüde** girmiştir.”
-

Anlam bakımından, ölçüsü belirsiz fakat kısmen sınırlı bir değişimi veya etkiyi ifade eden bu yapı, çoğunlukla tamamlayıcı ya da yumuşatıcı işlevlerle kullanıma girmektedir. Yapı, anlam sınırlarını açıkça çizmeden ama etkisini de tümüyle sınırlamadan, geçici veya sınırlı müdahaleleri ifade etme işlevi taşır. “Bir ölçüde” ifadesiyle yapılan söylemler, hem semantik düzeyde belirsizlik ve esneklik sunar hem de pragmatik olarak iddiayı yumuşatma ve olasılık dahilinde sunma gibi stratejilere aracılık eder. Anlatıcı bu yapıyı kullanarak söylemi doğrudanlık yerine ihtiyatla biçimlendirmekte, kesinlikten kaçınarak muğlak ama kabul edilebilir bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle akademik, teknik ve duygusal bağlamlarda sıkça tercih edilen yapı, söylemdeki tonu dengelemek açısından işlevsellik kazanmaktadır.

• Bir Zaman

TUD verilerine göre “bir zaman” birimi toplamda 3.260 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu yapı, zarf olarak “geçmiş zamanda; bir vakit” ve “belirli bir süre, biraz” biçiminde iki farklı anlamla tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Anlam katmanları açısından oldukça esnek bir yapıdır ve hem zaman belirten hem de belirsizliği sürdüren bağlamlarda yer almaktadır.

Tablo 3.136. “Bir zaman” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “soluk soluğa ta şoseye kadar varacak, belki orada **bir zaman** bekleyecek, sonra da gelip geçen yük kamyonlarının birine binip uzaklara, ama çok uzaklara gidecektik.”
 2. “Şimdi benim geçmişe baktığım gibi, **bir zaman** sonra bize bir "geçmiş" olarak bakacak olanlar, yaşadıklarımıza nasıl omuz silkip acıyacak, bizi nasıl zavallı bulacak.”
 3. “Çocuklarla da **bir zaman** temas kurmaman doğru olur.”
 4. “Eğilmişim, Mareotis gölüme hayranlıkla, imansız, şeratsız yansıma bakıyorum, ne zaman, **bir zaman**, ben olacak bana.”
 5. “**Bir zaman** sonra iki sevgili ayrılırlar.”
-

“Bir zaman” ifadesi, semantik düzlemde çoğunlukla zamansal bir boşluğu ya da belirsizliği işaret eder. Net bir başlangıç ya da bitişten kaçınarak anlatıda geçiş alanı yaratır. Bu yönüyle anlatımın akışını yavaşlatan, duraklatan ya da geleceğe dönük beklentileri muğlaklaştıran bir etki yaratmaktadır.

Pragmatik açıdan ise yapı, söyleyenin olaylara ya da zamana dair kesinlikten uzak durmak istediğini, hatta bilinçli bir şekilde anlatıyı belirsizlikle örmek istediğini gösterir. “Bir zaman sonra”, “bir zaman temas kurmamak” gibi kullanımlar, zamanın soyutluğunu

korurken anlatıcının kontrollü, temkinli veya dramatik bir bakış açısıyla konumlandığını düşündürür. Ayrıca, geçmişe özlem ya da geleceğe yönelik içsel bir hazırlık duygusuyla da ilişkilendirilir. Bu anlamda yapı, anlatının duygusal tonunu derinleştiren bir araç hâline gelir.

- **Bir Daha**

“Bir daha” yapısı, derlem verilerinde 7.085 sıklıkla karşılaşılan ve zarf işleviyle kullanılan bir ifadedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu yapı, üç ayrı anlam boyutuyla tanımlanmıştır: “bir defa daha”, “yeni baştan” ve “bundan sonra” (TDK Sözlük, 2025). Bu çok yönlü tanım, ifadenin hem zaman içinde yinelenme hem de geleceğe dönük beklenti ya da tehdit barındıran kullanımlarına işaret eder.

Tablo 3.137. “Bir daha” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Şükran’ın delici bakışları. “Nah alırsın bir daha ilaçlarını,” der gibi.”
2.	“– Haydi yollar! Canından bıkmadınsa bir daha da gözüme görünme! deyişini dün gibi hatırlarım.”
3.	“Bu nedenle at nalı tarihte büyücülere karşı da kullanılmış, büyücü olduğundan şüphe edilen yaşlı kadınlar öldürülünce bir daha geri gelmemeleri için tabutlarının üzerlerine birer at nalı çakılmıştır.”
4.	““Turist” şöyle dursun, ben gelmeyeceğim işte bir daha , evleri üzerine bir çalışma yapıp sergi açtığım, kitap yayınladığım, binlerce yılın birikiminden izler taşıyan bu beldeye...”
5.	“Duygular çoğunlukla şöyle dile getirilmiş: Ümit ediyorum bir daha yaşanmaz. Çok üzgünüm.”

Veriler incelendiğinde, “bir daha” ifadesi kimi bağlamlarda tekrar etme ya da yeniden deneme niyetiyle kullanılırken bazı durumlarda kesin bir sonlanma, yasak koyma ya da geri dönüşsüzlük anlamı yüklenmektedir. Örneğin, “Nah alırsın bir daha ilaçlarını” ya da “bir daha da gözüme görünme” gibi örneklerde yapı, tehdit veya sert bir uyarı içerirken “bir daha yaşanmaz” gibi cümlelerde ise temenni, korku ya da endişe dile getirilmektedir.

Anlam düzleminde yapı, zamansal bir döngünün tekrarını ya da bu döngünün kırılmasını ifade etme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla hem olumlu beklenti hem de olumsuz yasaklama söylemleri içinde yer alabilir. Söylemsel bağlamda ise yapı, kimi zaman ironi ya da abartı taşıyan yüklemelerle birlikte kullanılarak anlatıcının tutumunu dramatik biçimde güçlendirir.

Ayrıca, bağlam içinde yapının ses tonu ve söz dizimsel konumuyla kazandığı anlam genişlemesi dikkat çekicidir. Özellikle olumsuzluk içeren yargılarla birlikte kullanıldığında, yapı sadece tekrar etmeme değil, aynı zamanda pişmanlık ya da öfke gibi duyguların da

taşıyıcısı hâline gelir. Bu yönüyle “bir daha”, bağlamla güçlü etkileşim kuran ve dilin hem işlevsel hem de duygusal katmanlarında çalışan üretken bir yapıdır.

- **Bir Nebze**

Derlem verilerine göre “bir nebze” birimi 289 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te zarf olarak etiketlenen bu yapı, “kısa bir süre, bir an” anlamıyla tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Nitelediği eylemin süresini, etkisini ya da yoğunluğunu sınırlı biçimde belirtir. Çoğu kullanımda, olumsuz ya da zorlu bir duruma karşı geçici bir rahatlama, sınırlı bir katkı ya da hafifletici bir etki sunar.

Tablo 3.138. “Bir nebze” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Her yudum susuzluğumuzu bir nebze kandırırken, diğer taraftan tükenmez susuzluğumuzu hatırlatıyor.”
2.	“Bu şiir bize bir nebze , Atilla İlhan’ın imge açısından ilginç bir örnek sunan "Cinayet Saati"ni anımsatmaktadır: İlhan bu şiirinde karanlıkta gece vakti demir atmış bir vapuru kiş-iselleştirerek...”
3.	“Gerilen sinirleri bir nebze olsun yatıştırmak için deneyimli denizbilimciler sık sık pratik şakalara baş vururlar.”
4.	“...ve minarelerin üzerinde uçuşan martıları seyredenler bunu bir nebze anlayabilirler.”
5.	“...hatta üniversite mezunları arasında da gücünü bir nebze koruduğu ortaya çıkmıştır.”

Örneklerde görüldüğü üzere yapı, kimi zaman fiziksel bir ihtiyacın geçici giderilişini, kimi zaman da soyut duygusal durumların hafifletilmesini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu bağlamlarda “bir nebze”, anlatıcının etkisi sınırlı, geçici ya da ölçülü bir sonuç beklentisini yansıtır.

Pragmatik düzeyde yapı, tam anlamıyla karşılanamayan ancak belli bir düzeyde hafifletilebilen beklentileri işaret eder. Böylece anlatıcının tutumunu temkinli ve ölçülü biçimde dile getirmesini sağlar. Özellikle “bir nebze olsun” kalıbında, yapıya duygusal yumuşatma işlevi de eklenerek söyleneni daha insani ve anlayışlı bir çerçevede sunar.

“Bir nebze” yapısı, sınırlı etki bildiren diğer zarflarla yer değiştirebilecek olsa da özellikle söylem içinde yüklendiği hafifletici, bazen de kaderci tutum nedeniyle dilde belirgin bir yer edinmiştir. Hem semantik ekonomisi hem de pragmatik işlevselliğiyle birleşik zarf kategorisi içinde dikkat çeken örneklerden biridir.

- **Bir Yol**

Derlemde “bir yol” birimi toplam 1.958 kez geçmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te yapı, zarf olarak “bir kere” anlamında tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Ancak derlem verileri, bu anlamda kullanımın sınırlı sayıda kaldığını, birimin çoğunlukla sıfat görevli “dar bir yol”, “uzun bir yol” gibi ad tamlamalarında yer aldığını göstermektedir.³ Bununla birlikte, “bir yol”un zarf olarak kullanıldığı örneklerde yapı, dikkat çekici bir biçimde eyleme zamanla ilişkili bir geçicilik, deneme ya da teşvik anlamı kazandırmakta; “bir defa, bir kere, şöyle bir” biçiminde yorumlanmaktadır.

Tablo 3.139. “Bir yol” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Şöyle tatlı bir dem çektir **bir yol**, alırım paçanı aşağı.”
 2. “**Bir yol** çıktı ağzımdan.”
 3. “”Bensiz çok bunalmıştır ülkemin insanları. Hele **bir yol** bakayım ne yapıp ne ederler,” diye çıkıp gelmiş.”
 4. “”Düşenin dostu olmaz hele **bir yol** düş de gör.” Oysa kimse kimseye, “al da ye” demiyordu.”
 5. “Hele **bir yol** şu kağıda bakıver can”
-

Bu kullanımlarda “bir yol” birimi, eylemin bir kezliğine, geçici biçimde ya da yumuşak bir teşvikle gerçekleştirilmesini öneren semantik bir değer taşımaktadır. Söyleyenin niyetine bağlı olarak kimi zaman rica, kimi zaman meydan okuma, kimi zaman da ironi barındıran pragmatik işlevler üstlenmektedir.

Her ne kadar bu kullanımlar derlemde sınırlı sayıda olsa da “bir yol”un birleşik zarf olarak yer aldığı örnekler, bağlam içindeki işlevsel gücü ve anlam çeşitliliğiyle dikkate değerdir. Yapının bu biçimi, konuşur niyetini incelikli biçimde ileten, yerel söyleyişle biçimlenmiş üretken örnekler sunmaktadır.

- **Bir Noktada**

Derlemde “bir noktada” birimi 625 kez kullanılmıştır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te yer almamakla birlikte, kullanım örüntüleri yapıdan zarf işleviyle yararlanıldığını göstermektedir. Anlam açısından bakıldığında, birim hem fiziksel hem de soyut düzlemlerde “kesişim”, “örtüşme” ya da “dönüm” niteliği taşıyan bir anı veya yeri belirtmektedir.

³“Bir yol” birimi derlemde 18 kez “bir yol tutturmak” biçiminde deyim olarak da geçmektedir. Ancak tezin yazımında her birimin yalnızca bir başlıkta ele alınması tercih edildiğinden birleşik zarf kullanımları önceliklendirilmiş, deyim kullanımı ise düşük sıklığı nedeniyle ayrıca incelenmemiştir.

Tablo 3.140. “Bir noktada” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Bu ise “AB, CD, EF kesenlerinin <u>bir noktada</u> kesişmesi için gerek ve yeter şart bunlara karşılık gelen T tipli 3 noktanın doğrudan olmasındır.” sonucunu verir.”
2.	“Bir düzlemde iki doğru—eğer paralel değillerse— <u>bir noktada</u> kesişirler.”
3.	“Son iki yıllık süreçte devlet içindeki karşı devrimci birikimin şişmesinin (devrimci tehditin yükselmediği koşullarda) <u>bir noktada</u> kesilmesi gerektiği anlaşılmıştır.”
4.	“...hayatın farklı alanlarından gelip <u>bir noktada</u> birbiriyle kesişen bir sürü gelişim içinde, artık merkezi yapılarla değil, çok daha desantralize.”
5.	“Karşı sahilde vardıkları <u>bir noktada</u> biraz soluklanmak için hep birlikte çıktılar.”

Bu örnekler doğrultusunda birim, zaman ve mekânla sınırlı olmayan çok boyutlu bir kavşağı işaret eder. Mekânsal bağlamlarda çizgisel hareketlerin kesişimini tanımlarken toplumsal, bireysel ya da tarihsel süreçlerde soyut bir eşik, dönüm noktası ya da karar ânı olarak devreye girer. “Bir noktada kesişmek”, “bir noktada kesilmek”, “bir noktada soluklanmak” gibi örneklerde yapı, olay ya da eylem akışı içinde belirleyici bir ara durağın dilsel karşılığına dönüşmektedir.

Yapının semantik işlevi, iki veya daha fazla unsurun belli bir anda ya da bağlamda karşılaşmasına ya da ortaklaşmasına yönelir. Pragmatik düzlemde ise anlatıcıya gelişen olaylar zincirini belirli bir anda durdurma, değerlendirme veya çözümleme imkânı sunar. Bu yönüyle “bir noktada”, anlatıda hem anlam yoğunlaştırıcı bir işlev üstlenmekte hem de zamansal-mekânsal sınırların ötesinde ilişkisel bir bağ kurmaktadır.

- **Bir Başına**

Derlemde 214 kez kullanılan “bir başına” birimi, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te zarf olarak “tek başına” ve “başkasının yardımı olmaksızın” biçiminde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Derlem örnekleri de bu iki anlam ekseninde yoğunlaşmaktadır.

Tablo 3.141. “Bir başına” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Şimdi geçmiş başına ve bizi <u>bir başına</u> bırakmışken, bırakıp da güzel ölümün rehavetiyle keyif...”
2.	“Herkes yolunu şaşırmışsa, Hak davasından düşmüşse sen <u>bir başına</u> ne yapabilirsin?”
3.	“Anaların ninnisini yaktılar aşıkların düşlerini vay yüreklerin kapıları kapandı ışıklar korku yandı unutuldu gecede <u>bir başına</u> ay derler ki -o iyi insanlar o güzel atlara binip gitti...”
4.	“Ezgi, o odada <u>bir başına</u> uyuyacaktı bu gece.”
5.	“Dikkat edilirse, insan <u>bir başına</u> karar verirken bile, içinde yapay hasımlar yaratarak karşıt görüşleri çarpıştırır.”

Bu yapı, biçimsel olarak bir zarf grubudur ve kişi ya da nesnenin yalnızlık durumunu hem fiziksel hem de duygusal düzeyde ifade etmektedir. Söz diziminde genellikle özne ya da yüklemle ilişkilendirilerek eylemin yalnızlık içinde gerçekleştiğini bildirir. Örneklerde görüldüğü gibi yalnızca mekânsal bir yalnızlık değil; duygusal, düşünsel ve hatta varoluşsal bir yalıtılmışlık da vurgulanmaktadır.

Semantik olarak “bir başına”, “tek başına” ifadesine denk düşmekte ancak kullanım bağlamlarında çoğu zaman daha şiirsel, dramatik ya da anlatımsal yoğunluk taşıyan bir biçimle tercih edilmektedir. Pragmatik düzeyde ise bireyin dış dünyadan kopuşunu, çaresizlik ya da dirençle baş başa kalışını ifade eder. Bu yönüyle yapı, anlatıcının duygusal ya da düşünsel tutumunu da dilsel olarak açığa vurmaktadır.

- **Bir Solukta**

TUD’da 197 kez geçen “bir solukta” birimi, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te zarf olarak “bir nefeste” anlamında kullanılmıştır (TDK Sözlük, 2025). Kullanım bağlamları değerlendirildiğinde yapı genellikle hızlılık, kesintisizlik ve yoğunluk içeren eylemleri betimlemek üzere tercih edilmiştir.

Tablo 3.142. “Bir solukta” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Ama ne yalan söyleyeyim, şu güzel sözlerin bütün yorgunluğumu **bir solukta** aldı götürdü.”
 2. “**Bir solukta** Ormanköy yaptık, E5’ten sapıp Akyazı, Kuzuluk ve Dokurcun’a erdik.”
 3. “Dokuzuncu Ordu Kıtıatı Müfettişi, Fahri Yaver-i Hazret-i Şehriyari Mirliva Mustafa Kemal” ibaresini **bir solukta** okuyor.”
 4. ““Allah 'evlen ya kulum' deyince gerisi gelir” deyip üçledin, o da olmadı; yine **bir solukta** mahkemedesin.”
 5. “Deniz kıyısından kumların üstünden yürüyerek çorbacı Dimitro’nun evine geldi, merdivenleri üçer üçer atlayarak yukarıya, cihannümaya **bir solukta** çıktı.”
-

Yapı, fiillerle doğrudan ilişki kurarak eylemin bir hamlede, hızla ve duraksamadan gerçekleştiğini bildirir. Eylemin zaman açısından kısa sürdüğü ya da aralıksız biçimde yapıldığı anlamını taşıyan yapı, birçok durumda eylemin duygusal ya da zihinsel yoğunluğunu da ima eder.

Semantik olarak hız ve bütünlük anlamlarını yüklediği; pragmatik olarak ise anlatıcının bir olayın beklenmedik, etkileyici veya yorucu oluşunu vurgulamak istediği durumlarda tercih edildiği görülmektedir. Anlatı dili içinde yapı, özellikle hızlı geçişlerin,

duygusal yüklerin ya da hareketin yoğun olduğu anlatımlarda akıcılığı sağlama işlevi de görmektedir.

- **Bir Uçtan**

Derlem verilerine göre “bir uçtan” ifadesi 127, “bir uca” 73 kez geçmekte; doğrudan “bir uçtan bir uca” biçimi ise 66 kez kullanılmıştır. “Bir uçtan X uca” biçimindeki varyantlarla birlikte bu yapı 94 farklı bağlamda tespit edilmiştir. Bu kullanım yoğunluğu, yapının hem üretken hem de biçimsel olarak kalıplaşmış bir birim olarak işlediğini ortaya koymaktadır.

TDK Güncel Türkçe Sözlük’te yapı, “bir baştan (veya uçtan) bir başa (veya uca)” biçiminde verilmiş ve “bir yerin bir sınırından öbür sınırına kadar” şeklinde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu tanım, yapının yalnızca fiziksel uzamı değil, aynı zamanda soyut sınırları da aşan geniş bir kullanım potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Biçimsel olarak “bir uçtan bir uca” kalıbı etrafında şekillenen yapı, söylemde büyük ölçüde sabitlenmiş bir görünüm sunar.

Tablo 3.143. “Bir uçtan bir uca” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “O sırada şiddetli bir bisiklet kornası bahçeyi bir uçtan bir uca katedip, Peren’in kulaklarını tırmaladı.”
2. “Dahası, siz bu söylediklerimden çok daha fazlasını iştirip artık aceleci el hareketleri şeklinde uçuşan çekiç seslerinin gökyüzünü bir uçtan bir uca tıkış tıkış doldurduğunu...”
3. “Alışkın bir tempoyla barın üç bir yanına servis yapıyor. Bir uçtan bir uca altı adımda gitti.”
4. “bütün zamanları bir uçtan bir uca yürüyüp o kayıp anı ele geçirmem gerekiyordur, dedim.”
5. “Her zaman, kasabanın anacaddesini bir uçtan bir uca dolduran öğrencilerin en arkasında yürümek isterdim....”
-

Yapı, fiillerle doğrudan ilişki kurarak yön, hareket ve mesafe bildiren bir zarf grubu işlevi görür. Söylem içinde yalnızca mekânsal sınırlar arasında geçişi değil, aynı zamanda zaman, duygu ya da düşünce düzlemlerinde uçtan uca genişleyen bir doluluğu ve bütünlüğü de ima etmektedir. Bu yönüyle yapı, fiziksel betimlemelerde ve soyut ya da metaforik anlatımlarda da güçlü bir anlatım değeri taşımaktadır.

- **Bir Süreliğine**

“Bir süreliğine” yapısı, zamanla sınırlı bir geçiciliği ifade eden, kullanıldığı bağlamda olayların ya da durumların kalıcı olmadığını vurgulayan bir birleşik zarftır.

Derlemde 187 kez kullanılan bu yapı, çoğunlukla eylemin ya da hâlin süresini geçici olarak belirleyip onu sınırlayan bir işlev üstlenmiştir. Söylemde geçicilik, ara verme, duraksama ya da uzaklaşma gibi anlam alanlarında yoğunlaşmakta; yapının, zaman belirten fiillerle birlikte kullanılarak bağlamsal derinlik kazandığı gözlenmektedir.

Tablo 3.144. “Bir süreliğine” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Artık onları **bir süreliğine** unutmaman, aradan çıkarmanın vakti gelmişti...”
 2. “Üç; emekçi sınıflar **bir süreliğine** "fedakarlık" demagojisiyle paralize edilmiştir.”
 3. “Olacağını hayal edip **bir süreliğine** de olsa her zamanki rutinin biraz olsun dışına çıkmak.”
 4. “Döndüğünde her şeyin kıymetini en azından uzun **bir süreliğine** oldukça iyi bilirsin.”
 5. “Cep telefonunuzu kısa **bir süreliğine** kullanabilir miyim? Elbette, dedim.”
-

Yapının geçtiği örneklerde, geçici bir uzaklık ya da kopuşla birlikte zamanın kesintiye uğratıldığı, sonlu bir aralığa yayıldığı, bazen de bu sürenin belirsizliğinin anlamı derinleştirdiği görülmektedir. Kimi bağlamlarda geçicilik, bir durumun sonlandırılmasıyla ilişkilendirilirken kimi zaman da rutin dışına çıkmak ya da olağan akışı kırmak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Anlatıcı ile dinleyici/okuyucu arasında, sürenin kısa ya da uzun olmasının ötesinde, bu zaman dilimine yüklenen değer ve anlam ön plana çıkarılmakta; yapı, yalnızca zamansal değil, aynı zamanda duygusal ve anlatımsal bir geçiş alanı işlevi de görmektedir.

- **Bir Temiz**

“Bir temiz” yapısı, Türkçede etkisi yüksek, yoğun ya da beklenenden fazla gerçekleşen eylemleri ifade etmek üzere kullanılan bir birleşik zarftır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “adamakıllı” anlamında zarf olarak tanımlanan yapı, derlemde 34 kez geçmesine rağmen bağlam içinde çarpıcı bir işlev üstlenmektedir (TDK Sözlük, 2025). Söylemde özellikle fiziksel ya da duygusal etkisi kuvvetli eylemlerle birlikte kullanılarak bu eylemlerin şiddet, yoğunluk ya da ani gerçekleşme boyutlarını vurgular.

Tablo 3.145. “Bir temiz” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Demesiyle birlikte **bir temiz** dayak yedi.”
 2. “...önce hamamdan çıkan kadınlardan, sonra da annesinden **bir temiz** dayak yiyip oturmakta...”
 3. “Hayır, niye sordun? Gidip **bir temiz** dövsem mi acaba...”
 4. “...sonra da tekme tokat **bir temiz** benzetmişti.”
 5. “...insanlığı, cesareti, sıhhati, safveti, dostluğu, alın terini, sessizliği yeniden bulacak; belki yeniden bir adam olmasam bile **bir temiz** hayatın içinde hayran, meys ve mahcup ölümü bekleyecektim.”
-

Yapının eşlik ettiği eylemler genellikle cezalandırma, saldırı, tepki, müdahale ya da zihinsel yıkım gibi etkili durumları kapsamakla birlikte bazı bağlamlarda daha soyut, melankolik ya da içsel bir duygu yoğunluğuna da yönelmektedir. Bu çok katmanlılık, “bir temiz”in yalnızca kaba ya da cezai eylemlerle sınırlı kalmadığını; aynı zamanda anlatıcının tutumunu ve deneyimsel yaklaşımını biçimlendiren işlevsel bir anlatı unsuru olarak yer aldığını göstermektedir. Böylece yapı, söylem düzeyinde hem eylemin etki derecesini artıran bir vurgu ögesi hem de duygusal tonlamayı şekillendiren güçlü bir birleşik zarf niteliği taşımaktadır.

- **Bir İhtimal**

“Bir ihtimal” yapısı, olasılık bildirimi taşıyan kalıplaşmış bir yapıdır. Derlemde 238 kez geçen bu yapı, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te yer almamakla birlikte kullanım örnekleri göz önünde bulundurulduğunda işlevsel bir zarf grubu olarak biçimlenmektedir. Özellikle olasılık, tereddüt, beklenti ve belirsizlik anlam alanlarında işlevselleşen bu yapı; cümlelerin tümüne yönelerek söyleyenin varsayımını, tahminini ya da çekincesini ifade etmektedir. Bu bağlamda yapı, çoğu kez cümle başında veya ortasında konumlanarak yükleme yöneltilmiş semantik bir kuşku alanı inşa etmektedir.

Tablo 3.146. “Bir ihtimal” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “**Bir ihtimal**, Musa Anter’in uğradığı suikastten kurtulduğu anlamına...”
 2. “Ve güneşin ışırsa bir gün, bir yerlerde, **bir ihtimal**, Düşlerini yudumlarsın artık yağmurun yerine...”
 3. “**Bir ihtimal**, aklından "Hocanın anlattıkları uygulanabilir şeyler değil, kimse uygulayamaz...”
 4. “Tek yıllık bitkilerde aşılama nasıl oluyor. **Bir ihtimal** çok yıllık patlıcan yetiştirebilirim.”
 5. “Gelirken yanınızda **bir ihtimal**, unutulmuş eski bir dostu getirebilirsiniz.”
-

Pragmatik düzlemde ise “bir ihtimal” birimi, özellikle dolaylı söylem ve ihtiyatlılık stratejileriyle bağlantılıdır. Konuşur, doğrudan yargıda bulunmak yerine kendini olasılık zarfıyla konumlandırarak sorumluluk dozunu azaltır. Bu kullanımlar, özellikle varsayımsal, önerme içeren veya duygusal gerilim taşıyan bağlamlarda yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla yapı, söyleyenin konuya yönelik düşünsel yaklaşımını örtük biçimde yansıttığı gibi aynı zamanda muhataba da düşünsel mesafe bırakır.

Derlem örnekleri, yapının hem kişisel hem de şiirsel ve anlatısal söylemde üretken biçimde kullanıldığını göstermektedir. “Bir ihtimal” yapısı, hem anlamsal bütünlüğü hem de pragmatik derinliğiyle birleşik zarf kategorisi içinde değerlendirilmiştir.

- **Bir Dereceye**

Derlemde “bir dereceye” 198, “bir dereceye kadar” biçimi ise 174 kez geçmektedir. Bu kullanım sıklığı, yapının hem kalıplaşmış hem de bağlama bağlı olarak biçimsel esneklik gösterebilen bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “bir dereceye kadar” ifadesi “bir noktaya veya bir sınıra kadar” şeklinde tanımlanmış ve deyim olarak sınıflandırılmıştır (TDK Sözlük, 2025). Ancak derlem verileri incelendiğinde yapı kalıplaşmış bir görünüm sergilese de çoğunlukla yükleme yönelen yargının sınırlandığını ve ölçülü bir geçerlilik taşıdığını gösteren bir zarf işleviyle kullanılmaktadır. Bu bağlamda, sabit biçim özelliklerine sahip olması ve yargıya belirli bir ölçü eklemesi sebebiyle birleşik zarf kapsamında değerlendirilmiştir.

Tablo 3.147. “Bir dereceye kadar” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	““İnsani ve tinsel olan şeyler hakkındaki kesinliği, o da <u>bir dereceye kadar</u> , reflektif/analitik yoldan değil, empati ve anlama yoluyla sağlarız.”
2.	“...ve benzeri şekilde her zaman bir kısım işgücünün istihdam dışı kalması karşısında, bu şekilde ortaya çıkan işsizliğin belirli <u>bir dereceye kadar</u> normal kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir.”
3.	“...özellik göstergelerinin mevcudiyetinin ürün seçiminde <u>bir dereceye kadar</u> önemli olduğu...”
4.	“İşlerin son derece özelleşmesi sonucu ortaya çıkan tekdüzeligi <u>bir dereceye kadar</u> azaltmak için yöneticiler işgörenleri değişik işlerde çalıştırma yoluna gitmektedirler.”
5.	“Örneğin, ithal edilecek kerestede, belli <u>bir dereceye kadar</u> ısıtılarak zararlı böceklerden arındırılmış olma şartı aranabilir.”

Yapı, çoğunlukla nesnel ya da teknik anlatımlarda, bir yargının tümel geçerlilikten uzak olduğunu belirtmek amacıyla tercih edilmektedir. Bu durum, söyleyenin mutlaklık yerine ölçülülüğü öncelediğini, düşünsel bir mesafeye sınırlı geçerlilik bildirdiğini göstermektedir.

“Bir dereceye kadar” yapısı, “bir yere kadar” ve “bir noktaya kadar” gibi anlamca ve biçimce yakın birimlerle birlikte düşünüldüğünde yükleme kattığı sınırlayıcı anlam ve yapısal benzerliğiyle bu gruba dâhil edilmektedir. Her üç yapı da yargının kapsamını daraltan, söyleyenin tutumunu doğrudan değil, ölçülü bir biçimde yansıtan yapılardır. Bu yönleriyle söylem içinde gerek bağlamla sınırlı anlam üretmeleri gerekse tutum yansıtıcı işlevleri bakımından örtüşmektedir. Bu nedenle, her ne kadar TDK tarafından deyim olarak sınıflandırılrsa da derlemdeki kullanım örüntüleri ve söylemsel işlevleri göz önünde bulundurulduğunda “bir dereceye kadar” yapısının birleşik zarf olarak değerlendirilmesi daha yerinde bulunmuştur.

- **Bir Hamlede**

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “bir hamlede” yapısı zarf olarak tanımlanmış; “çabucak”, “bir atılışta” anlamlarıyla açıklanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Yapının çekirdek ögesi olan “hamle” sözcüğü, ani ve belirleyici bir hareketi ya da girişimi ifade etmekte; “bir” belirleyicisiyle birlikte kalıplaşarak süre, hız ve yoğunluk bildiren bir birleşik zarfa dönüşmektedir. Derlemde 113 kez geçen yapı, biçimsel açıdan sabitlenmiş ve çoğunlukla hareket bildiren fiillerle eşleşmiştir.

Tablo 3.148. “Bir hamlede” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Sonra vücudunu <u>bir hamlede</u> yukarı çekip, bu yeni dünyaya daldı.”
2.	“Gül, kendisinin üzerinde oynadığı mektupta, “BM kararlarına <u>bir hamlede</u> uy, ne isteniyorsa bir anda yap.”
3.	“Çıkacakken yerdeki çantam aklıma geldi, <u>bir hamlede</u> alıp dışarı çıktım.”
4.	“ <u>Bir hamlede</u> masanın üzerine atladıktan sonra, ikinci korkunç keşfimi yaptım...”
5.	“Sonra da <u>bir hamlede</u> ikisini birden kısıkrak yakalayarak kazılan çukura attı.”

“Bir hamlede” birimi, sıklıkla fiziksel bir eylemin hızlı ve etkili biçimde gerçekleştiğini vurgulamak amacıyla kullanılır. Fiil öbekleriyle oluşturduğu bağlamlarda, eylemin süresinin kısalığına ve sonuç alıcılığına dikkat çeker. Bu kullanım, konuşur ya da yazarın söylemi hızlandırma ve anlatı akışını yoğunlaştırma amacıyla başvurduğu pragmatik bir tercihe işaret eder. Aynı zamanda yapı, bazen bedensel hareketin ötesinde zihinsel ya da stratejik geçişleri anlatmak için de kullanılabilir; böylece hem somut hem soyut bağlamlarda üretkenliğini korur.

Derlem örneklerinde görüldüğü üzere yapı, doğrudan harekete dayalı fiillerle birlikte kullanılmış, böylece hem eylemin tamamlanma hızı hem de etkisi vurgulanmıştır. Söylem içinde bu işlev, anlatının temposunu artırma ve eylemin belirleyiciliğini güçlendirme yönünde katkı sağlamaktadır.

- **Bir Kerecik**

“Bir kerecik” yapısı, TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “bir kere” anlamında verilmiş ve zarf olarak tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu yapıya eklenen küçültme eki “-cik”, ifadenin yalnızca zamansal yönünü değil, aynı zamanda duygusal tonunu da belirlemektedir. Böylece yapı, hem eylemin yalnızca bir kez gerçekleştiğini belirtmekte hem de söyleyenin

dile getirdiği eyleme yüklediği anlamı, isteği ya da özlemi ifade etmektedir. Biçimsel olarak “bir kere” yapısının türemiş biçimi olan “bir kerecik”, kalıplaşmış bir bütünlük içinde yüklemle doğrudan bağ kurarak birleşik zarf işlevi üstlenmektedir.

Tablo 3.149. “Bir kerecik” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “**Bir kerecik** dünyaya geliyor insan.”
 2. “Ama **bir kerecik** insan olduğumu hatırlama fırsatı ver bana.”
 3. “...dediğim **bir kerecik**, canına yandığım yalnızca bir kerecik bile, popüler albümler denen ucubelerin dışında bir şeye rast gelmeyişiimde bi acayiplik olmalı.”
 4. “Geneli görüyor, ritmi kaçırmamaya çalışıyor, ayrıntıları fazla Turgut Bey'e **bir kerecik** olsun "alayım mı, almayayım mı?" diye soran olmamıştı.”
 5. “...gönül sultanının geçtiği yola yatıp ya üstüne basıp geçmesini, yoksa **bir kerecik** olsun yüzüne bakıp gülümsemesini isteyen âşık da ölmek ile olmak arasında kendini kaybediyorlardı.”
-

Derlemde yapı 83 kez geçmektedir. Kullanım örnekleri, “bir kerecik” biriminin yalnızca eylemin tek seferliğini belirtmediğini; aynı zamanda bu tek seferin çoğu zaman özel, anlamlı ya da içten bir dileği, arzuyu ya da duyguyu yansıttığını göstermektedir. Söylem içinde yapı, zamansal bir sınır çizerken aynı zamanda anlatıcının tutumunu da duyumsatır; böylece yalnızca bildiren değil, etkileyen bir yapıya dönüşür.

- **Bir Defada**

“Bir defada” yapısı, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “hepsi bir seferde olmak üzere; birden, bir tahtada, defaten” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Derlemde 98 kez geçen yapı, biçimsel olarak kalıplaşmış bir görünüm sergilemektedir. Eylemin tek seferde, kesintisiz biçimde gerçekleştiğini bildiren yapı, bu yönüyle hem zamansal hem de bütünlük bildirimi taşıyan bir kullanım alanına sahiptir.

Tablo 3.150. “Bir defada” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “...“Stok mükellefiyetimizi yerine getirmedığımız taktirde şirketlere verilebilecek ilgili resmi kurumların **bir defada** cezası 592 bin YTL'dir ki, bu da Devlet eliyle öldürmenin en kısa yoludur”...”
 2. “**Bir defada** kadınları güzel sonucu çıkmasını yabancı ülke izlenimlerinde dışımı kıracağım.”
 3. “Gün ışığının büyük ölçüde değiştiği mesafeleri, **bir defada** kat edenlerde (örneğin, ülkemizde gündüz iken, Amerika'da gece olduğu bilinmektedir) belirli bir süre ciddi uyumsuzluklar ortaya çıkar.”
 4. “**Bir defada**, hiç yanmadan salyangozun ortasına gidip gelebilen oyuncu, kutulardan herhangi birine adını yazıyor.”
 5. “**Bir defada** bir tek kişinin geçişine izin veren turnikelere çift kart okutulması halinde sadece son okutulan kartı geçerli saymakta, daha öncekileri iptal etmektedir.”
-

Yapı, özellikle işlemlerin, kararların ya da geçişlerin “tek bir anda” ve “toplu halde” yapıldığı bağlamlarda yoğunlaşmakta; bu da “bir defada” ifadesinin yalnızca zaman göstergesi olarak değil, aynı zamanda bütünlük ve hız bildirimi içeren bir anlatım aracı olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Eylemi hem zamansal olarak sınırlayan hem de o zaman aralığını nitelendiren yapı, örneklerde de görüldüğü üzere ani, yekpare ve çoğu zaman dönüşü olmayan durumları vurgular.

Söylem düzeyinde ise “bir defada”, anlatıcının eyleme yüklediği topluluk, yoğunluk ya da sonuç doğurucu nitelikleri ifade etmesine olanak tanır. Bu, özellikle resmi, teknik ya da açıklayıcı metinlerde yapının nesnel ve tamamlayıcı bir bağlam yaratmasına neden olmaktadır. Bazı durumlarda ise yapı, eylemin beklenmedikliği ya da ani oluşunu vurgulayarak anlatıdaki gerilim ya da mizah unsurlarına katkı sunmaktadır. Böylece yapı, yalnızca zamansal bir birimi değil, aynı zamanda anlatımın ritmini ve tonunu da yönlendiren bir işlev üstlenmektedir.

• Bir Açıdan

“Bir açıdan” yapısı, söylemde öznel değerlendirmelere kapı aralayarak ele alınan konunun belirli bir perspektiften değerlendirildiğini belirtir. Derlemde 427 kez geçen yapı, çoğunlukla çok boyutlu düşünme biçimlerinin dilsel temsili olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.151. “Bir açıdan” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “İzleyiciler, şayet programın içeriğinin kendileri için <u>bir açıdan</u> önemli olduğuna inanırlarsa bilgi verici bir programı izlemeyi isterler.”
2. “ <u>Bir açıdan</u> bakınca öyle, bir açıdan bakınca öyle değil.”
3. “...altyapı ile üstyapının, bir açıdan kendi paylarına olgunlaşıp derinleşmeleri ve kendilerine özgü alanlara sahip hale gelmelerinin, <u>bir açıdan</u> da birbirlerine yabancılaşmalarının tarihidir.”
4. “ <u>Bir açıdan</u> bu alışverişte kârlı çıkmanın Çıplak olduğunu düşünmek mümkün.”
5. “ <u>Bir açıdan</u> güçsüz: Sararıyor, soluyor; bir süre sonra iyice silinecek, bugün uçuk kahverengi ile uçuk mor arası bir renkte seçilen biçimler.”
-

Kullanıldığı bağlamlarda yapı, nesnel bir gerçekliği olduğu gibi aktarmaktan ziyade, olayın ya da durumun belli bir yönünü öne çıkararak söyleyenin konumunu ve bakış açısını işaret eder. Bu durum, yapının yalnızca bilgi sunmakla kalmayıp aynı zamanda düşünsel bir çerçeve sunduğunu da göstermektedir. Sıklıkla “bakınca”, “değerlendirildiğinde”, “düşünülürken” gibi zihin süreçlerini işaret eden fiillerle birlikte görülmesi, yapının anlam odağının bilişsel yorumlamaya dayandığını düşündürmektedir.

Ayrıca yapı, çoğu zaman birden fazla bakış açısının kıyaslandığı anlatı kurgularında tercih edilerek karşıtlık, dengeleme ya da çelişki üretme amacıyla da işlev kazanır. Böylece “bir açıdan”, yalnızca sınırlı bir perspektif belirtmekle kalmaz; söylem içinde çok yönlü düşünmenin kapısını aralayarak anlatıcıyla muhatap arasında düşünsel bir etkileşim zemini oluşturur.

- **Bir Dikişte**

“Bir dikişte”, eylemin hızlı, kesintisiz ve tek hamlede gerçekleştiğini belirterek söylemde bütünlük ve yoğunluk duygusu yaratır. Derlemde 75 kez geçen yapı, çoğunlukla içmeye ilişkin eylemlerle birlikte kullanılmış, TDK Güncel Türkçe Sözlük tarafından da mecaz ve zarf anlamında “ara vermeden (içmek)” şeklinde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu anlam, birimin zamansal olarak bölünmeyen bir süreci işaret ettiğini, bu yönüyle eylemin biçimine ve süresine dair önemli bir ipucu sunduğunu göstermektedir.

Tablo 3.152. “Bir dikişte” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Getiriyor. İçiyoruz bir dikişte .”
2.	““Öyle olsun. Ne zaman gidiyoruz?” Tuna, kadehindeki konyağı bir dikişte bitiriyor.”
3.	“Sen bir enkazsın artık, enkaz! (Saçı bırakır. Yıldız aynaya bakar sonra bardağı bir dikişte bitirir)”
4.	“Yusuf ayranımı bir dikişte içiyor.”
5.	“Zavallı Beyhan, Edibe Hanım'la oturduğu ilk yemekte gümüş çanaklardaki bu suyu bir dikişte içmişti.”

Söylemde yapı, yalnızca eylemin hızına ya da bütünlüğüne değil, aynı zamanda karakterlerin ruh hâllerine ve anlatıdaki dramatik atmosfere katkı sağlayan bir yoğunlukla işlev kazanır. Özellikle duygusal çöküntü, öfke, kararlılık ya da sarsıntı anlarında kullanıldığında “bir dikişte” ifadesi, karakterin psikolojik durumuna dair dolaylı bir bilgi sunar. Böylelikle yapı, anlatıcı ile okur arasında örtük bir duygusal bağ kurarak eylemin ardındaki ruhsal motivasyonları görünür kılar. Ayrıca yapı, gündelik söylemde alışkanlıklar ya da tepkisel davranış biçimleriyle de ilişkilendirilir.

- **Bir Tarihte**

“Bir tarihte” yapısı, söz konusu edilen eylemin ya da olayın belirli bir zamanda gerçekleştiğini bildirir; ancak bu zamanı tam olarak belirtmeden, belirsiz ya da önemsizleştirilmiş bir geçmişini işaret eder. Derlemde 245 kez kullanıldığı görülen yapı,

biçimsel kalıplaşması ve söylemdeki işleviyle dikkat çekmektedir. Eylemin gerçekleştiği zamanın tam olarak bilinmemesi ya da hatırlanmamasından ziyade o anın konuşur tarafından vurgulanmak istenmeyen bir unsur olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3.153. “Bir tarihte” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Hacı Hüseyin Ağa **bir tarihte** bir miktar silahlı adamıyla birlikte bölgede zuhur eder. Terör estirir.”
 2. “**Bir tarihte** bir dergi çıkarmaya karar verdik. Herkesin seve seve okuyacağı bir dergi...”
 3. “**Bir tarihte** Viyana’da ayık gezen, çalışkan insanlar da vardı.”
 4. “**Bir tarihte** yürüttüğümüz böylesi bir tartışmada, şöyle bir söz duymuştuk.”
 5. “**Bir tarihte** yumurta viyolu (koli) üreten bir fabrika sahibi, Zaman gazetesinin iadesine talip olduğunu söyledi.”
-

Bu bağlamda yapı, anlatıcının söylemde olayın zamanından ziyade içeriğine veya etkisine odaklanmak istediğini gösterir. Zaman bilgisini öteleyen bu anlatım biçimi, kimi zaman nostaljik, kimi zaman sıradanlaştırıcı ya da geçmişle mesafeli bir tutumu ima eder. Böylece yapı, yalnızca zamansal bir belirsizlik taşımaz; aynı zamanda söyleyenin olayla kurduğu ilişkideki mesafeyi, tavrı ya da yönelimi de sezdirir.

Anlatının geçmişteki bir evresine gönderme yapılmakla birlikte bu göndermenin detaylandırılmayışı, olayın yalnızca referans olarak anıldığı durumları da kapsar. Bu yönüyle yapı, hatırlamanın ya da aktarmanın amaç değil, bir bağlam kurma aracı olduğu metinlerde sıkça karşımıza çıkar. Böylece “bir tarihte”, söylemde hem zamansal bir referans noktası kurar hem de anlatıcı ile muhatap arasında bilişsel bir mesafe yaratır. Bu çok yönlü işlevselliğiyle birleşik zarf olarak değerlendirilmektedir.

- **Bir Kerede**

“Bir kerede” yapısı, derlem verilerine göre 73 kez görülmektedir.

Tablo 3.154. “Bir kerede” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Melike Demirağ deyince **bir kerede**, ilk anda aklımıza Arkadaş şarkısı geliyor.”
 2. “**Bir kerede** gelişmeye açık tüm alanlarla ilgili olarak çalışılmayacağı açıktır.”
 3. “Dinleyicinin söylenen şeyi **bir kerede** anlamak zorunda olduğunu akıldan çıkartmayın.”
 4. “Çünkü, Denetleme Kurulu üyelerinin isimlerini **bir kerede** hatırlayamadı.”
 5. “Doğrunun **bir kerede** ebediyete kadar verildiğine imanlı insanların çoğunlukta olduğu bir ortamda...”
-

Bu yapı, kullanıldığı bağlamlarda çoğunlukla eylemin ya da yargının zaman bakımından tek seferlik bir bütünlük içinde gerçekleştiğini belirtir. “Bir kerede” ifadesi, “tek

bir anda”, “ilk seferde”, “aynı anda” gibi anlamları karşılayarak yüklemın gerçekleşme biçimine ilişkin bir zaman aralığı tanımlar. Dolayısıyla yapı, yalnızca niceliksel değil, aynı zamanda zamansal yoğunluk ve anlık durumları da ifade eder.

Tablo 3. 154’te verilen örneklerde yapı, çeşitli yüklemlemlerle birlikte kullanılarak farklı bağlamlarda benzer işlevler üstlenmiştir. Örneğin, “hatırlamak, anlamak, gelişmek, çalışmak” gibi zihinsel ya da edimsel eylemlerle kullanıldığında bu eylemlerin tek bir zaman diliminde ve kesintisiz biçimde gerçekleşmesini vurgular. Söylemde bu türden kullanımlar, anlatıcının eylemin bütünlüğüne ve hızına yönelik bir değerlendirme sunduğunu göstermektedir. Öte yandan, bazı örneklerde yapı, sadece eylemin gerçekleşme zamanına değil, aynı zamanda o eylem üzerinden muhatabın algısına ya da beklentiye de yön verir; bu da ifadenin yalnızca zamansal değil, aynı zamanda pragmatik bir işlev taşıdığını ortaya koyar.

- **Bir Anlığına**

“Bir anlığına” yapısı, derlem verilerine göre 62 kez geçmektedir ve kullanıldığı tüm örneklerde zamanla ilişkili, kısa süreli bir geçicilik anlamı taşımaktadır. Yapı, biçimsel olarak “bir an” ifadesine getirilen “-lık” tür türetme eki ve iyelik ekiyle oluşmuş, zamansal bir zarf niteliği kazanmıştır. Bu yapı, yüklemle doğrudan ilişki kurarak eylemin süresini belirli bir zaman aralığına, yoğunlukla da oldukça kısa ve yoğun bir süreye indirger. Dolayısıyla yapı, yalnızca zamansal bir sınır çizmekle kalmaz; aynı zamanda söylemde geçicilik, hız ve ani oluş gibi kavramların ifadesine de aracılık eder.

Tablo 3.155. “Bir anlığına” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“...kristal tozlarının pırlıtsı <u>bir anlığına</u> bütün sahile yayıldı.”
2.	“Kedi öne düştü, yatak odasından çıktı, <u>bir anlığına</u> yok oldu, sonra yeniden geldi ve bekledi yeniden.”
3.	“Boğazdan çıkmadan önce, direksiyonu sıkıca tutup, <u>bir anlığına</u> gözlerini kapayarak, anneye seslendi içinden.”
4.	“...dağların ve ovanın büyüü <u>bir anlığına</u> onu bütün gerçeklerden, acılardan, geceleyin gördüğü kâbuslardan çekip çıkardı, sevinci andıran bir ürperti hissetti.”
5.	“...burnunuzu dayadığınız o noktadan çekerek farklı bir renge ulaşabiliyorsunuz <u>bir anlığına</u> da olsa.”

Örneklerde, bir anlığına yayılan ışık, kaybolan bir kedi, kapanan gözler ya da hissedilen bir ürperti gibi çeşitli eylemler, yapının katkısıyla yalnızca süresel olarak değil, duygusal ve algısal yoğunluk bakımından da biçimlenmektedir. Yapının, özellikle duygusal ya da içsel deneyimlerle kullanıldığında, anlatıcı ile okur arasında duygusal bir bağ kurduğu;

ani ya da kısa süreli ama etkili bir deneyimi aktardığı görülmektedir. Böylece yapı, sadece zaman bildiren bir zarf olmakla kalmaz, aynı zamanda anlatıya dramatik ya da şiirsel bir boyut da kazandırır.

- **Bir Defaya**

Derlemde 66 kez “bir defaya” ve 60 kez “bir defaya mahsus” biçimi tespit edilmiştir. “Bir defaya” yapısı, özellikle “bir defaya mahsus” biçimiyle kullanıldığında, eylemin yalnızca tek seferlik ve tekrarlanamaz bir bağlamda gerçekleştiğini ifade eder.

Tablo 3.156. “Bir defaya mahsus” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“ Bir defaya mahsus seçilebilecek Yekta Bey.”
2.	“...bu yüzden bir defaya mahsus olmak üzere ihtiyacı olan üyelere munzam vakfından 400 milyon lira avans verileceğini söyledi.”
3.	“Partiye üye olan şahıstan ilk girişte bir defaya mahsus olmak üzere en az bir (1) TL giriş aidatı alınır.”
4.	“Odaların içinde bir defaya mahsus cam fabrikalarının artıklarından bir madde eritirsin.”
5.	“Mali Milat: Bir defaya mahsus olmak üzere finansal sistem dışındaki fonların bankacılık sektörüne aktarılması durumunda kaynağının sorulmaması ve vergi alınmaması uygulaması.”

Bu yapı, bağlamlarda sıklıkla bir ayrıcalık, istisna ya da özel bir durumun altını çizmek için tercih edilmektedir. Tek seferliğe mahsus olma niteliğiyle hem zamansal hem de işlevsel sınır çizer; eylemin yinelenmeyeceğini, süreklilik ya da tekrar içermediğini bildirir. Özellikle hukuki, idari ya da kurumsal metinlerde bu yapı, kararların, uygulamaların ya da düzenlemelerin geçici ve tekil niteliğini vurgulamak için kullanılmaktadır. Bununla birlikte kimi bağlamlarda gündelik dilde ya da mecazi anlatımlarda da benzer biçimde kullanılarak söylenenin sınırlı geçerliliğini belirtir.

Yapının, yüklemle doğrudan bağ kurarak eylemin geçerlilik süresini yalnızca tek bir anla sınırladığı; dolayısıyla hem zamansal hem pragmatik düzeyde yargının kapsamını daralttığı görülmektedir. Bu yönüyle yapı, söyleyenin eyleme yüklediği özgüllük ve niyetle de biçimlenen bir işleve sahiptir. Bu da yapının dilsel olarak yalnızca bilgi vermekle kalmayıp aynı zamanda metinsel otorite ve sınır koyma işlevi üstlendiğini gösterir.

- **Bir Kalemde**

“Bir kalemde” yapısı, eylemin kısa sürede, ara verilmeden ve çoğu zaman da tek bir hamlede gerçekleştirilmesini ifade eder. Derlem verilerine göre 67 kez tespit edilen bu yapı,

TDK Güncel Türkçe Sözlük'te “toptan olarak, bir seferde” anlamıyla zarf olarak tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu yapı, kalem sözcüğünün “yazı aracı” anlamının ötesine geçerek “işlem”, “karar” ya da “tasarruf” gibi soyut alanlara yönelmesini mümkün kılar. Böylece yapı, maddi ya da zihinsel süreçlerdeki bütünsel ve ani geçişleri ifade etmede işlevsel bir araca dönüşmektedir.

Tablo 3.157. “Bir kalemde” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“İngiltere'de Elvan gazoz fabrikasını kurmak için, bu ülkenin yüzbinlerce yeşil Amerikan Doları, <u>bir kalemde</u> yurt dışına transfer edilir.”
2.	“Bundan ötürü Pareto, bu türden toplumbilimleri <u>bir kalemde</u> silip atmış, Durkheim'in adını, bir kez bile kitabına almamıştır.”
3.	“Örtülü ödenekten 500 milyar lira <u>bir kalemde</u> harcanmış.”
4.	“Milletvekilleri patronu, DYP Bursa Milletvekili Cavit Çağlar, satın aldığı bankanın sermayesini <u>bir kalemde</u> 2.7 trilyondan on trilyona çıkarmayı hedefliyor...”
5.	“Küle çevirdi her zamanki hoşnutsuz sesiyle sorgulayan ruhu <u>bir kalemde.</u> ”

Kullanıldığı örneklerde çoğunlukla, hızlı ve kesin bir eylemin ifadesi olarak görev alır. Özellikle “bir kalemde silmek”, “bir kalemde harcamak”, “bir kalemde eritmek” gibi biçimlerde görülen yapı, söyleyenin tutumuna dair güçlü bir gösterge sunar. Bu tür kullanımlar, yalnızca zamansal bir anlamla sınırlı kalmaz; aynı zamanda anlatının düşünsel yükünü de taşır. Yapının sunduğu bu anlam yoğunluğu, karar alma süreçlerinde kararlılığı, değerlendirmelerde kesinliği ve uygulamada gecikmeksizliği vurgulayan pragmatik işlevlere sahiptir.

- **Bir Seferde**

TUD verilerine göre “bir seferde” 89 kez kullanılmıştır. Eylemin tek bir hamlede, kesintisiz biçimde gerçekleştirilmesini sağlayan bir zarf işleviyle yer almıştır.

Tablo 3.158. “Bir seferde” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Her gün öleceğime, <u>bir seferde</u> ölürüm.”
2.	“...bir öğretim görevlisi tek bir dersi <u>bir seferde</u> çok sayıda öğrenciye sunuyor olabilir...”
3.	“Batıdakiler gibi önceden yapılmış bir plana göre <u>bir seferde</u> inşa edilen ve...”
4.	“Bu soruya <u>bir seferde</u> cevap bulamadım.”
5.	“Araştırmaya göre, interneti <u>bir seferde</u> 30 dakikadan az kullanan aile bireylerinin oranı yüzde, 12.”

Bağlamlara bakıldığında yapı, genellikle sürece yayılması beklenen eylemlerin tek bir adımda tamamlandığını vurgulamak için kullanılmaktadır. Eylemin bir defada tamamlanması hem zaman tasarrufuna hem de kararlılığa gönderme yapar. Ayrıca, bazen bu

tek hamlede gerçekleşen eylem, diğer seçeneklere kıyasla daha tercih edilir veya kaçınılmaz bir yol olarak sunulur. Böylece yapı, yalnızca zamansal değil, aynı zamanda tutumsal bir anlam da kazanır.

Söylem içinde “bir seferde” kullanımı, karar verme, anlatımı hızlandırma ya da etkileycilik sağlama gibi işlevler de üstlenir. Özellikle karşılaştırmalı yapılar içinde, zamansal yoğunluk ya da verimlilik vurgusu öne çıkar. Eylemin bölünmeden gerçekleştirilmiş olması, çoğu zaman anlatıcının eylem üzerindeki hâkimiyetini, tercihlerini ya da eylemin sonuçları üzerindeki kontrolünü de ima etmektedir. Bu yönüyle yapı, işlevsel bir birleşik zarf olarak anlatının akışına hem anlam hem de vurgu yönünden katkı sağlamaktadır.

- **Bir Vakitler**

“Bir vakitler” yapısı, derlemde 75 kez kullanılmış ve TDK Güncel Türkçe Sözlük’te de “bir zamanlar” anlamıyla zarf olarak tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Yapı, geçmişteki bir dönemi belirsiz ve nostaljik bir şekilde işaret eder. “Vakit” sözcüğü burada, belirli bir zaman parçasından çok, geçmişte yaşanmış ama sınırları net çizilmemiş bir zaman dilimini karşılamaktadır.

Tablo 3.159. “Bir vakitler” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Eğer bu olabilseydi, bir vakitler Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nun sorumluluğu altında bulunan dizayn sorunu az çok çözüm karşılıklarına erişirdi.”
2.	“Saint-Nazaire'i oluşturan harfleri burada, üç yüz kilometre ötede görmek şaşırttı ikimizi de, belli ki bir vakitler orada dökülmüş bu ağır kapaklar, yürüdükçe baktık, ötekiler de aynı damgayı taşıyordu.”
3.	“ Bir vakitler , nüfusu şimdilerdeki kadar yoğun olmayan Gebze'mizde; işleri çok iyi olan...”
4.	“ Bir vakitler , Türk hâkimiyetinde bulunan Maveraünnehir elimizden çıkıp Sâmânilere geçince Türk milleti cihangir bir devlet olma vasfını kaybetmişti.”
5.	“Hasbelkader, diğerkâmlığı öğrenmişim bir vakitler .”

Kullanım bağlamlarında yapı, anlatının zamansal düzlemini geçmişe çeker ve söz konusu eylem ya da durumun artık geçerliliğini yitirdiğini, dolayısıyla anlatıcının geçmişini yeniden hatırladığını veya hatırlatmak istediğini gösterir. Bu yönüyle yapı yalnızca zaman bildirmez; aynı zamanda duygusal bir tonu da beraberinde getirir. Geçmişe dönük bir özlem, ironi, eleştiri ya da sadece anlatı zamanı oluşturma amacıyla kullanılabilir.

“Bir vakitler” yapısının sıklıkla betimleyici anlatımlarda, tarihsel göndermelerde ya da kişisel anıların sunumunda tercih edilmesi, onun söylemsel işlevini güçlendirir. Yapı, anlatının atmosferini belirleyerek yalnızca kronolojik bir yönelim değil, aynı zamanda zamansal mesafeyi hissettiren duygusal ve anlam katmanları da yaratmaktadır. Böylece, “bir vakitler” sadece zaman zarfı değil, anlatının geçmişle kurduğu ilişkiyi belirleyen önemli bir yapı olarak öne çıkmaktadır.

- **Bir Sıçrayışta**

“Bir sıçrayışta” yapısı, derlem verilerine göre 35 kez kullanılmıştır ve fiziksel hareketin ani, hızlı ve tek hamlede gerçekleştiğini ifade eden bir birleşik zarf biçiminde işlev görmektedir. Bu yapı, eylemin süreklilikten uzak, yoğunlaşmış bir hareket içinde meydana geldiğini vurgular.

Tablo 3.160. “Bir sıçrayışta” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“ Bir sıçrayışta Elif’in omzuna kondu.”
2.	““Neee?” Bir sıçrayışta Sırma’nın üstüne atlayıp onu sırtüstü yatağa yatırdım, sonra da çıkıp üstüne oturdum.”
3.	“Atına atlıyor bir sıçrayışta .”
4.	“Atını çözdü, heybesini terkiye düğümledi ve bir sıçrayışta bindi.”
5.	“Çukurun olduğu yere gelince de bir sıçrayışta karşıya atlamış.”

Yapı, genellikle bedenin hızla yer değiştirdiği, bir engelin aşıldığı ya da bir hedefe ani biçimde yönelindiği bağlamlarda kullanılır. Bu tür fiziksel dinamizmin öne çıktığı durumlarda, yalnızca hareketin hızı değil; kararlılığı, beklenmedikliği ve ani doğası da anlam düzeyine taşınmaktadır. Bu özellikleriyle yapı, eylemi sıradanlıktan çıkararak anlatıya vurgu ve devingenlik katar.

Ayrıca “bir sıçrayışta” ifadesi, anlatıcının olaylar arasında geçişi hızlandırmak, dramatik etkiyi artırmak ya da karakterin çevikliği, tepkiselliği ve kararlılığını öne çıkarmak istediği durumlarda işlevsel hâle gelir. Böylece yapı, yalnızca hareketin süresini sınırlamaz; aynı zamanda anlatının temposuna müdahale ederek söylemsel yoğunluk ve anlatımsal vurgu üretir.

- **Bir Kereye**

Derlem verilerine göre “bir kereye” ifadesi 33 kez, “bir kereye mahsus” ise 29 kez kullanılmıştır. Bu yapı, eylemin ya da durumun yalnızca bir kez geçerli olduğunu belirtmek amacıyla tercih edilmekte, tekrarın veya sürekliliğin dışlandığı bağlamlarda yer almaktadır.

Tablo 3.161. “Bir kereye mahsus” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “...veya kredi kartlarıyla yapılan ödemelerde **bir kereye mahsus** verilen şifreyle çalışan...”
 2. “Buna karşılık, yaratıcılık dediğim gibi bir kereye mahsus, bir kişi tarafından, şimdi bir kişi tarafından **bir kereye mahsus** meselesi de geçici de olsa bugün için kabul edecek olursak bir bakış tarzı.”
 3. “Milli kimliğin “ötekiler”e karşı tanımlanması ve inşa edilmesi ise **bir kereye mahsus** değildir, aksine milli kimliklerin sürekli olarak yeniden üretilmeleri gerekir.”
 4. “...Allah seni **bir kereye mahsus** yarattı...”
 5. “Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, Türkiye'nin AB'nin Tercihli ve Serbest ticaret anlaşmalarına uyum sürecinin **bir kereye mahsus** olmaması ve bir süreklilik arzetmesidir.”
-

Tablodaki örnekler, ifadenin genellikle zamansal veya durumsal bir sınır çizerek sürekliliği devre dışı bıraktığı bağlamlara işaret etmektedir. “Bir kereye mahsus” yapısı, söz konusu eylemin tekil, istisnai ve sınırlı bir biçimde gerçekleştiğini belirtir; bu yönüyle yapı, anlatıya özgüllük ve olağan dışılık katmaktadır.

Semantik düzlemde, yapı zaman ve sayı bakımından açık bir sınırlandırma getirir; anlatılan durumun tekrar etmeyeceğini ya da süreklilik kazanmayacağını vurgular. Bu da anlatıda istisnailiği ve geçiciliği öne çıkarır. Pragmatik düzlemde ise yapı, dinleyicinin dikkatini bu geçiciliğe yönlendirerek iletişimde beklenti yönetimini sağlar. Anlatıcı bu yapıyla durumu genellemekten uzaklaştırır, olayın ya da koşulun sadece belli bir bağlamda geçerli olduğunu ifade eder.

Ayrıca “bir kereye mahsus” ifadesi, metin içinde anlam yoğunluğunu artıran vurgu işlevi de üstlenir. Bu yönüyle yapı, hem biçimsel hem de anlamsal düzeyde sınırlama içeren ve anlatının istisnai durumlarına işaret eden bir söylem aracıdır.

3.2.1.5. Zamir Yapıları

Bu bölümde, “bir” sözcüğünün sağ yönelimli eş dizimliliklerinde yer alan ve zamirlerle kurduğu kalıplaşmış birliktelikler ele alınmıştır. İnceleme kapsamında, “bir”in

“şey, başkası, diğeri, kimse” gibi zamir tabanlı unsurlarla oluşturduğu yapılar sözcüksel birimler olarak değerlendirilmiştir. Bu yapıların ortak özelliği, zamirlerin çekimli biçimleriyle “bir” sözcüğünün kalıplaşmış biçimde yan yana gelmesi ve söylemde durağan bir kullanım kazanmasıdır. Derlemde tespit edilen 26 eş dizimlilik, zamirlerin biçimsel varyantları göz önünde bulundurularak toplam dört başlık altında incelenmiştir.

- **Bir Şey**

Derlemde yalın biçimiyle 30.543 kez geçen “bir şey” yapısı, “şeyler/7692, şeyi/2470, şeydir/1015, şeydi/914, şeyin/1199, şeye/1138, şeyleri/547, şeylerin/389, şeyle/254, şeyim/205, şeymiş/151, şeyden/366, şeylere/196, şeyimiz/71, şeyde/66, şeyse/46” çok sayıda çekimlenmiş varyantla birlikte kullanılmaktadır. Yapının bu denli zengin biçim bilimsel çeşitlilikle görünmesi, Türkçede oldukça yaygın, kalıplaşmış ve çok işlevli bir yapı olduğuna işaret eder.

Tablo 3.162. “Bir şey” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “yazı yazarların kendi aralarındaki çekişmeler sürerken genellikle şıklık olsun diye “yaşayan, canlı” <u>bir şey</u> olduğunu söyleyip durduğumuz dil”
2. “Bu filtrelerin çoğu zaman işe yaramak şöyle dursun, kafa karıştırmaktan öteye <u>bir şey</u> yapmadığını ve Windows'un iç işleyişini bilmeyenlerin kendi bağlantılarına engel olduğunu söylemek gerekiyor.”
3. “Şimdi yine büyük <u>bir şey</u> yaratıyoruz. Bunun ne anlama geleceğini sonra anlayacağız.”
4. “Önerilen şekil yeni <u>bir şey</u> değildir. Var olan anayasayı açıklamaktan ibarettir.”
5. “Rıdvan <u>bir şey</u> söylemedi ama öfkesinden patlayacak gibiydi. Tam kendisini ilgiyle izleyen iki kıza hayat hikâyesini anlatırken, birden dekor değişivermiş, herkes farklı bir çağa girmiş gibi olmuştu.”
-

“Bir şey” ifadesi, çoğunlukla adlandırılmayan ya da tanımlanamayan nesne, düşünce ya da durumu karşılamak üzere kullanılır. Belirli bir içeriği olmayan, soyut veya geçici anlam alanlarında işlevsel hâle gelir. Bu yapı, özellikle genelleme, göndergesel muğlaklık ve belirsizlik gibi anlam alanlarında yoğunlaşır. Bu yönüyle, söylemde tanımsız kalan kavramları kapsayıcı bir çerçeve sunar.

“Bir şey” birimi, konuşurun kesinlikten kaçınma, dolaylı anlatım kullanma ya da ad vermeme stratejisiyle doğrudan ilişkilidir. Anlamın açıkça dile getirilmediği, ama ima yoluyla aktarıldığı birçok durumda bu yapı tercih edilir. Ayrıca bağlama göre anlamın genişlemesine imkân tanıyarak konuşurunun düşünsel alanı dinleyiciye açık bırakmasını sağlar.

Bu yapı hem anlamı belirsizleştirme hem de dolaylı anlatım imkânı sunmasıyla Türkçede özne veya nesne konumunda esnek bir işlev kazanmıştır. Söylemdeki konumuna göre kimi zaman bir eksikliği, kimi zaman da anlatımdan kaçınılan bir durumu temsil ederek dilde hem anlamsal hem işlevsel bir boşluğu doldurur.

- **Bir Başkası**

Derlemde “bir başkası” 806 kez, “bir başkasının” 449 kez, “bir başkasına” 364 kez, “bir başkasıyla” 133 kez ve “bir başkasını” 176 kez kullanılmıştır. Bu yapı, başkasıyla ilişkilendirilen ögeler arasında genellikle karşılaştırma, değişim veya temsil anlamlarını taşıyan yapılarda tercih edilmektedir. Genellikle bir kişinin ya da nesnenin yerine başka birinin geçmesi ya da alternatif bir varlığa atıf yapılması amacıyla kullanılır. Bu yönüyle yapı hem belirli hem de belirsiz referanslarla çalışabilen esnek bir birimdir.

Tablo 3.163. “Bir başkası” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Benim yerime bir başkası düşünseydi çözülmesi gerekenleri şu anda, verilmesi gereken kararları <u>bir başkası</u> verseydi. Büyümek böyle bir şeymiş demek; kaçamıyormuşsun hiçbir yere ve hayret ediyormuşsun ellerine.”
2.	“Karı-koca bir kağıda yatırıyorsa, <u>bir başkası</u> diğer ikiden birine. Yalnız iki kağıda para konuyor ve oyun bitiyor.”
3.	“Şimdi beş yaşında kızı olan bir başkası: 'İlk doğum yaptığımda 'Anne oldum, hayata başka gözle bakıyorum' gibi bir şey hissetmedim.”
4.	“Şimdi altı yıl daha yatacak. <u>Bir başkası</u> Lumas, tam 10 yıldır Marysville'de suçunu bilmiyorum.”
5.	“ <u>Bir başkası</u> senden çok daha zor koşullarda yapabiliyorsa bu yapılabildiği anlamına gelir.”

Semantik düzeyde “bir başkası”, çoğunlukla bir öznenin veya durumun başka biriyle ya da başka bir durumla yer değiştirmesi ya da kıyaslanması anlamını üstlenir. Bu anlam, yalnızca fiziksel bir yer değişimiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda bir eylemin başka bir özne tarafından gerçekleştirilme ihtimali, benzer bir deneyimin farklı bir aktör üzerinden yeniden kurgulanması gibi bağlamlarda da geçerlidir. Bu çok yönlü anlam potansiyeli, yapının soyut anlatımlara da imkân tanıyan bir araç olarak öne çıkmasına neden olur.

Söylem düzeyinde “bir başkası”, genellikle konuşurunun doğrudan isim vermekten kaçındığı, mesafe koyduğu veya anlatımı dolaylılaştırdığı durumlarda kullanılır. Aynı zamanda alternatif üretme, empati kurma, sorumluluğu başkasına yöneltme veya durumu genelleştirme gibi stratejik işlevler de üstlenebilir. Özne belirsizleştirilerek aktarım yapılması, anlatıdaki yükün dağıtılmasını sağlar ve bu yönüyle ifadenin anlamını genişleten bir yapı haline gelir.

- **Bir Diğeri**

Derlemde “bir diğeri” birimi 462 kez kullanılmıştır. Bu yapı, isim yerine kullanılan ve belirli bir gruptaki özneler arasında sıralama ya da ayırt etme işlevi gören, zamir değerli bir sözcüksel birimdir. Anlamca “öteki”, “başka olan” ya da “ikinci olan” gibi karşılıklar barındıran bu ifade, çoğunlukla bir dizi ögenin parçası olarak yer alır ve anlatımda çeşitlilik ya da karşılaştırma sağlama işlevi üstlenir. Durağan bir yapıya sahip olan bu birleşik yapı, bağlam içinde diğer öznelerle olan ilişkisi aracılığıyla anlam kazanmakta hem somut hem de soyut ögeler için kullanılabilir.

Tablo 3.164. “Bir diğeri” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Şirin Alman önce indi, arkasından bir diğeri ve sonra iriyarı olanı...”
2.	“Dünyanın yedi harikasından bir diğeri ve altıncı sırayı alansa Rodos Heykeli: Rodos'un ilk sakinleri olan Dor'lar, Argos'tan gelen denizci bir kavimdi ve güneş ilahı olan Helios'a taparlardı.”
3.	“İnsan olabilmenin şartlarından birisi kişiliğe sahip olmaksa, bir diğeri kimliğe (hüviyete) sahip olmaktır.”
4.	“Hastanın boşalttığı sandalyeye bir diğeri oturdu ve benzeri olaylar böylesine sürüp gitti...”
5.	“Gıda sanayinin üretim kapasitesini gösteren önemli göstergelerden bir diğeri de sermaye stokudur.”

Semantik düzlemde “bir diğeri”, aynı kümeye ait özneler arasında ayırım yapma, onları sıralama ya da farklılaştırma amacı taşır. Bu yönüyle yapı, kimi zaman belirli bir varlığın ardından gelen başka birini işaret ederken, kimi zaman da olgusal ya da düşünsel bir kategoride yer alan yeni bir unsura yönelmeyi sağlar. Anlam açısından hem bireysel hem de kavramsal karşılaştırmalar için zemin hazırlar.

Söylem düzeyinde ise “bir diğeri”, çoğunlukla ardışıklık ya da çeşitlilik vurgusu taşıyan bağlamlarda kullanılır. Anlatıcının dikkatini birden fazla ögeye yönelttiği yapılarda, okurun zihinsel çerçevesini genişletir; dolaylı anlatımlara olanak tanır. Aynı zamanda konuşurunun önceki ögeyle anlam ilişkisi kurarak ikinci bir unsura geçiş yaptığı durumlarda, geçiş ögesi olarak işlev görür.

- **Bir Kimse**

Derlemde “bir kimse” yapısı; yalın biçimiyle 535, “bir kimsenin” 335 ve “bir kimseye” biçimiyle 133 kez kullanılmıştır. Bu yapı, çoğunlukla belirsiz bir özneye gönderme

yapmak amacıyla kullanılır. Bahsi geçen kişinin kim olduğunun önemli olmadığı veya özellikle gizli tutulmak istendiği durumlarda tercih edilen bir dilsel strateji olarak öne çıkar.

“Bir kimse” yapısı, belirli bir kişiyi işaret etmektense, herhangi bir bireyi temsil eden genel ve soyut bir özne işlevi görür. Bu yönüyle anlam alanı, tanımlanmış bireylerden çok, soyut bir “birisi” imgesi üzerine kuruludur. Yapı, kimi zaman varsayımsal anlatımlarda kullanılarak evrensel geçerlilik taşıyan ifadeleri kurmada işlevsellik kazanır.

Tablo 3.165. “Bir kimse” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Sözelimi, aydın bir kimse , kendi uğraş dalında çok başarılı olduğu halde”
2. “ Bir kimse eğer gurbette bir an dahi kalsa, dağ kadar metin olsa da, saman kadar bile güçlü sayılmaz.”
3. “Yurt dışında yaşayan Müslüman bir kimse , günün birinde ağır bir hastalığa yakalanır.”
4. “Shakespeare'in oyunlarını okuyan bir kimse , durmadan değişen sahneleriyle, bu oyunların oynanmak için değil de, okunmak için yazılmış olduklarını düşünebilir.”
5. “Şu hâlde, akıllı ve mantıklı bir kimse için, burada sergilenen faaliyetler açısından, şunu itiraftan başka bir seçenek kalmamaktadır.”

Pragmatik düzeyde “bir kimse”, konuşurunun özneye odaklanmadan, eylemi ya da durumu vurgulamak istediği bağlamlarda kullanılır. Belirsiz özne aracılığıyla söylemde mesafe yaratma, yükümlülüğü soyut bir aktöre yönlendirme veya genellemeye zemin hazırlama işlevleri görür. Özellikle düşünsel, felsefi ya da evrensel doğrular içeren cümlelerde sıkça başvurulan bir yapıdır. Ayrıca bu belirsizlik, kimi durumlarda kibarlık stratejisi ya da dolaylılık olarak da yorumlanabilir.

3.2.2. Söz Dizimsel Birimler

Bu bölümde, “bir” sözcüğünün sağ yönelimli söz dizimsel birimleri yapı özelliklerine göre alt başlıklara ayrılmıştır. Derlem verilerine göre toplam 71 eş dizimlilikten oluşan bu birimler, “bir”in ölçü isimleri, sayı sıfatları, zaman bildiren yapılar ve çeşitli adlarla kurduğu kalıpları içermektedir. Her alt başlıkta, yapıların kullanım sıklığı ve eş dizimlilik örnekleri birlikte sunulmuştur.

3.2.2.1. “Bir + İSİM+(IAr)+I+n+dA” Kuruluşundakiler

Bu yapı, “bir” sözcüğünün ardından gelen ve yer bildiren çekimli bir isim grubuyla oluşur; çoğunlukla yaş, dönem veya durum belirtme amacıyla kullanılır. Derlemde “bir

yaşında” yapısı 76, “bir yaşlarında” ise 22 kez tespit edilmiştir. Aşağıdaki örnekler bu kalıbın tipik kullanımlarını yansıtmaktadır:

Tablo 3.166. “Bir + İSİM+(lAr)+I+n+dA” birimlerinin uyumluluk satırları
(tnc.org.tr)

“Buluştuğumuzda kucağında **bir yaşında** bir oğlan vardı.”
“Recep’in kucağında **bir yaşlarında** bir çocuk daha var.”

Her iki örnekte de “bir” belirteci, yaşın kesin olmaktan çok yaklaşık olduğunu ima eder. Özellikle “-lAr” ekiyle birlikte kullanımı, sayının yuvarlatıldığını ve tahmini bir değer taşıdığını gösterir. Bu yapı, anlatıcının zihnindeki sahneyi biçimlendirmesine olanak tanırken, okur veya dinleyicide de görsel bir imgelem yaratır. Böylece söylem, yaş ya da dönem üzerinden hem zamansal bir bağlama oturur hem de anlatıya gerçeklik hissi kazandırır.

Söz dizimsel olarak “bir + isim + iyelik eki + ilgi eki + bulunma durumu eki” kalıbıyla kurulan bu yapı, semantik düzeyde tahmini sayı belirtme ve yuvarlama işlevleri taşır. Pragmatik açıdansa, anlatı unsurlarını yaş veya dönem üzerinden sahneye yerleştirerek hem bağlamsal anlam inşasına hem de söylemsel yoğunluğa katkıda bulunmaktadır.

3.2.2.2. “Bir + İSİM+da+ki” Kuruluşundakiler

Bu söz dizimsel yapı, genellikle bir varlığın belirli bir zaman dilimindeki hâlini veya ait olduğu gelişim aşamasını belirtir. Bu yönüyle anlatıda nesne ya da olgulara geçici ve dönemsel bir nitelik kazandırır.

Derlemde bu başlığa örnek oluşturan tek eş dizimlilik, “bir yaşındaki” birimi 44 kez tespit edilmiştir. Örneğin, “Bu genç erginler meşelerin **bir yaşındaki** dallarında olgunluk yiyimi yaparlar” cümlesinde, söz konusu dalların henüz gelişiminin başında olduğu ve bu durumun anlatı açısından anlamlı bir ayırt edici özellik taşıdığı görülmektedir.

Söz dizimsel olarak yapı, “bir + isim + iyelik eki + bulunma durumu eki + ki” şeklindedir. Semantik olarak bu yapı, yaş, dönem veya gelişim evresi gibi sınıflamalara olanak tanırken; pragmatik düzeyde, anlatıcının gözlemlerini zamansal bir çerçevede

sunmasını sağlar. Böylece hem bağlamsal netlik hem de anlatı içi sahneleme işlevi güçlenmektedir.

3.2.2.3. “Bir + İSİM+II” Kuruluşundakiler

Bu yapı, “bir” sözcüğünün ardından gelen bir isimle kurulmakta ve isimden sonra getirilen “-II” ekiyle birlikte, sözü edilen varlığa belirli bir nitelik kazandırmaktadır. Sayısal bir unsur olarak kullanılan “bir”, bu tür yapılarda nicelik bildiriminin ötesine geçerek niteleyici bir işlev üstlenir. Derlemde bu yapıya uygun kullanım biçimi olarak yalnızca “bir katlı” birimi yer almakta ve toplamda altı kez geçmektedir.

“Çoğu **bir katlı** ve küçük bir bahçesi vardı.” örneğinde yapı, bir evin fiziksel özelliklerini tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Burada “bir”, yapının kat sayısını bildirirken, “-II” eki bu niceliği sıfatlaştırarak mekâna belirgin bir nitelik yükler. Ancak bu kullanım, yerleşiklik bakımından standart Türkçede çok yaygın değildir; günlük kullanımda bu tür yapılar çoğunlukla “tek katlı” biçiminde tercih edilmektedir. Bu da söz konusu yapının anlamca anlaşılır ve işlevsel olmasına rağmen biçimsel olarak sınırlı bir dolaşıma sahip olduğunu göstermektedir.

Semantik düzlemde yapı, nitelediği nesneye niceliksel ve biçimsel bir özellik kazandırmakta; pragmatik açıdan ise anlatıcının betimleyici üslubunu destekleyerek sahneleme işlevi üstlenmektedir. Bu tür yapılar, anlatı içinde karşılaştırmalı veya tasvir edici bağlamlarda yer alarak okuyucunun zihninde daha net bir imge oluşmasına katkı sağlar.

3.2.2.4. “Bir + ÖLÇÜ İsmi” Kuruluşundakiler

Bu yapı, “bir” sözcüğünün ardından gelen çeşitli ölçü isimleriyle birlikte kullanılarak hem nicel hem de nitel değer bildiren ifadeler dönüşmektedir. Derlem verileri, bu birimin çok sayıda farklı ölçü ismiyle birlikte kullanıldığını göstermektedir (Tablo 3.167). Bu tür kullanımlarda “bir”, kimi örneklerde doğrudan sayı bildirirken kimi örneklerdeyse bağlam içinde yaklaşık, bütünsel ya da tipik bir miktarı işaret ederek kalıplaşmış bir ifade işlevi üstlenmektedir.

Tablo 3.167. “Bir + ÖLÇÜ İsmi” kuruluşundaki eş dizimlilikler

grup/2550, adım/1762, bardak/829, çift/1077, yudum/576, karış/376, tutam/309, lokma/266, damla/446, dönüm/332, araba/521, kutu/335, paket/384, kadeh/223, demet/254, tabak/208, sayfa*/292, kaşık/207, tomar/116, koşu/154, tas/136, dal/215, kap/145, çuval/141, kesim/277, el/832, tepsi/123, düzine/88, fincan/127, dilim/190, ölçü/185, kova/125, birim/281, kat/390, torba/121, tur/183, sepet/90, buket/69, deste/68, kese/80, taşım/55, dirhem/19, kare*/114, kâse/51

Bu başlık altında yer alan bazı birimler, deyim kullanımlarının içinde de görülmekle birlikte derlemdeki sıklıkları ve bağlamsal çeşitlilikleri nedeniyle söz dizimsel birim olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, “bir bardak suda fırtına koparmak” (12), “bir çift sözü olmak” (40), “bir kaşık suda boğmak” (24) ve “bir çuval inciri berbat etmek” (27) gibi yapılar, deyim olarak yerleşik ifadeler içinde geçse de bu yapıların büyük ölçüde ölçü değeri bildiren bağlamlarda kullanılması nedeniyle “Bir + Ölçü İsmi” başlığı altında söz dizimsel birim olarak sınıflandırılmıştır.

Benzer biçimde, “bir lokma” ifadesi “bir lokma bir hırka” deyiminde yapı taşı olarak yer almakla birlikte bu deyim de “bir lokma” kullanımlarının büyük çoğunluğu doğrudan söz dizimsel bağlamda gerçekleştiği için “bir hırka” kullanımından ötürü deyim olarak da ayrı bir durağan yapı olarak ele alınmıştır.

Öte yandan, “bir karış” yapısı deyimisel kullanımlarında da dikkat çekicidir: “surat(1) bir karış” (32), “ağzı açık (bir karış açık) kalmak” (70), “dili bir karış dışarı çıkmak (sarkmak)” (25) ve “dili bir karış” (1) gibi örneklerde deyimleşmiş biçimde yer alsa da toplam kullanım ağırlığı söz dizimsel bağlamlarda ölçü bildirme amacıyla gerçekleştiği için bu başlık altında değerlendirilmiştir.

Tablo 3.168. “Bir + ÖLÇÜ İsmi” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

“Başlarında hocaları, üniversite öğrencilerinden **bir grup**, Hakkâri’de, Zap suyu üzerinde köprü inşa ediyorlar.”

“Nitekim, Nisan ayında, dışa açılma yolunda mühim ve Arnavutluk’un şimdiye kadarki politikasını kökten değiştiren **bir adım** atıldı.”

“Şüphesiz kör kütük sarhoş olanla, **bir bardak** içki kullanan, aynı seviyede sarhoş olmaz.”

“Tanrı’dan, rüzgârla şişen yağmurluğumun **bir çift** kanat olmasını diledim.”

“Sonra çayından **bir yudum** aldıktan sonra: “Bu arada annemi de unutmamalı, onun kabul olan duasını.”

“Çünkü barış için ne şeref, ne hak, ne de **bir karış** toprak haracı vermek niyetinde değiliz...”

“Kırbaç Süleyman Ali Reis’e şüpheyle baktı ve fiçidaki baruttan **bir tutam** alıp tattıktan sonra, “Hayır!” dedi.”

“**Bir lokma** ekmeyle, annemin yeminini yerine getirip, Allah’ın gazabından korunmaya çalışıyorum!”

“Buralara **bir damla** yağmur düşmemiştii oysa.”

“**Bir dönüm** üzerinde bahçemiz, bahçemizde çocukların oynayacağı şekilde kum, salıncak ve oyuncaklar var.”

“Eminim, o da **bir araba** laf ederdi sırf karşı çıkmış olmak için.”

“Şu sarı küçük pakette de **bir kutu** mermi...”

“Hemen altıncı şubeye telefon ettim: Efendim, dolmuşta **bir paket** unuttum, İçinde ne vardı? Bilmem.”

“...şık askılar takan, akşam sofralarını **bir kadeh** rakı eşliğinde, yemekten çok kültür sohbeti ortamlarına çeviren, briç oynayan, muhakeme gücü yüksek, kibar bir insan.”

“Diğer sayfalarında da bu şirin kitabın, gül ıtırı taşıyan **bir demet** güzellik karşılıyor sizi.”

“**Bir tabak** daha mahallebi ister misin?”

“Alelacele, defterden koca **bir sayfa** koparıyorum.”

“Anneannem önündeki yoğurdundan **bir kaşık** aldıktan sonra, babama: Bir mal sandığı kaçadır ki? diye sordu.”

“Çocuklara gerekli bir şeyler alması için ananın avucuna **bir tomar** para sıkıştırdı.”

“Akşamüstü, yeniden konuşmayı öneriyor Teksaslı dalgıç bayan ve **bir koşu** yeniden dalmaya gidiyor Karaib denizinin mercanengiz derinliklerine.”

“...vakit öğle üzeri, sıkça yaptığı gibi, **bir tas** ayrana doğranmış, kara ekmeği kaşıkladı...”

“**Bir dal** sigara için millete boyun büküyor.”

“Şimdi, soğutmak istediğimiz nesneleri kapalı **bir kap** içine koyalım.”

“Bence şöyle bir ilişki var, elimizde **bir cuval** pirinç var, biz onun üzerinden istediğimiz kadar alıp...”

“Türkiye’de "Türk" olmayı inatla, ısrarla suç hâline getirmek isteyen **bir kesim** var.”

“Karanlığın içinde yankılanan **bir el** silah sesinden sonra Xavier yanıma geldi.”

“Nerden öğrenmişse öğrenmiş, kimden öğrenmişse öğrenmiş, koca **bir tepsi** çiğköfte yoğurur, koyar sofraya...”

“Sihirbazın hileleri, el becerisi, şaşırtıcı efektler, aynı kart numarasını **bir düzine** kere farklı şekilde sunma yeteneği onu aradığı büyüleyici şeye götürdü.”

“İçine **bir fincan** tereyağı ekleyin ve eriyene kadar karıştırın.”

“Sen aç kaldın, hiçbir şey yemedin, birazcık şundan yeseydin, bak bunu yemekten bir şey olmaz,” gibi sözlerle koca **bir dilim** böreği uzatmayın.”

“Bir ölçü çok çok acı biber, **Bir ölçü** pelin(artemisia) yaprağı, 6 ölçü su Biber ve pelini parçalayıcıdan birlikte geçirin ve suya koyun, Bir taşım kaynatın, soğumaya ve çökmeye bırakın, süzün.”

“Bir ara şöyle dedi: Bir eşeğin önüne, **bir kova** su ile bir kova şarap koysanız, hangisini içer?”

“Sonuç olarak, **bir birim** örneğin alınması için katlanılan süre ve maliyetin yüksek olduğu...”

“Onun gelişyle Şerife Hanım ve Hüseyin’in mutluluğu **bir kat** daha artmıştı.”

“**Bir torba** altın uzattı ona. Ayrıca, "dile benden ne dilersen" dedi.”

“Şule üzgün bir şekilde sahnede **bir tur** atar ve kendi kendine konuşur.”

“Üzerinde 'Teşekkürler' yazılı bir kart, **bir sepet** de hurma.”

“Yatağımın üzerinde koca **bir buket** çiçek buldum.”

“Sobanın kızgın yüzeyi üzerinde ısınan jelatinlerin içine sıkışmış **bir deste** kibrit ucu arka arkaya tıslayıp parladığında kibritlerin üzerine sarılı pamuklar da alev almıştı.”

“Masanın üstüne **bir kese** altın bırakmış, öykü kitabını cebine koyup oradan uzaklaşmış.”

“Monografisinde özel bir hazırlama yöntemi gerektirmeyen şuruplar şekerin suda çözünmesinden sonra **bir taşım** kaynatılması ve soğutulması ve gereken hacme veya ağırlığa tamamlanması ile hazırlanırlar.”

“15 yaşında yaptığım sözümona araştırmaların bana verdiği zevk, bugün profesyonel bir matematikçi olarak yaptığım araştırmaların verdiği zevkten **bir dirhem** daha az değil.”

“Ama yirmi yıl öncesini her saniyesinden keyif alarak, **bir kare** atlamadan hatırlarım...”

“Bütün düğümler çözüldükten sonra iki yorgan ipliği **bir kâse** suyun içine batırılıp ıslatılır.”

Söz dizimsel olarak yapı “bir + ÖLÇÜ İsmi” şeklindedir ve çoğunlukla nesne ya da miktar tamlayanı olarak görev üstlenir. Semantik düzeyde miktar belirtme, bütünlük oluşturma ve yaklaşık değer ifade etme işlevleri dikkat çeker. Pragmatik düzlemde ise anlatıcının düşünsel ya da duygusal tavrına göre bu yapılar hem betimleyici hem de sahneleyici birer anlatım aracına dönüşmektedir. Kalıplaşmaya başlayan örneklerde anlamın bağlam içinde kurulması, anlatı estetiğini güçlendiren bir unsur hâline gelmektedir.

Özellikle “bir tutam”, “bir taşım”, “bir tomar”, “bir koşu”, “bir kare” gibi yapılar, artık ölçü bildiriminin ötesine geçerek belirli bir durumu ya da deneyimi çağrıştıran sabit ifadelere dönüşme eğilimi göstermektedir. Bu tür kalıplarda “bir”, artırılabilir bir nicelikten ziyade, bağlam içinde tanımlanmış ve alışılmış olan birimsel bir bütünlüğü ifade etmektedir. Kalıplaşma sürecinde bu yapıların sınırlı sayıda sözcükle eş dizimlenmesi de etkili olmaktadır. Örneğin “bir tomar para”, “bir kare fotoğraf”, “bir koşu gitmek”, “bir taşım kaynatmak” gibi kullanımlar, yapının belli sözcüklerle sabitlenerek türsel ya da işlemsel anlam kazandığını göstermektedir. Bu sabitlenme, hem anlamsal hem de kullanım sıklığı açısından kalıplaşmayı desteklemektedir.

3.2.2.5. “Bir + SAYI+IncI” Kuruluşundakiler

Bu yapı, “bir” sözcüğünün ardından gelen sıra sayı sıfatlarıyla birlikte kullanılarak vurgulu, belirgin ve çoğu zaman da tekil bir anlam taşıyan yapılara dönüşmektedir.

Tablo 3.169. “Bir + SAYI+IncI” kuruluşundaki eş dizimlilikler

ikinci*/187, üçüncü*/219, birinci/7, 2.*/*9, 1./4

Söz konusu eş dizimliliklere ait kullanımlar, aşağıda yer alan uyumluluk satırlarında görülmektedir:

Tablo 3.170. “Bir + SAYI+IncI” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

“evet eşime verdiğim mesajda şu an bunu affediyorum ama **bir ikinci** şans olmayacak bunu açık bir dille ifade ettim ve o da farkında bunda bile 5 aydan fazladır ne sorunlar yaşıyoruz, eğerki bebeğimi doğurmak...”
“Şimdi diyelim ki, Robinson, adada **bir üçüncü** kişi daha buldu ve ona da Cumartesi adını verdi.”
“Harem Suare Uzun süre İtalya'da yaşayan, sinema endüstrisinde çalışıp gözde **bir birinci** asistan haline gelen Ferzan Özpetek, ilk filmi "Hamam" ile sinema dünyasını fethetti.”
“Pazar günü **bir 2.** el bilgisayar başışı daha gerçekleşti.”
“ÖRNEK 6'da **bir 1.** Keşif Özeti cetvel örneği verilmiştir.”

Bu yapı söz dizimsel olarak “bir + sıra sayı sıfatı” biçiminde kurulmakta ve çoğunlukla bir unsurun özgüllüğünü, tekilliğini ya da önemini vurgulamak için kullanılmaktadır. Semantik düzlemde, tekrarlanabilirlik ya da olasılık bildirimiyle birlikte geleneksel sıra sayı sistemine dikkat çekilmekte; pragmatik olarak ise bu kullanım, anlatıcının değerlendirme ya da yönlendirme yapmasına olanak tanımaktadır.

Özellikle “bir ikinci şans” gibi kalıplaşma eğilimi gösteren yapılar, söylemde güçlü bir anlam yükü taşımakta; yeni bir hakkın sınırlılığı ya da son kez verilmiş olması gibi anlamlara zemin hazırlamaktadır. Bu durum, “bir” sözcüğünün yalnızca sayısal bir değer değil, aynı zamanda anlatıdaki duygusal ya da mantıksal bağlamı güçlendiren pragmatik bir öge olarak işlev kazandığını göstermektedir.

3.2.2.6. “Bir + ZAMAN İsmi” Kuruluşundakiler

Bu söz dizimsel yapı “bir” sözcüğünün ardından gelen zaman isimleriyle oluşur ve genellikle belirli bir zaman dilimini vurgulamak amacı taşır. Tabloda yer alan eş dizimlilikler, zamanın nicel olarak tekil ya da yaklaşık bir birimini ifade ederken, aynı zamanda süreklilik ya da zaman aralığının belirsizliğini de taşıyabilir.

Tablo 3.171. “Bir + ZAMAN İsmi” kuruluşundaki eş dizimlilikler

hafta/2362, gece/2241, ay/1890, yıl/2906, saat/1476, sene/442

Aşağıda yer alan örneklerde bu yapıların hem anlatımda bulundukları konum hem de söylemsel yükleri dikkate değerdir.

Tablo 3.172. “Bir + ZAMAN İsmi” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

“**Bir hafta** daha gelmeyebilir.”

“Üç tane incir, zeytinyağı içinde **bir gece** bekletilir, her öğün bir tanesi yedirilir.”

“Öğrencilerin büyük bir oranı “bir hafta önce ve **bir ay** önce” kitap okuduklarını belirtmişlerdir.”

“Herkesin iyilik, güzellik ve başarılı **bir yıl** yaşamasını istiyorum.”

“Yakalandığımdan **bir saat** sonra Sultanahmet Cezaevi'nde idim.”

“Yok, emm şey ya şuan üçteydim ya **bir sene** kaybettim işte ben bir sene de erken okula gittim 6 yaşında gittim 7”

Semantik düzeyde, bu yapıların taşıdığı anlam belirsizliği ve kesinlik arasında gidip gelir. “Bir hafta”, “bir gece” gibi ifadeler belirli bir zaman dilimini ifade etmekle birlikte, konuşma bağlamında yaklaşık veya tahmini süreler anlamı da kazanabilir. Bu, anlatıcının ya da konuşurun zamanın kesinliğine dair isteksizliğini ya da bilinmezliğini yansıtabilir.

Pragmatik açıdan değerlendirildiğinde, bu eş dizimliler iletişimde zaman aralığını vurgulamak ve dinleyicinin zaman kavramını net olarak kavramasını sağlamak için işlev görür. Kullanım bağlamına göre, bir zaman aralığının önemini artırabilir veya sürecin ne

denli uzadığını/daraldığını gösterebilir. Böylece, söylemde zamanın organizasyonu ve işaretlenmesinde önemli bir rol üstlenir.

3.2.2.7. “Bir + ZAMAN İsmi+DA” Kuruluşundakiler

Bu yapı, “bir” sözcüğünün ardından gelen zaman isminin “+DA” durum ekiyle biçimlenmesiyle oluşur. Yapı, çoğunlukla niceliksel bir zaman dilimini vurgulayarak eylemin süresini, sıklığını ya da yoğunluğunu belirtir. Tablo 3.172’de yer alan veriler, bu kalıbın Türkçede oldukça yaygın ve çeşitli zaman isimleriyle kurulduğunu göstermektedir.

Tablo 3.173. “Bir + ZAMAN İsmi+DA” kuruluşundaki eş dizimlilikler

günde*/723, yılda*/359, ayda*/137, haftada*/153, gecede*/451, saatte*/305, senede*/30, dakikada*/50

Aşağıdaki örnekler, bu yapıların gündelik anlatımda üstlendiği farklı işlevleri bağlam içinde gözler önüne sermektedir.

Tablo 3.174. “Bir + ZAMAN İsmi+DA” birimlerinin uyumluluk satırları

(tnc.org.tr)

“Sıkı bir geziciyseniz, **bir günde** gezebileceğiniz bir şehir Stockholm.”
“Peki şunu biliyor muydunuz? Bir kişinin **bir yılda** doğaya tam dört ağaç borçlandığını.”
“Sınav olmazdı, ödev olmazdı ne yaparsan ilk **bir ayda** yapardın.”
“Şimdi, çocuk üşütse, en geç **bir haftada** iyileşir.”
“Zeynep, hatip duasının ardından hemen eve geldi ve Şule Yüksel Şenler'in Huzur Sokağı isimli kitabını **bir gecede** okuyup bitirdi.”
“**Bir saatte** 37 bin fidan yiyor”
“Acaba yüzlerce âlim ve fazıl kimseler gitseler, senelerce çalışsalar, Peygamber efendimizin, o zamanda **bir senede** yaptığının acaba yüzde birisini yapabilirler miydi?”
“Ama ressama şu sözleri söylemeden de duramadı: “**Bir dakikada** resmimi çizdiniz, fakat bir saatir yemek yiyorsunuz.””

Söz dizimsel olarak “bir + zaman ismi + bulunma durumu eki” kalıbıyla kurulan bu yapı, genellikle zarf tümleci görevindedir. Semantik düzeyde, eylemin gerçekleştiği zaman diliminin yoğunluğunu ya da ölçüsünü belirtirken; kimi zaman hız, başarı ya da olağanüstülük gibi bağlamsal anlamlar da yüklenebilir. Pragmatik işlev açısından ise yapı, söylemde niceliksel bir etki yaratır; dinleyicinin zihninde eylemin süreyle olan ilişkisini netleştirir. Eylemin hızla, tek seferde ya da beklenmedik bir sürede gerçekleştiğini

vurgulamak amacıyla kullanıldığında anlatıya dramatik ya da vurgusal bir boyut kazandırır. Bu yönüyle söylemin ritmini ve zaman algısını belirleyici rol üstlenmektedir.

3.2.2.8. “Bir + ZAMAN İsmi+dır” Kuruluşundakiler

Bu yapı, “bir” sözcüğünün ardından gelen zaman ismine “-dır” eki eklenerek oluşturulur ve genellikle süregiden bir zaman dilimini ifade eder. Derlemde özellikle “bir haftadır” 210 sıklıkla ve “bir aydır” 143 sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 3.175. “Bir + ZAMAN İsmi+dır” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

““**Bir haftadır** günlerim oldukça dolu geçti sayılır. Roman okudum hep.”
““Vurulduğum silah, **bir aydır** okuldaydı!””

Söz dizimsel olarak yapı “bir + zaman ismi + geniş zaman çekimi + dır” biçimindedir ve zarf tümleci olarak işlev görür. Semantik düzeyde, eylemin veya durumun başlangıcından itibaren hâlen devam ettiğini, dolayısıyla belirli bir süredir süreklilik gösterdiğini ifade eder. Zaman aralığının “tekil” olarak seçilmiş olması, sürenin tahmini değil, oldukça net ve ölçülebilir bir biçimde algılandığını ima eder.

Pragmatik olarak bakıldığında, konuşur bu yapıyı genellikle bir sürecin devam ettiğini vurgulamak ya da bir olayın zamanla ilişkisini kuvvetli biçimde dinleyiciye aktarmak için kullanır. Bu da söylemde zamanın sadece bir bağlam unsuru değil, aynı zamanda duygusal ya da anlatımsal bir yoğunluk unsuru olarak yer almasını sağlar.

3.2.2.9. “Bir + ZAMAN İsmi+Ilk+I+n+A” Kuruluşundakiler

Bu yapı, genellikle geçici bir süreliğine sahip olma, kullanma veya tahsis etme anlamlarını taşır. Derlem verilerinde “bir haftalığına” 45 kez ve “bir günlüğüne” 68 kez biçimleriyle sınırlı ama anlamca belirgin kullanımlar sergilediği görülmektedir.

Tablo 3.176. “Bir + ZAMAN İsmi+Ilk+I+n+A” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

“Suya düşen kalem, Celâl, yirmi dört yıl önce Galip'e çok sevdiğini görünce kullansın diye **bir haftalığına** vermişti.”

“Türkiye’de ancak soğuktan ve açlıktan öldüklerinde, cinsel taciz nesnesi olduklarında ya da Murathan Mungan’ın yeğeni olma şansına ulaştıklarında hatırlanan çocuklarımıza dünyayı **bir günlüğüne** verme önerisi ancak Nâzım’dan gelebilirdi.”

Söz dizimsel olarak bu yapı, yönelme işlevi taşıyan zarf tümleci biçimindedir ve genellikle geçici bir zaman aralığını gösteren bir belirteç öbeği olarak kullanılır. Semantik düzeyde, bu yapı belirli bir zaman dilimini geçici sahiplik ya da kullanım amacıyla sınırlandırır. Zaman dilimi burada kalıcı değil, bilerek kısıtlanmış ve belirlenmiş bir süredir.

Pragmatik olarak ise bu yapı iletişimde geçici eylemleri, ödünç verme ya da kısa süreliğine tahsis etme bağlamlarını kurmak için kullanılır. Anlatımda zamanla sınırlı geçicilik hissi yaratır; bu da söylemde hem zamansal hem de ilişkisel anlamı güçlendirir. Geçicilik, verilen sürenin önemine dikkat çekerken, yapılan eylemin o süreyle sınırlı kalacağına dair bir beklenti oluşturur.

3.2.3. Metin Birimler

Derlem verileri, “bir” sözcüğünün sağ yönelimli eş dizimliliğiyle kurulan bazı yapıların, yalnızca dilsel ögeler olmaktan öteye geçerek metin içi anlamı şekillendirme işlevi üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bu tür kullanımlar, genellikle konuşur niyeti, söylemsel geçiş, bağlam işaretleme veya iletişimsel tamamlanmışlık gibi işlevlerle öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda “bir” ile kurulan ve metin içinde anlam odaklı işlevler taşıyan toplam 34 birim tespit edilmiş; biçimsel varyantlar ve söylemsel eş değerlikler dikkate alınarak bu yapılar 21 başlık altında sınıflandırılmıştır.

Tablo 3.177. “Bir” sözcüğünün 1 sağ yönelimli metin birim eş dizimlilikleri

kere/3653, bu*/416, de/15411, bakıma/1669, yana/2578, iş/3699, keresinde/663, anlamı/855, defa/902, tarafa/571, yanlışlık/323, dakika/849, sakınca/293, aksilik/157, tesadüf/233, defasında/189, terslik/120, düşünün/161, önemi/375, saniye/256, seferinde/168, parantez/125, yararı/194, bilsen/97, görüşe/165, bilseniz/89, faydası/160, rivayete/83, sakıncası/98, sorum/90, ricam/66, bakarsınız/56, baktım/188, düşün/124

Bu yapılar arasında “bir düşün”, “bir parantez”, “bir ricam” ve “bir görüşe” gibi doğrudan söylem yönelimli anlamlar taşıyan ifadeler dikkat çekmektedir. Ayrıca, kişi ve kip farklılıkları gösterecek şekilde anlatımda benzer işlevler üstlenen bazı yapılar da ortak başlıklar altında değerlendirilmiştir. Örneğin “bir bakarsınız” ve “bir baktım” yapıları, anlatı içinde ani fark edişleri veya yön değişimlerini betimleyen ifadeler olarak birlikte ele alınmıştır.

Benzer şekilde, “bir aksilik” ve “bir terslik” gibi kullanımlar da anlam yakınlıkları ve bağlamsal görevleri nedeniyle aynı bağlamda çözümlenmiştir.

Bu sınıflandırma, söz konusu yapıların biçimsel görünümleri kadar söylemsel işlevlerini de dikkate alarak “bir”in metin içi anlam üretiminde nasıl bir rol üstlendiğini bütüncül biçimde ortaya koymaktadır.

- **Bir Kere / Bir Defa**

“Bir kere” yapısı derlemde 3.653, “bir defa” ise 902 kez geçmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te her iki yapı da zarf olarak tanımlanmakta ve temel olarak “bir kez” ve “aslında” gibi anlamlarla ilişkilendirilmektedir (TDK Sözlük, 2025). Ancak bu yapılar, bağlamdan bağımsız olarak yalnızca zaman bildiren yapılar değildir; pek çok örnekte metin içi anlam ilişkilerini düzenleyen, söylemin yapısını kuran ve gerekçelendirme işlevi üstlenen birimlere dönüşmektedir.

Tablo 3.178. “Bir kere / bir defa” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“ Bir kere benim bu konuya ilgim nereden kaynaklanıyor, onu söyleyeyim.”
2.	“Türkiye’deki birçok insanın bir kere ekonomik problemleri var. Bir kere, işsizler belli bir düzende yaşantıyı yakalayamamışlar.”
3.	“Dilerim duyar. Düşünsene bir kere , hiçbir şeyin sesini bilmiyorsun ve birden duymaya başlıyorsun...”
4.	“Gene bir defa hasta oldum. Bir defa mahkemem oldu.”
5.	“Kim ne derse desin, şu NATO zirvesi iyi oldu. Bir defa tekdüze hayatımız biraz canlandı.”

Derlem verilerine göre “bir kere” ve “bir defa”, çoğu zaman konuşmacının düşünsel bir açılım yaptığı, bir iddiasını gerekçelendirdiği ya da dinleyicinin dikkatini belli bir noktaya çektiği konumlarda yer alır. Bu bağlamlarda yapıların zamansal değil, metinsellik kurucu rolü öne çıkmaktadır. Söyleyenin “neden böyle düşünüyorum”, “asıl mesele nedir” veya “öncelikle bilinmesi gereken nedir” gibi örtük sorulara cevap verdiği konumlarda bu yapılar, metin içinde açıklama, vurgulama, gerekçelendirme ya da sıralama görevleri üstlenmektedir.

Özellikle sözlü anlatımda, yapıların cümle başında yer alarak söze hâkimiyet kurduğu, metinsel akışı kontrol ettiği ve muhakeme alanı açtığı görülmektedir. Dinleyici veya okuyucunun dikkatini belirli bir argümana yönlendirmek, anlatının yönünü değiştirmek ya da söyleneni temellendirmek amacıyla kullanılan bu yapılar, söylemsel bağlamda

düşünsel geçişleri işaret eder. Bu nedenle, her iki yapı da bağlama göre yalnızca anlam aktarmakla kalmaz, aynı zamanda söylemin yönünü biçimlendiren metin birimleri olarak işlev kazanır.

- **Bir Bu**

“Bir bu eksikti” biçimi, TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “sıkıntılı bir durum varken bir yenisinin çıkması üzerine söylenen bir söz” olarak tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Derlem verilerine göre yapı, 46 kez tespit edilmiş ve çoğunlukla yoğun duygusal yük taşıyan anlatı bağlamlarında kullanılmıştır. Deyim niteliği taşımasının yanı sıra yapının söylem düzeyinde anlamı yönlendiren ve anlatıcının olaylara yüklediği değerleri ortaya koyan bir işlev üstlendiği görülmektedir. Bu nedenle, kalıp niteliğine rağmen “bir bu eksikti” yapısı metin birimi kapsamında ele alınmaktadır.

Tablo 3.179. “Bir bu eksikti” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1.	“Hah! Bir bu eksikti. Adam hem üniversite bitirmiş, hem şair.”
2.	“Böyle dedim ama Nilgün haklı. Ya Deniz benim zevzekliğime kurban giderse? Hadi bakalım, <u>bir bu eksikti.</u> ”
3.	“ <u>Bir bu eksikti...</u> Kürt, Türk çatışması şu anda yeni bir sorun olarak gözüküyor.”
4.	“Bir yabancıyla karıştırdılar sonunda. (<u>Bir bu eksikti.</u>) Ölümden döndüm.”
5.	“Okuyucularımdan, “ <u>Bir bu eksikti...</u> ” Ondan önce giderilecek şunca eksiklik varken...” Diye düşünenler olabilir.”
-

Yapı, çoğu zaman kişinin karşılaştığı olumsuzluklara yönelik ani bir tepkiyi, içsel bir şikâyeti veya kırılma anını ifade eder. Bu kullanımda, anlatıcı ile okur arasında örtük bir yakınlık kurulmakta; anlatıcının sıkıntılı ruh hâli doğrudan ifade edilmese de yapı aracılığıyla metne sızmaktadır. Böylece yapı, yalnızca bir deyim değil, anlatının tonunu belirleyen, olaylara dair değerlendirme biçimini yansıtan söylemsel bir araç olarak öne çıkmaktadır.

“Bir bu eksikti” birimi, bağlam içinde genellikle iç konuşma, ünlem ya da ironiyle bütünleşerek olayın dramatik yönünü artırır. Bu yönüyle yapı, anlatıya doğrudan müdahale eden, okura yön veren ve anlatıcının duygusal tavrını inşa eden işlevsel bir metin birimi olarak değerlendirilmektedir.

- **Bir De**

“Bir de” yapısı, derlem verilerine göre 15.411 kez kullanılmıştır ve hem söylemsel hem işlevsel açıdan metinler arası ilişki kuran bir birim olarak dikkat çekmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “var olana katarak, fazladan” ve “umulanın veya beklenilenin dışında bir durumu anlatan cümlelerin başına gelir” biçiminde tanımlanan bu yapı, bağlam içinde çeşitli semantik ve pragmatik yönelimler sergilemektedir (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.180. “Bir de” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Ama bir de soruna tersinden bakılması denendiğinde farklı bir manzara ile karşılaşılacaktır.”
2.	“Dediğine bakılırsa, beni ilk tutuklayıp, Birinci Şube’ye götüren polismiş. O gün bir de tokat atmış bana.”
3.	“Sigara içmiş. Bir de yalan uyduruyor.”
4.	“Şu insanlık düşmanı canıye bakın, bir de utanmadan abdest alıp namaz kılmaya gelmiş camiye.”
5.	“Üstelik burada tek hedef şu anki örgüt üyeleri değil, bir de potansiyel taban var.”

Yapı çoğunlukla anlatıya eklenen yeni bir bilgi, durum ya da gözlemi işaret eder. Bu yönüyle hem söylemi genişletmekte hem de öncesinde söylenmiş olanı tamamlayıcı bir işleve sahip olmaktadır. Anlatıcının bir durumu güçlendirmek, duygusal ton katmak veya şaşkınlık, eleştiri, sitem gibi tavırları öne çıkarmak istediği bağlamlarda “bir de” birimi anlamca yoğunlaşmış bir vurgu üretmektedir. Bu vurgu, yalnızca anlatının içeriğini çoğaltmakla kalmaz, aynı zamanda okurun veya dinleyicinin dikkatini belli bir yönde odaklamaya yöneliktir.

Ayrıca “bir de” birimi, çoğu zaman metin içi geçişleri biçimsel bir akışa oturarak söylenenler arasında neden-sonuç ya da paralellik ilişkisi kurar. Böylece hem içeriksel zenginlik sağlar hem de söylemin temposunu belirleyerek anlatımda ritmik bir bütünlük oluşturur. Bu çok yönlü işlevsellik sayesinde “bir de” yapısı, metin birimi düzeyinde anlam inşasına aktif katkı sunmaktadır.

- **Bir Bakıma**

“Bir bakıma” birimi, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “başka bir görüşle, başka bir düşünüşle” anlamıyla zarf olarak tanımlanmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Derlem verilerine göre yapı 1.669 kez kullanılmış ve özellikle düşünsel değerlendirme içeren bağlamlarda işlevselleşmiştir. Biçimsel olarak sabitlenen bu yapı, bağlam içinde anlatıcının değerlendirmesini sınırlı, görelî veya ihtiyatlı bir biçimde sunmasını sağlar.

Tablo 3.181. “Bir bakıma” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Kişi, insanın tümünde “kendi” “kendi” “kendi” olanı görmüştür **bir bakıma**.”
 2. “Bu anlayış, **bir bakıma** içte düzeni kurma ve koruma arayışlarını doğurmuş...”
 3. “Yani, Türkçe karşılık arama veya üretme yerine, hemencecik ‘hazıra konma’ olarak beliren ‘beleşçilik’ ruhu; hatta **bir bakıma** ‘çapulculuk’ hırsı.”
 4. “...Evlenmek iyi olur **bir bakıma**.”
 5. ““Geniş kapsamlı ve **bir bakıma** da oldukça soyut esasları içeren, Anayasanın 135. Maddesinin...”
-

Yapı, doğrudan bir yargı bildirmektense, mevcut görüşü yumuşatmak, alternatif bir yorum alanı açmak veya öznel bir düşüncüyü daha kabul edilebilir kılmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu yönüyle anlatının yorum boyutuna müdahale eden ve söylemsel çerçeveyi belirleyen işlevsel bir metin birimi niteliği kazanır. “Bir bakıma” ifadesi, çoğu zaman mutlak bir savdan kaçınmak ya da olaylara farklı bir perspektiften yaklaşmak üzere tercih edilmekte, bu da yapının dolaylılık, ihtiyat ve görecelilik gibi söylemsel stratejilere aracılık ettiğini göstermektedir.

Özellikle düşünsel veya akademik anlatımlarda sıkça yer bulan bu yapı, anlatıcının kesinlikten kaçınarak söyleme mesafe koymasını; aynı zamanda düşünsel çok yönlülüğe kapı aralayarak metindeki epistemik tutumu biçimlendirmesini sağlar. Böylece yapı, yalnızca anlamsal bir zarf değil, anlatının değerlendirme biçimini kuran söylemsel bir aygıt olarak öne çıkmaktadır.

- **Bir Yana / Bir Tarafa**

Derlem verilerine göre “bir yana” 2.578, “bir tarafa” ise 571 kez kullanılmıştır. “Bir yana” kalıbı, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “-den başka, sayılmazsa, hariç tutulursa” anlamlarında zarf olarak tanımlanırken “bir tarafa” sözlükte bulunmamaktadır (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 3.182. “Bir yana / bir tarafa” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Bunun, isabetli olup olmaması **bir yana**, sadece bir gözlem sayılamayacağını, aynı zamanda...”
 2. “Canımı çıkardın yahu! Şaka **bir yana**, kısa kısa da olsa kimi konularda düşüncelerimi açıklamama olanak verdin.”
 3. “Çoğunun bizi hiç ilgilendirmemesi **bir yana**, anlattıklarının hemen tümü birbiriyle çelişiyor.”
 4. “Topluluk o kadar doğal o kadar zorunlu ve insanın o kadar alıştığı bir şeydir ki, bazı özel şartlar **bir tarafa** bırakılırsa, insan hiçbir zaman kendisini topluluğun bir üyesi olmaktan başka türlü tasarlayamaz.”
 5. “Her şey gündüze sarkacak, planın yürütmesi **bir tarafa**, lüzumsuz risklere girecektik.”
-

Her iki birim de söylem içinde yargının esas bileşenini vurgulamak veya ikincil unsurları geçici olarak geri plana atmak amacıyla tercih edilmektedir. Bu kalıplar, düşünce akışını düzenleyen ve metinde öncelik-sonralık ilişkileri kuran işlevsel birimler olarak öne çıkar. Çoğunlukla karşılaştırmalı ya da geçişsel ifadelerin parçası hâlinde kullanılarak, esas yargının dikkat merkezine alınmasına olanak tanır. Özellikle “bir yana” yapısı, söylenilen bir durumu geçersiz kılmaksızın kenara alarak daha önemli olduğu varsayılan başka bir yargının öne sürülmesini sağlar.

Benzer şekilde “bir tarafa” kullanımları da çoğu zaman göz ardı edilen veya ertelenen koşulları belirtmek amacıyla yer alır. Bu bağlamda, iki birim de hem mantıksal bir ayırma yapar hem de söylemsel düzeyde vurguyu yönlendirir. Okurun dikkatini geçici olarak bir yargıdan çekip başka bir noktaya taşıma işleviyle bu kalıplar, anlatının yapısal bütünlüğüne katkıda bulunan belirgin metin birimleri arasında yer almaktadır.

- **Bir İş**

“Bunda bir iş var” biçiminde sabitleşmiş yapı, TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “gizli veya bilinmeyen bir yönü olan olay veya durum için kullanılan bir söz” olarak tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Derlem verilerinde bu yapı yedi örnekte kalıp bütünlüğü korunarak kullanılmıştır. Bu örneklerde yapı, daima “kuşku”, “sezgi” ve “olağan dışılığın fark edilmesi” gibi işlevlerle yüklüdür.

Tablo 3.183. “Bunda bir iş var” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Bütün çarşı üzgün ve şaşkıncı. Bunda bir iş vardı. ”
2.	“ Bunda bir iş var diye düşündüm. Herhalde epey zamandır o restoranda garsona bu kadar bahşiş veren kimse çıkmamış olmalıydı.”
3.	“Hayret, Arif beni tasdikliyor. Bunda bir iş var... ”
4.	“Kızın elinden bardağı alıp da dudaklarına götürdüğünde gördü onun gözlerindeki hınzırlığı. İçinden, "Bunda bir iş var?" diye geçirdi.”
5.	“Aradan bir hayli zaman geçtiği halde "hazırız" haberi gelmiyordu. Bunda bir iş var diyerek Emniyet Müdürlüğü'ne gittim.”

Yapı, yüzeyde açıkça görünmeyen ancak sezgisel olarak sorgulanan durumlara yönelik bir uyarı ya da içsel değerlendirme ifadesi olarak kullanılır. Anlam, doğrudan iletilmektense ima yoluyla sunulur ve anlatıcının dikkatini çeken bir olağan dışılığı işaret

eder. Bu bağlamda yapı, yalnızca sözcük anlamına indirgenemeyecek biçimde, olay örgüsündeki kırılma noktalarına dikkat çeken söylemsel bir ögeye dönüşmektedir.

Anlatıcı ile okur arasında örtük bir anlam köprüsü kuran yapı, çoğu zaman metne gerilim, belirsizlik ve sezgi temelli bir atmosfer kazandırır. Bu yönüyle “bunda bir iş var”, anlatıya dışarıdan müdahale eden değil, anlatının içinde gelişen bir algı katmanı olarak yer almakta ve anlatının duygusal tonunu kuran işlevsel bir metin birimi olarak değerlendirilmektedir.

- **Bir Keresinde / Defasında / Seferinde**

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te “bir keresinde” ifadesi zarf olarak “bir zamanlar” anlamında verilmiş olup derlem verilerine göre kullanım sıklığı bakımından öne çıkmaktadır (TDK Sözlük, 2025). “Bir keresinde” 663, “bir defasında” 189 ve “bir seferinde” ise 168 kez tespit edilmiştir. Bu ifadeler, anlatıda geçmişte gerçekleşmiş tekil olayları işaret etmek amacıyla kullanılmıştır.

Tablo 3.184. “Bir keresinde / defasında / seferinde” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “**Bir keresinde** korkulacak bir durumda, korkusuna rağmen Carlos korkuyu yenerek yapılması gerekeni yapınca, don Juan ona, "Görüyorsun, istenirse korku yenilebilir; daha doğrusu korkuya rağmen korkusuzca davranılabilir.”
 2. “**Bir keresinde**, belki ayak tırnaklarına iğrenerek baktığımı fark edip açıklamıştı: "Eğilip kesemiyorum ayak tırnaklarımı.”
 3. “Mesela **bir defasında** Hz. Hasan veya Hz. Hüseyin, henüz yaşları çok küçük olduğu için elini sadaka hurmasına uzattıklarında, Allah Resulü (sas) hemen harekete geçmiş ve hurmayı elinden alarak:”
 4. “**Bir defasında**, ben ve eşimi bu şirketin Burhaniye'deki Tatil Köyü ARKENT'teki evine davet etmiş ve orada birkaç gün kalmıştık.”
 5. “Hatta **bir seferinde** yan kabinde tuvalete oturmuş, bir yandan işini görürken bir yandan da sevgilisine ilanı aşk eden birine kulak misafiri bile oldum.”
-

Semantik açıdan, bu birimler belirli ve sınırlandırılmış bir zaman dilimini belirtmeden geçmişte tek seferlik olarak yaşanmış ya da yaşanmış gibi aktarılan olaylara referans vermektedir. Anlamda kesinlikten ziyade belirsiz ve genel bir zaman işaretçiliği söz konusudur. Böylece, olayın zaman ve mekân detaylarına yer vermeksizin anlatının odak noktasını oluşturan önemli bir an ya da deneyim vurgulanmaktadır.

Pragmatik düzeyde ise bu ifadeler anlatının inandırıcılığını desteklemek, dinleyici veya okuyucunun dikkatini çekmek ve aktarılan deneyimin özgünlüğünü ortaya koymak için tercih edilmiştir. Anlatıcı, geçmişe dair bir kesiti sunarken “bir keresinde” veya diğer yapılarla olayı özel kılmakta, anlatının kişisel ve somut boyutunu güçlendirmektedir. Bu durum, söz konusu ifadelerin anlatı bağlamında hem dikkat çekici bir zaman referansı hem de anlatının dramatik etkisini artıran işlevler üstlendiğini göstermektedir.

Derlem örnekleri, bu ifadelerin genellikle kişisel anekdotları veya hatırlanmaya değer olayları tanıtmak için kullanıldığını doğrulamaktadır. Bu bağlamda, “bir keresinde”, “bir defasında” ve “bir seferinde” zaman açısından kesin sınırları olmayan ancak anlatıda tekil ve dikkat çekici olayları işaret eden yapılar olarak işlev görmektedir.

- **Bir Anlamı / Önemi / Yararı / Faydası**

Derlem verilerinde “bir anlamı/önemi/yararı/faydası” yapılarının, çoğunlukla eylem, durum ya da düşüncelere ilişkin değerlendirme içeren cümlelerde kullanıldığı görülmektedir. Bu birimler, metin içinde yalnızca bir nesnenin ya da kavramın taşıdığı değeri belirtmekle kalmaz; aynı zamanda bir önceki söylemle ardıl söylem arasında bağ kurarak çıkarım ve gerekçeleştirme işlevi üstlenir. Böylelikle yalnızca biçimsel düzeyde değil, üst-anlamsal yapıda da metni yapılandıran bir işleve sahiptir.

Tablo 3.185. “Bir anlamı / önemi / yararı / faydası” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Yani bir hukukun üstünlüğünün hissedilmediği andan itibaren, artık Anayasa’da şu yazıyordu, bu kanunda şu yazıyordu falan bunların çok bir anlamı kalmıyor.”
2. “...bir Kuruma bağımsız olarak şikayetleri gözden geçirme yetkisinin verilmesinin bir anlamı olmayacaktır.”
3. “İsminin bile bir önemi kalmadığını düşünüyordu.”
4. “Para talebi denince belirli bir miktar parayı para olarak muhafaza etmek kastedildiğine göre, onu bu şekilde muhafaza, etmenin kendine göre bir yararı olacaktır ki, o da biraz evvel anlatmaya çalıştığımız gibi paranın belirlilik ve likidite faydasıdır.”
5. “Şu zıkkımın ilk defa birine bir faydası dokunmuş.”
-

Veriler, bu yapıların genellikle bir eylemin geçerliliğini sorgulayan ya da onun işlevsel olup olmadığını değerlendiren bağlamlarda kullanıldığını göstermektedir. Örneğin, “çok bir anlamı kalmıyor”, “bir anlamı olmayacaktır”, “bir önemi kalmadığını düşünüyordu” gibi kullanımlarda, dile getirilen eylem ya da durumun artık geçerli olmadığına ya da önemini yitirdiğine ilişkin bir değerlendirme yapılmakta; bu değerlendirme ise önceki

söylemde verilen bilgiyi geçersiz kılarak ya da etkisizleştirerek metnin anlam akışını yeniden biçimlendirmektedir.

Benzer şekilde, “bir yararı olacaktır”, “bir faydası dokunmuş” gibi kullanımlarda ise öncesinde sunulan bir yargı ya da olgunun olumlu sonuç doğurduğu ya da doğuracağı belirtilmektedir. Bu tür kullanımlarda söz konusu yapı, gerekçelendirme amacıyla devreye girer ve metinsel bağlam içinde neden-sonuç ilişkisi kurar. Böylece yapı, metinler arası bağlantı oluşturarak okurun söylemin tamamını değerlendirmesine olanak tanır.

Tüm bu örneklerde ortak olarak görülen işlev, “bir anlamı/önemi/yararı/faydası” birimlerinin yalnızca yerel bir cümlede anlam taşıyan ifadeler değil; daha geniş bir söylem parçasına bağlı olarak çalışan, metinler arası ilişki kuran ve dolayısıyla söylemin bütününde yönlendirici rol üstlenen yapılar olmasıdır. Değerlendirme, gerekçelendirme, işlevsizlik bildirme ya da sonuç belirtme gibi anlam yönelimleriyle bu yapılar, metnin pragmatik örgüsünü kurar ve söylemin retorik yapısına katkıda bulunur.

- **Bir Yanlıklık**

“Bir yanlıklık” yapısı, derlem verilerinde 323 kez yer almakta ve özellikle belirsizlik, kuşku, savunma ve gerekçelendirme bağlamlarında öne çıkmaktadır. Cümle düzeyinde çoğunlukla yüklemlerle tamamlanan bu yapı, metin bütünlüğü içinde söylemin yönünü belirleyen ve bilgi akışını düzenleyen işlevsel bir çekirdek oluşturur. Bu bağlamda, sadece durum bildirimi yapan bir öge değil, aynı zamanda metnin örgüsüne müdahil olan bir birim olarak karşımıza çıkar.

Tablo 3.186. “Bir yanlıklık” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Keşfi açık olan Hasan Harkâni durumu şöyle izah eder: Evlatlarım, görünüşte <u>bir yanlıklık</u> var gibi ise de gerçekte yoktur.”
2.	“ <u>Bir yanlıklık</u> varmış gibi Nermin'in yüzüne baktım.”
3.	“Cephe: Komutanım, <u>bir yanlıklık</u> olmalı, attığınız bombalar üzerimize yağıyor.”
4.	“Herkes: “O öyle bir şey yapmaz, bu işte mutlaka <u>bir yanlıklık</u> olmalı...” diyebilecek kadar kendisi hakkında güven duygusuna sahip olabilmelidirler.”
5.	““Kabine tarafından İngilizlere bu şekilde müracaata karar verildiği ibaresinde <u>bir yanlıklık</u> vardır.”

Örneklerde görüldüğü üzere, “bir yanlıklık var gibi”, “bir yanlıklık olmalı”, “bir yanlıklık vardır” gibi kalıplaşmış yapılarda bu birim, önceki bir durumu açıklamak, yorumlamak ya da sorgulamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu yapıların her biri, metin içinde

belirli bir olay ya da iddiaya dair kuşku oluşturmakta, aynı zamanda ilgili bağlamda mantıksal veya duygusal bir zemin hazırlamaktadır. Söylemin pragmatik düzleminde bu yapı, bir tür bilişsel mesafe yaratmakta ve hem konuşur hem de muhatap açısından olası bir hata ya da sorunun açıklanmasına alan açmaktadır.

Ayrıca, “bir yanlışlık” birimi genellikle “var gibi”, “olmalı”, “vardır” gibi yapılarla birlikte kullanılır ve bu kullanımlar, durumun kesinliği konusunda bir sorgulama ya da kuşku anlamı yaratır. Bu kip yapılarıyla birlikte “bir yanlışlık” birimi, söylemin inandırıcılığını sağlamaya ya da bir düşünceyi yumuşatarak dile getirmeye yönelik stratejik bir araç hâline gelir. Bu yönüyle yapı, yalnızca bilgi iletmekle kalmaz; aynı zamanda söylemin karşılıklı ilişkisel boyutunu da yönetir.

- **Bir Dakika / Bir Saniye**

Bir dakika” ve “bir saniye” birimleri, derlem verilerine göre yüksek frekansta kullanılmış ve özellikle konuşma diline yakın metinlerde belirginleşmiştir. “Bir dakika” 849, “bir saniye” ise 256 kez tespit edilmiştir. Bu yapılar, bağlam içinde gerçek zaman ölçüsü bildirmekten çok, söylem akışını düzenleyen metin birimleri olarak işlev kazanmıştır.

Tablo 3.187. “Bir dakika / bir saniye” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Ama **bir dakika!** Yukarıda anlattığım sahneyi bir kez daha gözünüzün önüne getirin.”
 2. “Sincap kardeş, bakar mısın **bir dakika?** Baktım boşşş... şey, hoş kaplumbağa, bir şey mi istedin?”
 3. ““Unutma, uygulanan her türlü şiddet, bir biçimde geri döner.” **"Bir dakika..."** yani... ahtapotu kastediyorsan, o..."”
 4. “Cumhuriyetini, milletini, yurdunu, bayrağını her şeyden çok seven, bunlar için **bir saniye** bile düşünmeden canını fedaya hazır ve bu değerleri koruyup, savunup, yükseltme azim ve iradesinde olan insan demektir.”
 5. “**Bir saniye** bile ayrılmıyor o hain adamın peşinden.”
-

“Bir dakika” yapısı çoğu örnekte, konuşma sırasında ani bir duraksama yaratmak, dikkat çekmek, söze girmek, karşı tarafın ifadesine müdahale etmek ya da düşünmeye zaman kazanmak amacıyla kullanılmıştır. Bu kullanım biçimi, konuşmacının iletişimde kontrolü ele alma ve sözü yönlendirme çabasıyla ilgilidir. Özellikle dramatik ya da gündelik diyaloglarda, konuşma akışını kesen bir çıkış olarak yer almakta ve karşılıklı etkileşimin yapısını biçimlendirmektedir.

“Bir saniye” ise sıklıkla geçici bir zaman dilimini ima eden yapay bir bekleme vurgusuyla, acele ya da ani gelişen durumlara karşı bir duraklama yaratır. Bu duraklama, konuşma temposunu yavaşlatmak ya da karşıdakinin tepkisini ölçmek için kullanılan bir metin içi gecikme aracıdır. Aynı zamanda, bazı örneklerde “bir saniye bile düşünmeden” gibi kalıplaşmış yapılarda kararlılık, hız ya da düşüncesizce hareket etme gibi anlamların güçlendirilmesinde rol oynamaktadır.

Her iki birim de metinler arası geçişleri düzenleme, konuşma sırasını belirleme, ani tepkileri dile getirme ve bağlamı yönlendirme işlevleriyle, söylemde bağlam üretici bir rol üstlenmiştir. Bu yönüyle, yapılar yalnızca nicel zaman ifadesi olmaktan çıkmış, söz dizimsel biçimlerini koruyarak metin düzeyinde anlam ilişkilendirme görevi üstlenmiştir.

- **Bir Sakınca / Bir Sakıncası**

Derlemde sırasıyla “bir sakınca” 293, “bir sakıncası” 98 kez kullanılmıştır. Her iki yapı da yüzeyde olumsuzluk, engel ya da sorun bildiren bir anlam taşısa da, derlem verilerinde bu anlamın ötesine geçerek metin bütünlüğünü düzenleyen işlevsel yapılara dönüşmüştür.

Tablo 3.188. “Bir sakınca / bir sakıncası” birimlerinin uyumluluk satırları
(tnc.org.tr)

1. “Bu keseklerin tekrar tanecikler şeklinde dağıtılarak kullanılmasında tarımsal yönden <u>bir sakınca</u> yoktur.”
2. “Yarın da aynı şekilde yaşamak istiyorsak devam etmekte <u>bir sakınca</u> yok.”
3. “Bu özellik yapıda <u>bir sakınca</u> yaratır ve bazı özel amaçlı yapılarda tedbir alınmasını gerektirir.”
4. “Yusuf Bey <u>bir sakıncası</u> olmadığını söyledi.”
5. “Eğer <u>bir sakıncası</u> yoksa anlattıklarını teybe kaydedeceğim” şeklindeki bir yönerge verilerek, söz kendilerine bırakılmıştır.”

“Bir sakınca” biçimi, çoğunlukla teknik, mesleki ya da resmi bağlamlarda belirli bir davranışın, uygulamanın ya da durumun engel teşkil edip etmediğini değerlendiren yargılarla birlikte kullanılmaktadır. Bu tür kullanımlarda yapı, yalnızca olumsuzluk taşıyan bir önerme değil; aynı zamanda koşula dayalı anlam ağını yöneten, gerekçelendirme ya da serbestlik bildiren ifadelerin öncülünü oluşturmaktadır.

“Bir sakıncası” biçimi ise daha çok etkileşimsel bağlamlarda, konuşma sırasında izin isteme, onay alma veya karşı tarafı rahatsız edip etmeme gibi sosyal düzeydeki ilişkileri

düzenleyen bir metin birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle dolaylı yönergelerle birlikte kullanıldığında yüzeydeki izin isteme biçimiyle örtük bir nezaket stratejisi de işletmektedir.

Her iki yapı da metin içinde koşulluluk bildirimiyle söylemsel bağ kurmakta gerek resmi gerek gündelik bağlamlarda, doğrudan veya dolaylı biçimde izin, onay ve değerlendirme bildiren önermeleri desteklemektedir. Bu yönüyle yapılar, sadece söz dizimsel değil, aynı zamanda söylem düzeyinde de metni biçimlendiren ve söyleyenin konumunu belirginleştiren araçlar olarak işlev görmektedir.

- **Bir Aksilik / Bir Terslik**

Derlemde “bir aksilik” 157 “bir terslik” ise 120 kez geçmektedir. Birimler, çoğunlukla olumsuz ihtimallere, öngörülemeyen sonuçlara ya da istenmeyen gelişmelere yönelik örtük bir gönderme işleviyle kullanılmıştır. Derlemde bu yapıların belirli kalıplarla (olmaz, olursa, çıkarsa vb.) birlikte kullanılması, bu birimlerin metinsel düzenleme görevini üstlendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle “bir aksilik olmaz”, “bir aksilik olursa”, “bir terslik çıkarsa”, “bir terslik olmazsa” gibi kalıplaşmış yapılar, gerçekleşmemesi temenni edilen durumlara gönderme yaparken aynı zamanda sonraki söylemi hazırlayan bir işlev üstlenmektedir. Böylece konuşurun beklenti, temenni veya endişe gibi tutumları da örtük biçimde ifade edilmiş olmaktadır.

Tablo 3.189. “Bir aksilik / bir terslik” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Oh, şükür kömürler de tutuştu. Artık bir aksilik olmaz. Bu geceyi de atlattık.”
2.	“Çünkü ne olur ne olmaz, bir aksilik çıkar ve namazımıza yazık olurdu.”
3.	“ Bir aksilik olmasın Numan? Hanfendi'nin destekçisi liberal delegelerin hepsi geldi mi?”
4.	“...çünkü o haberde bir terslik olursa hepimizin canına okurlar, bunu biliyorsun değil mi?”
5.	“Yazılıyı bilemem, ama, bir terslik olmazsa, direksiyon sınavını ilk girişinde kazanır,” diye ekledi.”

Birimler, çoğu örnekte kip ve zaman bakımından varsayımsal, şartlı veya temenni söylemler içinde yer alarak hem semantik hem pragmatik düzeyde söylemdeki önermelere yön vermektedir. Sıklıkla “çıkma”, “olma”, “olursa”, “olmazsa” gibi yapılarla birlikte kullanılması, bu ifadelerin kalıplaştığını ve metin içinde koşul, olasılık ya da olumsuz senaryo kurucu rol üstlendiğini göstermektedir. Derlemdeki örneklerde, bu yapılar yalnızca bilgi vermek amacıyla değil, aynı zamanda söylemin yönünü tayin etmek, karşıdakini hazırlamak ve zihinsel bir çerçeve oluşturmak için tercih edilmiştir. Bu yönüyle “bir aksilik”

ve “bir terslik” yapılarının yalnızca ad aktarmadığı, aynı zamanda metinler arası ilişkileri düzenleyerek bağlam kurucu bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

- **Bir Tesadüf**

“Bir tesadüf” birimi, derlemde 233 kez kullanılmıştır. Bu yapı, olayların önceden planlanmamış biçimde kesişmesini, beklenmedik karşılaşmaları ve rastlantısal örtüşmeleri belirtmek amacıyla kullanılır. Ancak, yalnızca zamansal ya da mekânsal bir çakışmayı belirtmekle kalmaz; bağlam içinde değerlendirildiğinde konuşur ya da anlatıcının bu rastlantıya yüklediği anlamı da taşıdığı görülmektedir. Kötü, garip, hoş, güzel gibi değerlendirme sıfatlarıyla birlikte kullanılması, bu yapının yalnızca betimleyici değil, aynı zamanda öznel bir tavır içeren ve metnin tonunu belirleyen bir işlev üstlendiğini göstermektedir.

Tablo 3.190. “Bir tesadüf” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. “Ne kötü <u>bir tesadüf</u> ki, arabalarımız aynı katta. ister istemez birlikte yürüyoruz.”
2. “Piyanistin, en sevdiği şarkılardan birini çalmaya başlaması, garip <u>bir tesadüf</u> olmalıydı diye düşündü.”
3. “Benim için bu küçük köyde ülkemden uzakta ne kadar güzel <u>bir tesadüf</u> .”
4. “Hoş <u>bir tesadüf</u> sonucu onun evi de anne-babamın ve Alev ablanın evi gibi benim yakınımda sayılırdı.
5. “Kötü <u>bir tesadüf</u> , bu kere çocuk öteki kolla gelmiş.”

Yapı, kimi örneklerde anlatıcının şaşkınlığını, kimi örneklerde ise rahatsızlığını veya memnuniyetini yansıtan söylemsel bir ara yüz görevi görür. Bu yönüyle hem duygusal yüklemeyi ifade eder hem de metin akışında olayların olağanüstülük düzeyini yeniden kurar. Birimin kimi zaman cümle başında bağlaçsız bir geçiş ögesi olarak yer aldığı; kimi zaman ise cümlenin sonuna doğru vurguyu taşıyan bir değerlendirme unsuru olarak işlediği gözlemlenmektedir. Bu çok yönlü kullanımıyla “bir tesadüf”, söylemde bağlamı değerlendirci biçimde yeniden şekillendiren anlam yüklü bir birim olarak öne çıkmaktadır.

- **Bir Düşünün / Bir Düşün**

Derlemde 161 kez “bir düşünün” ve 124 kez “bir düşün” biçiminde kaydedilen bu yapı, bağlam içinde söylemi yönlendirme ve dinleyiciyi düşünsel bir eyleme sevk etme işleviyle öne çıkar. Her iki varyant da aynı söz dizimsel çekirdeği paylaşmakla birlikte kip ve kişi ekleri bakımından ayrışır: “bir düşünün” ikinci çoğul şahıs hitabına, “bir düşün” ise

ikinci tekil şahıs hitabına yöneliktir. Bu varyantlaşma, söylemdeki muhatap profilini ve anlatımın resmiyet ya da samimiyet düzeyini belirler niteliktedir.

Tablo 3.191. “Bir düşünün / bir düşün” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“ <u>Bir düşünün</u> , tutunduğumuz şeyleri önünde sonunda bırakmayacak mıyız?”
2.	“Kızlar çılgılık atmaya başlarlar; “İnanılmaz, bir üst katta bizi neyin beklediğini <u>bir düşünün!</u> ” ve bir kat daha çıkarlar...”
3.	“Üniversiteden yeni mezun olduğunuz yılları <u>bir düşünün</u> .”
4.	““Bak canım, ne kadar şaşırdığının farkındayım. Sen şimdi söylediklerimi <u>bir düşün</u> .””
5.	“Humbaba'yı öldürüp, Uruk'a döndüğümüzde, nasıl karşılanacağımızı <u>bir düşün</u> ” diye onu korkusundan kurtarmaya çalıştı.”

Çoğunlukla doğrudan hitap biçiminde kullanılan yapı, muhatabı belirli bir olasılığı, durumu ya da geçmişi zihninde canlandırmaya yönlendirir. Bu yönüyle, temsili bir düşünsel sahne üretir ve dinleyiciyi hem bilişsel hem de duygusal bir değerlendirmeye çağırır. “Bir düşünün” biçimi, genellikle anlatıcının dinleyiciyi ortak bir hayal kurmaya davet ettiği anlatısal ya da retorik bağlamlarda yer alırken “bir düşün” kullanımı, daha çok birebir yönlendirme, uyarı ya da telkin içeren bağlamlarda görülmektedir.

Söz dizimsel olarak kipli birim özelliği gösteren bu yapı, doğrudan buyruk anlamından çok, dolaylı ve nazik bir öneri ya da yönlendirme tonuna sahiptir. Bu özellik, yapının ikna, empati kurma, dikkat çekme ve imgesel etki üretme gibi pragmatik işlevlerle yüklü olmasına olanak tanır. Aynı söz dizimsel çekirdeğin kişi ve kip bakımından farklılaşması, “bir düşün” biriminin diğer benzer kalıplardan ayrılmasına neden olmakta ve bu varyantlaşma, yapının metin içi kullanım çeşitliliğini de artırmaktadır.

- **Bir Parantez**

Derlem verilerine göre “bir parantez” birimi 125 kez kullanılmıştır. Bu yapı, özellikle söylem içinde açıklayıcı, yorumlayıcı ya da ek bilgi sunmak amacıyla başvurulmuş belirgin bir metin stratejisidir. “Bir parantez açmak” ifadesi, hem mecaz hem de işlevsel düzeyde anlatıya dâhil edilen açıklama alanlarını belirtir. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “parantez açmak” deyişi, “söz veya yazının içine, sözü edilen konuyla ilgili bir bölüm koymak” ve “anlatılan konudan farklı bir şey söyleneceği zaman kullanılan bir söz” biçiminde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu yönüyle yapı, metin akışını kesintiye uğratmadan konuşur ya da yazarın söyleme kendi yorumunu, arka plan bilgisini veya kişisel tutumunu dâhil etmesine olanak tanır.

Tablo 3.192. “Bir parantez” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Bürokrasiyi ve bazı hükümet üyelerine resmen emir veriyor. (Burada **bir parantez** acıyorum: Kendisinin esas soyadı Çiller değil, Uçuran!... Ancak evlenirken karısının soyadını aldı. Almasaydı, şimdi karşınızda Başbakan Tansu Çiller değil, Tansu Uçuran olacaktı...)
 2. “Ufak **bir parantez** açarak "pozitif yaratıcılık" kavramı ile ne anlatmak istediğimi açıklayım.”
 3. “Burada hemen **bir parantez** açarak bu konuda bazı hususlara açıklık getirmemin faydalı olacağını düşünüyorum.”
 4. “Burada **bir parantez** açmak istiyorum: Çetin Emeç'in arkasından gözyaşı dökenlerin bazıları orada...”
 5. “Sinemanın, yönetmenlerin çekim yöntemlerinden söz ederken uzunca **bir parantez** açtık galiba...”
-

Derlem örneklerinde “bir parantez açmak” kalıbı, metin içinde geçici bir sapmayı veya yan bilgiyi tanıtmak için kullanılmaktadır. Özellikle “burada bir parantez acıyorum”, “ufak bir parantez açarak” gibi ifadeler, konuşurun metne bilinçli biçimde müdahale ettiğini ve söylemin yönünü denetlediğini gösterir. Bu kullanım, aynı zamanda söylemdeki anlatıcı konumunun belirginleşmesini sağlayarak, konuşur-merkezli anlatımı güçlendirmektedir. Açıklama, gerekçelendirme veya dipnot niteliğindeki içerikler, bu birim aracılığıyla söylemin içine dahil edilir ve dinleyicinin dikkatini belli bir noktaya odaklamaya hizmet eder.

Metinsel olarak bu yapı, anlatı doğrultusunda yön değişikliğini işaret eder ve söylemin örgütlenişinde bağlantısal bir rol üstlenir. Eklenen açıklamaların geçici doğası ve metin ana hattına dönme vaadi, “bir parantez” biriminin metin içi geçiş ve açıklama araçlarından biri olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır.

- **Bir Bilsen / Bir Bilseniz**

Derlemde “bir bilsen” dizimi 97, “bir bilseniz” ise 89 kez kullanılmıştır. Her iki varyant, bağlam içinde ortak bir işlevselliği paylaşmakta ve dinleyiciye seslenerek duygusal yoğunluğu artıran söylem stratejileri arasında yer almaktadır.

Tablo 3.193. “Bir bilsen / bir bilseniz” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Şu toplantıya gelmek ne demek, **bir bilsen** şuraya sürünerek gelirsın.”
 2. “Daha senden öğreneceğim o kadar çok şey var ki! Aklımdaki soruları **bir bilsen.**”
 3. “Biraz sandviçin sözü mü olurmuş? Bu yine bir şey sayılmaz, sen başkalarının göturdüklerini **bir bilsen.**...”
 4. “Aptal olmadığım için eroınman olduğumun farkındayım; sizin farkında olduğunuz şeyleri ne çok merak ediyorum, **bir bilseniz!**”
 5. “Çiçekçi Mirsat Abi, iyi arkadaşımıdır. Yıllardır onun ellerinde şekillenen buketler sayesinde neler kazanmışımıdır, **bir bilseniz.**...”
-

Söyleyenin içsel durumunu, birikmişliğini ya da yoğun duygularını dışa vurmasına olanak tanıyan bu kalıp, anlatı boyunca iletişimsel ve ilişkisel bir köprü kurar. Bu kullanımda “bir bilsen” kalıbı, dinleyicinin mevcut durumda farkında olmadığı ama farkında olursa etkilenebileceği bir duygu, deneyim ya da bilgiye göndermede bulunur. Yani söylenmeyeni işaret eden, dolaylı ve çağrışıma dayalı bir anlatım biçimi tercih edilmektedir. Bu yönüyle yapı, doğrudan değil ima yoluyla kurulan bir anlam alanı yaratmakta ve anlatıcının duygu durumu ya da tavrı dolaylı biçimde yansıtılmaktadır.

Bu iki biçim arasında dikkat çekici bir varyantlaşma söz konusudur: “Bir bilsen” daha çok bire bir hitapla ve anlatıcının karşısındaki tek kişiye yönelen bir duygu aktarımı iken “bir bilseniz” ise daha geniş, çoğul ya da belirsiz bir muhatap kitlesine yönelik bir seslenme biçimidir. Bu varyantlaşma, kalıbın söylemsel yönelimi ve duygusal yoğunluğu üzerinde etkili olmaktadır.

Kimi örneklerde dinleyiciye yönelik yakınlık kurulurken kimilerindeyse anlatıcı kendi yaşantısını vurgulayan bir iç dökme eylemi gerçekleştirmektedir. Tüm bu örneklerde yapı, anlatının duygusal dozunu yükseltmekte, samimiyet ve yakınlık hissiyle örülü söylemsel bir alan yaratmaktadır. Ayrıca, kullanılan kip yapısı gereği eksilteli veya tamamlanmamış cümlelerle birlikte görülerek metinde anlamı tamamlanmamış ama hissedilen bir boşluk yaratmaktadır. Bu da ifadenin duygusal etkisini güçlendirmektedir.

• **Bir Görüşe**

TUD’da “bir görüşe” birimi 165 kez, bu yapının uzantısı olan “bir görüşe göre” ise 85 kez tespit edilmiştir.

Tablo 3.194. “Bir görüşe” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“İstisnâî bir görüşe göre bu ağacın, "muza benzeyen baldan da tatlı bir cennet meyvesi" olduğu bildirilmiştir.”
2.	“Literatürde yer alan bir görüşe göre, gelişmekte olan ülkelerin risk primindeki değişimlerin en önemli nedenlerinden biri olarak uluslararası sermaye piyasalarındaki dalgalanmalar gösterilmektedir.”
3.	“ Bir görüşe göre, işlerini kendi istekleri ile bırakarak işsiz kalan işçiler, bu sonucu kendileri istedikleri için iradi işsiz sayılmalıdırlar.”
4.	“Benzer bir görüşe Mernissi’de de rastlamak mümkündür...”
5.	“ Bir görüşe göre de şeker pancarı ıslahında MS besi ortamı üzerinde doku kültürleri için en etkin eksplant tipi çiçek saplarının apikal ve sub-apikal parçalarıdır.”

Her iki yapı da bir argümanın, değerlendirme ya da yorumun dayandığı düşünsel temeli belirtmek amacıyla kullanılmakta ve söylemde referans çerçevesi oluşturma işlevi üstlenmektedir.

Bu yapı semantik düzeyde, ifade edilen yargının belli bir düşünce sistemine dayandığını belirtir. Böylece anlatıcı, ileri sürdüğü değerlendirmeyi kişisel kanaatten çıkararak kuramsal ya da bilimsel bir zemine oturtur. Bu tür bir referans oluşturma, hem söylemin meşruiyetini artırmakta hem de bilgi sunumunu nesnel bir çerçeveye yerleştirmektedir.

Pragmatik düzlemde ise yapı, metinler arasılığı mümkün kılar. Söyleyen, kendi yargısını doğrudan sunmak yerine, başkasına ait bir görüşü aktararak hem mesafe koymakta hem de olası karşıt yorumlara açık bir söylem alanı yaratmaktadır. Bu yönüyle kalıp, yalnızca düşünsel bir kaynak göstermeyip aynı zamanda söylemsel çoğulluk ve tartışmaya açıklık işlevi de üstlenmektedir.

- **Bir Rivayete**

TUD'da “bir rivayete” birimi 83 kez kullanılmış, bu kullanımların 80'i “bir rivayete göre” biçiminde gerçekleşmiştir. Bu yapı, anlatımda dolaylılık ve ihtiyatlılık vurgusunu güçlendiren, söyleyenin aktardığı bilgiyi doğrudan sahiplenmediğini gösteren bir metin birimi olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 3.195. “Bir rivayete” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1.	“Diğer <u>bir rivayete</u> göre de “İçkiden sakınınız. Çünkü içki her türlü kötülüklerin anasıdır.” denilmiştir.”
2.	“ <u>Bir rivayete</u> göre bu M harfi anneannesinin adı Madeleine'nin baş harfini simgeliyormuş.”
3.	“Çünkü <u>bir rivayete</u> göre, Apollon biliciliği bu yaratığa borçluydu.”
4.	“Yaygın olan <u>bir rivayete</u> göre Tapınakçı şövalyeler Johannit mezhebe mensupturlar.”
5.	“Zayıf <u>bir rivayete</u> göre de iki denizin birleştiği boğaz (Macma'el-Bahreyn) iki ilim denizi demek olan Hızır'la Musa'ya işaretir.”
-

Bu yapı, semantik düzlemde aktarılan bilginin doğruluğu veya geçerliliği hakkında belirsizlik içeren bir söylem alanı oluşturur. Bilginin kaynağının “rivayet” oluşu, aktarılan içeriğin doğruluğunun teyide ihtiyaç duyduğunu, kesinlikten uzak durduğunu belirtir. Böylece yapı, hem aktarıcının sorumluluğunu azaltmakta hem de metne anlam düzeyinde esneklik kazandırmaktadır.

Pragmatik açıdan bakıldığında ise “bir rivayete göre” kalıbı, anlatıcının bilgiyi doğrudan sahiplenmeden olası eleştirilerden korunarak aktarmasına olanak tanır. Söylemde mesafe yaratarak hem tarihsel hem kültürel anlatıların ya da efsanelerin dile getirilmesini kolaylaştırır. Aynı zamanda, okuyucunun veya dinleyicinin bu bilgiye mutlak bir gerçeklik atfetmemesini sağlar. Bu yönüyle yapı, anlatımda ihtiyat, dolaylılık ve sözlü kültür etkisi barındıran söylem biçimlerinin tipik bir örneğidir.

• Bir Sorum

“Bir sorum” ifadesi, derlemde 90 kez kaydedilmiştir. Bu yapı, konuşma içinde sözü yönlendiren, karşı tarafa bir yönelme başlatan ve iletişimi belirli bir doğrultuya çeken belirgin bir metin birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle doğrudan hitap içeren söylem parçalarında yer almakta; dikkat çekme, açıklama talep etme ya da söze yük kazandırma amacıyla kullanılmaktadır

Tablo 3.196. “Bir sorum” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Seminer sorduğum şu soru ile noktalandı: Mitja, her şey için teşekkürler ama son <u>bir sorum</u> olacak, çok önemli.”
2.	“ÖĞRETMEN: Çağın kalk bakalım. Sana <u>bir sorum</u> var: Elini bir cebine atıyorsun on lira çıkıyor, diğerine atıyorsun beş lira çıkıyor.”
3.	““Kat hizmetlerinde eğitilmemiş insan çalıştırmaya devam mı edeceğiz?” diye <u>bir sorum</u> var. Başka bir sorum: Özellikle bazı işletmeleri suçlamak için söylemiyorum, ülkem için söylüyorum.”
4.	“EREN: Yasemin sana <u>bir sorum</u> var? YASEMİN: Haydi, sor bakalım.”
5.	“An rüyalarıyla ilgili <u>bir sorum</u> var.”

İfade, yalnızca soru yöneltmekten ibaret bir yapı olarak değil, aynı zamanda söyleyenin konuyu belirleme niyetini ortaya koyan işlevsel bir sinyal olarak değerlendirilmektedir. Cümle başında kullanılması, dinleyiciyi konuşmaya odaklamaya yönelik bir yönlendirme işlevi de taşımaktadır. Böylece yapı, anlatıcının anlatıya geçişini meşrulaştıran bir araç haline gelir.

İletişimsel boyutta “bir sorum var” kalıbı, söz hakkının talep edildiği ve anlatıcıya geçici bir denetim alanı tanındığı bağlamlarda etkinleşmektedir. Özellikle karşılıklı konuşma içeren örneklerde bu yapı, sorunun yalnızca bilgi edinme değil, bazen de sorgulama, eleştiri ya da ilişki kurma amacı taşıdığını ortaya koymaktadır. Anlamı çoğu zaman sorunun

kendisinden çok, yaratılan etkileşim beklentisiyle şekillenmekte ve bu da kalıbın dolaylı ve çok katmanlı bir işlev üstlendiğini göstermektedir.

- **Bir Ricam**

“Bir ricam” dizimi, derlemde 66 kez tespit edilmiştir. Bu yapı, söyleyenin muhataba doğrudan yöneldiği, samimi ve çoğu zaman ölçülü bir taleple iletişimi yapılandığı metin birimlerinden biridir. Anlatımda sözü yönlendirme, yeni bir eylem beklentisi sunma ya da karşılıklı ilişkinin tonunu belirleme gibi işlevlerle kullanıma girer.

Tablo 3.197. “Bir ricam” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“...”Efendim,” der, “ bir ricam var.” “Nedir?””
2.	“Sonra da “Senden bir ricam var. Bu transformatör, madem olmuyor, onu çöpe atar mısın?” dedi.”
3.	“Şimdi senden bir ricam olacak acaba yapar mısın?”
4.	“Hayatta size başarılar. Ayrıca bir ricam var ki o da bu forumu bir hatıra niyetine ve insanların haksızlığa karşı görüşünü almak adına devamlı açık tutmanızı istememdir.”
5.	“Benim senden bir ricam ve sorum olacak. Biz metafor konusuyla ilgili bir araştırma yaptık.”

Bu yapı, çoğu örnekte cümle başında yer almakta ve söyleyenin talebini önden bildiren bir hazırlık işlevi taşımaktadır. Böylece yalnızca semantik bir anlam taşımakla kalmaz, aynı zamanda iletişimin yönünü belirleyen söylemsel bir sinyal işlevi de üstlenir. Talebin yumuşatılması, samimiyet kurulması ya da muhatabın gönüllü katılımının sağlanması açısından bu yapı dikkatle seçilmiş bir ifadedir.

Pragmatik açıdan bakıldığında “bir ricam” kalıbı, karşılıklı iletişimde nazik bir beklenti beyanı olarak çalışır. Anlatıcının söyleminde, doğrudan istemektense, ricayla yumuşatılmış ve ilişkiselliği ön plana çıkaran bir yön belirgindir. Özellikle “senden bir ricam var” biçimindeki örnekler, dinleyiciye yönelen doğrudan ama saygılı bir hitapla birlikte duygusal yakınlığı da yansıtmaktadır.

- **Bir Bakarsınız / Bir Baktım**

TUD verilerinde “bir baktım” dizimi 188, “bir bakarsınız” ise 56 kez kullanılmıştır. Bu iki yapı arasında kip ve kişi farkına dayalı bir varyantlaşma görülmektedir. “Bir baktım” anlatıcının geçmiş zamandaki kişisel bir deneyimini aktardığı yapılarda kullanılırken “bir bakarsınız” daha çok olasılık, ani gelişen durumlar veya genel geçer deneyimlere işaret eden anlatımlarda tercih edilmektedir. Her iki varyant da anlatının akışında ani fark edilişleri,

beklenmedik gelişmeleri ya da dikkat çekici dönüşümleri ifade eden metin birimleri olarak işlev görmektedir.

Tablo 3.198. “Bir bakarsınız / bir baktım” birimlerinin uyumluluk satırları
(tnc.org.tr)

-
1. “Komutanım çay sever. Ama **bir bakarsınız** dışardan biri gelir, adaçayı, oralet, yeşil çay istiyorum derler.”
 2. “Siz evlere-stüdyolara kapanmış, şarkılarınızla boğuşup, yapacaklarınız üzerinde tartışırken, **bir bakarsınız** ki, dışardakiler sizi bitirmiş bile.”
 3. “**Bir bakarsınız** tam da dişe diş bir savaşım sonucunda bir kenti sınırlı olarak ve belli bir süreyle elde tutmak mümkün olabilir.”
 4. “**Bir baktım**, otelciler toplanmış iki matizi sopayla dövüyorlar.”
 5. “Derken **bir baktım**, -işten atıldığım günün hemen ertesinde- telefon faturasını yine ödeyememişim.”
-

“Bir baktım” yapısı, anlatıcının geçmişe dönük kişisel farkındalığını ya da olaylar karşısındaki ani tepkisini ortaya koyar. Bu bağlamda, çoğu örnekte anlatımın kırılma noktasıdır ve izlenimsel bir anlatı ritmi kazandırır. Beklenmeyen durumların, şaşkınlıkların ya da içsel fark edişlerin başlangıcında yer alır.

Öte yandan “bir bakarsınız”, genellikle dinleyiciye ya da genel muhataba yöneltilen, olası senaryoları içeren ve anlatının yönünü spekülatif bir alana çeken yapılarda karşımıza çıkar. Bu varyant, anlatıcının anlatıya doğrudan müdahil olmadığı, daha evrensel ya da soyut içerikli söylem örüntüleriyle ilişkilidir.

Her iki kullanımda da kalıp, anlatı içinde ani geçişleri ve algı değişimlerini göstermek üzere yapılandırılmıştır. Böylece hem anlatımda devingenlik sağlar hem de dinleyicinin dikkatini çeken geçiş noktaları yaratır. Bu yönüyle yapı, söylemsel süreklilik içinde beklenmedikliği vurgulayan işlevsel bir metin birimi niteliği taşımaktadır.

4. “BİR” SÖZCÜĞÜNÜN 1 SOL YÖNELİMLİ EŞ DİZİMLİLİKLERİ

4.1. “Bir” Sözcüğünün 1 Sol Yönelimli Eş Dizimliliğiyle Oluşturduğu Dinamik Yapılar

Derlem verilerine göre “bir”in solunda 969 eş dizimli sözcük tespit edilmiştir. Bu sözcükler; isim, zamir, sıfat, zarf, bağlaç ve sayı şeklinde türlerine göre gruplandırılmış ve her biri ayrı başlık altında incelenmiştir. Bu bölümde, tüm eş dizimlilikler bir arada verilmiş; kalıplaşma eğilimi gösteren yapılar koyu olarak işaretlenmiştir. Bu birimler, daha sonra “Durağan Yapılar” başlığı altında ayrıca ele alınmıştır.

Bağlaç, zamir, zarf ve belirtme sıfatı gibi görevli sözcükler; sınırlı dizim kapasitelerine rağmen yüksek frekansları ve işlevsel yoğunlukları nedeniyle kalıplaşma potansiyeli taşımaktadır. Bu tür yapılar, dizim içinde yapısal ilişki kurma işlevleri ve belirli kalıplarla birlikte kullanım eğilimleri nedeniyle biçimsel bütünlük gözetilerek ayrı başlıklarda değerlendirilmiştir.

4.1.1. “İSİM + Bir” Kuruluşundakiler

Derlem verilerine göre “bir” sözcüğünün solunda yer alan 108 eş dizimlilik isim türünden oluşmaktadır. Bu yapılar içinde 93 isim, ilgi hâl eki alarak belirtili isim tamlamalarının tamlayanı işlevini üstlenmiştir. Önemli olan, bu isimlerin ardından gelen “bir” sözcüğünün, tamlanan ismin sıfatı gibi işlev görerek bir kelime grubu oluşturmasıdır. Bu başlık altında, isimlerin yalın ya da çekimlenmiş biçimleriyle “bir” sözcüğüyle birlikte oluşturduğu örüntüler, hâl eklerine göre alt gruplara ayrılarak sunulmuştur. İlgili tablolarda koyu olarak belirtilen birimler, sonraki bölümlerde “Durağan Yapılar” kapsamında değerlendirilmek üzere işaretlenmiştir.

Tablo 4.1. “İSİM + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

Tablo 4.2. “İSİM+DA + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

arada*/2255, günde*/613, yılda*/876, ayda*/573, haftada*/480, gecede*/46, saatte*/192, senede*/154, elde*/38, dakikada*/140

Tablo 4.3. “İSİM+IA + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

yerle*/466

Tablo 4.4. “İSİM+(IAr)+Dan + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

günlerden/224, kafadan*/118

Tablo 4.5. “İSİM+(I)m+DA + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

içimde/301

Tablo 4.6. “İSİM+(I)m+In + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

arkadaşının*/7

Tablo 4.7. “İSİM+(s)I+(n)In + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

kısımının*/14, bölümünün*/16, tanesinin*/7, arkadaşının*/7

Tablo 4.8. “İSİM+(n)In + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

insanın*/313, kadının*/136, ülkenin*/126, ailenin*/94, kişinin*/163, erkeğin*/52, çocuğun*/96, aşkın*/417, toplumun*/195, ağacın*/14, adamın*/79, ilişkinin*/42, grubun*/45, partinin*/40, gecenin*/272, zamanların*/10, milletin*/35, olayın*/106, dönemin*/61, ulusun*/11, gazetecinin*/9, yazarın*/56, sürecin*/61, anlayışın*/31, bütünün*/31, kültürün*/87, devletin*/188, yapının*/55, şirketin*/33, gencin*/22, hayatın*/146, sistemin*/117, yaklaşımın*/26, evin*/103, annenin*/12, durumun*/83, kızın*/59, kurumun*/20, apartmanın*/11, binanın*/19, topluluğun*/19, malın*/17, ortamın*/7, gücün*/41, gazetenin*/31, önermenin*/16, şairin*/29, çalışmanın*/46, dilin*/51, hayvanın*/11, işletmenin*/17, kitabın*/62, sınıfın*/30, kentin*/54, nesnenin*/18, bankanın*/16, sorunun*/71, kuşun*/7, firmanın*/21, otelin*/18, canlının*/11, eylemin*/19, yıldızın*/4, ürünün*/17, taşın*/6, kavramın*/17, arkadaşın*/16, gelişmenin*/34, cismin*/5, düzenin*/43, ömrün*/5, varlığın*/24, hareketin*/52, çabanın*/8, azınlığın*/4, yaşamın*/123, öğrencinin*/20, davranışın*/18, metnin*/23, örgütün*/35, çiçeğin*/13, tartışmanın*/27, şiirin*/41, geleneğin*/14, sanatçının*/29, kuşağın*/16, zihniyetin*/7, şahsın*/9

Kavramsal olarak bakıldığında bu isimler belirli tematik gruplar altında toplanabilmektedir:

Tablo 4.9. “İSİM + Bir” kuruluşundaki isimlerin semantik sınıfları

Kategori	İsimler
İnsan, Toplum ve Sosyal Roller	insanın, kadının, kişinin, erkeğin, çocuğun, adamın, gencin, annenin, kızın, şahsın, gazetecinin, yazarın, şairin, arkadaşın, öğrencinin, sanatçının, arkadaşımın, arkadaşının, ailenin, toplumun, milletin, ulusun, azınlığın, grubun, partinin, topluluğun, örgütün, kuşağın
Zaman ve Süreç	günde, yılda, ayda, haftada, gecede, saatte, senede, dakikada, günlerden, zamanların, dönemin, sürecin, gelişmenin, yaşamın, gecenin, hayatın, durumun, ömrün
Mekân ve Konum	yerle, ülkenin, evin, kentin, apartmanın, binanın, ortamın, otelin, devletin, yapının, kurumun, sınıfın, şirketin, işletmenin, bankanın, firmanın
Ölçü ve Miktar	bütünün, kısmının, bölümünün, tanesinin
Soyut Kavramlar ve Düşünce	anlayışın, kavramın, önermenin, yaklaşımın, sistemin, düzenin, varlığın, kültürün, sorunun, zihniyetin, çalışmanın, geleneğin, ilişkinin
Duygu ve İçsel Durumlar	Aşkın
Eylemler, Süreçler, Durumlar	olayın, tartışmanın, davranışın, eylemin, hareketin, çabanın, gelişmenin
Nesneler, Araçlar ve Varlıklar	kitabın, ürünün, ağacın, hayvanın, kuşun, canlının, çiçeğin, nesnenin, yıldızın, taşın, cismin, malın
Güç, Etki, Sistem	Gücün
Metin ve İletişim	metnin, dilin, şiirin, gazetenin

Tabloda sınıflandırılan isimler, “İSİM + bir” yapısının taşıdığı anlamsal çeşitliliği ortaya koymaktadır. Bu yapılar, hem somut varlıkları hem de soyut kavramları kapsayan geniş bir tematik yelpazede işlev görmektedir. İnsan ve toplumdan mekân, zamana; soyut düşünceden nesnelere kadar farklı kategorilerde yoğunlaşan isimler, bu dizimlerin anlam katmanlarını zenginleştirmektedir. Böylece “İSİM + bir” yapısı, dilde türleme, genelleme ve kavramsal sınıflandırma işlevlerini yerine getiren çok yönlü bir dilsel form olarak işlev kazanmaktadır.

4.1.2. “ZAMİR + Bir” Kuruluşundakiler

Derlem verilerinde “bir” sözcüğünün solunda yer alan zamir temelli kullanımlar, iki ana grupta toplanmaktadır: eksiz yalın hâldeki zamirlerle kurulan yapılar ve ilgi hâli eki almış zamirlerle kurulanlar. Bu yapılar, biçimsel olarak farklılık gösterse de işlevsel açıdan gönderim ve vurgu değerleri bakımından ortak semantik-pragmatik özellikler taşımaktadır.

Tablo 4.10. “ZAMİR + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

bu*/3753, o*/1358, şu*/181, kimi/47

Tablo 4.11. “ZAMİR+İlgi Hâli + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

başkasının*/7, bizim/227, kimsenin*/88, benim/616, onun*/704, senin*/153, onların/159

Tablo 4.12. “ZAMİR + Bir” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

“**Bu bir** anlamda yerel, bölgesel, ulusal kimliğin ve imajın yok olmasıdır.”
“Kıyafetlerin de pek şık doğrusu.” “Dilek Hanif canım. **O bir** tane...” Sayın Hanif, iyi modacı olmanın gereğini yerine getirmiştir.”
“**Su bir** hafta, bu güne kadar ömrümde yaşadığım stres, korku, endişe ve ümitlerle yoğrulmuş duyguların birkaç katını yaşattı bana.”
“**Kimi bir** silgili kalem uzatıyordu arkadaşına, kimi bir kalemıraş, kimi çikletin içinden çıkan plastik bir balık...”
“Şu halde **başkasının bir** kimseye karşı beslediği, o kimsenin kendi kendine karşı beslediğinden daha...”
“Senin hemen bir üniversite okuman gerek, senin eğitiminde **bizim bir** eksikimiz var yoldaş!”
“Kimsenin “**Kimsenin bir** kapı tokmağına bile dokunduğunu görmedim,” dedi.”
“Fakat aslında **benim bir** suçum yok.”
“Herhalde **onun bir** etkisi oldu üzerimde.”
“Zaten hiç şüphem yoktu, Konfüçyus yaşasaydı kesinlikle **senin bir** numaralı hayranın olurdu.”
“Amacımız, şirketlerle stratejik iş ortaklıkları yaratarak **onların bir** departmanı gibi çalışmak ve maksimum katkıyı sağlamak.”

Bu tür kullanımlar, zamirlerin genel olarak belirsiz ya da gönderimsiz olan yapısını, “bir” aracılığıyla bağlam içinde belirginleştirmektedir. “Zamir + bir” yapısı, çoğunlukla tanımlanmış bir bireyi, nesneyi ya da kavramı işaret etmekte; aynı zamanda söylemde odaklama ya da karşılaştırma işlevi de üstlenmektedir. Özellikle “bu bir...”, “o bir...”, “onun bir...” gibi yapılar, göndergesel açıklık sağlamak ve anlatıcının yorumunu ya da değerlendirmesini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, “bir” sözcüğü yalnızca sayısal bir gösterge değil, bağlamsal anlam örgüsünü kuran işlevsel bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

4.1.3. “SIFAT + Bir” Kuruluşundakiler

Derlem verileri “bir” sözcüğünün solunda yer alan sıfat temelli kullanımların oldukça yoğun olduğunu göstermektedir. Sıfat türünde 823 eş dizimlilik elde edilmiştir. Sıfatlar, geleneksel sınıflandırmada olduğu gibi bu çalışmada da temel olarak niteleme ve

belirtme sıfatları olmak üzere iki ana grupta ele alınmıştır. Ancak, verilerin yapısal çeşitliliği dikkate alınarak bu iki gruplandırmanın yanı sıra daha ayrıntılı bir sınıflamaya gidilmesi gerekli görülmüştür. Niteleme sıfatlarının oldukça yüksek frekansta ve farklı biçimsel yapılarda karşımıza çıkması, bu gruba ait verilerin alt başlıklar hâlinde değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır.

4.1.3.1. “NİTELEME SIFATI + Bir” Kuruluşundakiler

Derlemde yer alan sıfat türündeki eş dizimliliklerin 809’unu niteleme sıfatları oluşturmaktadır. Bu yapıların hem sayıca çokluğu hem de biçimsel çeşitliliği, bütünlüklü bir değerlendirmeyi güçleştirmektedir. Bu nedenle niteleme sıfatları, sözcüklerin biçimsel yapısı esas alınarak basit, türemiş ve birleşik sıfatlar olmak üzere üç alt başlık altında incelenmiştir. Bu sınıflandırmada temel ölçüt, sıfatın kök ve gövde yapısının açık biçimde ayırt edilebilmesidir. Sıfatın türüne karar verilirken hem morfolojik şeffaflık hem de türetme eklerinin Türkçedeki yerleşik kullanımı dikkate alınmıştır.

4.1.3.1.1. “BASİT SIFAT + Bir” Kuruluşundakiler

Bu grupta yer alan 249 eş dizimlilik, herhangi bir yapım eki almamış yalın sıfatlardan oluşmaktadır. Tablo 4.13’te yer alan basit sıfatlar, “bir” sözcüğünün solunda konumlanarak hem çeşitlilik hem de kullanım sıklığı bakımından dikkat çekmektedir. “Yeni”, “belli”, “küçük”, “güzel”, “iyi” gibi yüksek frekanslı sıfatlar bu yapının günlük dildeki yaygınlığına işaret ederken “müthiş”, “muhteşem”, “kritik”, “politik” gibi daha özel anlam alanlarına sahip sıfatlar da bu dizim yapısında yer almaktadır.

“BASİT SIFAT + Bir” birlikteliği, çoğunlukla bağlama bağlı olarak anlam kazanan dinamik birimler üretmektedir. Bu özellik, söz konusu yapıların durağan ve sabit örüntüler olmaktan ziyade, bağlamsal çeşitliliğe açık ve üretken olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla bu tür kullanımlar, sabit kalıp niteliği taşımaktan çok, bağlama göre şekillenen esnek dilsel yapılardır.

Tabloda yer alan sıfatlar hem somut hem soyut hem nesnel hem de niteliksel anlam katmanlarına yayılarak günlük söylemden akademik metinlere uzanan geniş bir kullanım alanı sergilemektedir. Bu yönüyle “BASİT SIFAT + Bir” yapısı, Türkçede anlam üretimi ve

söylem çeşitliliği açısından yüksek potansiyele sahip, esnek bir eş dizimlilik örüntüsü olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4.13. “BASİT SIFAT + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

yeni*/15826, belli/6780, küçük*/6960, güzel*/5657, diğer*/4301, kısa*/1636, iyi*/8318, ciddi*/3591, geniş*/3801, kadın*/488, derin*/2780, gerçek*/2136, müthiş/1468, genç*/1726, garip*/1456, ufak*/1562, örnek*/298, tam*/3862, tuhaf*/1212, uzun*/3704, basit*/1636, yoğun*/1828, ortak*/1887, kötü*/2204, yakın*/2448, erkek*/183, güç*/403, koca*/937, mükemmel/845, sert*/1139, eski*/2138, tipik*/597, zengin*/956, hoş*/909, harika*/536, net*/861, demokratik*/839, ağır*/1386, muhteşem*/605, ince*/1043, hafif*/860, acı*/554, siyasi*/497, dev*/566, sıcak*/934, ani*/523, ideal*/1636, zor*/1344, somut*/649, ilk*/94, sürpriz*/154, alternatif*/279, dar*/645, muazzam*/310, benzeri*/528, dinamik*/384, rahat*/798, yumuşak*/524, mucize*/14, sakin*/548, normal*/784, boş*/781, beyaz*/1636, genel*/1625, dürüst*/448, mutlu*/810, temiz*/499, mutlak*/442, tarihi*/603, kaba*/226, makul*/273, şair*/70, dost*/77, yüksek*/1661, düz*/357, sosyal*/482, kritik*/345, soyut*/340, sistematik*/245, taş*/82, politik*/311, sade*/301, doğru*/2147, gölge*/37, ideolojik*/219, nefis*/248, askeri*/275, resmi*/552, has*/296, minik*/278, acayip*/215, homojen*/197, felaket*/24, enteresan*/189, sık*/263, mühim*/246, müslüman*/216, radikal*/281, siyah*/456, berbat/207, lüks*/222, kahraman*/58, hassas/306, ihtiyar*/115, kalın*/374, samimi*/280, seri*/46, daire*/11, yıldız*/32, profesyonel*/234, koyu*/337, potansiyel*/121, aktif*/393, ek*/294, hukuki*/171, stratejik*/256, pratik*/239, yalın*/221, romantik*/192, rasyonel*/216, deri*/110, zayıf*/402, lider*/30, muhtemel*/236, marka*/96, usta*/271, komik*/241, standart*/209, bariz/144, adil*/269, zarif/195, bez*/13, estetik*/141, hayati*/207, şahane/154, aykırı*/379, kırmızı*/405, doktor*/81, sabit*/339, muayyen/112, pozitif*/262, bayan*/31, felsefi*/154, masum*/230, serin*/196, mütevazı*/139, çukur*/23, polis*/71, efsane*/20, hiyerarşik*/113, nazik/162, dişi*/57, kör*/200, hayali*/175, cam*/66, tahta*/132, modern*/466, canavar*/15, mistik*/122, devasa/134, kıbar*/156, dramatik*/139, üst*/67, şirin*/191, vahim*/134, kara*/248, müstakil*/116, titiz*/134, edebi*/95, çirkin*/228, ingiliz*/28, merkezi*/455, kurt*/18, eş*/33, asker*/39, köşe*/19, vahşi*/161, laik*/213, hediye*/13, paralel*/274, otoriter*/141, kuytu*/95, pasif*/152, kürk*/11, entelektüel*/79, trajik*/117, şok*/26, objektif*/175, ilahi*/130, ironik/84, cılız*/123, müzisyen*/13, asıl*/14, yahudi*/41, sahte*/205, sembolik*/127, katı*/274, ters*/295, temel*/665, sivil*/125, cesur*/160, kolektif*/85, kağıt*/12, kuru*/272, kayıp*/69, sosyolojik*/106, hayalet*/13, mahsus/125, meta*/4, mekanik*/145, şeffaf*/119, ahlaki*/121, feci/102, dini*/278, hazine*/90, negatif*/171, mucizevi*/74, teorik*/107, psikolojik*/190, mahcup*/119, türk*/60, alelade/66, ekonomik*/335, ressam*/25, sık/111, mavi*/263, memur*/24, ucuz*/244, fransız*/35, yeşil*/300, kare*/32, alman*/54, esrarengiz/90, yüce*/193, anahtar*/37, pis*/167, manevi*/160, hakiki*/130, meşru*/152, ilâhi*/99, arıza*/5, uygar*/107, fakir*/160, filozof*/12, tiz*/68, sıvı*/22, saydam*/96, muzip/67, skandal*/3

4.1.3.1.2. “TÜREMİŞ SIFAT + Bir” Kuruluşundakiler

Bu bölümde, “bir” sözcüğünün solunda yer alan 306 türemiş sıfat tespit edilmiştir. Sıfatlar, aldıkları yapım eklerine ve biçim bilimsel özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Yapısal açıdan belirsizlik taşıyan örneklerde, akademik kaynaklar temel alınmış ancak bazı durumlarda bağlam ve biçim sezgisiyle değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 4.14, türemiş sıfatların çeşitliliğini ve kullanım sıklığını ortaya koymakta; bu yapının dildeki üretkenliğini göstermektedir. Bununla birlikte, bu tür birlikteliklerin kalıplaşma eğiliminin sınırlı olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 4.14. “TÜREMİŞ SIFAT + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

İsim+CAk	oyuncak*/35
İsim+CI	yabancı*/850, alaycı*/298, devrimci*/338, gerçekçi*/403, oyuncu*/36, rekabetçi*/164, akılcı*/161, balıkçı*/8, çoğulcu*/96, katılımcı*/78, sahici*/86, eşitlikçi*/71
İsim+CIİ	bütüncül*/128, ölümcul*/142
İsim+DAñ	sıradan*/1218
İsim+DAş	çağdaş*/548
İsim+(A)I	özel*/4359, doğal*/1130, siyasal*/393, eleştirel*/215, nesnel*/207, kültürel*/250, ilkel*/207, yasal*/260, ulusal*/287, paradoksal*/60
İsim+II	önemli*/15774, belirli/4257, güçlü*/2716, farklı*/4099, sağlıklı*/1389, hızlı*/1651, anlamlı*/1149, kapsamlı*/849, yaşlı*/1143, başarılı*/1353, etkili*/1250, tatlı*/809, gizli*/1011, olumlu*/1058, istikrarlı/413, bilinçli*/571, kuvvetli*/552, düzenli*/683, tehlikeli*/614, köklü*/463, şiddetli*/520, ayrıntılı*/550, güvenli*/446, tutarlı*/362, canlı*/491, kapalı*/644, kararlı*/442, dengeli*/345, görkemli/356, sınırlı*/647, sistemli/262, sürekli/1188, delikanlı*/47, ünlü*/756, verimli/454, değerli*/579, sevimli*/327, esaslı/224, çeşitli/23, huzurlu*/242, keyifli*/254, elverişli*/294, onurlu/208, hüznünlü*/241, zorlu/284, eğlenceli/238, akıllı*/346, neşeli/252, sihirli*/177, sıkıntılı*/217, yakışıklı*/235, gizemli*/221, amerikalı*/127, detaylı/220, abartılı/180, kanlı/254, ikili*/202, güneşli*/157, okkalı*/94, yetkili*/89, büyümlü*/159, soylu*/150, hareketli*/225, sinirli*/205, pahalı*/271, yağmurlu*/130, planlı*/181, heyecanlı*/201, mantıklı*/188, acıklı*/145, iddialı/174, ayrıcalıklı*/137, ağlamaklı*/122, yazılı*/358, ateşli*/154, coşkulu*/143, köylü*/24, hummalı/77, disiplinli/115, evli*/222, zevkli*/121, tartışmalı*/133, geçerli*/373, dikkatli*/251, yaralı*/155, hastalıklı/110, saygılı*/171, hayırlı*/172, alaylı*/102, tutkulu*/89, zavallı*/188, deneyimli*/126, kaliteli*/205, varlıklı/115, sorunlu*/121, şerefli/93, gürültülü*/100, bütünlüklü/63, örgütlü*/119, zorunlu*/358, yararlı*/257, üçlü*/107, isabetli/102, öfkeli*/127, yetenekli/144, duyarlı*/186, düşünceli/106, kıymetli*/132, adaletli/74, dehşetli/62
İsim+IIIk	kalabalık*/566, anlık*/124, karanlık*/671, aydınlık*/155, azınlık*/16, birlik*/26, şenlik*/22
İsim+mAn	kocaman*/1609, uzman*/86, öğretmen*/61
İsim+sAI	toplumsal*/599, evrensel*/530, tarihsel*/415, bilimsel*/456, kutsal*/385, duygusal*/274, bütünsel*/104, doğrusal*/108, tanrısal*/102, yapısal*/191, yaşamsal*/110, zihinsel*/118, küresel*/235, şiirsel*/75, kişisel*/285, düşsel*/66, işlevsel*/112
İsim+sI	çocuksu*/163
İsim+sII	yoksul*/184
İsim+slz	bağımsız*/1108, belirsiz*/682, sonsuz*/554, amansız*/195, eşsiz*/231, sessiz*/428, tarafsız*/231, ıssız*/195, olumsuz*/589, anlamsız*/261, kusursuz*/178, benzersiz/125, acımasız*/207, sınırsız*/202, umutsuz*/148, tatsız*/135, bucaksız/134, talihsiz*/124, önemsiz/155, tarifsiz*/77, ölçüsüz/79, gereksiz/220, imkânsız*/132, dipsiz*/61
İsim+şIn	sarışın*/104
Sıfat+CE	uzunca/758, büyükçe*/366, yüksekçe/86, genişçe/99, yaşlıca/82, önemlice/45, başkaca/76, çocukça/82, akıllıca/92, irice/54
Sıfat+Cık	küçücük*/705, ufacık*/242, incecik*/186, kısacık/149, minicik*/135, gencecik/121, büyücek/50
Fiil+AmAk	kaçamak*/58

Fiil+AsI	olası*/491
Fiil+ç	ilginç*/2096, korkunç*/1020, iğrenç*/167
Fiil+dIk	beklenmedik/481, tanıdık*/249, umulmadık/86, alışılmadık/64
Fiil+gA	bilge*/84
Fiil+gAç	utangaç/100
Fiil+GAn	etken*/39, değişken*/86
Fiil+GI	kurgu*/14
Fiil+GIñ	uygun*/3057, etkin*/1583, belirgin*/979, yaygın*/832, keskin*/411, saygın*/274, düzgün*/396, çılgın*/158, olgun*/187, seçkin*/178, gergin*/158, yetişkin*/89, yetkin/123, dingin/92, üzgün/123
Fiil+I	ayrı*/3737, dolu*/1479, sıkı*/1014, ölü*/219
Fiil+Icl	çarpıcı*/462, geçici*/617, kalıcı*/431, şaşırtıcı*/322, çekici*/400, etkileyici/202, belirleyici*/236, yaratıcı*/228, sıkıcı*/187, yorucu/123, ürkütücü*/127, doyurucu*/96, yakıcı*/109, yönetici*/15, yapıcı*/122, ezici/89, kurtarıcı*/26, üzücü*/96, büyüleyici/78
Fiil+(I)k	büyük*/19962, açık*/2521, karmaşık*/705, uzak*/976, soğuk*/613, değişik*/915, parlak*/467, karışık*/355, delik*/22, buruk*/169, esnek*/239, ılık*/184, kırık*/201, titrek/110, boğuk/83, kısık/122, yuvarlak*/151
Fiil+(I)n	kesin*/1245
Fiil+(I)r	benzer/2588, güvenilir/365, yaraşır/102, sürdürülebilir*/148
Fiil+(I)ş	yanlış*/1034
Fiil+mAz	inanılmaz/907, kaçınılmaz*/460, dayanılmaz/234, anlaşılmaz/160, bulunmaz/152, umursamaz/94, görünmez*/133, değişmez/158, şaşmaz/81
Fiil+mIş	görülmemiş/229, tanınmış*/185, gelişmiş*/408
Diğerleri	özgü/1158, sağlam*/929, özgün*/452, yapay*/226, iyimser*/148, sevecen*/132, sinsî*/112, kısır*/62, kendince/117, kıyasıya/83, zorlama*/39

4.1.3.1.3. “BİRLEŞİK SIFAT + Bir” Kuruluşundakiler

Türkçede sıfat yapımının önemli yollarından biri olan birleşik sıfatlar, bu bölümde “bir” sözcüğüyle kurdukları birliktelik üzerinden incelenmiştir. Bu yapıda kullanılan 254 birleşik sıfat belirlenmiştir. Bu sıfatlar arasında, pekiştirme yoluyla oluşan yapılar ile sözcük öbeklerinden türetilmiş sıfatlar da yer almaktadır. Tablo 4.15, birleşik sıfatların hem çeşitliliğini hem de kullanım sıklıklarını göstermekte; dilin sözcük oluşturma kapasitesine ve birleşik yapıların üretkenliğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Ayrıca, bu sıfatların bir kısmının kalıplaşma potansiyeli taşıdığı bir kısmının ise geçici ya da bağlama özgü kullanımlar sergilediği gözlemlenmiştir.

Tablo 4.15. “BİRLEŞİK SIFAT + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

Birleşik Sifat	olağanüstü*/583, özerk*/232, özgür*/376, uluslararası*/540, dikdörtgen*/63, rastgele/115, metafizik*/73
Pekiştirme Hecesi+sıfat	yepyeni/881, bambaşka/803, koskoca/337, apayrı/185, upuzun/133, bembeyaz/175, kapkara*/103, koskocaman/71, tertemiz/120, apaçık/114
X İsim	renk*/79, göz*/39, tarz*/141, sayfa*/16, tip*/216, açıdan*/148, tersi/219, türünden/144, gibisinden/93, menem/49, cins*/33, dışı/456
X İsim+DA	tonda*/12, yönde*/292, büyüklükte*/148, çapta*/129
İsim+(s)I+n+dA	adında/575, arasında/3806, yerinde*/361, ötesinde*/434, dışında/1197, isminde/120, büyüklüğünde/176, yönünde/341, çapında/247, şeklinde/682, yanında*/625, üstünde*/481, tarafında*/81, konusunda/969
X İsim+II	adlı/1198, dayalı/821, ilgili/2652, uyumlu/401, isimli/443, yüklü/322, yönlü/319, boyutlu/268, renkli*/427, çaplı/195, katlı*/259, başlıklı/298, ağırlıklı/275, görevli*/112, konulu/144, yüzlü/165, halli/72, aşamalı/92, merkezli/131
X İsim+III	yıllık*/1066, haftalık*/131, aylık*/346, dakikalık*/164, gecelik*/12, metrelik*/106, günlük*/275, derecelik*/68, puanlık*/61, milyonluk*/83, metrekairelik*/78, kadarlık/48, senelik*/60
X+Hâl/İyelik Sıfat	değer*/536, engel*/32, bedel*/19, üstün*/353, dönük/349, mümkün/73, kalma/239
X Sıfat-Fiil	olmayan*/3422, gereken/2492, olan*/8723, eden*/2913, alan*/1434, oluşan/1503, veren*/1335, gelen*/2257, içeren/776, çalışan*/1130, ayrılmaz*/319, yapılan*/2001, gösteren*/836, vazgeçilmez*/382, bilinmeyen*/371, aşan/400, dayanan/497, taşıyan/747, bilinen/664, süren/655, sağlayan/648, artan*/607, gerektiren/360, sayılabilecek/298, bilmediği/291, kapsayan/367, isteyen/713, işleyen/332, yapılmış/617, uzanan/445, giden*/690, çeken/507, bilmediğim/237, sağlayacak/432, bilen*/422, beklemediği/154, kalmış/598, edecek*/600, benzeyen/314, çıkan*/1064, yaşayan/701, yapan/928, kaynaklanan/378, bulunan/1217, olabilecek/316, edilmiş*/578, yapacak/431, değişen*/364, anlatan*/331, yazılmış/293, rastlanan/180, gören*/486, korkulacak/102, seven*/267, yansıtan/207, şaşılabilecek/116, beklemediğim/86, oluşmuş/213, bilmeyen*/232, verilen*/740, beklenmeyen*/110, bildiği*/180, büyüyen/218, getiren/386, katıldığı/229, kurulmuş/275, barındıran/146, denebilecek/96, tanımadığım/116, kullanılan/605, görülen*/401, bakan*/319, çıkılmaz/90, sayılır/204, sevdiğim*/222, denilen/315, olmuş*/640, sürecek/185, verilmiş/248, verecek/331, utanılacak/68, duran*/388, andıran/169, görünen*/276, şaşırtan/98, sevilen/138, kılan/209, almaz/175, vermeyen/155, amaçlayan/155, yakıştır/125, ilgilendiren/185, unutulmaz*/127, bilmediğimiz/113, oluşturduğu/298, belirlenmiş/185, gelecek*/236, düşen*/363, anlayamadığım/78, varan/179, düşünen*/217, yakışan/94, hazırlanmış/185, görünmeyen*/123, öngören/151, yapabileceğim/76, tutan*/264, yayınlanan*/192, edilen*/932, yaklaşan/158, anlaşılır/178, bulunmayan/172, diyebileceğimiz/101, tanıdığı*/132, yapılacak*/465, etkileyen/232, gelişen/265, açan/276, bekleyen*/257, yarayan/108, üreten/199, edebilecek/136, koyan/174, tanımadığı/109, çıkaran/182, yadırganacak/45, edebileceği/99, açılan/308, koruyan/144, çıkmış/362, konulmaz/60, bırakan/160, satan/161, diyen/325, oturan/259, yaptığı*/820, yaşanmış*/125, gecikmiş/86, inanan/143, yazdığı/259, yürüyen*/149, korkacak/61, sığınacak*/55, ettiği*/662, unutulmuş/100, tartışılmaz/82, etmeyen/144, istenmeyen*/115, zorlayan/98, başvuru/84, uyan/103, yaşadığı/150, azımsanmayacak/64, gerektirecek/76, yaratan/184, yapabileceği/103, istemediği/105
X Fiil+IcI	verici*/559, edici/461, döndürücü/81, alıcı*/125
X Edat	gibi*/11873, kadar/1537, diye/4253, ait/1304, yönelik/1309, dair/752, ilişkin*/1181

Birleşik sıfat kullanımlarının yer aldığı veriler, dilde kalıplaşmaya aday çok sözcüklü birimlerin potansiyelini ortaya koymaktadır. Özellikle “X Sıfat-Fiil”, “İsim+(s)I+n+dA”, “X İsim+II”, “X İsim+IIk” ve “X Edat” gibi başlıklar altında toplanan yapılar hem yapısal çeşitlilikleri hem de yüksek tekrar oranlarıyla dikkat çekmektedir. Bu gruplarda yer alan örnekler, söylem içinde sıkça karşılaşılan ve belirli söz dizimsel kalıplar içinde yinelenen kullanımlar olarak zamanla sabitlenmeye ve çok sözcüklü sabit ifadelerle dönüşmeye açık bir yapı sergilemektedir.

Özellikle “X Edat” grubunda yer alan örnekler, bu bağlamda öne çıkmaktadır. EK-5’te sunulan verilerde görüldüğü üzere bu gruba ait yapılar yalnızca temel biçimleriyle değil, aynı zamanda genişleyerek kurulan varyantlarıyla da yerleşik kalıp potansiyeli taşıyan çok sözcüklü yapılar oluşturmaktadır. Derlem verilerinde sıkça gözlemlenen ve söylem içinde belirgin kalıplarla yinelenen “gibi bir şey”, “gibi bir duyguya kapılmak”, “olduğuna dair bir”, “ilişkin bir soru üzerine”, “diye bir şey yok”, “her ne kadar bir”, “olduğu kadar bir” ve “yetmezmiş gibi bir de” gibi örnekler, dinamik yapılara sahip olmalarına rağmen hem biçimsel hem de anlamsal olarak kalıplaşma eğilimi gösteren çok sözcüklü kullanımlar arasında değerlendirilebilir.

Edatların görevli sözcükler olarak söylem içinde bağlantı kurma işlevi taşımaları, bu yapıları çevreleyen sözcüklerle genişleyerek yeniden üretilebilir hâle getirmekte; böylece bu tür yapılar, çok sözcüklü sabit ifadelerle evrilme potansiyeli bakımından ön plana çıkmaktadır. Bu durum, birleşik sıfat örneklerinin yalnızca biçimsel açıdan değil, aynı zamanda işlevsel düzeyde de dilde üretkenlik ve kalıplaşma süreçlerinin kesişiminde yer aldığını göstermektedir.

4.1.3.2. “BELİRTME SIFATI + Bir” Kuruluşundakiler

Derlem verileri “bir” sözcüğünün solunda yer alan belirtme sıfatlarının oldukça yüksek frekansla kullanıldığını göstermektedir (Tablo 4.16). Bu yapılar hem referans belirleme hem de söylem içi odak kurma açısından işlevsel bir rol üstlenmektedir.

Bazı belirtme sıfatları, “bir” ile birlikte kullanıldığında kalıplaşmış, bağlam içinde anlam bakımından sabitlenmiş ve biçimsel çeşitlenmeye kapalı ifadelerle dönüşmektedir.

Özellikle “başka bir”, “herhangi bir”, “tek bir” gibi kullanımlar, belirli anlam örüntülerini tekrar ederek durağanlık niteliği kazanmaktadır.

Tablo 4.16. “BELİRTME SIFATI + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

başka*/18201, herhangi/12161, böyle*/20617, tek*/5734, öyle*/4657, şöyle/3589, nasıl/4905, böylesi/1173, tüm*/125, çok/694, az/1573, böylesine/341, bütün*/1006, fazla*/1538

Bu çalışmada, kalıplaşmaya açık olan kullanımlar “Durağan Yapılar” başlığı altında ayrıntılı olarak incelenmiştir. Öte yandan “nasıl bir”, “öyle bir”, “böylesine bir” gibi diğer yapılar ise üretkenliği yüksek, bağlama duyarlı ve biçimsel açıdan daha değişken olduğu için yalnızca genel bir tasnif bağlamında ele alınmıştır.

4.1.4. “ZARF + Bir” Kuruluşundakiler

Türkçede zarf olarak kullanılan sözcüklerin sayısı sınırlı olmakla birlikte bu sözcüklerin dildeki kullanım sıklıkları oldukça yüksektir. “Bir” sözcüğünün solunda yer alan zarflar, söylemde anlamı yönlendirme, vurgu oluşturma ve bağlamsal tonlama işlevi görmektedir.

Tablo 4.17. “ZARF + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

aynı/122, daha*/2161, sadece/2777, adeta/593, mutlaka/776, yalnızca/1050, sanki/1202, özellikle*/165, tıpkı/468, toplam*/21, âdeta/162, hep/1275, fazladan/89

Bu yapılar, dilde anlamlı ve pragmatik bakımdan yüklü ifadeler oluşturarak söylem içinde belirgin bir rol üstlenmektedir. Özellikle “sadece bir”, “yalnızca bir”, “tıpkı bir”, “adeta bir”, “daha bir” gibi kullanımlar, bağlam içerisinde hem vurgu hem de anlatı derinliği açısından dikkat çekici örüntüler sunmaktadır.

Bu bağlamda, belirli bir anlam bütünlüğü sergileyen ve söylem içinde sabitlenmiş yapılar oluşturan bu birimler, çalışmanın “Durağan Yapılar” başlığı altında ayrıca incelenmiştir. Diğer kullanımlar ise üretkenlik ve bağlama göre değişkenlik gösterebildiğinden burada genel bir tasnif çerçevesinde değerlendirilmiştir.

4.1.5. “BAĞLAÇ + Bir” Kuruluşundakiler

Derlem verileri, “bir” sözcüğünün bazı bağlaçlarla birlikte kullanıldığında anlamlı ve yerleşik yapılara dönüştüğünü göstermektedir. Tablo 4.18’de görüldüğü üzere “bir” sözcüğü, en sık eğer, ne, örneğin, ya ve hele bağlaçlarıyla birlikte kullanılmaktadır. Bu bağlaçlarla kurulan yapılar, dilin semantik ve pragmatik katmanlarında önemli işlevler üstlenir. “Eğer bir” koşula bağlı varsayım; “örneğin bir” örnekleme; “hele bir” beklenti ve yönlendirme; “ya bir” olasılık ve tercih; “hem bir” eşlik etme; “ne bir” ise olumsuzluk bildiren karşıtlık yapılarında rol oynar.

Tablo 4.18. “BAĞLAÇ + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

ne/1189, hele/731, ya/828, hem/481, eğer/1233, örneğin*/1146

Bununla birlikte, “ne bir ... ne de ...”, “ne bir ... ne bir ...”, “ya bir ... ya da ...” ve “hem bir ... hem de ...” gibi daha karmaşık örüntülü yapılarda, derlem sisteminin ardışık olmayan yapıları doğrudan sorgulamaya olanak tanımaması nedeniyle net bir sıklık verisine ulaşılamamıştır. Bu tür kullanımlar, bağlam içinde geniş çaplı manuel inceleme gerektirdiğinden bu çalışmada kapsam dışı bırakılmıştır.

4.1.6. “SAYI + Bir” Kuruluşundakiler

“Bir” sözcüğünün sayılarla kurduğu eş dizimlilikler, anlam bakımından sınırlı bir örüntü sunsa da biçimsel olarak kalıplaşmış ve bağlam içinde sabit işlevler üstlenen yapılara dönüşmektedir. Bu bölümde, sayının yalın, hâl eki almış ya da sıra sayısı biçiminde kullanıldığı dört ayrı eş dizimlilik yapısı incelenmiştir.

Tablo 4.19. “SAYI + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

bir*/, dört*/1143

Tablo 4.20. “SAYI+A + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

bire/365

Tablo 4.21. “SAYI+DA + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

ikide/644, yüzde*/43

Tablo 4.22. “SAYI+IncI + Bir” kuruluşundaki eş dizimlilikler

ikinci*/1480, üçüncü*/490, 2.*/96

Bu birliktelikler, kullanım örüntüleri ve anlam işlevleri açısından belirgin bir sabitlik göstermekte; hem anlatı içinde belirli yapıların kurulmasına hem de kalıplaşmış anlam ilişkilerinin sürdürülmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, bu bölümde ele alınan tüm birimler “Durağan Yapılar” başlığı altında ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

4.2. “Bir” Sözcüğünün 1 Sol Yönelimli Eş Dizimliliğiyle Oluşturduğu Durağan Yapılar

Bu başlık altında, “bir” sözcüğünden önce gelen ve kalıplaşmış örüntüler oluşturan eş dizimlilikler değerlendirilmiştir. Derlem verileri, bu tür birlikteliklerin dilde belirli kalıplar hâlinde tekrarlandığını ve bağlam içinde sabitlenmiş anlam ilişkileri oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu yapılar, biçimsel özellikleri ve dil içindeki işlevleri dikkate alınarak üç temel grupta sınıflandırılmıştır: sözcüksel birimler, söz dizimsel birimler ve metin birimler.

4.2.1. Sözcüksel Birimler

Bu grupta, “bir” sözcüğünden önce gelen ve kalıplaşmış yapı oluşturan sözcüklerin yer aldığı 23 eş dizimlilik tespit edilmiştir. Bu yapılar, anlam açısından sabitlik taşıyan ve üretkenliği sınırlı örüntüler olarak değerlendirilmiştir. İncelenen birimler, sözcük türlerine ve dil içindeki işlevlerine göre altı alt başlık altında ele alınmıştır: “deyim ve kalıp ifadeler”, “birleşik sözcükler”, “birleşik zarflar”, “belirtme sıfatı yapıları”, “zarf yapıları” “bağlaç yapıları”. Ayrıca “bir bir” ikilemesi, “Bir Sözcüğünün 1 Sağ Yönelimli Eş Dizimliliğiyle Oluşturduğu Durağan Yapılar” bölümünde ele alındığı için burada tekrar incelenmeyecektir.

Bu gruplandırma, hem biçimsel özellikler hem de derlem verilerinin sunduğu bağlam çeşitliliği göz önünde bulundurularak yapılmıştır. Her alt başlık altında yer alan birimler, ilgili sözcük türünün özellikleriyle uyumlu şekilde kalıplaşmış kullanımlara işaret etmektedir.

4.2.1.1. Deyim ve Kalıp İfadeler

“Bir” sözcüğünün sol yönelimli deyim ve kalıp ifadelerinde altı eş dizimlilik tespit edilmiştir. Ancak, “yerle bir etmek” ve “hep bir ağızdan” yapıları, “bir”in sağ yönelimli durağan yapılarında incelendiği için bu bölümde yalnızca diğer dört eş dizimlilik tek tek analiz edilmiştir.

Tablo 4.23. “Bir” sözcüğünün 1 sol yönelimli deyim ve kalıp ifade eş dizimlilikleri

yerle*/466, dört*/1143, günlerden/224, kafadan*118, hep/1275

- **Dört Bir**

Derlem verilerine göre “dört bir” birimi toplamda 1.143 kez kullanılmıştır. Bu yüksek sıklık, yapının dilde yaygın ve işlevsel olduğunu göstermektedir. Özellikle “dört bir taraf/yan” kalıbı, çeşitli biçimlerde genişleyerek farklı kullanımlara sahiptir. Tablo 4.24, 50 ve üzeri kullanım sıklığına sahip örnekleri sunmaktadır.

Tablo 4.24. “Dört bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri
(tnc.org.tr)

“Dört bir” Biriminin Genişleyen Birimleri	Sıklık
dünyanın dört bir	345
dünyanın dört bir yanında	83
dünyanın dört bir yanından	115
ülkenin dört bir	50
dört bir yana	95
dört bir yandan	70
dört bir yanı	56
dört bir yanına	139
dört bir yanında	173
dört bir yanından	225

Güncel Türkçe Sözlük'te “dört bir taraf (veya yan)” deyim olarak işaretlenmemekle birlikte “her yan, bütün çevre” anlamını taşımaktadır (TDK Sözlük, 2025). Sözlükte deyim olarak sınıflandırılmasa da kalıplaşmış biçimi ve bağlam içindeki işleviyle bu yapı, deyimisel çok sözcüklü birim olarak değerlendirilebilir.

Tablo 4.25. “Dört bir taraf (veya yan)” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Hava kararırken şu açığa çıkarırız. O zaman dört bir tarafı rahatlıkla tararız.”
2.	“Büyük şoku atlatıp, kendimizi topladıktan sonra dört bir yana dağılıp piyanistimizi aramaya başladık.”
3.	“Bebek emeklemesini hızlandırarak dört bir yana dağılan beyin parçalarına yöneldi ve patlayan beyinden saçılanları telaşla yemeye koyuldu.”
4.	“Türkiye'nin dört bir yanında gerçekleşen düzeyli kültür-sanat etkinliklerinden...”
5.	“Korku ve yılgınlık, temas ettiğimiz her şeye sinmişti sanki; umutsuzca savruluyorduk, dört bir yana.”

Derlem örnekleri “dört bir” yapısının çoğunlukla yönelme, yayılma ve kapsayıcılık anlamı taşıdığını göstermektedir. Semantik olarak “her yerden” ve “her yönden” anlamlarını kapsayan bu yapı, sıklıkla “yan” ve “taraf” gibi adlarla birlikte kullanılarak somut mekânsal dağılımı ya da soyut bir yayılımı ifade eder.

Pragmatik açıdan, “dört bir” vurgusu anlatının genişleme ya da evrenselleştirme işlevine hizmet eder. Anlatıcı, algısını belirli bir noktadan çok yönlü olarak açar ve böylece olayın etkisini büyütür. Bu yapı, anlatıya hareketlilik ve dinamizm katar; toplumsal olayların, krizlerin veya duygusal tepkilerin anlatımında sıklıkla tercih edilir.

“Dünyanın dört bir yanı/yanından/yanına” gibi farklı varyantlar, bu yapının bağlama duyarlı esnekliğini ve üretkenliğini ortaya koyar. Dolayısıyla “dört bir” yapısı, yalnızca sözlük tanımıyla değil, kullanım örnekleriyle birlikte ele alınmalıdır. Bu örnek, deyimlerin tanımlanmasında geleneksel sözlükçülüğün sınırlarının aşılması ve derlem tabanlı analizlerin gerekliliğini göstermektedir.

- **Günlerden Bir**

Derlem verilerine göre “günlerden bir” birimi 224 kez kullanılmış, bunun 207'si “günlerden bir gün” biçimindedir. Bu sıklık, yapının dilde sabitlenmiş ve yaygın biçimde kullanılan bir zaman kalıbı olduğunu göstermektedir. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nde “günlerden bir gün” birimi “herhangi bir gün, önceden belli olmayan bir gün, vaktiyle” anlamında tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025).

Yapının bu biçimde kullanımı, anlatıya tarihsel veya kronolojik bir nokta vermekten ziyade, zamansal bir belirsizlik içinde giriş yapmayı sağlar. Bu durum, özellikle masal, kıssa ve tarihsel anlatılar gibi geleneksel metin türlerinde evrensellik ve zaman dışılık etkisi yaratmak amacıyla tercih edilmektedir.

Tablo 4.26. “Günlerden bir gün” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “CUMA, bu ilk Cuma, gün geçtikçe ezberlediğim şekliyle geçti. Sade ve basitti. **Günlerden bir gün** ve namazlardan bir namaz gibi.”
 2. “Nekahet haline geçtiği **günlerden bir gün**, artık evin içinde dolaşan çocuk bir ara Ali Suavi'nin kütüphanesine girer.”
 3. “**Günlerden bir gün** kral, ruhunu sıkan ve uykusunu kaçırın bir rüya görür; sihirbazlarını, falcılarını ve afsuncularını çağırır ve onlardan tabir bekler.”
 4. “Dolaştığı **günlerden bir gün...** Fark edemez namaz kılan bir dervişin önünden geçtiğini.”
 5. “**Günlerden bir gün** Davud, sarayın damında dolaşırken Bat-seba'yı evinin bahçesinde yıkanırken görür.”
-

Bu örnekler, yapının genellikle anlatının başında yer aldığını ve okuyucuyu zaman ve mekân bağlamından uzaklaştırarak evrensel bir anlatım düzlemine taşıdığını göstermektedir. Semantik açıdan yapı, belirli bir günü değil, her döneme uyarlanabilir bir zaman dilimini ifade etmektedir. Bu bağlamda “günlerden bir gün”, zaman göstergesi olmaktan çok, anlatının geçici olmayan doğasını yansıtan soyut bir zemin işlevi görür.

Pragmatik olarak ise yapı, anlatıya hazırlayıcı bir giriş sağlar; dikkat çeker, ilgiyi toplar ve anlatımın ritmini belirler. Masal ya da kıssa anlatı geleneğinde yer alan bu ifade, okuyucunun zihninde tanıdık bir anlatı atmosferi kurar.

Özetle, “günlerden bir gün” kalıbı, anlatı stratejisi olarak yerleşmiş, sabit bir zaman ifadesidir. Deyim olarak sözlükte yer almasa da işlevsel yönü, kullanım sıklığı ve kalıplaşmış yapısı, bu birimi dilde yerleşik bir anlatı aracı hâline getirmektedir.

- **İçimde Bir**

“İçimde bir” birimi, derlem verilerine göre toplamda 301 kez gözlemlenmiş olup bunların 60'ında “içimde bir X^{İSİM} var” biçiminde kullanılmaktadır. Bu yapı, “varmak” fiilinin farklı çekimleriyle (var/41, vardı/17, varmış/1, varsa/1) karşımıza çıkmaktadır. Diğer “İSİM+DA + bir” yapılarından ayrılarak bu yapı kendine özgü bir anlam derinliği ortaya

koymaktadır. TDK Güncel Türkçe Sözlük'te yer almayan bu kalıp, dilin üretken çok sözcüklü birimi olarak dikkat çekerken semantik ve pragmatik açıdan zengin bir işlevsel yelpazeye sahiptir.

Tablo 4.27. “İçimde bir X var” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1.	“Son olarak bir şiir de yazdım. Okuyun bari. İçimde bir sen var, benden ötürü. İçimde bir ben var, senden ötürü. İçimde bir siz var, bizden ötürü. İçimde bir biz var, onlardan ötürü.”
2.	“Bu başka bir şey... Bir eksiklik... Nasıl söylesem, İçimde bir yerlerde bir yarım kalmışlık duygusu var...”
3.	“Sonra kendime güldüm. İçimde bir insan varmış gibi konuşup kendimi eğlendiriyordum.”
4.	“Dayım gitti diye İçimde bir gizli üzüntü var! Bir aralık yanımda bir ses işitir gibi oldum.”
5.	“ İçimde bir Van gölü var. Hem gururlu hem hüzünlü. Hep deniz muamelesi görecektir.”
-

Örnekler incelendiğinde yapının dildeki üretkenliği, farklı bağlamlarda duygusal durumları, düşünsel yapıları ya da soyut varlıkları ifade etmede oldukça esnektir. Örneğin, “içimde bir insan varmış gibi” gibi ifadeler, somut bir varlıktan ziyade soyut bir hissiyatı dile getirir, bu da dilin sadece iletişim aracı olmanın ötesinde, bireyin içsel dünyasına dair bir pencere açar.

Yapının, içsel dünyadaki bir durum ya da hissiyatı ifade etme yönünde semantik işlevi bulunmaktadır. “İçimde” ifadesi, somut bir mekânı değil, soyut bir alanı işaret eder ve genellikle duygusal, düşünsel ya da psikolojik bir durumu ifade eder. Burada “bir” sözcüğü, yalnızca sayısal değil, aynı zamanda o his ya da durumun özgüllüğünü ve tekillikini vurgular. Bu kullanım, bir durumu belirlemekle kalmaz, aynı zamanda o durumu yoğun bir şekilde simgeler.

Öte yandan pragmatik boyutta “içimde bir X var” yapısı, konuşurun içsel dünyasında var olan duygusal ve psikolojik durumların daha samimi bir biçimde ifade edilmesine olanak tanır. Özellikle “içimde” kelimesinin soyut bir duyguyu ifade etmesi, bu yapıyı duygusal yoğunluğu arttıran ve kişisel bir vurgu yapan bir araç haline getirir. Bu kullanımlar, konuşanın iç dünyasında var olan unsurları dinleyici ya da okuyucuya aktarma ve onları duygusal anlamda daha derinden etkileme işlevi taşır.

Özetle, “içimde bir X var” yapısı, dildeki anlam yelpazesini genişleten ve aynı zamanda içsel dünyaya dair derinlikli ifadeler sunan bir yapıdır. Bu yapı hem semantik hem de pragmatik açıdan güçlü bir anlatım aracı olarak kullanılır.

- **Kafadan Bir**

Derlem verilerine göre, “kafadan bir” birimi toplamda 118 kez kullanılmıştır. Bu kullanımların büyük bir kısmı, 90 kez “her kafadan bir ses çıkmak” deyiimiyle ilişkilidir. Türkçede oldukça yerleşik ve sabitlenmiş bir yapı olan bu deyim, günlük dilde yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. TDK Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde “her kafadan bir ses çıkmak” deyiimi, “bir konu üzerinde herkes rastgele konuşmak” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 4.28. “Her kafadan bir ses çık-” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Daha sonra ikişerli, üçerli küçük gruplara bölünüp her **kafadan bir** ses çıkmaya başlıyor.”
 2. “Her **kafadan bir** ses çıkıyor: “Gerçekte, hemen iki binli yıllara gireceğiz, ancak 2001 yılından sonra girmiş olacağız.””
 3. ““Ecem, hediyeni açsana, merak ediyoruz,” deyince az önceki olay hiç olmamışçasına her **kafadan bir** ses çıkmaya başladı: “Evet, aç, aç, aç!” Yavaş yavaş her anın tadını çıkararak çözdüm kurdeleyi.”
 4. “Her **kafadan bir** ses çıkıyor, herkes bir kurtuluş çaresi gösteriyordu.”
 5. “MİT ve polis biraz da şaşkın bir halde, çevrede rasgele araştırma yapıyor, her **kafadan bir** ses çıkıyordu: “MİT üç gün önce bölgedeki takip tarassut ekibini kaldırmış!”
-

Bu örnekler, “her kafadan bir ses çıkmak” deyiminin bir durumda çok sayıda farklı görüş, fikir veya yorumun ortaya çıkmasını ifade ettiğini göstermektedir. Anlamsal açıdan bakıldığında deyim; uyumsuz ve çelişkili seslerin bir araya gelmesini ve çoğu zaman düzeni sağlayamadan bir karışıklık yarattıklarını ima etmektedir. Bu yönüyle deyim, yalnızca çok sayıda görüşün varlığını değil, aynı zamanda bu görüşlerin birbirleriyle uyum sağlamaktan uzak oluşunu, ortaya çıkan karmaşayı ve belirsizliği de ifade etmektedir.

Pragmatik açıdan ele alındığında ise deyim, özellikle sosyal, politik ya da grup içi tartışmalarda çelişkili fikirlerin ortaya çıkmasıyla iletişimdeki karmaşıklığı yansıtmak amacıyla kullanılır. Bu tür bağlamlarda fikirler çoğunlukla birbiriyle çelişir, karşıtlık gösterir ya da birbirini geçersiz kılar. Bu bakımdan, deyim yalnızca bireysel görüşlerin varlığına değil, bu görüşler arasındaki çatışmaya da işaret eder.

Böylelikle deyim yalnızca dilde sabitlenmiş bir kalıp olmakla kalmaz; aynı zamanda dilin toplumsal bağlam içinde nasıl işlediğini, bireylerin düşünce üretiminde nasıl çeşitlilik gösterdiğini ve bu düşüncelerin birbirleriyle nasıl etkileşime girdiğini gösteren önemli bir dilsel örnek niteliğindedir.

4.2.1.2. Birleşik Sözcükler

Türkçede birleşik sözcükler, birden fazla kelimenin bir araya gelerek yeni bir anlam birimi oluşturmasıyla meydana gelir. Bu yapılar, hem biçimsel özellikleri hem de bağlam içindeki işlevleri açısından dilde önemli bir yer tutar. Derlem verileri doğrultusunda yapılan incelemelerde, “bir” sözcüğüyle oluşturulmuş iki birleşik yapı tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir.

- **Bire Bir**

Derlem verilerinde “bire bir” birimi 365 kez geçmektedir. Bu sıklık, yapının Türkçede oldukça yerleşik ve üretken bir biçimde kullanıldığını göstermektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “bire bir” ifadesi, sıfat olarak “ölçü, miktar vb. özellikleri eşit olan” ve “bir başkasının aynısı olan” biçiminde tanımlanırken zarf olarak “ölçü, miktar vb. özellikleri eşit olarak” ve “yüz yüze, karşılıklı olarak” anlamlarında açıklanmıştır (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 4.29. “Bire bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Öyle saklı, gizli, çağın gerisinde, şurasında burasında değil... Yaşamın, doğrudan, bire bir içinde... Kaniyla, canıyla...”
2.	“Eveeet... şimdi sırada ayva reçeli var. Bire bir ölçüler, şekerli sular, iyice kaynatmalar...”
3.	“İnançlı insanlarla bire bir yaptığım görüşmelerde, ölümün arzu edilen ve zamanı geldiğinde dostlara (Yüce Allah başta olmak üzere peygamberlere ve diğer sevdiklerine) kavuşmak için yaşanılması gereken bir olay olduğu”
4.	“İmza serkan kardeş benim merak ettiğim olay şu egm ile meb arasında yapılan protokole göre iptal edilen sorular ne şekilde işlem görecektir ve soruların bire bir değerleri ne kısacası içeriği ne lehimize aleyhimize öğrenmekte bence yarar var bence önemli olan bu yani mahkeme diyelim 5 soruya iptal etti bu sorular sınava”
5.	“Bir kilo çilek, bir kilo şeker, bire bir. Ben çoğunu bire bir yapıyorum zaten.”

Tablo 4.29’da verilen uyumluluk satırları, bu yapının anlatı içinde karşılıklılık, birebir eşleşme ya da aynılık anlamlarını pekiştiren bir unsur olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Örneğin, “bire bir ölçüler”, “bire bir görüşmeler” ya da “bire bir değer” gibi kullanımlarda yapı hem somut hem soyut bağlamlarda belirgin bir anlam derinliği taşımaktadır.

“Bire bir” birleşik sözcüğü, genellikle olayların, durumların ya da kavramların karşılıklı biçimde ve tam bir eşitlik içinde gerçekleştiğini vurgulamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu kullanım, anlamın yalnızca düzlemde değil, bağlam içinde de kesinlik ve denklik içerdiğini göstermektedir. Derlem örneklerinde bu ifade, çoğunlukla birebir örtüşen karşılaştırmalar, tam denk gelen oranlar ya da doğrudan temas ve etkileşim bağlamlarında tercih edilmiştir.

Semantik düzeyde “bire bir”, eşitlik ve denklığe dayalı anlam örüntüleri kurarak ölçü, nitelik ya da yapı bakımından bireysel ögeler arasında mutlak bir eşleşmeye işaret etmektedir. Bu yönüyle hem anlatımın tutarlılığını desteklemekte hem de anlatıcıya, söylemi sistematik biçimde yapılandırma imkânı sunmaktadır.

Pragmatik açıdan ise yapı, anlatıcının vurguyu artırmak ya da bilgi aktarımında düzen sağlamak amacıyla başvurduğu bir araç hâline gelmektedir. Gerek sözel anlatımda gerek yazılı metinlerde, anlatıcının ayrıntıya verdiği önemi ve olaylar arasındaki paralelliği öne çıkarma niyetiyle kullandığı örüntülerde sıkça yer bulmaktadır. Bu bağlamda “bire bir” ifadesi, yalnızca anlamı belirginleştiren bir araç değil, aynı zamanda anlatının biçimsel akışını düzenleyen bir unsur olarak da işlev kazanmaktadır.

Bu yönleriyle “bire bir”, Türkçede kalıplaşmış ve anlam bakımından bütünleşmiş bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Hem ölçü hem karşılaştırmalı bağlamlarda üstlendiği işlev, bu yapının birleşik birim niteliğini pekiştirmekte, anlatı bütünlüğü içinde yüksek düzeyde bir ifade gücü kazandırmaktadır.

- **Elde Bir**

Derlemde 38 kez geçen “elde bir” çok sözcüklü birimi, görece düşük frekansına rağmen, kalıplaşmış ve anlam bakımından sabitlenmiş bir yapı olması nedeniyle dikkat çekicidir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu ifade, isim ve mecaz anlamda “kesinlikle gerçekleşecek şey” olarak tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Ancak sözlükte, yapının birleşik bir sözcük niteliği taşıdığına dair açık bir bilgi bulunmamaktadır. Derlem örnekleri, bu ifadenin yerleşik ve işlevsel bir anlatı unsuru olarak kullanıldığını göstermektedir.

Tablo 4.30’da yer alan uyumluluk satırları, “elde bir” yapısının çoğunlukla kesinlik, kaçınılmazlık ya da değişmezlik bildiren bağlamlarda kullanıldığını ortaya koymaktadır. Söz konusu örneklerde yapı, ya bir durumu sabit gerçek olarak sunmakta ya da yorumlanan olgunun kesinliğini vurgulayan epistemik bir değerlendirme işlevi üstlenmektedir.

Tablo 4.30. “Elde bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Kartezyen akıl yürütmede, dış dünyadaki nesnelerle birlikte öznenin kendisi de, daha doğrusu bu öznenin bedeni de sorgulanmış; ancak, sorgulayan özne, "beden"e "beden"e indirgenemeyen "düşünce" "**elde bir**" kabul edilmiştir.”
 2. “Örneğin bu kalkınma fonuna aktarılan 400 milyon lira gibi o günlerin çok büyük parasının dağıtılması için, **elde bir** mevzuat olması gerekir.”
 3. “Çapanoğulları İsyânı'nın eli kulağında idi. **...elde bir** türk anlaşması var... ama türkler de var!..”
 4. “Bence zemin, Türkiye’de sadece siyaset değil felsefe, bilim yapılırken de zeminin İslâmiyet ve İslâm olduğu **elde bir** kabul edilmesi lazım.”
 5. “Avrupa’da birbiri ardı sıra kaybedilen toprak parçaları, yıkılan büyük Turan umutları sonunda **elde bir** tek Anadolu toprakları kalmıştır.”
-

Semantik düzlemde “elde bir” yapısı, çoğunlukla belirli bir durumun veya bilginin değiştirilemeyecek kadar net ve geçerli olduğunu ima eder. Anlatı içerisinde bir kanaatin, gözlemin ya da verinin mutlak doğru olarak değerlendirildiği bağlamlarda kullanımı yaygındır. Bu yönüyle yapı, soyut anlamda bir “güvence” ya da “kabul edilmişlik” duygusu yaratır.

Pragmatik açıdan ise anlatıcının söylemdeki güvenini ve yargısının sağlamlığını ifade etmesini sağlayan bir strateji işlevi görmektedir. Yapı, anlatıcının pozisyonunu meşrulaştırmasına ve aktarılan bilgiyi tartışılmaz hâle getirmesine olanak tanır. Bu yönüyle “elde bir”, yalnızca bir anlatım kalıbı değil, aynı zamanda söylemin kesinlik derecesini pekiştiren bir değerlendirme aracıdır.

4.2.1.3. Birleşik Zarflar

- **Arada Bir**

Türkçede sıkça başvurulanan zaman zarflarından biri olan “arada bir”, derlem verilerinde 2.255 kez tespit edilmiş olup bu kullanım yoğunluğu yapının dildeki yerleşikliğine işaret etmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “ara sıra” biçiminde

tanımlanan bu yapı (TDK Sözlük, 2025), hem biçimsel kalıplaşmışlık düzeyi hem de anlam alanındaki genişliğiyle dikkat çeken çok sözcüklü bir birimdir.

Uyumluluk satırlarına bakıldığında “arada bir” yapısının anlatı, betimleme ve açıklama odaklı metin türlerinde doğal bir anlatım ögesi olarak yer aldığı görülmektedir. Kullanım örnekleri, bu yapının olaylara belirli bir ritim kazandırmakla kalmayıp aynı zamanda zamanla ilişkili anlam katmanları ve örtük anlatıcı tutumlarıyla söyleme katkı sunduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4.31. “Arada bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“yıkayarak binlerce yıldır bilinen bu işlemin hep yapıldığını düşünmeden, saatlerce eziyordu üzümü ve renkli bir pınarın akışı gibi şırl şırl, diri kırmızı üzüm suyuna arada bir gözü dahiyordu.”
2.	“Arada bir iki aksama da olabilir (çocuklardan ikisi sahne arkasında koştururken biri bir sahne işaretini kaçıtır; Perksy bu durumda şöyle der: "Nihayetinde çocuktur onlar; arada bir çocuk gibi davranmaya hakları vardır")”
3.	“Hele yarigeçeden sonra merkez garın önü, biz şoförlerle Pennerlere kalmış gibidir ve arada bir düşen tek tük müşteriye.”
4.	“Emirgân'da deniz kıyısında, o eski çınar ağacının altında Abdülhak Şinasi Hisar ve Yahya Kemal, arada bir şiir okuyarak, edebiyattan konuşarak vakit geçiriyorlar ve siz de buna tanık oluyorsunuz...”
5.	“Bütün gece kitabı okuduktan sonra, öğleye doğru Taşkışla'ya geliyor, ona rastlarım, belki şimdi gelmiştir diye koridorlarda yürüyor, arada bir kantine uğruyor, merdivenlerden iniyor...”

Bu yapı, zamansal düzenlemelere esneklik kazandıran ve anlatının akışına belirsizlik katan bir işleve sahiptir. Belirli aralıklarla tekrar eden ama düzenlilik taşımayan eylemleri aktarmak için kullanılır; böylece hem zamanı gevşeten hem de anlatı içinde yer yer düşünsel veya duygusal geçişler yaratan bir rol üstlenir. Kullanıldığı bağlama göre, eylemin sıradanlığı ya da dikkate değerliği hakkında ipucu verir.

“Arada bir” ifadesi, konuşurun anlatıdaki konumunu, gözlem düzeyini ve değerlendirme niyetini şekillendirerek söylemde örtük anlam alanları oluşturur. Bu yapı, yalnızca sıklık bildirimi yapmakla kalmaz; aynı zamanda anlatıcının öznel konumunu imleyen, dikkat dağılımını düzenleyen ve hatta sosyal mesafe yaratan bir anlatım aracına dönüşür. Örneğin, “arada bir kantine uğruyor” gibi ifadelerde, düzenli olmayan ama bilindik bir davranışın betimlendiği, anlatıcının gözlem gücünü gösteren bir bağlam oluşur.

Ayrıca “arada bir”, biçim bilimsel olarak genişleyerek daha karmaşık çok sözcüklü yapılara dönüşebilir. “Arada bir de” (133), “bu arada bir” (236) gibi dizilimler bu

üretkenliğin örnekleri arasında yer alırken deyimisel düzeyde “iki arada bir derede” (60) gibi kalıplar ise yapının söylemde daha derin ve sabit işlevler üstlendiğini gösterir.

Tüm bu kullanım örüntüleri, “arada bir” birimini yalnızca zaman belirten bir araç değil, aynı zamanda söylemde düzenleme, tutum bildirimi ve anlam genişletme işlevi gören güçlü bir dilsel yapı olarak konumlandırmaktadır. Yapının hem anlam alanındaki esnekliği hem de anlatım gücündeki yoğunluğu, onu Türkçedeki yerleşik birleşik zarflardan biri hâline getirmiştir.

- **İkide Bir**

Derlem verilerine göre “ikide bir” birimi, toplamda 644 kez kullanılmıştır ve günlük konuşma dili başta olmak üzere farklı metin türlerinde sıkça rastlanan bir yapıdır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “ikide bir” ifadesi, “sıklıkla, sürekli bir biçimde; ikide birde, vırt zırt” anlamıyla tanımlanmakta olup özellikle tekrar eden eylemlerin sürekliliğini ve sıklığını vurgulamak için tercih edilmektedir (TDK Sözlük, 2025).

Tablo 4.32. “İkide bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Yanımdaki genç kadın ikide bir makyajını tazeliyor.”
2. “Şirin, kural mural tanımadığı için ikide bir içeri dalıyor, bıcı bıcı konuşarak beni oyalayıp dinlendiriyor.”
3. “ İkide bir onu sormakta, merak etmektedir.”
4. “Gelip geçenler ikide bir çarpıyor mu asabım bozuluyor!”
5. “Niçin ikide bir Saathane'nin canavar düdüğü ötüyordu?”
-

Semantik olarak “ikide bir” birimi, kısa zaman aralıklarında tekrar eden, sürekli ya da sık sık gerçekleşen eylemleri belirtmektedir. Bu bağlamda, zaman belirteci işlevi görerek eylemin yoğunluğunu ve sürekliliğini öne çıkarır. Ancak “ikide bir” ifadesi, diğer zaman belirteçlerinden ayrılarak genellikle istenmeyen, rahatsız edici ya da eleştirel bir anlam taşımaktadır. Bu olumsuz çağrışım, yapının kullanıldığı bağlamda eylemin tekrarlanmasının dinleyicide veya anlatıcıda yarattığı sıkıntı, rahatsızlık veya tahammülsüzlük duygusunu yansıtır.

Kullanıldığı bağlama göre “ikide bir” yapısı, sadece tekrar sıklığını belirtmekle kalmaz; aynı zamanda söylemde eleştiri, yakınma ve rahatsızlık bildiren güçlü bir işlev üstlenir. Bu kullanım, dinleyici veya okuyucu üzerinde, eylemin tekrarlanmasının neden

olduğu olumsuz etkinin algılanmasını sağlar. Yani, “ikide bir” birimi, konuşma ve yazı dilinde, özellikle rahatsızlık veren durumların betimlenmesinde tercih edilen, bağlamdan güç alan pragmatik bir göstergedir.

Böylelikle “ikide bir” ifadesi, semantik düzeyde sıklık ve sürekliliği belirtirken pragmatik düzeyde ise tekrarlanan eylemin yarattığı hoşnutsuzluk ve eleştiri anlamlarını taşıyan dinamik ve bağlama duyarlı bir zaman belirteçidir. Bu yönüyle, “ikide bir”, Türkçede hem anlam hem de işlev açısından zengin, kullanıcının tutumunu da yansıtan önemli bir dilsel yapıdır.

4.2.1.4. Belirtme Sıfatı Yapıları

- **Başka Bir**

Derlem verilerine göre “başka bir” birimi 18.201 kez kullanılmıştır. Bu yüksek frekans, yapının dilde oldukça yerleşik ve üretken bir kalıp hâline geldiğini göstermektedir. Tablo 4.33’te sunulan örneklerden de görüldüğü üzere “başka bir” birimi; farklılık, ayrışma, yer değiştirme ve alternatif oluşturma anlamlarını taşımaktadır.

Tablo 4.33. “Başka bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Cuma günü de bekledik, afet incek, tufan kopacak acaba nasıl birşey görelim dedik ama çok şükür, soğuk ve biraz kardan başka bir facia yaşanmadı.”
2.	“ Başka bir işim mi var diye düşünecek oldu ardından.”
3.	“Aygıt, bir enerjiyi başka bir enerji türüne çeviriyorsa verim, çevirme verimi olarak da adlandırılır.”
4.	“Şimdi ona, her zaman baktığından başka bir nazarla bakıyordu.”
5.	“Daha sonra başka bir menkul kıymet şirketine, portföydeki hisse senetleri devir ettirmek suretiyle, kaynakla bağı zayıflatarak, kara parayı mali sisteme entegre etmektedir.”

Semantik düzeyde “başka bir” yapısı, mevcut olanın dışındaki bir seçeneği, varlığı ya da niteliği işaret ederek fark ve ayrışma anlamı oluşturur. Bu yapı, aynı zamanda yeni bir seçeneği gündeme getirerek söylemde anlam genişlemesine katkı sağlar. Pragmatik düzeyde ise anlatıcının mevcut durumu yeniden çerçeveleme ya da alternatif bir gerçeklik sunma amacıyla bu yapıyı tercih ettiği görülmektedir. Böylece anlatıcı, söz konusu kavram ya da nesneye dair algıyı yönlendirerek dinleyicinin ya da okuyucunun dikkatini farklı bir odağa çeker.

Derlem verilerinden hareketle, bu birimin kalıplaşma potansiyeli taşıdığı ve çeşitli biçimlerde genişleyerek çok sözcüklü birimlere dönüştüğü gözlemlenmektedir. Tablo 4.26'daki sıklık verileri, “başka bir” biriminin dilde genişleyen çok sayıda birime dönüşerek anlam alanını çeşitlendirdiğini ve farklı bağlamlarda kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4.34. “Başka bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri

“Başka bir” Biriminin Genişleyen Birimleri	Sıklık
daha başka bir	151
ne X ne de başka bir	75
yerine başka bir	84
yoksa başka bir	62
X ^{FİL} maktan başka bir	53
X ^{FİL} mekten başka bir	59
başka bir açıdan	93
başka bir anlam	66
başka bir anlatımla	161
başka bir deyimle	120
başka bir deyişle	1437
başka bir deyişle de	69
başka bir dünya	58
başka bir gün	88
başka bir ifade ile	125
başka bir ifadeyle	268
başka bir iş	106
başka bir örnek	64
başka bir söyleyişle	69
başka bir şekilde	65
başka bir şey	3275
başka bir şey de	52
başka bir şeyle	57

başka bir yer	105
başka bir yerde	297
başka bir yere	274
başka bir yol	99
başka bir zaman	56

“Başka bir” yapısı, dilde hem “başka bir deyişle, başka bir ifadeyle” gibi deyimisel yapıları hem de “başka bir yer, başka bir iş, başka bir anlam, başka bir yol” gibi somut ve soyut varlıkları işaret eden kullanımlarıyla geniş bir anlam yelpazesinde işlev kazanmaktadır. Bu genişleme hem deyimleşmiş yapıları hem de belirli bağlamlarda anlam taşıyan ifadeleri kapsayarak, yapının dilsel üretkenliğini ve kalıplaşma potansiyelini pekiştirmektedir. Dolayısıyla, “başka bir deyişle”, “başka bir şey”, “başka bir ifadeyle” gibi yapılar, yalnızca söylemde işlevsel bir rol üstlenmekle kalmayıp, aynı zamanda dilin üretkenliğini artıran kalıplaşmış çok sözcüklü birimler olarak dildeki yerlerini sağlamlaştırmaktadır.

• Herhangi Bir

Derlemde 12.161 kez geçen “herhangi bir” ifadesi, dilde belirli bir olgunlaşmış kullanım sergileyen ve belirsizliği ifade eden bir yapıdır. Bu yapı, belirli olmayan bir nesne ya da kavramı işaret ederek, dildeki belirsizlik işlevini pekiştiren bir özellik taşır. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “herhangi bir” sıfatı, “özellikleri iyice bilinmeyen, iyice belli olmayan (kimse veya şey); değme (II)” şeklinde tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu tanım, ifadenin belirsizlik işlevini vurgulamakta olup bir seçim veya alternatif sunma bağlamında kullanıldığını göstermektedir.

Tablo 4.35. “Herhangi bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“...hükümleri saklı kalmak kaydıyla herhangi bir işleme gerek olmaksızın görevini sürdürür.”
2.	“Bir hizmet akdine dayanarak herhangi bir işte ücret karşılığı çalışan kişiye İŞÇİ, işçi çalıştıran tüzel veya gerçek kişiye İŞVEREN, işin yapıldığı yere İŞYERİ denir.”
3.	“ Herhangi bir etkinliği için bilgiye (knowledge) gereksinim duyan birey, öncelikle enformasyona (information), basılı veya elektronik enformasyon kaynağı veya birey aracılığıyla ulaşacaktır.”
4.	“Herşeyden önce herhangi bir sanatsal aktivitenin ortaya çıkması için bir ihtiyaca karşılık vermesi gerekir.”
5.	“Sistemin bütünündeki eşitsiz gelişme, herhangi bir yere değil, kendi eşitsiz gelişmesi esasen eğreti bir dengede duran toplumsal formasyona birikerek yansıyacaktır.”

“Herhangi bir” birimi, semantik açıdan belirli bir nesne ya da durumun özelliğini belirsiz kılarak, bir şeyin veya kimsenin kesinlikten uzak, bilinmeyen bir biçimde ifade edilmesini sağlar. Bu bağlamda “herhangi bir” sıfatı, nesnenin ya da kavramın belirsizliğini, olasılıklar arasındaki belirsiz bir seçimi işaret eder. Pragmatik düzeyde ise “herhangi bir” yapısının, dildeki belirsizliği ve farklılıkları yansıtmaya işlevi gören, genellikle olayların ya da durumların belirli bir sınır içinde tanımlanmadığı, dolayısıyla geniş anlam alanlarına sahip olduğu görülmektedir.

Bununla birlikte, “herhangi bir” birimi, anlamını genişleterek çok sayıda farklı yapıya dönüşmüş ve dilde kalıplaşmış çok sayıda ifade oluşturmuştur. Tablo 4.36’da görülen örnekler, “herhangi bir” yapısının genellikle bağlam ve duruma göre farklı biçimlerde kullanılarak dildeki üretkenliğini pekiştirdiğini ve çok sözcüklü birimler hâline geldiğini göstermektedir. Bu yapı, hem belirli bir şeyin belirsizliğini ifade eden deyimselel kullanımlar (herhangi bir değişiklik, herhangi bir sorun) hem de geniş anlam taşıyan kalıplaşmış ifadeler (herhangi bir yerde, herhangi bir sebeple) olarak dilde yerini almıştır.

Tablo 4.36. “Herhangi bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri

“Herhangi bir” Biriminin Genişleyen Birimleri	Sıklık
başka herhangi bir	100
bu konuda herhangi bir	66
herhangi bir açıklama	50
herhangi bir değişiklik	90
herhangi bir konuda	98
herhangi bir nedenle	165
herhangi bir sebeple	53
herhangi bir sorun	95
herhangi bir şekilde	194
herhangi bir şey	245
herhangi bir şeyi	82
herhangi bir şeyin	61
herhangi bir yerde	69
herhangi bir yerinde	116
dünyanın herhangi bir yerinde	50

Nihayetinde “herhangi bir” ifadesi hem semantik hem de pragmatik açıdan, belirsizlik, çeşitlilik ve açıklık sağlama işleviyle önemli bir dilsel yapı olarak dikkat çekmektedir. Bu yapı, dildeki üretkenliğin artmasına ve çok sayıda genişleyen birimlerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır.

- **Tek Bir**

Derlem verilerine göre “tek bir” birimi 5.734 kez kullanılmıştır. Bu sıklık, yapının Türkçede belirgin bir vurgu ve sınırlandırma işlevi üstlenen üretken bir kalıp hâline geldiğini göstermektedir. “Tek bir” yapısı, niceliksel olarak bire indirgenen, eşsiz ya da seçilmiş bir unsur ön plana çıkarmak amacıyla kullanılmakta; bu yönüyle hem semantik hem de pragmatik düzeyde dikkat çekici işlevler taşımaktadır.

Tablo 4.37. “Tek bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Böyle bir birim, tek bir paragraf olabileceği gibi, bir kaç sayfalık bir makale, veya yüzlerce sayfalık bir roman da olabilir.”
2. “İstanbul'daki bir arkadaşımız tek bir konu üzerinde çalışmaktadır, yani sadece polis muhabirliği yapmaktadır veya vilayet muhabirliği, belediye muhabirliği veya magazin muhabirliği yapmaktadır.”
3. “Hazret-i Rahmanın cezvelerinden tek bir cezbe ins-ü cinnin amel(leriyle amel(leriyle elde edilen kurbete) denktir.”
4. “Parasını bir günde kaybeden bir zenginin kızı olmak o yıllarda kötü bir şöhretmiş. Bu yüzden yıllarca bürosuna tek bir dosya gelmemiş.”
5. “Peki, şu kocaman boz alan neresi? Tek bir ağaç bile yok. Her yer teneke kutularla dolu.”
-

Tablodaki örneklerden hareketle “tek bir” yapısı anlam düzeyinde sınırlama, özgüllük ve yoğunluk gibi temaları pekiştirmektedir. Semantik olarak bir bütün içerisinden yalnızca bir unsur seçip vurgulayarak diğerlerinden ayrıştırma ve ona belirginlik kazandırma işlevi görmektedir. Bu bağlamda, nicelik açısından “bir” ile sınırlanan unsur, söylem içinde niteliksel bir önem kazanmakta ve anlam yoğunluğu sağlamaktadır.

Pragmatik düzeyde ise “tek bir” ifadesi anlatıcının söylemde mutlaklık, özgüllük veya istisnallığı vurgulama amacıyla başvurduğu bir strateji olarak öne çıkar. Bu yapı sayesinde, özne ya da nesne olağan bağlamının dışına taşınarak dinleyici ya da okuyucunun dikkatinin yoğunlaştırılması sağlanır. Anlatının içeriğine bağlı olarak bu yapı dramatik, ironik ya da eleştirel bir ton kazanabilir.

Ayrıca, “tek bir dosya gelmemiş”, “tek bir ağaç bile yok” gibi örneklerde görüldüğü üzere “tek bir” yapısının olumsuz yapılarla birlikte kullanımı, söylemde anlam etkisini artırmaktadır. Bu tür kullanımlar, yadsıma ve abartma stratejileriyle birleşerek ifade gücünü artırmakta ve duygusal yoğunluk yaratmaktadır.

Bu yapı, farklı bağlamlarda genişleyerek çeşitli çok sözcüklü yapılara da temel oluşturmaktadır. Tablo 4.38’de “tek bir” yapısının sıklıkla kalıplaştığı örnekler özellikle soyut isimlerle birleşerek söylemde yoğun anlam alanları üretmektedir. “Tek bir kelime”, “tek bir söz”, “tek bir şey” gibi kalıplar hem sınırlandırma hem de dikkat çekici vurgu işleviyle öne çıkmaktadır. “Sadece tek bir” yapısında ise bu vurgu, seçicilik katmanı ile daha da pekiştirilmektedir.

Tablo 4.38. “Tek bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri

“Tek bir” Biriminin Genişleyen Birimleri	Sıklık
sadece tek bir	108
tek bir kelime	65
tek bir söz	60
tek bir sözcük	53
tek bir şey	122

Bu veriler, “tek bir” yapısının söylemde duygusal yoğunluk, dikkat çekicilik ve anlam daraltması sağladığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, bu yapı hem biçimsel hem de işlevsel açıdan dilde çok sözcüklü birimlere dönüşme potansiyeline sahip üretken bir kalıp olarak değerlendirilmelidir.

- **Çok Bir**

Derlemde “çok bir” birimi 694 kez geçmektedir. Derlem taraması sonucunda elde edilen “çok bir” yapısına ait örnekler incelendiğinde, bu yapının çoğu kullanımında “çok” sözcüğünün “bir” ile anlamsal ve yapısal bütünlük oluşturmadığı görülmüştür. Derlemde “çok bir” sorgusuna ait ilk örnekte yer alan “Şu görkemli boynuzlarına bakarsanız, kelebekten çok bir geyiğe benziyor.” cümlesinde, “çok” kelimesi karşılaştırma amacıyla kullanılmakta ve “bir” ile doğrudan ilişkili, kalıplaşmış bir birim oluşturmamaktadır. Bu tür

örneklerde “çok” ve “bir” sözcükleri anlamlı bir dil birimi meydana getirmekten ziyade farklı işlevler üstlenmektedir.

Bu nedenle yalnızca “çok bir şey” yapısı gibi kalıplaşmaya yatkın örnekler, bu başlık altında değerlendirilmiş; “çok bir” ifadesinin yapısal bütünlük taşımadığı diğer kullanımlar ise kapsam dışı bırakılmıştır. Böylelikle hem yapıların dilsel üretkenliği hem de kalıplaşma potansiyelleri dikkate alınarak anlamlı bir sınıflandırma yapılması hedeflenmiştir.

Tablo 4.39. “Çok bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Bir çok hastalıkta boğazda az veya **çok bir** reaksiyon vardır.”
 2. “Hocam, bu çok güzel bir uçurtma. Size **çok bir** şey söylemedim. Ama siz ne isterseniz verin.”
 3. “atgmen mezoterapiyi ne zaman yaptırıcaksın ankarada bununla ilgili nette birkaç yer buldum ama nasıl oluyor **çok bir** fikrim yok.”
 4. “Ancak suyun bulaştırma vasıtası olabilmesi için patojen etkenlerin su içinde yaşamlarını devam ettirebilecekleri az veya **çok bir** mukavemetleri olması gereklidir.”
 5. “Yoksa Balzac çok severek okuduğum bir yazar değil. Bu sefer de **çok bir** şey değişmedi, sırf bitsin diye okudum.”
-

Ancak örneklerde olduğu gibi “çok bir şey”, “çok bir fikrim yok” gibi yapılarda ise “çok bir” birimi, anlam düzeyinde görece sabitleşmiş ve belirli bir söylem işlevi üstlenen bir kullanım sunmaktadır. Bu tür örneklerde yapı, özellikle konuşma diline yakın metinlerde, olumsuzluk ya da azlık ifade eden bağlamlarda tercih edilmekte ve bu yönüyle kalıplaşma eğilimi göstermektedir.

Semantik düzeyde “çok bir” yapısı anlam daraltma, sınırlama ve yoğunlaştırma gibi işlevler taşıırken pragmatik düzeyde ise anlatıcının belirli bir nesne ya da duruma dair algıyı vurgulamak amacıyla kullanılan esnek bir yapıdır. Bu kullanımda, “çok bir şey” veya “çok bir fikir” gibi örneklerde, “çok” sözcüğü, belirli bir şeyin niteliğiyle ilişkili olarak yoğunluk kazandırma işlevi görür. Bu yapılar, derlemdeki dilsel üretkenliğin ve anlam çeşitliliğinin örnekleridir ve özellikle olumsuz durumlar veya belirsizlik içeren anlatılarda karşımıza çıkar.

Ayrıca, “çok bir” yapısının farklı örneklerde genişleyerek daha kompleks yapılar halini aldığı da gözlemlenmiştir. Örneğin, “daha çok bir” (227 sıklık) ve “en çok bir” (56 sıklık) gibi genişlemeler, bu yapının kalıplaşma potansiyelini ve çok sözcüklü birimlere dönüşme eğilimini gösterir.

- **Az Bir**

Derlemde “az bir” birimi, 1.573 kez gibi yüksek bir sıklıkla yer almaktadır. Bu sıklık, yapının dilde belirli bir miktar veya derecenin ifade edilmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. “Az bir” ifadesi, semantik düzeyde belirli bir unsuru küçültme veya sınırlama işlevi görürken, pragmatik açıdan da anlatıcının vurgulamak istediği küçüklük ya da sınırlılık üzerinden bir anlam yükü taşır. Derlem verilerinin incelenmesiyle bu yapının dinamik olmasının yanı sıra, özellikle belirli bağlamlarda durağanlaşma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 4.40. “Az bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Çok acı bir tadı olduğundan az bir miktarı alınarak kaynatılır.”
2.	“Kumsalda, şöyle bir karıştırırım diye oldukça az bir paraya satın aldım.”
3.	“Dünya, az bir fırsat verir insana, sonra geçer gider.”
4.	“Vallaha yedim yedim doymadım; az bir şey kaldı dur bir lokmada sana getireyim.”
5.	“Umurbey yöresindeki sofralık üzümler, genellikle özel sektöre verilmekte, az bir bölümü ise üreticiler tarafından yerel pazarlara çıkarılmaktadır.”

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, “az bir” yapısı semantik açıdan belirli bir miktarın küçüklüğünü ifade ederken, pragmatik açıdan da bu küçüklüğün özellikle dikkat çekici bir biçimde sunulduğu bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlatıcı, dildeki bu yapıyı kullanarak, özellikle sınırlı ya da az olan bir ögeyi vurgulamakta ve böylece anlamın daraltılmasını sağlamaktadır. “Az bir” yapısının dildeki işlevi yalnızca miktar belirtmekle kalmaz, aynı zamanda bu miktarın sınırlı olduğunu da vurgular.

Derlemdeki veriler incelendiğinde, “az bir” biriminin genişlemeye yatkın olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, yapının genişleyerek farklı biçimlerde kullanıldığı birimleri de mevcuttur. Tablo 4,41’de “az bir” biriminin farklı genişlemeleri ve bunların sıklıkları verilmiştir. Bu genişleyen birimler, “az bir” yapısının anlam zenginliğini artırmakta ve ifade gücünü pekiştirmektedir. “Çok az bir”, “daha az bir”, “en az bir” gibi yapılar, dildeki esnekliği ve spesifik anlamları sunma kapasitesini artırırken aynı zamanda anlatıcının dildeki vurgulayıcı işlevlerini genişletmektedir. Örneğin, “çok az bir” ifadesi, miktarın ne kadar sınırlı olduğunu daha da pekiştirirken “en az bir” yapısı da bir ögenin nadirliğini daha belirgin hâle getirir.

Tablo 4.41. “Az bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri

“Az bir” Biriminin Genişleyen Birimleri	Sıklık
çok az bir	262
daha az bir	108
en az bir	689
en az bir kere	57
en az bir kez	67
az bir kısmı	70
az bir süre	61
az bir zaman	85

Sonuç olarak “az bir” yapısı, dilde önemli bir işlevsel rol üstlenmekte olup belirli bir miktarın sınırlandırılmasında, küçültülmesinde veya daraltılmasında önemli bir dilsel araçtır. Bu yapı hem semantik hem de pragmatik düzeyde dildeki çok sözcüklü birimlere dönüşme eğiliminde olan üretken bir kalıp olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda, dildeki zengin ve çok katmanlı işlevselliği artırarak, belirli öğelerin önemini vurgulama ve sınırlama gibi işlevlerle daha güçlü anlamlar üretir.

- **Bütün Bir**

Derlemde “bütün bir” birimi, 1.006 kez kullanılarak dilde önemli bir vurgu işlevi üstlenen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ifade, anlamda bütünlüğü ve kapsamlılığı vurgularken, pragmatik açıdan da anlatıcı tarafından dikkat çekici bir şekilde kullanılmaktadır. Derlem verileri incelendiğinde “bütün bir” yapısının özellikle geniş kapsamlı öğeleri ifade etmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 4.42. “Bütün bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1.	“Bu kitapta korkuları, ümitleri, pişmanlıkları, isyanları, şüpheleri, teselli ve imanları ile bütün bir beşeri hayat vardır.”
2.	“Hikâyenin fonunda, Şirketi Hayriye ile artık pejmürdeleşmiş bütün bir Saray ve Boğaziçi tarihi vardır; eski tecrübenin amblemleri olarak da görebiliriz bunları.”
3.	“Örneğin, bütün bir hafta, 1. Uluslararası Gençlik ve Sinema Şenliği etkinliklerini izledim.”
4.	“her şeyle, bu yolculukta karşısına çıkan bütün bir varlıkla yeniden kurulan bir yolcu... İçine bırakıldığımız hayatın kendisi, besleyici bir kaynaktır diyebilirim.”
5.	“Mola küçük bir şeydir; ancak büyük şeyleri, bazen bütün bir hayatı kurtarabilir.”
-

Bu örneklerde de görüldüğü gibi “bütün bir” yapısı, dilde yalnızca bir ögeyi değil, o ögenin tüm bileşenleriyle bir arada sunulmasını sağlar. Semantik açıdan bu yapı, belirli bir öge üzerinde tamlık ve kapsam vurgusu yapar, böylece anlamda derinlik kazandırır. Pragmatik düzeyde ise anlaticı, “bütün bir” ifadesiyle bir ögeye dikkat çeker ve bu ögeyi özel kılar.

Sonuç olarak “bütün bir” yapısı, dilde anlamı derinleştiren ve vurgulayan üretken bir kalıp olarak değerlendirilmelidir. Bu yapı, dilde kalıplaşma potansiyeline sahip olup belirli bir ögeyi kapsayarak anlamda güçlü bir ifade gücü oluşturur.

- **Fazla Bir**

Derlemde “fazla bir” ifadesi toplamda 1.538 kez kullanılmıştır. Ancak, yapılan incelemeler sonucunda, bu yapının çoğu kullanımında “fazla” ve “bir” kelimelerinin anlamlı bir bütün oluşturmadığı gözlemlenmiştir. Çoğunlukla bu yapılar, anlam yoğunluğu ve vurgulama işlevi taşıyan özel durumlar yaratmak yerine, tek başlarına belirli bir anlam taşımazlar. Bununla birlikte “fazla bir” yapısının özellikle “fazla bir şey” gibi genişleyen kullanımlarda anlamlı dilsel birimler haline geldiği de gözlemlenmiştir.

Tabloda yer alan örneklerde, “fazla bir” ifadesinin çoğunlukla fazlalık ya da yoğunluk ifade etmek için kullanıldığı örnekler olduğu görülmektedir.

Tablo 4.43. “Fazla bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “312. madde **fazla bir** cezayı da öngörmüyor zaten.”
 2. “Ama şimdiki gezinin zararı olmasa bile **fazla bir** faydası olacağını düşünmüyorum ikili ilişkiler açısından.”
 3. “Şimdi ise karşı koymak için **fazla bir** ağır silah yoktu ellerinde.”
 4. “Beyzbol oyunuyla ilgili olarak benim en çok dikkatimi çeken şey oyunda uzun süreler boyunca **fazla bir** hareketlenme olmadığı durumlarda bile seyircinin büyük heyecanını sürdürmesiydi.”
 5. “Okşama ve öpme şeklinde yapılacak dokunmalar başlangıçta belki **fazla bir** heyecan uyandırmaz; ama, dokunma sürdürüldüğünde bu bölgelerin git gide duyarlaştığı görülür.”
-

Tablo 4.44’te görülen genişleyen yapılar, “fazla bir” ifadesinin kalıplaşma potansiyelini ve dildeki çok sözcüklü birimlere dönüşme eğilimini ortaya koymaktadır. Özellikle “fazla bir şey” ve “fazla bir şey yok” gibi ifadeler, belirli anlamların güçlendirildiği ve dilde yaygınlaşan kullanımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür kullanımlar,

anlatımda bir belirsizlik, eksiklik veya fazlalık ifade ederken anlamın zenginleşmesini sağlamaktadır.

Tablo 4.44. “Fazla bir” biriminin 50 ve üstü sıklıktaki genişleyen birimleri

“Fazla bir” Biriminin Genişleyen Birimleri	Sıklık
çok fazla bir	116
daha fazla bir	218
en fazla bir	70
pek fazla bir	91
X ^{SAYI} yıldan fazla bir	55
X ^{SAYI} yıldan fazla bir süre/süredir/zaman/zamandır	50
fazla bir şey	440
fazla bir şey yok	52

Semantik açıdan “fazla bir” ifadesi fazlalık, yoğunluk veya sınırlama gibi anlamları içerir. Bu yapı, belirli bir özelliğin ya da durumun, “fazla” kelimesiyle ifade edilen miktarını vurgular ve anlamda bir yoğunluk yaratır. Bu kullanımlar genellikle daha yüksek dereceler, fazlalık ya da aşırılık anlamları taşır. Pragmatik düzeyde ise “fazla bir” ifadesi, anlatıcının bir durumu ya da özelliği vurgulamak için kullandığı bir yapıdır. Bu yapı, özellikle belirli bir şeyin yoğunluğunu ya da fazlalığını güçlendirmek amacıyla kullanılır.

Sonuç olarak “fazla bir” ifadesi, belirli bir fazlalık ya da yoğunluk vurgusu yaparak anlamlı dil birimleri oluşturma potansiyeline sahip olmakla birlikte, her kullanımda kalıplaşmış bir yapı sergilememektedir. Bunun yerine, “fazla bir şey” gibi daha spesifik kullanımlar dilde daha belirgin ve anlamlı birimler haline gelmiştir. Bu bağlamda, “fazla bir” yapısı dilde esnekliği ve çok sözcüklü birimlere dönüşme eğilimini gösteren üretken bir yapıdır.

4.2.1.5. Zarf Yapıları

- **Daha Bir**

“Daha bir” birimi derlemde 2.161 kez geçmektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te bu yapı “farklı” anlamında sıfat olarak tanımlanmakta ve “Dikkatini topladı, yürüyen insanlara daha bir titizlikle bakmaya başladı.” (Osman Aysu) örneğiyle açıklanmaktadır (TDK Sözlük, 2025). Derlem verileri ise bu yapının Türkçede özellikle vurgulama ve anlam yoğunlaştırma işlevi üstlenen üretken bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir.

Tablo 4.45. “Daha bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Arkasını Coco'ya dönüp, şımarıkça yürüdü Karagöz. Şimdi kuyruğunu daha bir hızlı, daha bir neşeyle sallıyordu...”
2.	“Önlerine biraz ot-saman, biraz su koydunuz mu yeter size şükran dolu gözlerle bakarlar; sürmeleri daha bir belirgin olur, iri gözleri daha bir parlar...”
3.	“ve asıl dinamikleri ile dipdiri olduğundan, bu istilânın yıkıntılarını çabuk atlattı ve bu defa Anadolu'dan Avrupa'ya yayılan yeni bir şubesi olan Osmanlı Devleti ile daha bir ihtişam kazandı.”
4.	“Bir erkek yazar, şu yukardaki satırları, lafları, düşünceleri daha bir kolaylıkla yazar.”
5.	“Mecbur muyuz bu adamlara bu IMF'cilere, şunlara bunlara? Şimdiye kadar hep tamam dedik, daha bir hayrını görmedik.”

Tablo 4.45’teki örneklerden hareketle, “daha bir” yapısının semantik olarak belirli bir öznenin veya nesnenin niteliğini artırarak ona ek bir yoğunluk katma işlevi gördüğü anlaşılmaktadır. Bu yapı, dildeki diğer öğelerle karşılaştırıldığında, bir ögenin daha belirgin veya güçlü bir biçimde ortaya konmasına olanak tanır. Örneğin, “şimdi kuyruğunu daha bir hızlı, daha bir neşeyle sallıyordu” cümlesindeki “daha bir” ifadesi, hareketin hızını ve neşesini güçlendirir, böylece anlamın yoğunlaşmasını ve vurgulanmasını sağlar. Bu tür kullanımlar, anlatıda derinlik ve dikkatin yoğunlaşmasını sağlamak adına anlamı belirginleştirir.

Pragmatik düzeyde ise “daha bir”, anlatıcının dikkat çekmek ya da duygusal yoğunluğu artırmak amacıyla kullandığı bir vurgu stratejisidir. Söylemin tonuna bağlı olarak bu ifade, okuyucunun belirli bir duruma daha güçlü tepki vermesini veya belirli bir unsura odaklanmasını sağlar.

Ayrıca “daha bir” yapısı, kalıplaşmaya açık bir kullanım alanına sahiptir. Örneğin, “daha bir sürü” ifadesi derlemde 84 kez geçmekte ve yapı genişleyerek çok sözcüklü

biçimlere evrilmektedir. Bu tür örnekler, ifadenin anlam alanını genişletme ve söz dizimsel üretkenliğe olanak tanıma potansiyelini göstermektedir.

- **Sadece Bir**

Derlem verilerine göre “sadece bir” birimi 2.777 kez kullanılmıştır. Bu sıklık, yapının Türkçede özellikle seçicilik ve sınırlama vurgusu için yerleşik bir biçimde kullanıldığını göstermektedir. Tablo 4.46’da görülen örneklerde, bu yapı hem niceliksel hem de niteliksel olarak tekliği, özgüllüğü ve ayırt ediciliği öne çıkaran anlam işlevleriyle dikkat çekmektedir.

Tablo 4.46. “Sadece bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1.	“Eleman almak isteyen firmalar veya insan kaynakları danışmanlıkları, doğruluğundan şüphelendikleri CV’leri bize yolluyor. Hatta sadece bir eksik bulmak için değil, kişiyi daha iyi tanımak için bile bazı CV’lerin denetlenmesini talep edebiliyorlar.”
2.	“Evren daha yaratılmadan sadece bir karanlık ve yokluk vardı, bir de Mutlak Yaratıcı.”
3.	“Bu sadece bir yazma süreci olmadı benim için. Hem aklımda şekillenen hikâyeyi yazmaya çalıştım, hem de diğerlerinin ve senin neler düşündüğünü hayal ettim.”
4.	“Ahlâki söylemin sadece bir kısmım oluşturduğu pratik söylem, ne başka bir söyleme indirgenebilir, ne de onunla özdeşleştirilebilir.”
5.	“Sayın Balbay, sadece bir gazeteci değil, aynı zamanda araştırmacı, önemli bir yazar.”

Semantik düzeyde “sadece bir” yapısı, belirli bir ögeyi diğerlerinden ayırma, öne çıkarma ve çoğu zaman tekil bir unsur üzerinde yoğunlaşma işlevi görmektedir. Bu yapı, genel yığın içinden seçilen belirli bir unsura dikkat çekerek, sınırlılık ve ayrıcalık anlamlarını pekiştirir.

Pragmatik düzeyde ise “sadece bir” ifadesi anlatıcının söylemde vurguyu daraltmak, odak noktasını belirginleştirmek ya da dramatik ve duygusal bir yoğunluk yaratmak amacıyla tercih ettiği bir strateji olarak işlev kazanmaktadır. Söylemin tonuna bağlı olarak bu yapı, vurgusal, karşılaştırmalı veya istisnai anlamlar taşımaktadır.

Ayrıca, bu yapı belirli bağlamlarda genişleyerek çok sözcüklü kalıplara dönüşmektedir. Derlemde 83 kez geçen “sadece bir kez” ve 65 kez geçen “sadece bir tek” yapıları, bu ifadenin kalıplaşma eğilimini ve anlam yoğunluğunu artırdığını göstermektedir. Bu tür kullanımlar, zaman ve nicelik vurgusu (sadece bir kez), ya da seçicilik ve mutlaklık anlamları (sadece bir tek) aracılığıyla, ifadenin etkisini güçlendirmekte ve anlatı içinde daha belirgin bir anlam katmanı oluşturmaktadır.

- **Yalnızca Bir**

Derlemde 1.050 kez karşılaşılan “yalnızca bir” ifadesi, Türkçede önemli bir sınırlama ve vurgu işlevi taşır. Bu yapı, yalnızca bir unsura odaklanmayı ve bu unsurun etrafında anlamın daraltılmasını sağlar. Bu işlev, belirli bir unsuru vurgulamak ve onu diğer olgulardan ayırarak öne çıkarmak için kullanılır. Tabloda yer alan örnekler, bu yapının dilde nasıl işlediğini ve anlam yoğunlaştırma aracına dönüştüğünü açıkça göstermektedir.

Tablo 4.47. “Yalnızca bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1.	“Ne var ki, şimdi söz konusu olan şey, yalnızca bir bilim dizgesinin desteklenip desteklenmemesi değil, kutsal kitabın kendi önermeleriyle çelişme eğilimi gösteren bilimsel bulgu ve kuramlar...”
2.	“Ben öylesine verirdim ki kendimi, onunla aynı şeyleri duyardım demek istemiyorum, fakat yalnızca bir izleyici olarak, ne yazık ki yalnızca bir izleyici olarak şaşkınlık ve hayranlıkla onu izler...”
3.	“İnsanlar gerçekten eşcinsellik diye ayrı bir şey var sanıyorlar. Oysa eşcinsellik yalnızca bir eylemin adıdır.”
4.	“Her şey ortada çünkü bugün. Bu yalnızca bir inanç sorunu.”
5.	“Anlatmanın yalnızca bir kendini ifade etme sorunu olmadığını anladığınızda, anlattığınız şeyler kadar anlatım biçiminizin de ilginç, benzersiz, vazgeçilmez ve okuyanda bir kez daha okuma arzusu...”
-

“Yalnızca bir” yapısı, anlamın sınırlandırılması ve vurgulanması adına kullanılan etkili bir dil aracıdır. Bu ifade, belirli bir unsurun özelliğini ya da önemini ortaya koyarak, aynı zamanda bu unsuru bağlam içindeki diğer olgularla karşılaştıran bir işlev üstlenir. Örneğin, “yalnızca bir izleyici” ifadesi, bir izleyicinin pasifliğini ve sınırlı bir konumda olduğunu vurgular.

Semantik düzeyde, “yalnızca bir” yapısı, bir nesnenin ya da eylemin kapsamını daraltarak daha yoğun bir anlam katmanı oluşturur. Bu daraltma, bazen karşıtlık ya da ironi yaratır. “Bu yalnızca bir inanç sorunu.” örneğinde olduğu gibi yüzeyde sade bir ifade sunulurken, gerçekte daha derin ve karmaşık bir anlam barındırılır.

Pragmatik açıdan, “yalnızca bir” yapısı, konuşmacının anlatımına kesinlik ve netlik kazandıran stratejik bir tercih olur. Kullanım bağlamlarına göre, bu ifade, anlatımı daha ikna edici hale getirebilir ve tartışmalara anlam derinliği katabilir. Ayrıca, genişleyen biçimlerle kurulan “yalnızca bir kez” gibi yapılar, zamansal ve sayısal katmanlar oluşturarak, daha zengin bir söylem sunar.

4.2.1.6. Bağlaç Yapıları

- **Hele Bir**

Derlemde 731 kez karşılaşılan “hele bir” ifadesi, Türkçede hem üretken hem de pragmatik değeri yüksek bir yapı olarak dikkat çeker. Bu yapı, dilde duygusal yoğunluk ve yönlendirme işleviyle önemli bir yer tutar. Tablo 4.48’deki örnekler, bu ifadenin nasıl farklı bağlamlarda işlediğini ve anlam zenginliği sağladığını gösteriyor.

“Hele” sözcüğü, TDK Güncel Türkçe Sözlük’te “özellikle”, “sonunda” ve “uyarma” işlevli bir bağlaç olarak tanımlanmıştır (TDK Sözlük, 2025). Bu anlam katmanları, “hele bir” yapısının pragmatik işlevlerini beslemektedir.

Tablo 4.48. “Hele bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Gördüklerinden çok şu görkemli denize bakıp düşündüklerini, hele bir türlü arsasını alamadığı tek katlı villası için düşündüklerini...”
2. “Konyalı köşedeki yatağından sesleniyor: “Kaldırın şu garibanı be! Hey İbrahim, hele bir silkelen!...”
3. “Daha şimdiden radyoyu açsak, televizyonu çevirsek, hele bir iki ciddi gazete var ki onları elimize alıp üç beş satırcık okusak, he heey, gülmekten yatıyoruz yerlere.”
4. “Ne var ki, şiirlerinin beğenilmesi bayağı rahatını kaçırdı, hele bir yolu bulunup kitleye ulaştırılmaları gerektiği söylenince, iyice ürktü: “Neden? Gene içeri girmek için mi?” diye sordu, gene o uzak ve iğircikli havaya büründü.”
5. “ Hele bir kırılısın, hele bir kırılısın feleğin çarkı, işte ben o zaman görürüm seni.”
-

“Hele bir” yapısı, genellikle istek, sabırsızlık ve yönlendirme anlamlarını taşır. Özellikle sözlü dilde sıkça karşılaşılan bu ifade, cümleye güçlü bir duygusal ton ekler. Örneğin, “Hele bir silkelen!” veya “Hele bir kırılısın, hele bir kırılısın feleğin çarkı, işte ben o zaman görürüm seni” gibi örneklerde, eylemin gerçekleşmesi güçlü bir arzu olarak dile getirilir ve bu istek, aynı zamanda hafif bir uyarı ya da teşvik içerir.

Bu yapının genişleyen biçimi olan “hele bir de” ifadesi ise 253 kez kullanılmıştır. Semantik düzeyde, “hele” sözcüğü ve “bir” birleştiğinde, bir eylemin ardından başka bir sonuç beklentisini ifade eden vurgusal bir anlam taşır. Bu vurgu, özellikle “hele bir de” yapısında daha belirginleşir.

Pragmatik açıdan “hele bir” ifadesi, konuşmacının beklentisini, umudunu veya sabırsızlığını yansıtarak güçlü bir anlatım aracı olarak işlev görür. Eylemin gerçekleşmesi

için bir teşvik işlevi gören bu yapı, aynı zamanda duygusal yönlendirme sağlar. “Hele bir” ifadesi hem gündelik dilde hem de anlatı metinlerinde duygusal tonu kuvvetlendiren ve beklenti ile yönlendirme işleviyle öne çıkan önemli bir dil birimidir.

- **Eğer Bir**

Derlemde 1.233 kez karşılaşılan “eğer bir” ifadesi, koşul belirten yapılar arasında sıkça kullanılan ve özellikle olasılık, varsayım ve ihtimal vurgusu taşıyan dikkat çekici bir dil birimidir. Bu yapı, koşulun belirsizliğini ve istisnalık özelliklerini vurgulayarak, zihinlerde oluşturulan spekülative durumları etkili bir şekilde anlatma işlevi görür. Örnekler, “eğer bir” ifadesinin anlam yükünü ve dildeki işlevsel rolünü net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 4.49. “Eğer bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Ve eğer bir amir kendine güveniyorsa, memurundan gelen hak ettiği övgüleri yağcılık olarak algılamaz.”
2. “ Eğer bir yere toplanmış bir kalabalığa tellâl: “Bugün akşama kadar yaşayacağım, diyen ayağa kalksın!” diye ilân etse, bir tek kişi ayağa kalkmaz.”
3. “Avery’nin kara mizahı, eğer bir şey kendisine oluyorsa korkutucu olabilir ama aynı şey başkasına oluyorsa gülünç olabilir gösterimini oynayarak korku ve espri arasındaki dolaylı ilişkiyi kabul eder.”
4. “Yaşasın kot şort+kimono aşkı! Tabi sadece şort değil, pantolonlarla da giyebilirsiniz eğer bir kimono bulabilirsiniz.”
5. “ Eğer bir mucize sonucu günün ortasında aniden gece olursa ve eğer göç olayı sadece ışık ile ilgili ise, o zaman bu canlıların hep birlikte yukarı çıkması, yok”
-

Semantik açıdan “eğer bir” yapısı koşula bağlı olasılıkları ve zihinsel senaryoları dile getirme işlevi taşır. Anlatıcı bu yapı aracılığıyla, gerçekte var olmayan fakat hayal edilen, genellikle gerçekleşme ihtimali düşük olan durumları betimleyebilir. Örneğin, “eğer bir mucize sonucu günün ortasında aniden gece olursa...” ifadesi, olağanüstü ve spekülative bir durumu zihinsel bir senaryo olarak sunar. Bu bağlamda “bir” sözcüğü, koşulun nadirlik, tekillik ve belirsizlik yönlerini vurgulayarak anlatımın anlam yoğunluğunu artırır.

Pragmatik açıdan ise “eğer bir”, konuşmacının varsayımsal bir anlatı kurarak dinleyiciyi bu senaryoya zihinsel olarak dahil etme stratejisini yansıtır. Bu kullanım, söylemsel düzeyde karşılıklı bir düşünsel etkileşim yaratır ve dolaylı yönlendirme işlevi görebilir. “Eğer bir kimono bulabilirsiniz” örneğinde olduğu gibi ifade yalnızca koşul bildirmez; aynı zamanda karşı tarafa yönelen bir beklenti, öneriyi veya uyarıyı da içerir.

Bu yapının genişleyen biçimi olan “eğer bir gün” ifadesi ise derlemde 75 kez kullanılmıştır. Özetle “eğer bir” birimi, Türkçede hem anlamsal hem de pragmatik bakımdan şart, olasılık ve zihinsel senaryo üretme işlevlerini üstlenen belirgin bir yapıdır; anlatımda belirsizlik ve istisnalık vurgusuyla varsayımsal kurgulara zemin hazırlar.

• Örneğin Bir

Derlemde 1.146 kez karşılaşılan “örneğin bir” ifadesi, Türkçede örneklendirme işleviyle öne çıkan, anlatımı somutlaştıran ve açıklayıcı gücü yüksek bir yapıdır. Bu ifade, soyut ya da genel bir kavramı daha anlaşılır kılmak amacıyla kullanılan örnekler aracılığıyla, anlatıcının söylemini hem destekler hem de netleştirir.

Tablo 4.50. “Örneğin bir” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

1. ““Roman kahramanı, örneğin bir fabrikatör, kimseye değer vermeyen, çevresindekileri sömüren bir iş adamı olarak değil de, kendi gücü çalışmasıyla yavaş yavaş zengin ve başarılı olmuş biri olarak işlenecektir.”
2. “ Örneğin bir doktor, bir köyde ev yaptırmak isterse, haftada bir, o köydeki hastalara karşılıksız bakmak zorundaymış.”
3. “Spikerler için örneğin Devlet Tiyatrosu'ndan bir Cüneyt Gökçer, bir Mahir Canova, Konservatuardan bir Nüzhet Şenbay, bir Nurettin Sevin, gazetecilerden örneğin bir Nurettin Artam, sık sık açılan kurslarda hocalık yaparlardı.”
4. “Bunu zorlayan örneğin bir Özal vardır; ancak siyasal geleceği bitmiş olan Özal'ın burjuvazinin eğitimliğine bir kez daha soyunması olanaksızdır.”
5. “ Örneğin bir program Internet Explorer'ın ismini kullanarak güvenlik duvarınızı aldatabilir.”

Semantik açıdan “örneğin bir” ifadesi, anlatıya açıklık kazandırmak üzere kullanılan örnekleme stratejisinin bir parçasıdır. Buradaki “bir” sözcüğü, çoğunlukla bir örnek üzerinden genellemeye gitmeyi mümkün kılar. Bu, belirli bir unsurun seçilerek sunulması yoluyla, soyut bir düşünce ya da kategoriye ait somut bir temsilin oluşturulmasına hizmet eder. “Örneğin bir doktor” ya da “örneğin bir program” gibi kullanımlarda, belirli bir örnek üzerinden daha geniş bir sınıfın temsil edilmesi sağlanır.

Pragmatik açıdan ise “örneğin bir” yapısı, anlatıcının dinleyici ya da okuyucuyla anlamı ortaklaştırma çabasının bir ürünüdür. Bu yapı, belirli bir bağlamda konuyu somutlaştırarak alımlayıcının dikkatini yönlendirir, soyut bilgiyi daha erişilebilir hâle getirir ve metinsel etkileşimi güçlendirir. Aynı zamanda anlatıcının düşüncesini gerekçelendirme, destekleme ve anlaşılabilir kılma stratejisi olarak işlev görür.

“Örneğin bir” birimi, Türkçede hem anlamı pekiştirme hem de iletişimsel etkiyi artırma görevini üstlenen güçlü bir örneklendirme yapısıdır. Belirgin örnekler üzerinden soyut ya da karmaşık durumların açıklanmasına olanak tanıyarak anlatının netlik ve inandırıcılık düzeyini yükseltir.

4.2.2. Söz Dizimsel Birimler

Bu bölümde, “bir” sözcüğünün söz dizimsel düzlemde kalıplaşmış yapılarla oluşturduğu çok sözcüklü birimler ele alınmaktadır. Tespit edilen toplam 12 eş dizimlilik, yapısal özellikleri ve dil içi işlevleri doğrultusunda iki alt başlık altında incelenmiştir. İncelenen yapılar, cümle düzeyinde anlamın oluşumuna katkıda bulunmakta ve bağlam içinde belirli bir düzenliliği ifade eden örüntüler olarak değerlendirilmektedir.

4.2.2.1. “İSİM+DA + Bir” Kuruluşundakiler

Bu alt başlık altında, “bir” sözcüğünün sol yönelimli kullanımıyla biçimlenen ve çoğunlukla zaman bildiren kalıplaşmış yapılar incelenmiştir. Derlem verilerine göre; günde/613, yılda/876, ayda/573, haftada/480, gecede/46, saatte/192, yüzde/43, senede/154, dakikada/140 sözcükleriyle oluşturulmuş toplam dokuz yapı tespit edilmiştir. Bu birimler, Türkçede belirli aralıklarla tekrar eden ya da düzenli olarak gerçekleşen eylemleri ifade eden yerleşik örüntülerdir. Aşağıda yer alan örnekler, bu yapıların doğal bağlamlarda nasıl kullanıldığını göstermektedir:

Tablo 4.51. “İSİM+DA + Bir” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

“ Günde bir paket sigara içen bir kişi 78 milyon Türk lirası sadece sigaraya veriyor ama Yıldız Hoca'nın...”
“Her beş altı yılda bir , seçimler sırasında, ülkede artık demokrasi vardır dendiği zaman Peru'ya döndüm.”
“Batı, özellikle Amerikan, düzeninde, şirketlerin temel amacı her üç ayda bir kârlarını arttırmak, böylece borsalardaki hisse senedi fiyatlarını yükseltmektir.”
“Fakat daha rahatsız edici bir husus şuydu ki, iki yıl önce haftada bir defa verilen Protestan, Musevi ve Siyahlar'la ilgili programlar kaldırılmıştı.”
“Genellikle gecede bir defa oluşur ve her gece ortaya çıkmaz.”
“Orta şiddetteki enfeksiyonlarda aynı doz 8 saatte bir ve ağır enfeksiyonlarda 6 saatte bir uygulanır.”
“Adalet belki yüzde bir tecelli ediyordu, o da tamamen şans.””
“...kıpkırmızı ve şiş gözlerle çıktığı dönemlerdi, ama senede bir iki tane de komedi yapıyordu...”
“20 dolarlık tam sürümde adres defteri ve parola kayıtları da şifreleniyor ve oturum her 15 dakikada bir sonlandırılmıyor.”

Bu örnekler, söz konusu yapıların anlatımda zaman, tekrar ve düzenlilik gibi anlamları karşılamak üzere işlevselleştiğini göstermektedir. Genellikle ölçülebilir aralıklarla yapılan eylemleri anlatmak amacıyla kullanılmaktadırlar. Örneğin “haftada bir”, “ayda bir” ya da “yılda bir” gibi yapılar hem gündelik anlatılarda hem de bilimsel ve teknik metinlerde sıkça karşılaşılabilecek dilsel kalıplardır.

Biçimsel açıdan değerlendirildiğinde, bu yapılar genellikle “X^{SAYI}+ İSİM + DA + bir” biçiminde genişlemeye elverişlidir. Bu üretkenlik hem anlamı ayrıntılandırmaya hem de bağlam içi kullanım çeşitliliğini artırmaya olanak tanır. Aşağıdaki yapılar, bu genişlemeye örnek teşkil eder:

- “İki günde bir”, “kırk yılda bir”, “üç saatte bir”: Belirli aralıklarla gerçekleşen eylemleri belirtir.
- “Her üç ayda bir”, “her 15 dakikada bir”: Her belirli zaman diliminde gerçekleşen düzenli eylemler için kullanılır.

Bu kalıplar hem anlatı dilinde hem de açıklayıcı/betimleyici metinlerde sıkça tercih edilmekte; zamanlama, sıklık ve periyodik tekrar gibi kavramların dilsel ifadesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca bu yapıların ayrıntılı dökümüne ve genişleyen biçimlerine EK-5 bölümünde yer verilmiştir. Konuya yönelik derinlemesine bir değerlendirme yapmak isteyen araştırmacılar ilgili ekten yararlanabilir.

4.2.2.2. “Sayı+Incl + Bir” Kuruluşundakiler

Bu başlık altında, “bir” sözcüğünün sıra sayılarıyla birlikte oluşturduğu ve Türkçede sıklıkla kullanılan söz dizimsel kalıplar ele alınmıştır. Belirli bir sıralamayı ifade eden bu yapılar, biçimsel olarak “Sayı+Incl + bir” yapısına dayanmaktadır. Bu örüntüler, söz dizimsel bağlamda belirli bir konum, sıra veya ardılık ilişkisi kurmakta ve bu yolla anlatının düzenlenmesine katkı sağlamaktadır.

Derlem verilerine göre “ikinci bir” birimi 1.480 kez kullanılmış olup yapının Türkçede oldukça üretken ve yerleşik bir kullanım örüntüsü olduğunu göstermektedir. Bu yapıya ek olarak “üçüncü bir” (490) ve sayısal gösterimle kullanılan “2. bir” (96) biçimleri

de tespit edilmiştir. Aşağıdaki örnekler bu yapıların bağlam içindeki işlevini ortaya koymaktadır:

Tablo 4.52. “Sayı+IncI + Bir” birimlerinin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

“Şu anda beklemedeyiz. Sarı-Lacivertli kulüpten ikinci bir görüşme için talep gelmedi” dedi.”
“Koç'tan 2. finansman şirketi Koç Topluluğu, Koçfinans'tan sonra ikinci bir tüketici finansmanı şirketi kuruyor.”
“Şimdi sağdaki sayıyı çarpamak için üçüncü bir sayıya gereksinmeniz var.”
“Şu belirlenimler böyledir: üçüncü bir şeye özdeş olan iki şey özdeştir; ayrıca, aynı biçimde üçüncü bir şeye özdeş olmayan iki şey arasında ayrılıklar vardır vb.”
“Çünkü silah ondadır. 2. Bir askeri kaynak savaş günlerinde ordunun durumunu şöyle anlatıyor:”

Anlamsal düzeyde bu yapılar, önceki bir duruma ek olarak gelen ya da onu takip eden yeni bir durumu ifade eder. “İkinci bir” örneğinde olduğu gibi söz konusu kullanım yalnızca sıralamaya işaret etmekle kalmaz; aynı zamanda bu sıralamanın öncelik-sonralık ilişkisi içinde nasıl yapılandığını da gösterir. “Üçüncü bir” ya da “2. bir” gibi biçimler de benzer şekilde ardıllık ilişkisini vurgulayarak anlatının doğrusal düzenlenmesine katkı sunar.

Pragmatik açıdan bu tür yapılar, anlatıcının düşünsel öncelik sırasını yapılandırmasına ve okuyucunun bu sıralamayı takip edebilmesine olanak tanır. Özellikle karşılaştırmalı anlatımlarda, birincil duruma alternatif sunma, yeni bir seçenek ya da gelişme belirtme gibi işlevler üstlenir. Örneğin, “ikinci bir ihtimal”, “üçüncü bir seçenek” gibi kalıplar, olaylar ya da olasılıklar arasında bir düzen kurarak anlatının gelişmesini kolaylaştırır.

Ayrıca bu yapılar, biçimsel varyasyonlar yoluyla hem sözlü hem yazılı metinlerde farklı söylem düzeylerine uyarlanabilir. “2. bir” gibi sayısal biçimler daha çok resmi ve teknik metinlerde tercih edilirken, “ikinci bir” ve “üçüncü bir” gibi yazılı biçimler, anlatımsal akıcılık ve vurgulama açısından tercih edilir hale gelmektedir.

4.2.3. Metin Birimler

Metin birimler, sadece cümle düzeyinde değil, daha geniş metinsel bağlamlarda da kalıplaşmış kullanımlara işaret eden yapılardır. Bu birimler, söylem düzeyinde belirgin bir durağanlık gösterir ve metnin yapısal bütünlüğü içinde anlamlı bir işlev üstlenir. Anlatı bağlamında veya belirli yazı türlerine özgü olarak metin boyunca tutarlılık gösteren ve

anlamı pekiştiren yapılar olarak karşımıza çıkarlar. Bu başlık altında, örnekleme niteliğinde yalnızca “Söylem İşaretleyicisi” başlığına ait bir yapı ele alınmıştır.

4.2.3.1. Söylem İşaretleyicisi

Söylem işaretleyicileri, sözlü ve yazılı söylemde söylemin akışını düzenleyen, konuşurun tutumunu aktaran ve ifadenin pragmatik boyutuna katkı sağlayan yapılardır. Belirli bir dil bilgisel kategoriye açıkça bağlanamayan bu birimler; “pragmatik işaretleyici”, “söylem parçacığı”, “sınır işaretleyicisi”, “boşluk doldurucu” gibi çeşitli adlarla anılmakta ve edatlardan ünlemlere kadar pek çok öge bu işleve sahip olabilmektedir (Hirik, 2023; Sarı, 2020).

• Şaka Bir

Derlemde, “şaka bir” biriminin 91 kez kullanıldığı ve bunların 81’inin “şaka bir yana” şeklinde sabitlenmiş bir kalıp olarak geçtiği gözlemlenmiştir. Bu oran, yapının kalıplaşmış ve durağan bir metin birimi hâline geldiğini göstermektedir. TDK Güncel Türkçe Sözlük’te tanımı yer almayan bu yapı, genellikle mizahi bir ifadenin ardından daha ciddi bir konuya geçişi sağlamak için kullanılır. Bu bağlamda, konuşmacının tutumundaki değişikliği işaret eder ve söylemin tonunu yeniden belirler. Aşağıda, “şaka bir yana” biriminin uyumluluk satırları sunulmuştur:

Tablo 4.53. “Şaka bir yana” biriminin uyumluluk satırları (tnc.org.tr)

-
1. “Sevgili okurlarım, **şaka bir yana**, ömrünün büyük bir kısmı hapisanede geçmiş olan İsmail Beşikçi, belki de aramızdaki en özgür kişi! Bu ortamda; kendi yıldırıcı şartlarında bile düşüncesi özgür.”
 2. “**Şaka bir yana** (bu lafı da hiç sevmiyorum, niye kullandıysam), meteor kesitleri neden böyle görünüyor, bir bilen varsa açıklayıversin lütfen.”
 3. “**Şaka bir yana**, kopya çekmek, sınavların bir tür sigortası gibidir.”
 4. “Yeni istihdam paketi **Şaka bir yana** bu örnekten de anlaşılabilceği gibi Türkiye’de kadınlar, 2008’de de siyasetin ana malzemesi olmaya maalesef devam edecek.”
 5. “**Şaka bir yana** aklın yol göstericiliğinde rota belirleme kolaycılığına yenik düşen her yürek yaralı olmayı hak etmiştir.”
-

“Şaka bir yana” ifadesi, semantik düzeyde mizahi içerikten ciddi bir konuya geçişi sağlayarak kontrast yaratır. Söylemdeki bu geçiş, dinleyicinin farkındalığını artırır ve içeriğin ton değişimini sezdirir. Pragmatik açıdan ise konuşurun dolaylı yoldan niyetini

iletmesini sağlar; doğrudan “şimdi ciddileşiyorum” demek yerine, yapıyı kullanarak geçişi yumuşatır ve sosyal mesafeyi korur.

Yapı, özellikle sözlü dilde ve samimi yazılı anlatımlarda tercih edilir. Derlem örneklerinde, mizahi bir girişten sonra ciddî veya eleştirel bir içeriğe geçişi kolaylaştırdığı görülmektedir. Bu yönüyle, söylemin sınırlarını belirler, duygusal geçişi yönetir ve dinleyiciyi/okuyucuyu değişime hazırlar. Sonuç olarak “şaka bir yana” birimi Türkçede çok sözcüklü söylem işaretleyicilerinin örneklerinden biridir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, çağdaş Türkiye Türkçesinin en sık kullanılan sözcüğü olan “bir”in eş dizimlilik örüntülerini, Türkçe Ulusal Derlemi (TUD) 3.0 sürümü temelinde ve +1/-1 sözcük çevresinde incelemiştir. Derlemden elde edilen 2.500 yüksek log-likelihood değerine sahip eş dizimli sözcük, sistematik olarak bağlam içinde değerlendirilmiş; bu değerlendirme sonucunda “bir” sözcüğüyle oluşturulan eş dizimlilikler sözcüksel, söz dizimsel ve metin düzeyli birimler olarak üç ayrı kategoride yapılandırılmıştır. Çalışma yalnızca sözlüklerde kayıtlı kalıplaşmış ifadeleri değil, aynı zamanda sözlük dışı eş dizimsel örüntüleri ve söylem düzeyinde anlam ve işlev kazanan çok sözcüklü yapıları da kapsamına alarak önemli bir katkı sunmuştur. Çalışmanın temel sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

1. “Bir” sözcüğü hem işlevsel hem de yapısal yönüyle üretken bir birimdir. İncelenen eş dizimlilikler, bu sözcüğün yalnızca belirsiz tanımlık ya da sayı anlamında değil, aynı zamanda çok çeşitli sabit yapılarda yer aldığını, kalıplaşmış ve bağlamsallaşmış çok sözcüklü birimlerin merkezinde bulunduğunu göstermiştir.
2. Sözcüksel birimler, sıklıkla birleşik sıfatlar (örn. bir başka, bir sonraki), zarf yapıları (örn. bir süre, bir an) ve kalıp ifadeler (örn. bir araya gelmek, bir şey) biçiminde karşımıza çıkmıştır. Bu birimlerin önemli bir bölümü TDK sözlüklerinde yer almakla birlikte sözlüklerde bulunmayan çok sayıda yeni birim de çalışmada tespit edilmiştir.
3. Söz dizimsel birimler, özellikle zaman, miktar ve sıklık bildiren yapılarla (örn. haftada bir, yılda bir, birer birer) biçimlenmiştir. Bu birimler Türkçedeki eş dizimliliğin dil bilgisel örüntülerle nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir.
4. Metin ve söylem birimleri, çalışma kapsamında en dikkat çeken yapılardan biri olmuştur. “Bir düşün”, “bir bak”, “bir de”, “şaka bir yana” gibi ifadeler, konuşma veya yazı metinlerinde dikkat çekme, yön değiştirme, yeni konu başlatma, söylem türü belirleme gibi işlevler üstlenmekte ve sözcük sınırlarını aşan pragmatik roller taşımaktadır.

5. Yalnızca biçimsel değil, işlevsel ve bağlamsal bir tasnif benimsenmiştir. Çalışmada, durağan ve dinamik yapı ayrımı, birimlerin üretkenlik düzeyi ve bağlama duyarlılığı üzerinden yapılmış; bu da eş dizimlilik olgusunun çok düzeyli bir yaklaşımla ele alınmasını sağlamıştır.
6. Sözlük ve gramer dışı kullanımlar belgelenmiştir. Yalnızca var olan kalıplar değil, sözlüklerde yer almayan ama Türkçede yerleşik ve anlam taşıyan çok sayıda birim de veriye dayalı olarak ortaya koyulmuştur. Bu da çalışma sonucunda geliştirilen veri tabanının sözlük bilimi ve doğal dil işleme için kaynak niteliğinde olduğunu göstermektedir.

ÖNERİLER

1. Sözlükler güncellenmelidir. Çalışmada tespit edilen ve mevcut sözlüklerde yer almayan birçok sabit ya da yarı sabit yapı özellikle “bir” sözcüğünün yer aldığı kalıplar, sözlüklerde madde başı veya alt anlam olarak sunulmalıdır. Bu, özellikle dil öğrenenler için büyük kolaylık sağlayacaktır.
2. Gramer çalışmalarında söz dizimsel eş dizimliliklere daha fazla yer verilmelidir. Haftada bir, ayda bir, yılda bir gibi yapılar, zaman zarfı veya kalıp ifadelerle indirgenmekte ancak bu yapıların eş dizimsel yönü ihmal edilmektedir. Gelecek gramer çalışmalarında bu yapılar açıkça tanımlanmalıdır.
3. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde eş dizimlilik temelli yaklaşımlar benimsenmelidir. “Bir” sözcüğünün yer aldığı sabit ve yarı sabit kalıplar, A1-B2 düzeyinde yabancı dil öğrenenler için temel iletişim birimleridir. Bu yapılar öğretim materyallerinde örnekli diyaloglar ve metinlerle desteklenmelidir.
4. Söylem birimleri üzerine pragmatik temelli araştırmalar teşvik edilmelidir. “Bir bak”, “bir düşün”, “bir de” gibi ifadeler Türkçede pragmatik işlevler üstlenmektedir. Bu tür yapıların daha geniş bağlamlarda nasıl işlediği söylem analizi teknikleriyle ayrıca araştırılmalıdır.

5. Benzer yöntemlerle diğer yüksek frekanslı işlev sözcükleri de çalışılmalıdır. “Bir” sözcüğü gibi “ve”, “ama”, “çok”, “daha”, “ile” gibi yüksek frekanslı sözcüklerin eş dizimlilik yapıları incelenerek Türkçede kalıplaşma eğilimleri ve üretken yapılar haritalandırılabilir.
6. Çalışma bir eş dizimlilik sözlüğüne dönüştürülebilir. Elde edilen 2.500’lük eş dizimlilik verisi, bağlam cümleleriyle birlikte işlenerek bir “Bir Sözcüğünün Eş Dizimlilik Sözlüğü” hazırlanabilir. Bu sözlük hem araştırmacılar hem de öğretmenler için bir kılavuz niteliği taşıyacaktır.
7. Doğal Dil İşleme (NLP) projeleri için model veri olarak kullanılmalıdır. Tespit edilen sabit ve yarı sabit ifadeler; metin çözümleme, duygu analizi, makine çevirisi gibi uygulamalarda dilin doğal kullanım örneklerini sunarak modellerin doğruluğunu artırabilir.

KAYNAKLAR

- Aksan, M. ve Aksan, Y. (2015a). Multi-word in imaginative and informative domains. D. Zeyrek, C. Sağın-Şimşek, U. Ataş ve J. Rehbein (Ed.), *Ankara papers in Turkish and Turkic linguistics* (s. 316–327) içinde. Harrassowitz Verlag.
- Aksan, M. ve Aksan, Y. (2015b). Multi-word expressions in genre specification. *Mersin University Journal of Linguistics and Literature*, 12, 1–42.
- Aksan, Y., Aksan, M., Mersinli, Ü. ve Demirhan, U. U. (2017). *A frequency dictionary of Turkish*. Routledge.
- Benson, M. (1990). Collocations and general-purpose dictionaries. *International Journal of Lexicography*, 3(1), 23–35.
- Cruse, D. A. (2004). *Meaning in language: An introduction to semantics and pragmatics* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Çalışkan, N. (2014a). *Yüksek sıklıktaki adlar: Zaman sözcükbiçimi üzerine derlem temelli bir inceleme*. Pegem Akademi.
- Çalışkan, N. (2014b). Çok sözcüklü birimler: Yazılı Türkçede sözcüksel setler veya “N” sayıdaki ardışık sözcük dizilerinin yapı özellikleri. B. Özkan, B. T. Tahiroğlu ve A. E. Özkan (Ed.), *Türkçe üzerine derlem bilim uygulamaları* (s. 39–56) içinde. Karahan Yayınları.
- Çalışkan, N. (2019a). Yabancı dil sınıflarında tümleç yan cümlelerinin öğretimi: Eşdizimlilik ve semantik eğilimler temelli bir yaklaşım. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(3), 1709–1741.
- Çalışkan, N. (2019b). Yükleme konumundaki sıfatlar ile fiilimsi tamlayıcıları arasındaki eşdizimlilik ilişkileri. *Dil Araştırmaları*, 24, 75–88.
- Çalışkan, N. (2019c). Diye sözcüğü üzerine derlem temelli bir betimleme. *Türkbilig*, 38, 163–176.
- Çalışkan, N. (2020). *Türkçe A1 ve A2 düzeylerine yönelik diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi ile uyumlanmış bir söz varlığı önerisi* (1. Baskı). Nobel Bilimsel Eserler.
- Doğan, N. (2015). Türkçe Sözlük’te fiisel eş dizimlilik. *Gazi Türkiyat*, 17, 67–84.
- Doğan, N. (2016). Türkçe Sözlük’te sıfatların eşdizimlilik bilgisi. *XI. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı* (s. 801–809) içinde. Bilkent Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, N. (2023). *Türkçede eş dizimlilik: Türkiye Türkçesinde fiil eş dizimleri* (1. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Evert, S. (2004). *The statistics of word cooccurrences: Word pairs and collocations* [Doctoral dissertation, University of Stuttgart].
- Firth, J. R. (1957). Modes of meaning. *Papers in Linguistics 1934–1951* (pp. 190–228) içinde. Oxford University Press.
- Firth, J. R. (1968). A synopsis of linguistic theory, 1930–1955. F. R. Palmer (Ed.), *Selected papers of J. R. Firth, 1952–1959* (s. 168–205) içinde. Indiana University Press.
- Halliday, M. A. K. (1966). Lexis as a linguistic level. C. E. Bazell ve diğerleri (Ed.), *In Memory of J. R. Firth* (s. 148–162) içinde. Longman.
- Halliday, M. A. K. (2004). Lexicology. M. A. K. Halliday ve diğerleri (Ed.), *Lexicology and corpus linguistics* (s. 1–22) içinde. Continuum.
- Halliday, M. A. K. ve Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. Longman UK Group Limited.
- Hanks, P. (2006). Lexicography: Overview. *Encyclopedia of Language & Linguistics* (pp. 113–128) içinde. Elsevier.
- Hausmann, F. (2004). Was sind eigentlich Kollokationen? K. Steyer (Ed.), *Wortverbindungen – mehr oder weniger fest* (s. 309–334) içinde. De Gruyter.
- Herbst, T. (1996). What are collocations: Sandy beaches or false teeth? *ELT Journal*, 77(4), 379–393.
- Hirik, E. (2023). Türkçede söylem belirleyici olarak soru yapılı ifadeler. *Dil Araştırmaları*, 32, 55–73.
- Hoey, M. P. (2005). *Lexical priming: A new theory of words and language*. Routledge.
- Kjellmer, G. (1987). Aspects of English collocations. W. Meijs (Ed.), *Corpus linguistics and beyond* (s. 133–140) içinde. Editions Rodopi B.V.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Langacker, R. W. (1991). *Concept, image, and symbol: The cognitive basis of grammar*. Mouton de Gruyter.
- Murphy, M. L. (2010). *Lexical meaning*. Cambridge University Press.
- Nesselhauf, N. (2005). *Collocations in a learner corpus*. John Benjamins Publishing.
- Özkan, B. (2011). *Türkiye Türkçesinde belirteçlerle fiillerin birlikte kullanılması ve eş dizimlilik*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Poulsen, S. (2005). *Collocations as a language resource: A functional and cognitive study in English phraseology* [Doctoral dissertation, University of Southern Denmark].
- Sarı, İ. (2020). Dede Korkut Kitabı’nda söylem belirleyiciler. *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 93, 29–52.

- Talmy, L. (2000). *Toward a cognitive semantics. Volume I: Concept structuring systems*. MIT Press.
- Turkish National Corpus. (2025, 21 Ocak). *About the corpus*. <https://v3.tnc.org.tr/tnc/about-tnc> adresinden 21 Ocak 2025 tarihinde alınmıştır.
- Turkish National Corpus. (2025). *Turkish National Corpus ana sayfa*. <https://v3.tnc.org.tr/> adresinden alınmıştır.
- Turkish National Corpus. (2025, 21 Ocak). *Turkish National Corpus documentation*. <https://v3.tnc.org.tr/tnc/documentation> adresinden 21 Ocak 2025 tarihinde alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu. (2025). *TDK sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu. (2025, 22 Ocak). *Yazım kılavuzu*. <https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/yazim-kilavuzu/> adresinden 22 Ocak 2025 tarihinde alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025, 24 Ocak). *Nüfus İstatistikleri Portalı*. <https://nip.tuik.gov.tr/?value=EnCokKullanilanIsimler> adresinden 24 Ocak 2025 tarihinde alınmıştır.
- Van Der Meer, G. (1998). Collocations as one particular type of conventional word combinations: Their definition and character. *EURALEX '98 Proceedings I-II: Papers submitted to the Eighth EURALEX International Congress on Lexicography in Liège, Belgium, 1*, 313–322.
- Wierzbicka, A. (1996). *Semantics: Primes and universals*. Oxford University Press.
- Yıldız, İ. (2016). *Multi-word units in Turkish scientific texts: A corpus-based genre analysis* [Yayımlanmamış doktora tezi, Mersin Üniversitesi].

EKLER

EK-1. TUD’a Göre “Bir” Sözcüğünün +1/-1 Genişlikteki Eş Dizimlilikleri⁴

Sözcük	Metin içerisinde arandı	Beklenen Eşdizimlilik Sıklığı	Gözlenen Eşdizimlilik Değeri	Birlikte oldukları dokuman sayısı	Log-likelihood Değeri	MI Değeri	MI3 Değeri	T-Score Değeri	Dice Coefficient Değeri	Log Dice Coefficient Değeri
başka	60204	1583,3478	30377	3613	139813,6231	4,2619	34,0433	174,0829	0,0436	9,4809
şey	65871	1732,3883	31327	2792	139310,1961	4,1766	34,0468	176,7643	0,0448	9,5195
herhangi	13145	345,7097	12174	2858	81814,47	5,1381	32,2811	110,3072	0,0181	8,2113
böyle	57499	1512,2071	20673	3169	77561,3341	3,773	32,4439	143,618	0,0297	8,9285
süre	22638	595,3729	14337	2764	75156,2899	4,5898	32,2047	119,6837	0,0212	8,4371
şekilde	38299	1007,2526	15677	2869	63617,103	3,9602	31,8329	125,1132	0,0229	8,5494
büyük	89078	2342,7257	20758	3323	58224,7081	3,1474	31,8302	143,8231	0,0292	8,902
bir	1332821	35052,8074	2638	728	52809,3039	-3,732	18,9984	50,0107	0,002	5,0192
önemli	60186	1582,8744	16023	3214	49353,4743	3,3395	31,2752	126,4317	0,023	8,5581
yeni	77617	2041,3047	16233	3048	41938,8607	2,9914	30,9647	127,2137	0,023	8,5589
gün	55293	1454,1899	13639	2166	39799,6479	3,2295	30,7004	116,6587	0,0197	8,3308
yandan	17680	464,9789	8262	2061	36232,489	4,1513	30,1758	90,8638	0,0122	7,6472
şeyler	16705	439,3367	7770	1673	33978,6144	4,1445	29,9919	88,1185	0,0115	7,5597
biçimde	16033	421,6633	7539	1786	33179,073	4,1602	29,9205	86,7999	0,0112	7,5169
an	16101	423,4517	7289	1856	31367,295	4,1055	29,7685	85,3485	0,0108	7,4681
araya	6432	169,1597	5064	1874	30282,0189	4,9038	29,5159	71,1528	0,0076	6,9531
tek	46679	1227,6442	9438	2550	23713,2489	2,9426	29,3511	97,0599	0,0137	7,8086
türlü	16293	428,5012	6114	1782	23493,4939	3,8347	28,9905	78,1669	0,0091	7,2143
belli	22176	583,2224	6796	1964	22968,6516	3,5426	29,0035	82,4018	0,01	7,3606
kez	31254	821,9712	7784	2070	22842,445	3,2434	29,0959	88,1726	0,0114	7,5468
kısmı	6415	168,7126	4006	1533	20797,7064	4,5695	28,5054	63,285	0,006	6,615
sürü	3582	94,2056	3175	1149	20595,3314	5,0748	28,3399	56,3432	0,0048	6,2826
küçük	36694	965,0416	7611	2167	19499,2523	2,9794	28,7672	87,1779	0,0111	7,5086
belirli	8610	226,4405	4264	1344	19335,5661	4,235	28,351	65,2882	0,0064	6,7026
kere	6310	165,9512	3721	1337	18679,8798	4,4869	28,2098	60,9924	0,0056	6,5086
ve	1138984	29954,9503	10553	2834	17417,1157	-1,5051	25,2256	100,419	0,0085	7,1282
bu	707750	18613,6206	4178	1753	16849,4379	-2,1555	21,9017	63,7348	0,0041	6,0681
arada	17573	462,1648	4958	1860	15853,8975	3,4233	27,9744	70,3887	0,0073	6,9106
güzel	35202	925,8024	6619	1781	15681,1095	2,8378	28,2226	81,3007	0,0097	7,3087
diğer	50899	1338,629	7600	2057	14729,0215	2,5052	28,2888	87,0904	0,011	7,4917
de	398862	10489,9554	24613	3095	14412,0045	1,2304	30,4047	155,6505	0,0284	8,8634
kısa	21418	563,2872	5066	1971	14316,1729	3,1689	27,7822	71,1458	0,0075	6,9376
iyi	65875	1732,4935	8475	2416	14194,2294	2,2904	28,3884	91,9401	0,0121	7,6333
deyişle	4243	111,5897	2669	864	13913,4057	4,58	27,3442	51,658	0,004	6,0314
ciddi	10629	279,5396	3627	1480	13128,8663	3,6977	27,3468	60,2119	0,0054	6,467
yerde	15614	410,6437	4184	1718	12914,2184	3,3489	27,4103	64,6639	0,0062	6,6678
parçası	5110	134,3915	2675	1347	12526,4388	4,315	27,0857	51,7152	0,004	6,0337
geniş	13955	367,0125	3854	1845	12143,5809	3,3925	27,2167	62,0635	0,0057	6,5511
sesle	3994	105,041	2381	715	12026,8097	4,5025	26,9372	48,7916	0,0036	5,867
yere	15980	420,2694	4037	1739	11957,5727	3,2639	27,222	63,5174	0,006	6,6158
anda	17259	453,9067	4150	1487	11866,1011	3,1926	27,2304	64,3986	0,0061	6,6543
tür	16815	442,2296	4032	1483	11505,2286	3,1886	27,1432	63,477	0,006	6,6131
bakıma	1878	49,3909	1694	739	11133,8786	5,1	26,5525	41,1567	0,0025	5,3781
kadın	31432	826,6525	5199	1269	11047,0049	2,6529	27,3409	72,0594	0,0076	6,9643
ara	9169	241,1421	3041	1241	10809,1807	3,6566	26,7973	55,1353	0,0045	6,2144
takım	6178	162,4796	2607	1088	10751,0255	4,0041	26,7004	51,0526	0,0039	5,9955
zamanlar	6019	158,298	2571	1117	10680,0234	4,0216	26,6778	50,699	0,0038	5,9756
ayrı	16767	440,9673	3782	1747	10317,6824	3,1004	26,8703	61,4776	0,0056	6,5208
durum	16766	440,941	3746	1742	10147,1775	3,0867	26,829	61,1843	0,0056	6,507
dizi	3100	81,5291	1940	970	10081,5711	4,5726	26,4163	44,0427	0,0029	5,5724

⁴ TUD ilk 2.500 eş dizimliliği vermektedir. Biz bu 2.500 eş dizimliliği, Log-likelihood değerine göre bir sonraki ekte verdiğimiz için burada bir fikir oluşturması bakımından yalnızca ilk 50 eş dizimliliği vermekle yetiniyoruz.

EK-2. 2.500 Eş Diziminin Log-likelihood Değerine Göre Sıralanması

Sözcük	Log-likelihood Değeri	Sözcük	Log-likelihood Değeri	Sözcük	Log-likelihood Değeri
başka	139813,6231	kalmış	726,852	zevкли	356,0592
şey	139310,1961	dakikalık	726,7544	yanını	356,0513
herhangi	81814,47	güce	726,7499	denilen	355,5278
böyle	77561,3341	saldırı	726,5104	ada	354,9815
süre	75156,2899	2	726,4439	kopyasını	354,286
şekilde	63617,103	özellikle	725,1882	olmuş	354,14
büyük	58224,7081	eşsiz	724,9541	tartışmalı	353,6101
bir	52809,3039	öneri	722,0721	dönüşüm	353,5339
önemli	49353,4743	düzeye	721,5665	içeriğe	353,5158
yenі	41938,8607	tuhaflık	720,7423	önermenin	353,5158
gün	39799,6479	sorudur	720,5183	nesneyi	353,394
yandan	36232,489	ayrıntı	718,2283	dilekçe	353,2751
şeyler	33978,6144	bebek	716,9781	otoriter	353,2697
biçimde	33179,073	yönlü	716,7957	gelişim	353,2676
an	31367,295	dışında	716,7599	kitle	353,1856
araya	30282,0189	acayip	715,9959	kuytu	353,0315
tek	23713,2489	görev	714,37	etkileşim	353,0201
türlü	23493,4939	etkinlik	714,3677	benzetme	352,8279
belli	22968,6516	mutluluk	714,1693	azından	352,5169
kez	22842,445	edecek	712,8593	şairin	351,8346
kısmı	20797,7064	gazeteci	712,2371	tiptir	351,5263
sürü	20595,3314	homojen	712,0527	düzey	351,1062
küçük	19499,2523	ân	711,6135	çoğunluğu	351,0188
belirli	19335,5661	hüzünlü	707,6858	sürecek	350,8841
kere	18679,8798	felaket	707,6349	tekne	350,7921
ve	17417,1157	gariplik	704,5663	mekan	350,7921
bu	16849,4379	kahve	704,497	önemsiz	350,6142
arada	15853,8975	nedeni	704,2753	sakıncası	350,5763
güzel	15681,1095	unsurdur	704,208	üzüntü	350,3846
diğer	14729,0215	önem	703,3084	arkadaşımız	350,2497
de	14412,0045	çay	703,0823	verilmiş	350,2129
kısa	14316,1729	kâğıt	702,3582	arkadaşıyla	350,0818
iyi	14194,2294	hamle	701,2889	kopyası	349,7553
deyişle	13913,4057	ürün	699,2472	geçmişe	349,6879
ciddi	13128,8663	tat	698,5566	konferans	349,3287
verde	12914,2184	enteresan	698,5528	kalemde	348,8907
parçası	12526,4388	sessiz	698,1183	inceleme	348,8017
geniş	12143,5809	üslup	697,8362	ilişkidir	348,2329
sesle	12026,8097	metin	696,3988	verecek	347,7723
yere	11957,5727	pencere	696,2321	kitapta	347,7694
anda	11866,1011	tutumla	695,6	buluş	347,6709
tür	11505,2286	şık	695,4927	halk	347,6045
bakıma	11133,8786	zorlu	694,1336	gencecik	347,2333
kadın	11047,0049	performans	691,0253	başkaldırı	347,1949
ara	10809,1807	mühim	690,3411	pasif	347,011
takım	10751,0255	kaynak	690,0092	kürt	346,9639
zamanlar	10680,0234	müslüman	689,3758	istisna	346,2949
ayrı	10317,6824	bedel	688,5213	hatıra	345,7304
durum	10147,1775	radikal	686,3296	saptama	345,3479
dizi	10081,5711	benzeyen	686,2166	utandırılacak	345,2598
derin	9997,5354	kutsal	685,937	entelektüel	345,2526
özel	9729,5171	olasılık	685,3515	trajik	345,1209
insan	8565,6953	kurumdur	684,8307	aracı	344,8531
ses	8389,4032	hayvan	682,7044	şok	344,2959
anlamda	8364,1598	süreden	682,5895	biçime	344,1976
kısmını	8252,352	yara	681,2116	uykuya	344,0356
güçlü	8150,5281	gösterge	680,5899	objektif	343,9947
grup	8071,1975	söylem	680,4558	duran	343,7275
ilişki	8058,4562	örneği	679,0855	gerileme	343,5681
yana	8039,5981	yapıdır	677,8767	görevli	343,3711
öyle	8020,4457	olayın	677,8011	andıran	343,3189
olmayan	7809,8528	tarafsız	676,4091	havada	343,2568
ifadeyle	7786,7115	eğlenceli	676,3859	geçerli	343,1619
bölümü	7755,0164	cevap	675,1093	geçmiş	342,8894
şöyle	7411,6759	yasa	674,2579	yorumla	342,8174
benzer	7385,2277	numara	673,0828	gelişmiş	342,587

gerçek	7362,6545	alışkanlık	672,5823	İlahi	342,5728
ilginç	7342,972	örtü	671,4604	Benim	342,5369
kenara	7223,9753	delik	667,6482	ise	342,4991
adam	7209,156	eleştirel	667,491	6	342,4401
müddet	7136,1807	defasında	666,1598	ekonomide	342,174
sorun	7058,8356	özerk	666,0731	erkeği	342,0155
farklı	7017,1187	tebessümle	665,5435	heykel	341,6276
ortamda	7012,7589	buruk	665,13	insandım	341,3161
müthiş	6973,1423	eğer	663,4142	etkisi	340,9337
genç	6935,0121	başarı	661,9617	unsuru	340,7924
hafta	6889,3245	çıkan	661,1861	alıntı	340,7727
miktar	6849,0141	din	660,3506	ironik	340,7243
en	6836,0095	istek	660,3251	ürkütücü	340,7079
kısım	6828,4407	yaşayan	660,0986	geçenlerde	340,6144
olay	6763,6974	hadise	659,1932	sentez	340,4597
anlam	6721,7997	oyundur	659,0217	uyku	340,1173
tarafı	6657,6938	toplantıda	658,2749	dikkatli	340,0941
garip	6592,4208	gelenek	657,7145	görünen	339,812
kocaman	6308,7727	vatandaş	657,3002	yaralı	339,7911
şeyi	6291,7754	konser	657,2975	şaşırtan	339,6982
tanesi	6253,9871	albüm	657,1899	sinema	339,5948
ufak	6248,5363	ideoloji	655,1865	gülüş	339,4018
soru	6219,3527	senede	654,2711	davranışla	339,2503
örnek	6157,4772	örneğin	654,182	düzende	339,1211
kaç	6136,8774	terslik	653,7733	sevilen	338,9287
tam	5888,8618	bulut	653,6693	tedirginlik	338,389
gerçektir	5875,6178	role	653,3695	kaçış	338,2516
gibi	5850,0379	iletişim	653,0608	kelebek	338,0971
nevi	5843,9335	siyah	650,7175	akım	338,0157
kısımın	5767,7063	uğultu	650,3462	kitabı	337,611
şeydir	5649,4982	dönemin	650,1452	arkadaşı	337,557
dönem	5606,7574	zemin	649,3322	gezegen	337,4733
iş	5549,0823	tebessüm	647,4871	yazısında	337,1963
tuhaf	5508,1529	akıllı	646,8088	kılan	337,0738
uygun	5498,6264	vaziyette	645,7669	çalışmanın	336,9025
çocuk	5467,681	oldukça	645,1766	hastalıklı	336,8364
parça	5406,5394	gürültüyle	644,3191	tavırdır	336,7924
şeydi	5397,4748	elde	643,4712	umulmadık	336,6253
uzun	5393,0698	berbat	643,3312	dilin	336,5194
gereken	5311,8335	lüks	643,05	sırada	336,4367
nasıl	5267,8641	imaj	643,0497	cılız	336,3745
böylesi	5216,7766	not	642,9243	değişikliğe	335,9578
tavırla	5200,2906	yapan	642,3584	milletiz	335,737
basit	5164,1941	girişim	642,2762	avukat	335,7087
yoğun	5056,5985	insanı	642,0177	imparatorluk	335,461
bölümünü	5040,6929	dereceye	641,4666	almaz	335,258
çeşit	5004,7253	kaşık	639,968	sessizlikten	334,9603
adım	4985,3825	tanesidir	638,5314	fırsattı	334,2935
ortak	4967,1044	başkasıyla	638,0458	yansıması	332,4559
yapıya	4926,433	millet	637,2538	torba	332,3399
hayli	4902,4707	tokat	636,3323	soruna	332,032
etkin	4865,5924	kahraman	635,3955	hayvanın	331,5479
olan	4846,3435	hassas	635,2707	görüşmeci	331,2526
keresinde	4826,4588	neşeli	634,6716	nesneye	331,1779
süredir	4752,1784	dönemdi	634,1776	hayatı	330,967
kötü	4743,5739	ihtiyar	633,5963	umursamaz	330,5309
rol	4651,5827	ifade	633,4699	sesti	330,2946
sıradan	4620,7629	niteliğe	631,7767	gerçekliktir	330,254
hayat	4607,3029	görevdir	631,7157	form	330,163
gelişme	4562,1726	mesafe	631,6488	vermeyen	329,8787
açık	4555,2042	formül	630,6024	organ	328,4796
yepyeni	4494,2639	kaynaklanan	630,5124	sahne	328,2679
gece	4475,123	ulusun	630,2995	işletmenin	327,4299
durumdur	4473,0449	bulunan	629,4775	karaktere	327,2904
tavır	4389,4511	ıssız	628,5948	kanun	327,1417
şeyin	4372,0725	olumsuz	627,748	amaçlayan	326,8115
yaklaşım	4332,6557	türkü	627,4821	müzişyen	326,7399
ülkede	4309,3658	kalın	627,167	iyileşme	326,6877
yığın	4309,0556	sayfalık	626,0114	üstünde	326,6396
açıklama	4263,3121	çatışma	625,5904	yakışır	326,191
yakın	4232,3803	sihirli	624,528	üründür	326,0154
yer	4230,4478	hamlede	623,9691	binaydı	325,0901

dille	4216,0993	tencerede	623,8911	seferde	324,7832
uzunca	4192,7761	gazetecinin	623,4078	asıl	324,7335
kavram	4118,4712	etkileyici	623,0976	ilgilendiren	324,179
kız	4113,3225	samimi	622,1707	politikacı	324,0232
sağlıklı	4107,7626	olabilecek	622,0822	ip	323,839
önceki	4051,6367	gölüşle	621,1916	genelleme	323,784
günde	4050,3717	ele	619,5582	yön	323,7747
konu	4028,397	tomar	617,2588	doğrusal	323,4807
yaşam	4016,0724	aileden	616,9212	serinlik	323,2353
bakış	4010,2689	ölü	614,9742	saygılı	323,2242
insandı	4006,7131	başlık	614,673	devlettir	322,7754
kişilik	3998,7014	kenarda	614,5527	kitabın	322,5622
ülke	3981,8678	bölümünde	614,4234	sığınak	322,3475
bambaşka	3978,8181	sıkıntılı	614,2134	unutulmaz	321,8325
dolu	3969,5709	yanından	614,2031	yahudi	321,8324
avuç	3957,2221	yapıt	614,17	hayırlı	321,4574
yanda	3931,3104	adamım	613,3461	sahte	321,3438
süreç	3930,928	harekettir	612,0197	kanıtı	320,8592
varlık	3869,0854	başkasını	611,2403	risk	320,6702
ikide	3720,3027	eğitim	611,0499	kamyon	320,5406
tane	3669,5393	noktadır	610,8588	bilmediğimiz	320,3272
kişi	3661,6721	koşu	609,619	güzellikte	320,2546
erkek	3654,0784	arayış	607,5769	sınıfın	320,247
çalışma	3638,1532	yazarın	607,4414	alaylı	319,7849
eden	3623,3519	seri	607,2563	yolda	319,7814
kitap	3619,4185	evdi	607,0768	ziyafet	319,4442
başkası	3603,7915	hayal	606,9087	kentin	319,4406
ortam	3584,3822	edilmiş	606,8469	kurgu	319,2314
yazı	3581,1864	insanla	605,4434	vakitler	319,0068
korkunç	3567,1396	hüküm	605,1432	türünden	318,9844
sonraki	3544,2707	daire	604,8539	yetişkin	318,9413
özgü	3543,9932	yıldız	604,1987	tuzak	318,8621
noktaya	3518,4542	sürecin	604,1977	kabın	318,3245
yapı	3505,8959	profesyonel	603,9513	konulu	318,1546
adamdı	3501,1066	koyu	603,0543	öfke	318,0902
değişiklik	3497,6426	tas	603,0439	doyurucu	318,0342
bardak	3494,6379	sorunla	602,8783	kıvılcım	317,9362
güç	3469,8582	potansiyel	602,8335	site	317,7645
hızlı	3450,3393	yakışıklı	602,6423	tarifsiz	317,7584
ne	3446,519	patlama	600,3635	jest	317,5064
anlamlı	3445,1163	yolculuktan	599,6605	oluşturduğu	317,1978
konudur	3439,1803	kerecik	599,5607	sözleşme	317,1278
inanılmaz	3436,8159	yerdir	598,5721	sorum	317,0152
olgu	3423,8412	uyarı	596,9057	müessese	316,9966
sistem	3409,4069	törenle	596,6957	karışıklık	316,9832
çırpıda	3405,8126	günlerden	595,4082	öneride	316,8598
oyun	3338,4239	telefon	595,2047	programla	316,8598
mektup	3295,2347	3	595,1235	sağa	316,5746
çift	3283,7565	şaka	594,645	uğraştır	316,4139
nitelik	3280,6971	anlatım	593,9271	ırmak	316,2625
çözüm	3266,9029	kampanya	593,8042	cümleyle	315,8836
şeye	3248,504	sevgi	593,7667	belirlenmiş	315,8474
ay	3228,5068	esinti	593,2364	karaltı	315,8193
kapsamlı	3215,6696	zevk	591,7313	ekiple	315,2373
fikir	3214,6656	tarih	590,7195	sembolik	314,9288
buçuk	3195,3236	boyutlu	589,7845	yapıdadır	314,7979
yerden	3194,7646	kriz	588,5679	gülümseyişle	314,6899
belirgin	3192,6302	aktif	588,365	katı	314,5302
sessizlik	3188,7136	ayırım	588,2605	yetkin	314,2768
tutum	3187,6501	baskı	588,0313	eğlence	314,1805
koca	3176,4438	benzerlik	587,9971	çekirdek	314,0526
insanın	3155,7136	eser	587,9719	nesnenin	314,0507
hal	3130,7892	gizemli	587,8186	projedir	313,7196
araç	3099,9172	içimde	587,447	gelecek	313,7182
yudum	3083,9561	çocuğa	586,9429	ortamdır	312,9955
artış	3080,9741	atmosfer	586,8286	sürdürülebilir	312,4911
yıl	3013,9893	renkli	586,4535	liman	312,4085
kadının	3012,1927	görünüp	583,3213	ters	312,0733
mükemmel	2991,9335	ilgisi	582,8135	sözcüktür	311,9146
yılda	2947,0654	güçle	580,8696	deniz	311,8707
kendi	2938,5791	kanıt	580,3129	dünyaya	311,846
sert	2928,3781	dolarlık	580,1778	ülkeyi	311,1496

özellik	2866,7695	soruya	579,9661	temel	310,9737
yaklaşım	2855,8382	ek	579,7623	genelge	310,8252
alan	2840,6372	tip	579,5122	boyutta	310,3307
süreçtir	2822,5737	değişme	578,793	düşen	310,3187
sıkı	2809,2453	hukuki	578,7818	yaratıktır	310,2872
bölümünün	2804,0286	bütüncül	578,4641	yakıcı	310,0213
nokta	2803,1478	amerikalı	578,1231	sivil	309,9724
oluşan	2796,2134	ilke	578,12	tanrısal	309,7775
toplum	2792,6014	eylemdir	576,0777	tur	309,7693
yerle	2790,1834	isminde	575,3437	hedef	309,3013
parçasıdır	2788,7552	rahatlama	574,4896	umutla	309,1531
duygu	2774,0989	çocuğu	574,1832	ölçüsüz	309,0404
küçük	2762,244	duvar	574,1251	hatadır	308,627
kesin	2726,0118	platform	573,9818	sıcaklık	308,5987
hiç	2725,5124	bölgede	573,0638	nesil	308,4789
nefes	2714,0594	uzlaşma	572,8867	gerek	308,1107
olgudur	2703,3707	erkeğe	572,7774	bankanın	308,0426
sağlam	2691,5043	heyet	572,6808	sonbahar	307,589
kalabalık	2689,1233	sızı	572,4162	karmaşa	307,2498
adında	2653,0705	stratejik	572,3041	bilge	307,2097
arasında	2635,0208	yönetim	571,7164	girişimdir	307,052
kadındı	2634,3739	adamdır	571,429	edebiyat	306,9631
değer	2626,8507	parçasıydı	569,5879	aileye	306,8561
düzen	2624,0112	pratik	569,3022	faaliyettir	306,8373
film	2623,7974	taşla	569,1117	sayı	306,6796
yöntem	2618,9082	çiçek	568,6859	muhalefet	306,4711
kavramdır	2612,5788	anlayışın	568,4986	cesur	306,4005
yaşı	2594,2289	tekme	566,4571	değerdir	306,3247
davranış	2588,123	yapacak	566,1216	kâbus	306,2319
başarılı	2575,6469	iki	565,8872	kolektif	305,9743
toplumda	2519,5641	yahn	565,8687	sorunun	305,9415
eski	2492,0025	romantik	565,114	kuşun	305,7374
kadınla	2475,4674	tanisinin	564,9076	özgürlük	305,6032
yıllık	2474,1557	bekleyiş	564,761	tutkulu	305,3499
bağımsız	2470,7747	otelde	563,0041	dağılım	305,3431
olarak	2464,6567	bütünün	562,6694	espri	305,0882
köşeye	2444,5603	tutku	562,3323	değişle	305,0265
gülümseme	2418,6167	sergi	562,0589	önerme	304,6552
ağızdan	2416,4689	devrim	561,5764	yapısal	304,5679
konusma	2415,2905	deneyim	561,0606	görünmez	304,2497
isim	2383,6482	dal	560,5271	ülkeydi	304,1137
olaydır	2375,7955	gazetede	559,7398	kağıt	303,8985
aynı	2373,424	çok	559,4645	anlayamadığım	303,7892
konuma	2320,3613	etkendir	558,8711	varan	303,6715
ayda	2317,895	gömlek	558,5232	zavallı	303,4516
ölçüde	2305,4016	üstün	557,8304	yargıya	303,3923
haftada	2303,8481	işlemdir	557,7691	deneyimli	303,3514
etkili	2291,3713	rasyonel	557,0874	düşünen	303,2382
tath	2275,376	gürültü	556,1637	döndürücü	303,0298
ülkenin	2274,1027	defada	555,0623	kalma	302,8493
belirsiz	2271,432	tiyatro	554,1554	fırmanın	302,8392
gizli	2268,355	üçüncü	553,9216	aydır	302,4604
zaman	2256,5807	dönük	553,5256	kaliteli	302,2676
gecede	2249,2012	çizgide	553,4152	yakışan	302,2332
yerlere	2246,4302	gayretle	552,8268	çalışmayla	302,1097
sonuç	2243,2297	yelpazede	552,7284	tepkidir	302,0384
tipik	2242,2912	deri	552,4803	varlıklı	301,7946
daha	2236,6531	çabayla	552,3513	sorunlu	301,3781
gülümsemeyle	2232,4598	karara	552,3093	hazırlanmış	301,3455
zengin	2221,5356	mi	551,8928	defter	301,2546
anlatımla	2214,9133	çaplı	550,6819	fikre	301,2399
anlamı	2196,0761	eleştiri	550,2363	çember	300,8848
görünüm	2183,4316	işi	549,9753	dergide	300,7656
büyükçe	2168,3006	kath	548,8342	kuru	300,596
hoş	2159,5081	zayıf	547,6761	kayıp	300,1615
defa	2157,9051	değişen	546,7607	görünmeyen	300,1382
köşede	2150,2339	gecelik	546,5171	canlılık	300,1089
çizgi	2107,3439	geçiş	545,203	ulusal	300,0677
harika	2101,9493	kafadan	544,3045	üniversite	299,942
boşluk	2076,0355	tonda	543,9647	sepet	299,8345
haber	2075,023	düşünün	543,6387	görüştür	299,7906
kahkaha	2062,6326	mümkün	543,4445	imge	299,3605

nebze	2044,2857	yumruk	543,1654	öge	299,2994
ev	2042,5547	zarf	542,8473	açılım	299,0922
ömür	2041,874	anlamsız	542,579	12	298,9909
net	2035,8665	duruş	542,2917	ilkedir	298,9086
model	2020,7627	hikaye	541,2746	sosyolojik	298,7949
karmaşık	2016,6108	bizim	540,4939	otelin	298,7457
demokratik	2008,2656	az	540,3408	uçak	298,499
dil	2004,8878	detaylı	540,039	mana	298,4755
program	2003,1734	yenilik	539,9258	değişmez	298,3878
toplumsal	1997,8359	lider	539,8246	yağmur	298,3776
unsur	1988,8458	kadıdır	538,7831	yazıyla	298,3288
bazı	1978,5621	kültürün	538,3882	macera	298,3222
anlık	1969,1965	konuyu	536,679	hayalet	297,8309
beklenmedik	1968,2854	açıdan	536,571	takvim	297,4457
sonuca	1967,4516	yönüyle	536,0278	yakınlaşma	297,3315
köşesinde	1965,3043	anlatan	535,423	kalem	297,2714
ağır	1950,564	yazılmış	535,3601	huzursuzluk	297,1961
muhteşem	1942,4133	devletin	535,0761	potansiyele	297,1925
ince	1932,7077	böylesine	533,6372	dikdörtgen	297,1033
hafif	1929,0681	rastlanan	533,4582	mahsus	297,0566
olumlu	1919,5456	abartılı	533,3005	mustafa	297,0268
zamanda	1909,1637	organizasyon	532,6154	yaklaşma	296,9313
sadece	1904,283	muhtemel	531,9108	gerekliliktir	296,7969
dünya	1892,0321	duygusal	531,8039	filmde	296,7788
boyut	1889,1475	marka	531,7623	canlının	296,471
tartışma	1888,2804	kıza	529,2653	şerefli	296,2584
yanlış	1886,2419	usta	528,8618	bayrak	296,1635
devlet	1881,038	dikişte	528,6355	gürültülü	296,0291
zorunluluk	1858,491	birinci	528,5232	fıkra	295,4406
dahaki	1857,9861	duyguya	527,9265	orkestra	295,2016
ailenin	1854,0235	yapının	527,6762	önemlice	295,1974
görüntü	1851,2244	kanlı	527,5232	bayram	295,1058
kişinin	1848,0256	görünüm	527,4161	karabasan	294,8477
veren	1844,0491	kap	527,0435	sinsi	294,7945
durumda	1827,3566	komik	525,4265	derece	294,7813
şiiir	1815,3432	hukuk	525,2232	2.	294,5284
karış	1806,5235	standart	525,0834	meta	294,5007
acı	1796,3874	çuval	524,9821	taktik	294,4637
insanım	1795,1431	gören	524,9336	birbirine	294,4446
yol	1793,5099	yanılgı	524,4221	öncekinden	294,3556
verdi	1792,748	mücadele	523,3742	nimet	293,9186
çocuktu	1792,7317	bariz	523,2674	titrek	293,848
karanlık	1792,4735	disiplin	522,2281	mekanik	293,7343
siyasi	1789,5561	aydınlık	521,6766	şeffaf	293,5607
tarafa	1785,8771	şahsiyet	520,7966	gereksiz	293,0977
yabancı	1780,9977	ikili	520,5747	fazla	293,0202
dev	1777,2325	adil	519,8427	irade	292,9654
sigara	1770,8428	mekân	519,4812	eylemin	292,8417
başkasının	1769,5138	esnek	519,3594	söyleşide	292,5954
cümle	1761,4406	köy	518,9067	1.	292,2969
yerlerde	1756,8244	kuşak	517,8234	şaşmaz	292,2456
sıcak	1756,0433	tarihte	517,5549	başkaca	292,2324
ani	1745,0448	için	516,2562	hatırlatma	291,8996
bakışla	1729,2307	kesim	515,7341	kasabada	291,7067
tehlike	1728,3681	kusursuz	515,4798	kriter	291,498
ile	1727,2385	çerçeveye	515,2106	utangaç	291,494
istikrarlı	1726,8651	zarif	514,6458	ömre	291,4307
sorundur	1715,053	yuva	514,027	öğretmen	291,2626
rüya	1710,9231	haz	513,7558	kapkara	291,0986
hiçbir	1710,5068	tutumdur	513,6746	öngören	291,0509
tutam	1693,7744	dağ	513,0361	dikkate	290,6289
adlı	1686,0804	inanç	512,6393	sayın	290,4168
çığlık	1684,0367	anlayışa	512,5869	bütünlüklü	290,3326
iştir	1680,3017	ortama	512,5574	ahlaki	290,3041
saat	1679,8876	güneşli	511,9672	perspektifle	290,2563
gelen	1675,4492	büyükliğünde	511,8671	karşıtlık	290,0311
dönemde	1671,1203	önemi	511,518	feci	290,0095
tarzda	1666,7311	bütün	511,2815	yıldızın	289,995
kurum	1662,2284	sınıf	510,8885	yönetici	289,8542
problem	1661,4751	kötülük	510,4196	yansımasıdır	289,4787
başlangıç	1654,2797	yönü	510,0527	ricam	289,2327
düşünce	1645,2734	korkulacak	510,0205	birliktelik	289,2105

olasılıkla	1638,4819	azınlık	509,0451	surette	289,1115
işe	1638,3964	bez	508,7158	davranıştı	288,9354
araştırma	1637,7003	bina	507,9284	yapabileceğim	288,6847
bağ	1637,0917	makale	507,0219	tutan	288,5594
bilinçli	1631,7744	madde	506,5969	ifadesi	288,3356
o	1628,1175	haline	506,4875	ürünün	287,8235
içeren	1619,772	zeminde	505,7049	yayınlanan	287,6574
erkeğin	1616,5186	saniye	505,4007	parçayı	287,5873
yanlışlık	1615,867	okkalı	505,3933	gibisinden	287,4189
dayalı	1614,4723	estetik	504,904	buket	287,3947
sonucudur	1610,5038	mı	504,6217	kısır	287,22
noktada	1606,5037	hayati	504,3706	kendince	286,596
çaba	1600,4371	hali	504,0122	edilen	286,4625
doğal	1600,3628	şirketin	503,4404	örgüdü	286,3104
yaygın	1600,1237	yüksekçe	502,9477	tanesinde	286,1565
kuvvetli	1600,1162	insansın	502,7635	gruba	286,1127
ideal	1598,0551	seferinde	502,5426	yarışma	285,4433
düzenli	1595,1974	var	501,3192	işaret	285,3919
yöntemdir	1595,0304	örneğini	501,215	orana	285,1175
aşk	1592,6269	gencin	500,8759	yermiş	284,9042
rastlantı	1589,7637	tonla	500,688	yaklaşan	284,8395
örnektir	1586,8749	terimdir	500,6019	yazıda	284,7955
uygulama	1584,1891	yakınlık	500,5592	anlaşılır	284,7182
ışık	1583,6238	kısmına	500,539	deste	284,7111
ilgili	1581,4942	anlamıyla	500,0434	lokantaya	284,362
zor	1578,3007	ders	498,8679	zenginlik	284,075
başına	1567,4172	seven	498,6664	beklenti	283,8702
değişim	1562,3208	oğlan	498,3813	sarsıntı	283,7964
tehlikeli	1561,5036	şahane	498,309	delikanlıydı	283,7901
somut	1561,2331	adama	497,7228	toplumuz	283,7901
çalışan	1560,2519	yetkili	496,8582	tekniktir	283,7791
öykü	1559,3644	büyülü	496,6672	hanım	283,7272
anlaşma	1550,5035	coğrafyada	496,3537	koskocaman	283,5612
nesne	1545,1426	yaşındaki	495,6533	dini	283,3682
köklü	1544,4183	örgütlenme	495,6065	bulunmayan	283,1772
yeri	1543,4264	maddedir	494,8185	kompozisyon	283,0672
fırsat	1539,1219	aykırı	494,1949	yaşamsal	282,4435
deyimle	1527,8116	çalışmadır	494,0788	hastalığa	282,1662
ilk	1527,7202	geceydi	492,8471	çabadır	282,1444
kadar	1527,5594	kırmızı	492,7508	kitaptır	281,7429
diye	1526,3822	kadınım	491,4732	sorumluluk	281,5069
hata	1517,9305	yansıtan	491,4294	tepsiye	281,3806
özelliği	1508,1667	doktor	491,1685	diyebileceğimiz	281,3731
ayrılmaz	1507,486	televizyon	490,7174	tarafında	281,2883
verici	1503,3752	kesimi	490,4514	tanıdığı	281,1776
değerlendirme	1499,0527	tıpkı	490,3585	otomobil	280,894
şiddetli	1494,7341	sabit	489,905	harita	280,785
hastalık	1493,9027	çoşkuyla	489,7343	trajedi	280,7735
kuş	1492,0379	çizgiye	488,669	gerginlik	280,4892
sonsuz	1489,046	soruyla	488,5316	modeldir	280,4641
proje	1481,7626	işadamı	486,8041	kargaşa	280,2479
husus	1479,8187	dildir	486,2903	zevkle	279,8932
çarpıcı	1466,9024	kış	484,8965	taşın	279,6186
lokma	1465,9074	bahane	484,8838	anlaşmazlık	279,6015
sürpriz	1463,5647	tabaka	484,7227	heves	279,3719
konuda	1462,3077	ivme	483,728	yapılacak	279,1276
alternatif	1461,9579	ağaçtır	483,7178	etkileyen	279,0643
roman	1455,2916	gösteri	483,458	anket	278,7505
siyasal	1439,7484	el	483,3373	alet	278,4021
damla	1435,2886	araştırmaya	483,2566	katkı	278,122
ağaç	1427,4199	parantez	482,5746	sevda	278,0573
şarkı	1409,8959	hayatın	481,8906	gelişen	278,0172
erkekke	1408,5552	makine	481,2766	programa	277,8036
bütünlük	1406,9577	operasyon	481,2135	hazin	277,779
elinde	1406,4743	muayyen	480,7393	açan	277,719
anlayışla	1404,4248	pozitif	480,4448	negatif	277,423
dakika	1403,2982	rekabetçi	480,3331	bekleyen	277,3781
geçici	1393,7536	anne	480,2926	yarayan	277,3435
kimlik	1392,6508	senaryo	480,2488	şölen	277,3088
ruh	1390,9207	kerede	479,2647	bahkçı	277,1201
ayrıntılı	1389,9578	ayrıcalık	478,5781	mucizevi	277,0671
göstergesi	1388,9867	incecik	478,2368	yapıcı	276,6183

dar	1386,8681	yönde	478,2275	zincir	276,6084
yapılan	1385,6025	büyüklikte	477,986	ayrılık	276,4972
çocuğun	1383,6193	başkanı	477,7468	teorik	276,2325
saatlik	1381,6104	karsılaştırma	477,5132	haftahğına	276,1491
akşam	1374,4293	soylu	477,4109	psikolojik	276,1397
anlayış	1374,3266	hareketli	477,0825	lik	276,0713
biraz	1370,702	bilinç	476,6722	mahcup	275,6635
kelime	1367,7086	söyleşi	475,8558	âdeta	275,6552
uzak	1364,4508	bayan	475,3212	üreten	275,4759
toplantı	1364,008	yapay	475,0869	tempoyla	275,469
yerinde	1361,111	kâğıda	474,0669	hançer	275,3484
başkasına	1359,2846	anlaşılmaz	474,0196	kibrit	275,2584
ait	1356,803	diyalog	473,9184	gençti	275,1045
devam	1351,4599	benzersiz	473,9159	soruyu	275,0885
denge	1350,7542	birer	473,853	kese	274,9843
çelişki	1350,4989	tepsi	473,7897	aşamadır	274,8225
olağanüstü	1348,1618	sinirli	473,5806	türk	274,7935
karakter	1347,0257	girişimde	473,0282	bozukluk	274,2521
politika	1345,2788	yenisi	472,3864	boğuk	274,0736
durumla	1344,732	yılan	471,2202	aktör	274,0443
etki	1344,1681	5	471,0355	edebilecek	273,9665
yerlerden	1343,2161	ilerleme	470,9748	alelade	273,888
olduğunu	1342,1987	başlıklı	470,545	bakarsınız	273,8111
araçtır	1341,3205	acımasız	470,4377	ekonomik	273,7802
yönelik	1340,1995	atılım	470,2448	kısıtlama	273,7273
yazar	1338,5503	felsefi	470,1194	sandalye	273,5217
kadına	1331,3233	masum	470,0639	koyan	273,4886
koku	1329,3379	sınırsız	469,7202	ilgiyle	273,4213
kararla	1324,7844	adımdır	469,6123	zihinsel	273,2502
düş	1323,47	elin	469,3167	ressam	273,2176
kedi	1320,5797	giysi	469,0092	melek	273,1584
konumda	1318,7024	gelecekte	468,8103	sık	273,0324
sözcük	1316,595	sene	468,5783	adammış	272,6401
masal	1312,8838	serin	468,1131	hırka	272,4874
evrensel	1305,9368	sistemin	467,669	orandır	272,3503
solukta	1303,4843	pahalı	465,5125	armağan	272,1696
varlıktır	1300,3279	çılgin	465,2602	açıklaması	271,8236
mesaj	1298,0438	taksi	463,7824	ortadan	271,7532
şişe	1295,2037	kimse	463,5002	ezici	271,7254
yüzle	1294,7788	sokak	462,3999	tanımadığı	271,7234
muazzam	1293,8453	düzine	462,2849	arkadaşının	271,7044
sonucu	1293,7119	olgun	462,0406	vaka	271,7023
düzenleme	1292,841	mütevazı	461,881	zorunlu	271,6945
alana	1287,8922	belirleyici	461,7894	çıkaran	271,412
güvenli	1284,2409	dosya	461,0953	mavi	271,1996
benzeri	1284,1565	belgedir	460,4141	kazak	271,1535
gösteren	1282,7926	çukur	460,2439	boyutu	271,0753
darbe	1281,845	baba	460,1576	kısıt	271,0411
alaycı	1281,2763	ilişkiye	459,8947	düzenlemeye	270,9499
eksiklik	1277,8622	dünyadır	459,8894	kavramın	270,6817
üslupla	1275,7513	yaklaşımın	459,2294	dr.	270,5658
soluk	1273,4447	10	458,8402	çocukça	270,5289
tarihsel	1273,3863	fincan	458,82	yararlı	270,4229
dönüm	1272,6622	hâl	458,7461	lütuf	270,4124
özgün	1271,593	şasılacak	458,2137	cebinden	270,0436
çerçeve	1269,3242	işlevi	457,5601	dakikada	269,9575
türden	1264,822	yelpaze	457,0058	barda	269,8394
seçim	1254,3819	polis	456,7337	hep	269,7392
vazgeçilmez	1252,4301	şeyden	456,0584	kenttir	269,4084
aşkın	1251,7558	yağmurlu	455,3566	memur	268,8831
bütündür	1251,6914	efsane	454,9424	önlem	268,7047
dinamik	1248,4903	ağaca	453,9246	dingin	268,577
eylem	1247,0916	şekle	452,9578	arkadaşın	268,5223
üç	1245,4916	nesnel	452,8494	küresel	268,4664
tüm	1244,0541	hiyerarşik	452,6335	artışla	268,4499
durumdu	1242,0841	serüven	452,6051	restoranda	268,3737
rapor	1241,6247	planlı	452,4823	suskunluk	267,9831
alanda	1238,3425	yanılısama	452,4502	gelişmenin	267,864
rahat	1237,5644	heyecanlı	452,2971	binlerce	267,7935
odada	1236,1615	tencereye	451,3487	yapmak	267,7601
sakınca	1235,1233	düzene	449,8841	bölümüne	267,5083
araba	1226,7585	misyon	449,0724	vuruşla	267,4651

toplumun	1223,4743	göl	448,7581	cismin	267,1898
tarafa	1223,3679	aileyiz	448,6439	kurtarıcı	267,0655
bire	1223,1295	zihniyet	448,566	silah	266,9925
yumuşak	1219,0929	beklemediğim	447,6128	yadırganacak	266,4091
zorunluluktur	1217,0535	içerik	447,4362	büyücek	265,9144
mucize	1213,6787	tarafından	446,6949	düzenlemedir	265,9144
tutarlı	1212,9312	mantıklı	445,9718	vizyon	265,7869
duruma	1209,4824	otel	445,7434	çalışkla	265,5865
sakin	1209,0179	nazik	445,7143	düzenin	265,4723
ad	1208,3207	ordu	445,3132	menem	265,3622
bilinmeyen	1198,9163	akılcı	445,0152	edebileceği	265,1352
gelişmedir	1194,1697	oluşmuş	444,9234	içerikle	264,9983
farklılık	1191,1214	karardır	444,7171	böcek	264,8213
uçtan	1190,4471	büyüme	444,6574	açılan	264,5281
parti	1187,2447	çehre	444,4854	ikilem	264,516
canlı	1187,2288	yöne	444,2426	tertemiz	264,5024
yaşında	1186,6587	konusu	443,9712	baktım	264,3013
kültür	1183,4897	dilim	443,745	üzücü	264,2638
aşan	1182,9193	dişi	443,6868	gözlem	264,1728
kapalı	1181,4361	bilmeyen	443,0532	çoğulcu	264,1579
kutu	1180,2282	kişidir	442,9052	kimlikle	264,0782
ülkedir	1175,8754	kıpırtı	442,646	yüzlü	263,9075
süreliğine	1172,2052	gereklilik	441,6677	şeyimiz	263,6183
saatte	1169,5929	özellige	441,3327	taşım	263,5381
ayrım	1168,0316	özgür	441,1523	sopa	263,5143
dayanan	1164,6028	depren	440,6931	özelligidir	263,4967
heycan	1164,2847	4	440,6087	ömrün	263,4967
yolculuğa	1159,8907	yazardır	440,1619	meseledir	263,4732
husustur	1157,7878	paralellik	439,6234	ucuz	263,2328
dair	1156,959	yaratıcı	439,5668	bağıntı	263,1534
izlenim	1156,7924	acıklı	439,2662	fransız	263,0368
yorum	1152,5596	sürprizle	439,2115	hat	262,7833
araştırmada	1151,8212	ılk	439,0584	arkadaşla	262,7827
uzantısı	1150,933	yararı	439,0294	veri	262,5328
müzik	1148,6404	hayvandır	438,0718	düğün	262,4089
parçasını	1147,8505	bıçak	438,0579	yenilgi	262,2783
ağacın	1147,4641	verilen	438,0083	üçlü	262,1927
normal	1146,4533	komisyon	436,929	koruyan	262,0363
kararlı	1144,9965	kör	436,8237	varlığın	261,9611
yapıda	1144,9487	bilsen	436,2532	çıkış	261,7701
insandır	1141,647	meydana	436,2219	halli	261,6939
eğilim	1141,4041	dönemden	435,8861	deney	261,6324
devrimci	1140,3514	zemine	435,5282	çıkıntı	261,5075
sabah	1139,4303	oyundu	435,4196	toplumdur	261,0993
taşıyan	1138,929	metrelik	435,1273	konulmaz	260,8691
oda	1138,637	iddialı	434,995	söylenti	260,862
dengeli	1133,7778	ölçü	434,3878	aileydi	260,7294
aile	1132,633	evin	434,053	hareketin	260,673
dünyada	1127,9326	sıkıcı	433,9889	çabanın	260,6637
hikâye	1126,2222	görüşe	433,842	varoluş	260,6345
yaklaşımdır	1124,0986	işleve	433,7933	kadından	260,536
hastalıktır	1124,0158	anlığına	433,4461	dirhem	259,637
bilinen	1123,5633	ölümcül	433,0658	isabetli	259,5432
seyir	1122,3845	basın	432,8812	15	259,1318
gündü	1119,742	tatıl	432,841	yükümlülük	259,0484
keskin	1118,5347	kuruluş	432,4524	yoldu	258,9874
masa	1116,8145	dilde	432,4238	derecelik	258,929
edayla	1112,2154	kültürel	432,2495	fonksiyonu	258,8009
kahcı	1105,7535	hayali	431,4579	azınlığın	258,7046
ortaya	1104,3132	kelimedir	430,9308	düzlemde	257,9985
tepki	1104,2301	dedi	430,6023	bırakan	257,9128
sır	1100,7621	leke	430,3497	aşamalı	257,8295
karar	1099,9871	olaya	430,3432	paradoks	257,7045
düzeyde	1098,7632	kimi	430,341	rolü	257,6565
amaç	1095,7771	oluşumdur	429,9755	öfkeli	257,6558
şeyleri	1094,9515	annenin	429,7076	yuvarlak	257,5863
şeylerin	1094,6181	seviyeye	429,4831	sözdür	257,4682
kızla	1092,5379	cam	429,3846	filmdi	257,1818
arkadaşım	1091,8766	yarış	429,3072	bahaneyle	257,0933
döneme	1090,39	örneğidir	429,2002	yeşil	257,0518
görmekli	1088,3673	yolunu	429,1984	kopuş	257,0003
kapta	1085,9479	otorite	429,1354	üslûpla	256,7999

olası	1082,7759	iğrenç	428,9303	anımı	256,7364
arkadaş	1082,425	tahta	428,8191	şiişel	256,6302
düşüş	1079,3381	genişçe	428,6684	yaşamın	256,5165
şu	1077,7709	rejim	428,5791	portre	256,3548
kızdı	1076,5411	modern	428,3766	isimdir	256,2325
bölüm	1074,6161	zorunda	427,1549	kare	256,0438
paket	1073,5487	canavar	426,7137	yaşantı	255,9288
öpücük	1072,6449	laf	426,1327	satan	255,9169
süren	1071,1169	başlıbaşına	425,7638	puanlık	255,8501
sınırlı	1068,5219	defaya	425,6862	önermedir	255,8346
adamın	1064,7441	olması	425,6849	öğrencinin	255,7704
kabul	1064,7059	çocuktum	425,1556	rastgele	255,6074
sürede	1064,6577	gözle	424,9031	bilgidir	255,3356
köşesine	1062,0746	durumun	424,3803	cins	255,1994
sanatçı	1061,124	beklenmeyen	424,2041	davranışın	255,1954
sağlayan	1060,8459	mistik	423,0363	yoksul	255,1504
noktadan	1057,4622	yönünde	422,5213	işletmede	254,8205
faktör	1057,2223	günlük	422,1375	alman	254,6968
ikinci	1057,1269	kısacık	422,067	dinleyici	254,3549
boş	1054,6282	bildiği	421,3711	diyen	254,2147
sistemli	1052,5934	iç	421,0619	şeyde	254,1482
koskoca	1052,4235	çatı	419,8366	bölge	254,0411
artan	1045,3604	devasa	419,7308	mekânda	253,9429
ekip	1044,3929	kibar	419,3319	metnin	253,926
haftalık	1042,575	ayrıcalıklı	419,2472	yaprak	253,829
sistemdir	1037,7557	bütünsel	419,1656	varlığa	253,6459
beyaz	1037,4426	noktayı	419,0994	sembol	253,3337
yük	1035,8471	ulus	419,0124	akıllıca	253,0282
yoldur	1035,6915	şeylere	418,9466	oturan	253,0171
tanisini	1033,24	oluşum	418,9181	punduna	253,0167
azalma	1033,2081	kapı	418,8234	yaptığı	252,8415
genel	1029,8731	yenisini	418,7981	cinayete	252,6362
şans	1027,5746	dramatik	418,6508	merkezli	252,6307
duygudur	1027,5037	bilseniz	418,0647	yaşanmış	252,4811
özelliktir	1027,3586	burukluk	417,7594	çerçevde	252,4296
edici	1024,9821	ağlamaklı	417,6211	dışı	252,2435
kaçınılmaz	1019,2729	umutsuz	417,2308	medeniyet	252,2154
birkaç	1017,1773	çapında	416,9638	kıyasıya	252,087
örnekle	1016,0014	değere	416,8517	dikkat	252,0784
adamlar	1013,5017	amaca	416,7821	tercihtir	252,0632
soğuk	1012,5192	varsayım	416,6749	başlangıçtır	251,8693
engel	1012,2866	minicik	416,6417	operasyonla	251,6976
sevinç	1011,4779	üst	416,4038	gecikmiş	251,4617
dönemdir	1006,6558	lokantada	416,0725	almak	251,3461
birçok	1004,295	duyguyla	416,0412	kaynaktan	251,2744
tanıdık	1002,8593	yazılı	415,3516	örgütün	251,2251
renk	1001,363	kategori	415,3088	ceset	251,0499
sürekli	998,2685	anlayıştır	415,0701	dava	250,9433
ufacık	998,1683	cinayet	415,0101	yetenekli	250,9102
bitkidir	994,1364	rahatlık	414,5181	inanan	250,7273
saygın	993,355	ateşli	414,3673	alışılmadık	250,705
hele	989,7643	tersi	413,4801	süreçten	250,6881
davranıştır	989,6209	dostluk	413,3509	yazdığı	250,4996
gerçekçi	989,5146	şirkette	413,0579	milyonluk	250,477
avantaj	986,5157	tatsız	412,851	tutkuyla	250,0705
gerektiren	983,3901	kırık	412,8289	üzgün	249,9816
adeta	981,7133	suratla	412,6191	bitki	249,9783
his	981,4669	masada	412,268	tempoda	249,4454
meslek	978,992	yürek	411,9896	aygıt	249,3742
değişik	978,6909	etmek	411,854	değişime	249,1642
göstergesidir	977,9862	büyüyen	411,6254	hevesle	249,0791
diğeri	976,655	upuzun	411,5924	yanılgıdır	249,0412
düzgün	975,8487	deneme	410,8944	çiçeğin	248,9246
delikanlı	975,4369	tören	410,6157	kızı	248,7995
dürüst	973,8093	iyimser	410,4273	düşün	248,7765
mutlu	973,7815	direnış	410,2093	volcu	248,7718
kural	972,727	kızın	409,8043	hadisedir	248,7596
hareket	972,1556	simge	409,4938	kuvvet	248,6276
elbise	970,9735	ilkel	409,3751	tartışmanın	248,5393
parlak	967,4542	şirin	409,2557	fenomen	248,3574
dergi	966,9809	hükümet	408,8521	balon	248,2452
göz	966,692	çözüm	408,7101	kasede	248,2295

ipucu	965,7421	karışımı	408,6166	yürüyen	248,0449
yaratık	964,8543	cisim	408,5016	düğmeye	247,9964
telaş	961,5078	çoşku	408,4117	korkacak	247,9198
temiz	960,8727	çevrede	408,3026	esrarengiz	247,7973
apayrı	960,4285	zafer	407,2145	onun	247,4397
ilişkinin	958,7695	hareketlilik	406,7388	kuraldır	247,4283
kadeh	958,511	gerçekti	406,0862	sığınacak	247,2349
haftadır	957,3488	şeklinde	405,8427	ettiği	247,1842
görülmemiş	956,896	yorucu	405,7991	problemlerle	247,1634
şeyle	954,7655	ücret	405,3993	yabancıların	247,126
kişiliğe	951,158	getiren	404,1394	enstrüman	247,0608
yaniyla	949,11	kentte	403,9684	parçacık	247,016
sayılabilecek	944,286	kadro	403,5958	yüce	246,8793
iz	941,9796	sanattır	403,4181	anlamına	246,8747
korku	941,9141	size	403,3358	unutulmuş	246,8599
fotoğraf	941,5433	evlilik	402,5758	sorunu	246,6103
öneme	940,7687	kişiydi	402,5628	apaçık	246,6043
sonuçtur	940,3025	değişken	402,3098	tren	246,3839
uyumlu	939,804	şehirde	402,2913	reklam	246,3738
sanat	939,4046	bucaksız	401,8738	kaçamak	246,214
mutlak	938,157	katıldığı	401,4018	tartışılmaz	246,214
mutlaka	937,7689	yanım	401,0833	ilaç	246,1332
tarihi	936,7317	ölçüt	401,0547	iddiada	246,0207
işlev	935,8133	uzman	401,0215	ölüm	245,9644
grubun	932,8334	bahar	400,6018	anahtar	245,9392
halde	932,7546	kimliğe	400,1969	7	245,8923
plan	929,1224	dörtlülük	399,77	mazeret	245,8661
kaba	928,3921	talihsiz	399,7635	duyarlı	245,7791
ya	928,1094	vahim	399,3554	metafizik	245,7252
etken	927,6535	yapılanmaya	398,6773	kusur	245,41
yalnızca	927,0623	olmak	398,3652	mekanda	245,2517
'	925,6293	yaşlıca	398,3189	şüürin	245,2379
gemi	925,3058	rahatsızlık	398,1036	pis	245,0039
bağlantı	924,9269	ayırma	397,7859	manevi	244,9728
aylık	924,5835	ürperti	397,7859	metrekarelik	244,9179
makul	921,3186	apartman	397,5212	hakiki	244,7384
yaşlarında	920,9109	kişiyi	397,4382	eserdir	244,3787
ünlü	919,6436	güllücük	396,9971	etmeyen	244,2438
köprü	919,5097	kara	396,6663	kâse	244,2332
köpek	918,7095	yalnızlık	395,7738	futbol	244,1001
verimli	918,2948	şaşkınlık	394,7524	gelenegün	243,6372
güvenilir	918,2135	müstakil	394,1972	istenmeyen	243,5742
bilmediği	917,812	kova	393,7078	statü	243,3178
şaşırtıcı	915,1131	yükseliş	393,3398	belgesel	243,0383
suç	914,913	titiz	393,2611	titreme	242,9895
insana	913,8869	şartla	393,2305	anlaşmaya	242,8569
hızla	912,3939	yolu	393,2195	yerdeydi	242,7254
isimli	911,9605	bahçe	392,1833	otobüs	242,5722
kapsayan	911,5023	edebi	391,5229	öğrenciydi	242,4835
tanım	911,4069	sana	391,4519	vasıta	242,3228
mesele	910,1608	kurumun	391,4159	topluluğa	241,7131
örgüt	910,1282	birim	391,0636	çelişkidir	241,6445
değerli	908,6006	beş	391,0612	zorlayan	241,6406
1	908,1057	salon	391,0045	kaseye	241,5497
isteyen	907,9584	uçurum	391,0007	uca	241,4124
bilim	905,8665	kaynaktır	390,8227	derken	241,2274
çıkış	905,0571	çirkin	390,5775	olguyu	241,1391
seçenek	904,8852	konum	390,4359	çocukluk	240,9113
hem	904,0188	ingiliz	390,1013	günlüğüne	240,8893
volculuk	900,333	yasal	389,7743	çocuğu	240,8411
çekici	899,4201	apartmanın	389,5477	ağrı	240,834
şeyim	898,2464	kimsenin	389,2994	sapma	240,7816
şair	896,9564	kim	389,0486	pay	240,64
dört	896,4504	bilgisayar	388,9081	meşru	240,6362
strateji	895,0648	oyuncak	388,2402	eda	240,5234
kısımında	893,019	telgraf	388,0984	maceraya	240,4038
hava	892,7846	binanın	388,06	ilâhi	240,1925
dost	891,775	sevecen	387,984	mektupla	240,1536
numaralı	891,5514	ihtiyaçtır	387,1243	seviyede	240,1435
ülkeye	890,1576	ağırıklık	386,8861	düşünceli	240,1005
sevimli	890,036	tanınmış	386,8555	bana	240,0561
alandır	889,836	soruydu	386,6736	perspektife	239,8067

işleyen	888,128	nehir	386,2495	arıza	239,6363
yüksek	886,2915	teori	385,6418	camî	239,591
düz	886,2287	özne	385,1362	tanesine	239,2258
sosyal	885,5824	topluluğun	384,5845	defalık	238,8322
kritik	882,0265	aşamaya	384,5684	iştahla	238,8075
tehdit	881,5498	malın	384,3486	sıfat	238,7202
soyut	880,8358	gezi	384,3244	yürüyüş	238,5305
şirket	880,4954	ucunda	384,1142	yaklaşımı	238,4851
çare	880,2055	terim	383,6301	anıt	238,1656
tarz	879,205	seçkin	382,9112	şehirdi	237,9328
sistematik	878,5797	göstergedir	382,6623	uygar	237,9241
ötesinde	877,3567	merkezi	382,5487	kitleye	237,6715
taş	876,0788	köylü	382,1713	fakir	237,665
esaslı	874,871	kat	382,0645	melodi	237,5172
sanki	870,2941	olayla	381,8905	kulübe	237,4633
politik	869,1743	coşku	381,6805	harf	237,3967
faktördür	867,407	iyilik	381,44	katılımcı	237,3955
oyuncu	867,3291	yanında	381,3562	başvurulan	237,3269
yapılmış	866,3769	kuruluştur	381,2837	ailede	237,2302
uygulamadır	866,3575	gergin	381,2323	sanatçının	237,084
güzellik	865,4713	yaraşır	381,0359	sahici	236,8841
belge	864,7165	faydası	380,8447	kıymetli	236,8147
evde	863,4778	mantık	380,5324	salonda	236,768
ucundan	862,4613	akşamüstü	380,5293	filozof	236,5221
aksilik	860,8432	bulunmaz	380,308	fazladan	236,4531
çalışmada	857,4988	partiye	380,064	bluz	236,3423
sade	856,8126	çağda	379,9825	ödev	236,2786
şeymiş	853,4921	problemdir	379,703	kadroyla	236,2384
uzanan	850,3784	düşünceci	379,2965	sistemde	236,123
giden	849,3207	hummalı	378,9114	elma	236,0182
çağdaş	845,3777	kayanın	378,7547	uyan	235,7614
mekanizma	843,2871	farkla	378,7099	kişisel	235,6263
doğru	843,1828	benzerini	378,6953	şehre	235,4913
bilgi	842,8682	tanımlama	378,534	bakanı	235,4225
vamt	841,26	insansınız	378,0062	şenlik	235,1489
bi	835,5172	firma	377,9094	kadının	235,1204
sıkıntı	831,0583	haktır	377,0524	bulgu	235,1093
demet	828,3458	kurulmuş	376,7437	kafede	235,0055
fark	825,2526	olasılıktır	376,5618	anlatı	234,9316
pazar	823,2167	mahiyyet	376,3783	mum	234,9154
ortada	823,0034	birev	376,3328	şeyse	234,8333
topluluk	822,5952	felsefe	376,2142	kadarlık	234,8333
kaza	821,3584	ayağı	375,8868	zorlama	234,7454
gölge	817,8066	nitelikte	375,6927	kuşağın	234,7421
amansız	813,3176	kurt	375,5321	düşünceye	234,7251
ideolojik	811,9197	hareketti	373,7078	perspektiften	234,4444
çeken	810,1525	bembeyaz	373,2259	uygarlık	234,2712
öğrenci	809,3285	eş	372,9761	zihniyetin	234,2664
karışık	808,9519	aşama	372,7221	adaletli	234,1667
manzara	807,8051	yapılanma	372,6168	yaşandığı	234,0093
kadını	807,7324	uluslararası	372,4717	kuyu	233,9619
nefis	806,3353	iktidar	371,673	büyüleyici	233,9255
partinin	802,44	yaşama	371,475	sıçrayışta	233,8441
odaya	800,4439	ucu	371,3976	tiz	233,8438
askeri	798,712	asker	371,3065	paradoksal	233,8293
paya	798,1307	gerilim	371,1222	dehşetli	233,8293
çeşitli	797,1009	yok	370,7857	sıvı	233,7164
liste	796,7903	davranışta	370,6456	şimşek	233,7095
huzurlu	796,1849	köşe	369,6271	arkadaşıyla	233,6353
ihtimalle	795,0137	barındıran	369,2847	masaya	233,2665
isti	794,6468	ürünüdür	369,2726	hafiflik	233,17
ilişkin	794,398	deyim	368,8814	eşitlikçi	233,0425
kent	792,1127	neler	368,7634	koz	233,0062
keyifli	791,8542	denebilecek	368,5051	şahsın	232,9117
temele	790,4839	grupla	368,5021	saydam	232,9022
vaz	790,3236	üstünlük	367,7565	çağrı	232,6411
yöntemle	784,5724	birlik	367,7108	çocuksun	232,6317
rakam	783,7274	banka	367,6841	fiil	232,4759
biçim	783,2497	tanımadığım	367,5752	konusunda	232,4695
gecenin	782,8739	köyde	367,3359	nedene	232,4175
kişiye	778,026	ortamın	367,254	etmeye	232,3763
görüş	776,6513	vahşi	367,1763	arkadaşına	232,2514

resmi	775,9496	sınırlama	367,0626	kereye	232,0566
bilmediğim	774,954	tavada	366,5932	ferahlık	232,0048
resim	773,744	laik	365,4135	dokunuş	231,944
has	773,7383	ilgi	365,3187	ülkeden	231,8521
dayanılmaz	773,2755	arkadaşının	365,1881	trafik	231,8433
söyleyişle	772,9673	kimseye	364,8231	alıcı	231,7854
görüşme	772,3573	duman	364,5724	imkânsız	231,6648
umut	770,807	çanta	364,3513	kılıf	231,6573
tanem	769,5278	gerekçe	364,3372	muzip	231,6557
uğraş	768,3638	sınav	364,1235	isimle	231,6557
aradan	767,7759	disiplinli	363,5141	etkinliktir	231,5141
zamanların	765,0884	sofra	363,4967	irice	231,3525
savaş	763,553	röportaj	363,4306	gençle	231,2201
elverişli	759,5767	hediye	363,376	azımsanmayacak	231,1663
duyguydu	759,5444	figür	363,0169	iddiadır	231,1521
milletin	759,2714	toplam	362,8218	ögedir	231,1411
minik	759,1204	kullanılan	362,5311	avantajdır	231,0765
ürünü	758,8005	konuydu	362,078	gerektirecek	230,7948
şehir	758,2627	heyecanla	362,0501	tabanca	230,7921
gazete	755,4317	uyum	362,0262	senelik	230,7349
tesadüf	753,4993	sıçrama	362,0175	konuya	230,6728
tablo	752,8982	ağ	361,3242	mehmet	230,6365
etkiye	750,8122	sorundu	361,3049	8	230,3604
yüklü	750,7635	zat	361,0634	senin	230,1004
yüzde	750,7363	işlem	360,5376	yaratan	230,0301
olayı	747,775	paralel	360,4863	skandal	230,0294
boyuta	747,2857	gücün	360,2888	hamleyle	229,9969
olaydı	746,837	görülen	359,5912	ödül	229,8788
hüzün	743,4847	bakan	359,5335	sarışın	229,8189
anı	743,0199	rivayete	359,4945	darbeyle	229,5786
rüzgâr	742,4885	gazetenin	359,2962	düşsel	229,517
ihtimal	741,0533	hareketlenme	359,2062	yapabileceği	229,5035
sağlayacak	740,5466	sisteme	358,9121	ustalıkla	229,3622
bilen	739,7677	at	358,6835	durgunluk	229,2108
bildiri	737,8355	çıkılmaz	358,2563	gelenektir	229,189
gerçeklik	736,846	lezzet	357,934	onların	229,036
oranda	736,3348	perspektif	357,7728	istemediği	228,952
taksiye	735,903	çapta	357,4989	olayda	228,9348
hale	735,226	konumdadır	357,4529	dipsiz	228,8536
tabak	734,2882	gerçeği	357,2544	başarıdır	228,7738
onurlu	732,9649	20	357,2382	şirkete	228,7683
ayna	732,3079	sayılır	357,2006	ayaklanma	228,7004
beklemediği	731,3421	sevdiğim	357,1264	arkadaşıma	228,6174
bilimsel	731,1605	hazırlık	356,9747	hedefe	228,4989
sayfa	730,4102	evli	356,6853	kağıda	228,4581
hareketle	730,2225	şahıs	356,4033	işlevsel	228,4535
tarafı	729,9659	fikrin	356,3665		
yam	727,4546	sis	356,2796		

EK-3. Sağ ve Sol Bağlamda Ortak Olan Sözcükler

başka, böyle, büyük, bir, önemli, yeni, tek, küçük, bu, arada, güzel, diğer, kısa, iyi, ciddi, geniş, kadın, ayrı, derin, özel, güçlü, öyle, olmayan, gerçek, ilginç, farklı, genç, garip, kocaman, ufak, örnek, tam, gibi, kısmının, tuhaf, uygun, uzun, basit, yoğun, ortak, etkin, olan, kötü, sıradan, açık, yakın, sağlıklı, günde, dolu, erkek, eden, korkunç, güç, hızlı, anlamlı, kapsamlı, belirgin, koca, insanın, kadının, yılda, sert, alan, sıkı, bölümünün, yerle, küçücük, kesin, sağlam, kalabalık, değer, yaşlı, başarılı, eski, yıllık, bağımsız, ayda, haftada, etkili, tatlı, ülkenin, belirsiz, gizli, gecede, tipik, daha, zengin, büyükçe, hoş, harika, net, karmaşık, demokratik, toplumsal, anlık, ağır, muhteşem, ince, hafif, olumlu, yanlış, ailenin, kişinin, veren, acı, karanlık, siyasi, yabancı, dev, başkasının, sıcak, ani, gelen, bilinçli, o, erkeğin, doğal, yaygın, kuvvetli, ideal, düzenli, zor, tehlikeli, somut, çalışan, köklü, ilk, ayrılmaz, verici, şiddetli, sonsuz, çarpıcı, sürpriz, alternatif, siyasal, geçici, ayrıntılı, dar, yapılan, çocuğun, uzak, yerinde, olağanüstü, evrensel, muazzam, güvenli, benzeri, gösteren, alaycı, tarihsel, özgün, vazgeçilmez, aşkın, dinamik, tüm, rahat, toplumun, yumuşak, mucize, tutarlı, sakın, bilinmeyen, canlı, kapalı, saatte, ağacın, normal, kararlı, devrimci, dengeli, keskin, kalıcı, olası, şu, sınırlı, adamın, ikinci, boş, artan, haftalık, beyaz, genel, kaçınılmaz, soğuk, engel, tanıdık, renk, ufakık, saygın, gerçekçi, değişik, düzgün, delikanlı, dürüst, mutlu, parlak, göz, temiz, ilişkinin, mutlak, tarihi, grubun, kaba, etken, aylık, makul, ünlü, şaşırtıcı, değerli, çekici, şair, dört, dost, sevimli, yüksek, düz, sosyal, kritik, soyut, tarz, sistematik, ötesinde, taş, politik, oyuncu, sade, giden, çağdaş, doğru, gölge, amansız, ideolojik, karışık, nefis, partinin, askeri, huzurlu, ilişkin, keyifli, gecenin, resmi, has, zamanların, elverişli, milletin, minik, yüzde, bilen, bilimsel, sayfa, dakikalık, özellikle, eşsiz, acayip, edecek, homojen, hüznü, felaket, enteresan, sessiz, şık, mühim, müslüman, bedel, radikal, kutsal, olayın, tarafsız, delik, eleştirel, özerk, buruk, çıkan, senede, örneğin, siyah, dönemin, akıllı, elde, lüks, kahraman, ihtiyar, ulusun, ıssız, olumsuz, kalın, sihirli, gazetecinin, samimi, ölü, sıkıntılı, yazarın, seri, edilmiş, daire, yıldız, sürecin, profesyonel, koyu, potansiyel, yakışıklı, şaka, aktif, gizemli, renkli, ek, tip, hukuki, bütüncül, amerikalı, çocuksu, stratejik, pratik, anlayışın, yalın, romantik, tanesinin, bütünün, üstün, rasyonel, üçüncü, deri, katlı, zayıf, değişen, gecelik, kafadan, tonda, anlamsız, lider, kültürün, açıdan, anlatan, devletin, muhtemel, duygusal, marka, usta, yapının, komik, standart, gören, aydınlık, ikili, adil, esnek, kusursuz, güneşli, bütün, azınlık, bez, okkalı, estetik, hayati, şirketin, gencin, seven, yetkili, büyü, aykırı, kırmızı, doktor, sabit, hayatın, pozitif, rekabetçi, incecik, yönde, büyüklükte, soylu, hareketli, bayan, yapay, sınırlı, acımasız, felsefi, masum, sınırsız, serin, sistemin, pahalı, çılgın, olgun, mütevazı, belirleyici, çukur, yaklaşımın, polis, yağmurlu, efsane, nesnel, hiyerarşik, planlı, heyecanlı, mantıklı, akılcı, dişi, bilmeyen, özgür, yaratıcı, acıklı, ılık, verilen, kör, metrelik, evin, sıkıcı, ölümcül, kültürel, hayali, annenin, cam, iğrenç, tahta, modern, canavar, durumun, beklenmeyen, mistik, günlük, bildiği, kibar, ayrıcalıklı, bütünsel, dramatik, ağırlıklı, umutsuz, minicik, üst, yazılı, ateşli, tatsız, kırık, iyimser, kızın, ilkel, şirin, coşkulu, değişken, uzman, talihsiz, vahim, kara, müstakil, titiz, edebi, kurumun, çirkin, ingiliz, yasal, apartmanın, kimsenin, oyuncak, binanın, sevecen, tanınmış, topluluğun, malın, seçkin, merkezi, köylü, yanında, gergin, kurt, eş, uluslararası, asker, köşe, birlik, ortamın, vahşi, laik, arkadaşının, hediye, toplam, paralel, gücün, görülen, bakan, gazetenin, çapta, sevdiğim, evli, zevkli, olmuş, tartışmalı, önermenin, otoriter, kuytu, şairin, pasif, kürt, entelektüel, trajik, şok, objektif, duran, görevli, geçerli, gelişmiş, ilahi, ürkütücü, dikkatli, görünen, yaralı, çalışmanın, dilin, cılız, hayvanın, işletmenin, müzisyen, üstünde, asıl, doğrusal, saygılı, kitabın, unutulmaz, yahudi, hayırlı, sahte, sınıfın, alaylı, kent, kurgu, yetişkin, doyurucu, tarafsız, sembolik, katı, nesnenin, gelecek, sürdürülebilir, ters, temel, düşen, yakıcı, sivil, tanrısal, bankanın, bilge, cesur, kolektif, sorunun, kuşun, tutkulu, yapısal, görünmez, kağıt, zavallı, deneyimli, düşünen, firmanın, kaliteli, sorunlu, kuru, kayıp, görünmeyen, ulusal, sosyolojik, otelin, hayalet, dikdörtgen, canlının, gürültülü, sinsî, 2., meta, mekanik, şeffaf, fazla, eylemin, öğretmen, kapkara, ahlaki, yıldızın, yönetici, tutan, ürünün, yayınlanan, kısır, edilen, örgütlü, dini, yaşamsal, tarafında, tanıdığı, taşın, yapılacak, hazin, negatif, bekleyen, balıkçı, mucizevi, yapıcı, teorik, psikolojik, mahcup, türk, ekonomik, zihinsel, ressam, arkadaşının, zorunlu, mavi, kavramın, yararlı, dakikada, memur, arkadaşın, küresel, gelişmenin, cismin, kurtarıcı, düzenin, üzücü, çoğulcu, ömrün, ucuz, Fransız, üçlü, varlığın, hareketin, çabanın, derecelik, azınlığın, öfkeli, yuvarlak, yeşil, şiirsel, yaşamın, kare, puanlık, öğrencinin, cins, davranışın, yoksul, alman, metnin, yaptığı, yaşanmış, örgütün, milyonluk, çiçeğin, tartışmanın, yürüyen, onun, sığınacak, ettiği, yüce, kaçamak, anahtar, duyarlı, metafizik, şiirin, pis, manevi, metrekairelik, hakiki, geleneğin, istenmeyen, meşru, ilâhi, arıza, uygar, fakir, katılımcı, sanatçının, sahici, kıymetli, filozof, kişisel, şenlik, zorlama, kuşağın, zihniyetin, tiz, paradoksal, sıvı, eşitlikçi, şahsın, saydam, alıcı, imkânsız, senelik, senin, skandal, sarışın, düşsel, dipsiz, işlevsel.

EK-4. İlk 2.500 Eş Diziminin Sağ ve Sol Bağlama Göre Sıralanması

EK-4.1. Sağ Bağlamdaki Eş Dizimliler

EK-4.1.1. Biçimlenmiş Eş Dizimliler

başka*, şey, böyle*, süre, şekilde, büyük*, bir*, önemli*, yeni*, gün, yandan, şeyler, biçimde, an, araya, tek*, türlü, kez, kısmı, sürü, küçük*, kere, bu*, arada*, güzel*, diğer*, de, kısa*, iyi*, deyişle, ciddi*, yerde, parçası, geniş*, sesle, yere, anda, tür, bakıma, kadın*, ara, takım, zamanlar, ayrı*, durum, dizi, derin*, özel*, insan, ses, anlamda, kısmını, güçlü*, grup, ilişki, yana, öyle*, olmayan*, ifadeyle, bölümü, gerçek*, ilginç*, kenara, adam, müddet, sorun, farklı*, ortamda, genç*, hafta, miktar, kısım, olay, anlam, taraftan, garip*, kocaman*, şeyi, tanesi, ufak*, soru, örnek*, tam*, gerçektir, gibi*, nevi, kısmının*, şeydir, dönem, iş, tuhaf*, uygun*, çocuk, parça, şeydi, uzun*, tavrıyla, basit*, yoğun*, bölümünü, çeşit, adım, ortak*, yapıya, hayli, etkin*, olan*, keresinde, süredir, kötü*, rol, sıradan*, hayat, gelişme, açık*, gece, durumdur, tavar, şeyin, yaklaşım, ülkede, yığın, açıklama, yakın*, yer, dille, kavram, kız, sağlıklı*, önceki, günde*, konu, yaşam, bakış, insandı, kişilik, ülke, dolu*, avuç, yanda, süreç, varlık, tane, kişi, erkek*, çalışma, eden*, kitap, başkası, ortam, yazı, korkunç*, sonraki, noktaya, yapı, adamdı, değişiklik, bardak, güç*, hızlı*, anlamlı*, konudur, olgu, sistem, çırpıda, oyun, mektup, çift, nitelik, çözüm, şeye, ay, kapsamlı*, fikir, buçuk, yerden, belirgin*, sessizlik, tutum, koca*, insanın*, hal, araç, yudum, artış, yıl, kadının*, yılda*, sert*, özellik, yaklaşımla, alan*, süreçtir, sıkı*, bölümünün*, nokta, toplım, yerle*, parçasıdır, duygu, küçücük*, kesin*, hiç, nefes, olgudur, sağlam*, kalabalık*, kadını, değer*, düzen, film, yöntem, kavramdır, yaşlı*, davranış, başarılı*, toplumda, eski*, kadımla, yıllık*, bağımsız*, olarak, köşeye, gülümseme, ağızdan, konuşma, isim, olaydır, konuma, ayda*, ölçüde, haftada*, etkili*, tatlı*, ülkenin*, belirsiz*, gizli*, zaman, gecede*, yerlere, sonuç, tipik*, daha*, gülümsemeyle, zengin*, anlatımla, anlamı, görünüm, büyükçe*, hoş*, defa, köşede, çizgi, harika*, boşluk, haber, kahkaha, nebze, ev, ömür, net*, model, karmaşık*, demokratik*, dil, program, toplumsal*, unsur, anlık*, sonuca, köşesinde, ağır*, muhteşem*, ince*, hafif*, olumlu*, zamanda, dünya, boyut, tartışma, yanlış*, devlet, zorunluluk, dahaki, ailenin*, görüntü, kişinin*, veren*, durumda, şiiir, karış, acı*, insanım, yol, yerdi, çocuktu, karanlık*, siyasi*, tarafa, yabancı*, dev*, sigara, başkasının*, cümle, yerlerde, sıcak*, ani*, bakışla, tehlike, sorundur, rüya, tutam, çılgılık, iştir, saat, gelen*, dönemde, tarzda, kurum, problem, başlangıç, düşünce, olasılıkla, işe, araştırma, bağ, bilinçli*, o*, erkeğin*, yanlışlık, sonucudur, noktada, çaba, doğal*, yaygın*, kuvvetli*, ideal*, düzenli*, yöntemdir, aşk, rastlantı, örnektir, uygulama, ışıık, zor*, başına, değişim, tehlikeli*, somut*, çalışan*, öykü, anlaşma, nesne, köklü*, yeri, fırsat, deyimle, ilk*, hata, özelliği, ayrılmaz*, verici*, değerlendirme, şiddetli*, hastalık, kuş, sonsuz*, proje, husus, çarpıcı*, lokma, sürpriz*, konuda, alternati*, roman, siyasal*, damla, ağaç, şarkı, erkekle, bütünlük, elinde, anlayışla, dakika, geçici*, kimlik, ruh, ayrıntılı*, göstergesi, dar*, yapılan*, çocuğun*, saatlik, akşam, anlayış, kelime, uzak*, toplantı, yerinde*, başkasına, denge, çelişki, olağanüstü*, karakter, politika, durumlara, etki, yerlerden, olduğunu, araştır, yazar, kadın, koku, kararlar, düş, kedi, konumda, sözcük, masal, evrensel*, yerli, fırsat, varlıktır, mesaj, şişe, yüzle, muazzam*, sonucu, düzenleme, alana, güvenli*, benzeri*, gösteren*, darbe, alaycı*, eksiklik, üslupla, soluk, tarihsel*, dönüm, özgün*, çerçeve, türden, seçim, vazgeçilmez*, aşkın*, bütündür, dinamik*, eylem, üç, tüm*, durumdu, rapor, alanda, rahat*, odada, sakınca, araba, toplumun*, tarafta, yumuşak*, zorunluluktan, mucize*, tutarlı*, duruma, sakin*, ad, bilinmeyen*, gelişmedir, farklılık, uçtan, parti, canlı*, yaşında, kültür, kapalı*, kutu, ülkedir, süreliğine, saatte*, ayırım, heyecan, yolculuğa, husustur, izlenim, yorum, araştırmada, zabantısı, müzik, parçasını, ağacın*, normal*, kararlı*, yapıda, insandır, eğitim, devrimci*, sabah, oda, dengeli*, aile, dünyada, hikâye, yaklaşımdır, hastalıktır, seyir, gündü, keskin*, masa, edayla, kalıcı*, tepki, sır, karar, düzeyde, amaç, şeyleri, şeylerin, kızla, arkadaşım, döneme, kapta, olası*, arkadaş, düşüş, şu*, kızdı, bölüm, paket, öpücük, sınırlı*, adamın*, kabul, sürede, köşesine, sanatçı, noktadan, faktör, ikinci*, boş*, artan*, ekip, haftalık*, sistemdir, beyaz*, yük, yoldur, tanesini, azalma, genel*, şans, duygudur, özelliktir, kaçınılmaz*, örnekle, adamlara, soğuk*, engel*, sevinç, dönemdir, tanıdık*, renk*, ufaklık*, bitkidir, saygın*, davranıştır, gerçekçi*, avantaj, his, meslek, değişik*, göstergesidir, diğeri, düzgün*, delikanlı*, dürüst*, mutlu*, kural, hareket, elbise, parlak*, dergi, göz*, ipucu, yaratık, telaş, temiz*, ilişkinin*, kadeh, haftadır, şöyle, kişiliğe, yanılla, iz, korku, fotoğraf, öneme, sonuçtur, sanat, mutlak*, tarihi*, işlev, grubun*, halde, plan, kaba*, etken*, gemi, bağlantı, aylık*, makul*, yaşlarında, ünlü*, köprü, köpek, şaşırtıcı*, suç, insana, hızla, tanım, mesele, örgüt, değerli*, bilim, çıkış, seçenек, yolculuk, çekici*, şeyim, şair*, dört*, strateji, kısmında, hava, dost*, numaralı, ülkeye, sevimli*, alandır, yüksek*, düz*, sosyal*, kritik*, tehdit, soyut*, şirket, çare, tarz*, sistematik*, ötesinde*, taş*, politik*, faktördür, oyuncu*, uygulamadır, güzellik, belge, evde, ucundan, aksilik, çalışmada, sade*, şeymiş, giden*, çağdaş*, mekanizma, doğru*, bilgi, yanıt, sıkıntı, demet, fark, pazar, topluluk, kaza, gölge*, amansız*, ideolojik*, öğrenci, karışık*, manzara, kadını, nefis*, partinin*, odaya, askeri*, paya, liste, huzurlu*, ihtimalle, işti, ilişkin*, kanto, keyifli*, teide, yaz, yöntemle, rakam, biçim, gecenin*, kişiyi, görüş, resmi*, resim, has*, söyleyişle, görüşme, umut, tanem, uğraş, aradan, zamanların*, savaş, elverişli*, duyguydu, milletin*, minik*, ürünü, şehir, gazete, tesadüf, tablo, etkiye, yüzde*, olayı, boyuta, olaydı, hüznün, anı, rüzgâr, ihtimal, bilen*, bildiri, gerçeklik, oranda, taksiye, hale, tabak, ayna, bilimsel*, sayfa*, hareketle, tarafı, yanı, dakikalık*, güce, saldırı, 2, özellikle*, eşsiz*, öneri, düzeye, tuhafılık, sorudur, ayrıntı, bebek, acayip*, görev, etkinlik, mutluluk, edecek*, gazeteci, homojen*, ân, hüznünlü*, felaket*, gariplik, kahve, nedeni, unsurdur, önem, çay, kâğıt, hamle, ürün, tat, enteresan*, sessiz*, üslup, metin, pencere, tutumla, sık*, performans, mühim*, kaynak, müslüman*, bedel*, radikal*, kutsal*, olasılık, kurumdur, hayvan, süreden, yara, gösterge, söylem, örneği, yapıdır, olayın*, tarafsız*, cevap, yasa, numara, alışkanlık, örtü, delik*, eleştirel*, defasında, özerk*, tebessümle, buruk*, başarı, çıkan*, din, istek, hadise, oyundur, toplantıda, gelenek, vatandaş, konser, albüm, ideoloji, senede*, örneğin*, terslik, bulut, role, iletişim, siyah*, uğultu, dönemin*, zemin, tebessüm, akıllı*, vaziyette, gürültüyle, elde*, lüks*, imaj, not, girişim, insanı, dereceye, kaşık, tanesidir, başkasıyla, millet, tokat, kahraman*, dönemi, ihtiyaç*, ifade, niteliğe, görevdir, mesafe, formül, ulusun*, ıssız*, olumsuz*, türkü, kalın*, sayfalık, çatışma, sihirli*, hamlede, tencerede, gazetecinin*, samimi*, gülüşle, ele, tomar, aileden, ölü*, başlık, kenarda, bölümünde, sıkıntılı*, yanından, yapıt, adamım, harekettir, başkasını, eğitim, noktadır, koşu, arayış, yazarın*, seri*, evdi, hayal, edilmiş*, insanla, hüküm, daire*, yıldız*, sürecin*, profesyonel*, koyu*, tas, sorunla, potansiyel*, yakışıklı*, patlama, yolculuktan, kerecik, yerdin, uyarı, törenle, telefon, 3, şaka*, anlatım, kampanya, sevgi, esinti, zevk, sorunu, kriz, aktif*, baskı, benzerlik, eser, gizemli*, çocuğa, atmosfer, renkli*, görünüp, ilgisi, güçle, kanıt, dolarlık, soruya, ek*, tip*, değişme, hukuki*, bütüncül*, amerikalı*, ilke, eylemdir, rahatlama, çocuksu*, duvar, platform, bölgede, uzlaşma, erkeğe, heyet, sızı, stratejik*, yönetim, adamdır, parçasıydı, pratik*, taşla, çiçek, anlayışın*, tekme, iki, yalın*, romantik*, tanesinin*, bekleyiş, otelde, bütününlü*, tutku, sergi, devrim, deneyim, dal, gazetede, etkindir, gömlek, üstün*, işlemidir, rasyonel*, gürültü, defada, tiyatro, üçüncü*, çizgi, gayretle, yelpazede, deri*, çabayla, karara, eleştiri, işi, katlı*, zayıf*, değişen*, gecelik*, geçiş, kafadan*, tonda*, düşünün, yumruk, zarf, anlamsız*, duruş, hikaye, yenilik, lider*, kadındır, kültürün*, konuyu, açıdan*, yönüyle, anlatan*, devletin*, organizasyon, muhtemel*, duygusal*, marka*, kıza, usta*, dikişte, birinci, duyguya, yapının*, görünüme, kap, komik*, hukuk, standart*, çuval, gören*, yanlış, mücadele, disiplin, aydınlık*, şahsiyet, ikili*, adil*, mekân, esnek*, köy, kuşak, tarihte, kesim, kusursuz*, çerçeveye, yuva, haz, tutumdur, dağ, inanç, anlayışa, ortama, güneşli*, önemi, bütün*, sınıf, kötülük, yönü, azınlık*, bez*, bina, makale, madde, haline, zeminde, saniye, okkalı*, estetik*, hayati*, hali, şirketin*, insanın, seferinde, var, örneğini, gencin*, tonla, terimdir, yakınlık, kısmına, anlamıyla, ders, seven*, oğlan, adama, yetkili*, büyüklü*, coğrafyada, yaşındaki, örgütlenme, maddedir, aykırı*, çalışmadır, geceydi, kırmızı*, kadının, doktor*, televizyon, kesimi, sabit*, coşkuyla, çizgiye, soruyla, dildir, kış, bahane, tabaka, ivme, ağaçtır, gösteri, el, araştırmaya, parantez, hayatın*, makine, operasyon, pozitif*, rekabetçi*, anne, senaryo, kerede, ayrıcalık, incecik*, yönde*, büyüklükte*, başkanı, karşılaştırma, soylu*, hareketli*, bilinç, söyleşi, bayan*, yapay*, kâğıda, diyalog, tepsi, sinirli*, girişimde,

yenisı, ılan, 5, ilerleme, acımasız*, atılım, felsefi*, masum*, sınırsız*, adımdır, elin, giysi, gelecekte, sene, serin*, sistemin*, pahalı*, çılın*, taksı, kimse, sokak, düzine, olgun*, mütevazı*, belirleyici*, dosya, belgedir, çukur*, baba, ilişkiye, dünyadır, yaklaşımın*, 10, fincan, hâl, işlevi, yelpaze, polis*, şeyden, yağmurlu*, efsane*, ağaca, şekle, nesnel*, hiyerarşik*, serüven, planlı*, yanılısma, heyecanlı*, tencereye, düzene, misyon, gül, aileyiz, zihniyet, içerik, tarafından, mantıklı*, otel, ordu, akılcı*, karardır, büyüme, çehre, yöne, konusu, dilim, dişi*, bilmeyen*, kişidir, kıpırtı, gereklilik, özelliğe, özgür*, deprem, 4, yazardır, paralellik, yaratıcı*, acıklı*, sürprizle, ılık*, yararı, hayvandır, bıçak, verilen*, komisyon, kör*, bilsen, meydana, dönemden, zemine, oyundu, metrelik*, ölçü, evin*, sıkıcı*, görüşe, işleve, anlığına, ölümcül*, basın, tatil, kuruluş, dilde, kültürel*, hayali*, kelimedir, leke, olaya, oluşumdur, annenin*, seviyeye, cam*, yarış, örneğidir, yolunu, otorite, iğrenç*, tahta*, rejim, modern*, canavar*, laf, defaya, olması, çocuktum, gözle, durumun*, beklenmeyen*, mistik*, günlük*, bildiği*, iç, çatı, kibar*, ayrıcalıklı*, bütünsel*, noktayı, ulus, şeylere, oluşum, kapı, yenisini, dramatik*, bilseniz, burukluk, ağlamaklı*, umutsuz*, değere, amaca, varsayım, minicik*, üst*, lokantada, duyguyla, yazılı*, kategori, anlayıştır, cinayet, rahatlık, ateşli*, dostluk, şirkette, tatsız*, kırk*, suratla, masada, yürek, etmek, deneme, tören, iyimser*, direniş, kızın*, simge, ilkel*, şirin*, hükümet, çözüme, karışımı, cisim, coşkulu*, çevrede, zafer, hareketlilik, gerçekti, ücret, kentte, kadro, sanattır, evlilik, kişiydi, değişken*, şehirde, yanım, ölçüt, uzman*, bahar, kimliğe, dörtlülük, talihsiz*, vahim*, yapılanmaya, olmak, rahatsızlık, ayrıma, ürperti, apartman, kişiyi, gülcük, kara*, yalnızlık, şaşkınlık, müstakil*, kova, yükseliş, titiz*, şartla, yolu, bahçe, edebi*, sana, kurumun*, birim, beş, salon, uçurum, kaynaktır, çirkin*, konum, ingiliz*, yasal*, apartmanın*, kimsenin*, bilgisayar, oyuncak*, telgraf, binanın*, sevecen*, ihtiyaçtır, tanınmış*, soruydu, nehir, teori, özne, topluluğun*, aşamaya, malın*, gezi, ucunda, terim, seçkin*, göstergedir, merkezi*, köylü*, kat, olayla, coşku, iyilik, yanında*, kuruluş, gergin*, faydası, mantık, akşamüstü, partiye, çağda, problemdir, düşüncedir, kayanın, farkla, benzerini, tanımlama, insansınız, firma, haklı, olasılıktır, mahiyet, birey, felsefe, ayağı, nitelikte, kurt*, hareketti, eş*, aşama, yapılanma, uluslararası*, iktidar, yaşama, ucu, asker*, gerilim, yok, davranışta, köşe*, ürünüdür, deyim, grupla, üstünlük, birlik*, banka, köyde, ortamın*, vahşi*, sınırlama, tavada, laik*, ilgi, arkadaşımın*, kimseye, duman, çanta, gerekçe, sınav, sofa, röportaj, hediye*, figür, toplam*, konuydu, heyecanla, uyum, sıçrama, ağ, sorundu, zat, işlem, paralel*, gücün*, görülen*, bakan*, rivayete, gazetenin*, hareketlenme, sisteme, at, lezzet, perspektif, çapta*, konumdadır, gerçeği, 20, sevdiğim*, hazırlık, evli*, şahıs, fikrin, sis, zevkli*, yanını, ada, kopyasını, olmuş*, tartışmalı*, dönüşüm, içeriğe, önermenin*, nesneyi, dilekçe, otoriter*, gelişim, kitle, kuytu*, etkileşim, benzetme, şairin*, tiptir, düzey, çoğunluğu, tekne, mekan, sakıncası, üzüntü, arkadaşımız, arkadaşım, kopyası, geçmişe, konferans, kaleme, inceleme, ilişkidir, kitapta, buluş, halk, başkaldırı, pasi*, kürt*, istisna, hatıra, saplama, entelektüel*, trajik*, aracı, şok*, biçime, uykuya, objektif*, duran*, gerileme, görevli*, havada, geçerli*, geçmiş, yorumla, gelişmiş*, ilahi*, ekonomide, erkeği, heykel, insandım, etkisi, unsuru, alıntı, ürkütücü*, sentez, uyku, dikkatli*, görünen*, yaralı*, sinema, gülüş, davranışla, düzende, tedirginlik, kaçış, kelebek, akım, kitabı, arkadaşı, gezegen, yazısında, çalışmanın*, tavidir, dilin*, sırada, cıvız*, değişikliğe, milletiz, avukat, imparatorluk, sessizlikten, farsıttı, yansıması, torba, soruna, hayvanın*, görüşmeci, nesneye, hayatı, sest, gerciklikler, form, organ, sahne, işletmenin*, karaktere, kanun, müzisyen*, iyileşme, üstünde*, üründür, binaydı, seferde, asıl*, politikacı, ip, genelleme, yön, doğrusal*, serinlik, saygılı*, devlettir, kitabın*, sığınak, unutulmaz*, yahudi*, hayırlı*, sahte*, kanıtı, risk, kamyon, güzellikte, sınıfın*, alaylı*, yolda, ziyafet, kentin*, kurgu*, vakitler, yetişkin*, tuzak, kabın, öfke, doyurucu*, kıvılcım, site, tarifsiz*, jest, sözleşme, sorum, müessese, karışıklık, öneride, programla, sağa, uğraştır, ırmak, cümleyle, kalatı, ekiple, sembolik*, yapıdadır, gülümseyişle, katı*, eğlence, çekirdek, nesnenin*, projedir, gelecek*, ortamdır, sürdürülebilir*, liman, ters*, sözcüktür, deniz, dünyaya, ülkeyi, temel*, genelge, boyutta, düşün*, yaratıktır, yakıcı*, sivil*, tanrısal*, tur, hedef, umutla, hatadır, sıcaklık, nesil, gerek, bankanın*, sonbahar, karmaşa, bilge*, girişimdir, edebiyat, aileye, faaliyetler, sayı, muhalefet, cesur*, değerdir, kâbus, kolektif*, sorunun*, kuşun*, özgürlük, tutkulu*, dağılım, espri, değişle, önerme, yapısal*, görünmez*, ülkeydi, kağıt*, zavallı*, yargıya, deneyimli*, düşün*, firmanın*, aydır, kaliteli*, çalışmayla, tepkidir, sorunlu*, defter, fikre, çember, dergide, kuru*, kayıp*, görünmeyen*, canlılık, ulusal*, üniversite, sepet, görüştür, imge, öge, açılım, 12, ilkindir, sosyolojik*, otelin*, uçak, mana, yağmur, yazıyla, macera, hayalet*, takvim, yakınlaşma, kalem, huzursuzluk, potansiyele, dikdörtgen*, yaklaşıma, gerekliliktir, filmde, canlının*, bayrak, gürültülü*, fıkra, orkestra, bayram, karabasan, sinsi*, derede, 2*, meta*, taktik, öncekinden, nimet, mekanik*, şeffaf*, fazla*, irade, eylemin*, söyleşide, 1., hatırlatma, kasabada, kriter, ömre, öğretmen*, kapkara*, dikkate, sayın, ahlaki*, perspektifle, karşılıklı, yıldızın*, yönetici*, yansımasıdır, ricam, birliktelik, surette, davranıştı, tutan*, ifadesi, ürünün*, yayınlanan*, parçayı, buket, kısıp*, edilen*, örgütlü*, tanesinde, gruba, yarışma, işaret, orana, yermiş, yazıda, deste, lokantaya, zenginlik, beklenti, sarsıntı, delikanlıydı, toplumuz, tekniktir, hanım, dini*, kompozisyon, yaşamsal*, hastalığa, çabadır, kitaptır, sorumluluk, tepsie, tarafında*, tanıdığı*, otomobil, harita, trajedi, gerginlik, modeldir, kargaşa, zevkle, taşın*, anlaşmazlık, heves, yapılacak*, anket, alet, katkı, sevd, programa, hazine*, negatif*, bekleyen*, şölen, balıkçı*, mucizevi*, yapıcı*, zincir, ayrılık, teorik*, haftalığına, psikolojik*, tempoyla, hançer, kibrit, gençti, soruyu, kese, aşamadır, türk*, bozukluk, aktör, bakarsınız, ekonomik*, kısıtlama, sandalye, ilgiyle, zihinsel*, ressam*, melek, adammış, hırka, orandır, armağan, açıklaması, arkadaşının*, vaka, zorunlu*, mavi*, kazak, boyutu, düzenlemeye, kavramın*, yararlı*, lütuf, cebinden, dakikada*, barda, kenttir, memur*, önlem, arkadaşım*, küresel*, artışla, restoranda, suskunluk, gelişmenin*, bölümüne, vuruşla, cismnin*, kurtarıcı*, silah, düzenlemedir, vizyon, çığlık, düzenin*, içerikle, böcek, ikilem, baktım, üzücü*, gözlem, çoğulcu*, kimlikle, şeyimiz, taşım, sopa, özelliğidir, ömrün*, meseledir, ucuz*, bağıntı, fransız*, hat, arkadaşla, veri, düğün, yenilgi, üçlü*, varlığın*, deney, çıkıntı, toplumdur, söylenti, aileydi, hareketin*, çabanın*, varoluş, kadından, dirhem, 15, yükümlülük, yoldu, derecelik*, fonksiyonu, azınlığın*, düzlemde, paradoks, rolü, öfkeli*, yuvarlak*, sözdür, filmd, bahaneyle, yeşil*, kopuş, üslupla, anımı, şiirsel*, yaşamın*, portre, isimdir, kare*, yaşantı, puanlık*, önermedir, öğrencinin*, bilgidir, cins*, davranışın*, yoksul*, işletmede, alman*, dinleyici, şeyde, bölge, mekânda, metnin*, yaprak, varlığa, sembol, punduna, yaptığı*, cinayete, yaşanmış*, çerçevede, medeniyet, dikkat, tercihtir, başlangıçtır, operasyonla, kaynaktan, örgütün*, ceset, dava, süreçten, milyonluk*, tutkuyla, bitki, tempoda, aygıt, değişime, hevesle, yanılıdır, çiçeğin*, kızı, düşün, yolcu, hadisedir, kuvvet, tartışmanın*, fenomen, balon, kasede, yürüyen*, düğmeye, onun*, kuraldır, sığınacak*, ettiği*, problemle, yabancının, enstrüman, parçacık, yüce*, sorunu, tren, reklam, kaçamak*, ilaç, iddiada, ölüm, anahtar*, mazeret, duyarlı*, metafizik*, kusur, mekânda, iirir*, pis*, manevi*, metrekarlık*, hakiki*, eserd, kâse, futbol, geleneğin*, istenmeyen*, statü, belgesel, titreme, anlaşılmaya, yerdedi, otobüs, öğrenciydi, vasita, topluluğa, çelişkidir, kaseye, uca, olguyu, çocukluk, günlüğüne, çocuğu, ağrı, sapma, pay, meşru*, eda, maceraya, ilâhi*, mektupla, seviyede, bana, perspektife, arıza*, cami, tanesine, defalık, iştahla, sıfat, yürüyüş, yaklaşımı, anıt, şehirdi, uygar*, kitleye, fakir*, melodi, kulübe, harf, katılımcı*, ailede, sanatçının*, sahici*, kıymetli*, salonda, filozof*, bluz, ödev, kadroyla, sistemde, elma, kişisel*, şehre, bakımı, şenlik*, kadının, bulgu, kafede, anlatı, mum, şeyse, zorlama*, kuşağın*, düşünceye, perspektiften, uygarlık, zihniyetin*, kuyu, sıçrayışta, tiz*, paradoksal*, sıvı*, şimşek, arkadaşıyla, masaya, hafiflik, eşitlikçi*, koz, şahsın*, saydam*, çağrı, çocuksun, fiil, nedene, etmeye, arkadaşına, kereye, ferahlık, dokunuş, ülkeden, trafik, alıcı*, imkânsız*, kılıf, isimle, etkinlikler, gençle, iddiadır, öğedir, avantajdır, tabanca, senelik*, konuya, 8, senin*, skandal*, hamleyle, ödül, sarışın*, darbeyle, düşsel*, ustalıkla, durgunluk, gelenektir, olayda, dipsiz*, başarıdır, şirkete, ayaklanma, arkadaşım, hedefe, kağıda, işlevsel*.

EK-4.1.2. Boş Eş Dizimliler

ve*, en*, kaç*, kendi*, bazı*, ile*, hiçbir*, biraz*, devam*, ortaya*, birkaç*, birçok, 1*, bi*, ayırım, mi*, için*, içdamı*, dedi*, kim*, ise*, 6*, geçenlerde*, mustafa*, ortadan*, dr., anlamına*, 7*, mehmet*.

EK-4.2. Sol Bağlamdaki Eş Dizimliler

EK-4.2.1. Biçimlenmiş Eş Dizimliler

başka*, herhangi, böyle*, büyük*, bir*, önemli*, yeni*, tek*, belli, küçük*, belirli, bu*, arada*, güzel*, diğer*, kısa*, iyi*, ciddi*, geniş*, kadın*, ayrı*, derin*, özel*, güçlü*, öyle*, olmayan*, şöyle, benzer, gerçek*, ilginç*, farklı*, müthiş, genç*, garip*, kocaman*, ufak*, örnek*, tam*, gibi*, kısmının*, tuhaf*, uygun*, uzun*, gereken, nasıl, böylesi, basit*, yoğun*, ortak*, etkin*, olan*, kötü*, sıradan*, açık*, yepyeni, yakın*, uzunca, sağlıklı*, günde*, bambaşka, dolu*, ikide, erkek*, eden*, korkunç*, özgü, güç*, hızlı*, ne, anlamlı*, inanılmaz, kapsamlı*, belirgin*, koca*, insanın*, kadının*, mükemmel, yılda*, sert*, alan*, sıkı*, bölümünün*, oluşan, yerle*, küçücük*, kesin*, sağlam*, kalabalık*, adında, arasında, değer*, yaşlı*, başarılı*, eski*, yıllık*, bağımsız*, aynı, ayda*, haftada*, etkili*, tatlı*, ülkenin*, belirsiz*, gizli*, gecede*, tipik*, daha*, zengin*, büyükçe*, hoş*, harika*, net*, karmaşık*, demokratik*, toplumsal*, anlık*, beklenmedik, ağır*, muhteşem*, ince*, hafif*, olumlu*, sadece, yanlış*, ailenin*, kişinin*, veren*, acı*, karanlık*, siyasi*, yabancı*, dev*, başkasının*, sıcak*, ani*, istikrarlı, adlı, gelen*, bilinçli*, o*, içeren, erkeğin*, dayalı, doğal*, yaygın*, kuvvetli*, ideal*, düzenli*, ilgili, zor*, tehlikeli*, somut*, çalışan*, köklü*, ilk*, kadar, diye, ayrılmaz*, verici*, şiddetli*, sonsuz*, çarpıcı*, sürpriz*, alternatif*, siyasal*, geçici*, ayrıntılı*, dar*, yapılan*, çocuğun*, uzak*, yerinde*, ait, olağanüstü*, yönelik, evrensel*, muazzam*, güvenli*, benzeri*, gösteren*, alaycı*, tarihsel*, özgün*, vazgeçilmez*, aşkın*, dinamik*, tüm*, rahat*, toplumun*, bire, yumuşak*, mucize*, tutarlı*, sakın*, bilinmeyen*, canlı*, aşan, kapalı*, saatte*, dayanan, dair, ağacın*, normal*, kararlı*, devrimci*, taşıyan, dengeli*, bilinen, keskin*, kalıcı*, görkemli, olası*, şu*, süren, sınırlı*, adamın*, sağlayan, ikinci*, boş*, sistemli, koskoca, artan*, haftalık*, beyaz*, genel*, edici, kaçınılmaz*, soğuk*, engel*, tanıdık*, renk*, sürekli, ufacık*, saygın*, hele, gerçekçi*, gerektiren, adeta, değişik*, düzgün*, delikanlı*, dürüst*, mutlu*, parlak*, göz*, temiz*, apayrı, ilişkinin*, görülmemiş, sayılabilecek, uyumlu, mutlak*, mutlaka, tarihi*, grubun*, kaba*, ya*, etken*, yalnızca, aylık*, makul*, ünlü*, verimli, güvenilir, bilmediği, şaşırtıcı*, isimli, kapsayan, değerli*, isteyen, hem, çekici*, şair*, dört*, dost*, devimli*, sevimli*, işleyen, yüksek*, düz*, sosyal*, kritik*, soyut*, tarz*, sistematik*, ötesinde*, taş*, esaslı, sanki, politik*, oyuncu*, yapılmış, sade*, uzanan, giden*, çağdaş*, doğru*, gölge*, amansız*, ideolojik*, çeken, karışık*, nefis*, partinin*, askeri*, çeşitli, huzurlu*, ilişkin*, keyifli*, gecenin*, resmi*, bilmediğim, has*, dayanılmaz, zamanların*, elverişli*, milletin*, minik*, yüklü, yüzde*, sağlayacak, bilen*, onurlu, beklediği, bilimsel*, sayfa*, kalmış, dakikalık*, özellikle*, eşsiz*, yönlü, dışında, acayip*, edecek*, homojen*, hüzünlü*, felaket*, enteresan*, sessiz*, şık*, zorlu, mühim*, müslüman*, bedel*, radikal*, benzeyen, kutsal*, olayın*, tarafsız*, eğlenceli, delik*, eleştirel*, özerk*, buruk*, eğer, çıkan*, yaşayan, senede*, örneğin*, siyah*, dönemin*, akıllı*, elde*, berbat, lüks*, yapan, kahraman*, hassas, neşeli, ihtiyar*, kaynaklanan, ulusun*, bulunan, ıssız*, olumsuz*, kalın*, sihirli*, gazetecinin*, etkileyici, samimi*, olabilecek, ölü*, sıkıntılı*, yazarın*, seri*, edilmiş*, daire*, yıldız*, sürecin*, profesyonel*, koyu*, potansiyel*, yakışıklı*, günlerden, şaka*, boyutlu, aktif*, gizemli*, içinde, sevimli*, ek*, tip*, hukuki*, bütüncül*, amerikalı*, isminde, çocuğu*, stratejik*, pratik*, anlayışın*, yapacak, yalın*, romantik*, taşininin*, bütünü*, çok, üstün*, rasyonal*, üçüncü*, dönük, deri*, çaplı, katlı*, zayıf*, değişen*, gecelik*, kafadan*, tonda*, mümkün, anlamsız*, bizim, az, detaylı, lider*, kültürün*, açıdan*, anlatan*, yazılmış, devletin*, böylesine, rastlanan, abartılı, muhtemel*, duygusal*, marka*, usta*, yapının*, kanlı, komik*, standart*, gören*, bariz, aydınlık*, ikili*, adil*, esnek*, kusursuz*, zarif, güneşli*, büyüklüğünde, bütün*, korkulacak, azınlık*, bez*, okkâlî*, estetik*, hayati*, şirketin*, yüksekçe, gencin*, seven*, şahane, yetkili*, büyü*, aykırı*, kırmızı*, yansıtın, doktor*, tıpkı, sabit*, hayatın*, muayyen, pozitif*, rekabetçi*, incecik*, yönde*, büyüklükte*, soylu*, hareketli*, bayan*, yapay*, anlaşılmaz, benzersiz, sinirli*, başlıklı, acımasız*, felsefi*, masum*, sınırsız*, serin*, sistemin*, pahalı*, çılgın*, olgun*, mütevazı*, belirleyici*, çukur*, yaklaşımın*, şaşılacak, polis*, yağmurlu*, efsane*, nesnel*, hiyerarşik*, planlı*, heyecanlı*, beklediğim, mantıklı*, nazik, akılcı*, oluşmuş, dişi*, bilmeyen*, özgür*, yaratıcı*, acıklı*, ılık*, verilen*, kör*, metrelik*, iddialı, evin*, sıkıcı*, ölümcül*, kültürel*, hayali*, kimi, annenin*, cam*, iğrenç*, tahta*, genişçe, modern*, canavar*, durumun*, beklenmeyen*, mistik*, yönünde, günlük*, kısacık, bildiği*, devasa, kibar*, ayrıcalıklı*, bütünsel*, dramatik*, ağlamaklı*, umutsuz*, çapında, minicik*, üst*, yazılı*, ateşli*, tersi, tatsız*, kırık*, büyüyen, upuzun, iyimser*, kızın*, ilkel*, şirin*, coşkulu*, şeklinde, yorucu, getiren, değişken*, bucaksız, katıldığı, uzman*, talihsiz*, vahim*, tartışmalı*, önermenin*, otoriter*, kuytu*, sürece, önemisz, verilmiş, verecek, gencecik, pasif*, kürü*, utanılacak, entelektüel*, trajik*, şok*, objektif*, duran*, görevli*, andıran, geçeri*, gelişmiş*, ilahi*, benim, ironik, ürkütücü*, dikkatli*, görünen*, yaralı*, şaşırtan, sevilen, kılan, çalışmanın*, hastalıklı, umulmadık, dilin*, cılız*, almaz, hayvanın*, umursamaz, vermeyen, işletmenin*, amaçlayan, müzisyen*, üstünde*, yakışır, asıl*, ilgilendiren, doğrusal*, saygılı*, kitabın*, unutulmaz*, yahudi*, hayırlı*, sahte*, bilmediğimiz, sınıfın*, alaylı*, kentin*, kurgu*, türünden, yetişkin*, konulu, doyurucu*, tarıfsız*, oluşturduğu, belirlenmiş, sembolik*, katı*, yetkin, nesnenin*, gelecek*, sürdürülebilir*, ters*, temel*, düşen*, yakıcı*, sivil*, tanrısal*, ölçüsüz, bankanın*, bilge*, cesur*, kolektif*, sorunun*, kuşun*, tutkulu*, yapısal*, görünmez*, kağıt*, anlayamadığım, varan, zavallı*, deneyimli*, düşünen*, döndürücü, kalma, firmanın*, kaliteli*, yakışan, varlıklı, sorunlu*, hazırlanmış, kuru*, kayıp*, görünmeyen*, ulusal*, sosyolojik*, otelin*, değişmez, hayalet*, biddörtgen*, mahsus, canlının*, şerefli, gürültülü*, önemlice, sinsi*, 2*, meta*, titrek, mekanik*, şeffaf*, gereksiz, fazla*, eylemin*, şaşmaz, başkada*, utangaç, öğretmen*, kapkara*, öngören, bütünlüklü, ahlaki*, feci, yıldızın*, yönetici*, yapabileceğim, tutan*, ürünün*, yayımlanan*, gibisinden, kısır*, kendince, edilen*, örgütlü*, yaklaşan, anlaşılır, koskocaman, dini*, bulunmayan, yaşamsal*, diyebileceğimiz, tarafında*, tanıdığı*, taşın*, yapılacak*, etkileyen, gelişen, hazin*, açan, negatif*, bekleyen*, yarayan, balıkçı*, mucizevi*, yapıcı*, teorik*, psikolojik*, mahcup*, âdeta, üreten, türk*, boğuk, edebilecek, alelade, ekonomik*, koyan, zihinsel*, ressam*, sık, ezici, tanımadığı, arkadaşının*, zorunlu*, çıkaran, mavi*, kısıp, kavramın*, çocukça, yararlı*, dakikada*, hep, memur*, dingin, arkadaşın*, küresel*, gelişmenin*, cismin*, kurtarıcı*, yadırganacak, büyücek, düzenin*, menem, edebileceği, açılan, tertemiz, üzücü*, çoğulcu*, yüzlü, ömrün*, ucuz*, fransız*, üçlü*, koruyan, varlığın*, çıkmış, halli, konulmaz, hareketin*, çabanın*, isabetli, derecelik*, azınlığın*, bırakan, aşamalı, öfkeli*, yuvarlak*, yeşil*, şiirsel*, yaşamın*, kare*, satan, puanlık*, öğrencinin*, rastgele, cins*, davranışın*, yoksul*, alman*, diyen, metnin*, akıllıca, oturan, yaptığı*, merkezli, yaşamış*, dışı, kıyasıya, gecikmiş, örgütün*, yetenekli, inanan, alışılmadık, yazdığı, milyonluk*, üzgün, çiçeğin*, tartışmanın*, yürüten*, korkacak, esrarengiz, onun*, sıgıncak*, ettiği*, yüce*, unutulmuş, apaçık, kaçamak*, tartışılmaz, anahtar*, duyarlı*, metafizik*, şiirin*, pis*, manevi*, metrekarelik*, hakiki*, etmeyen, geleneğin*, istenmeyen*, zorlayan, meşru*, ilâhi*, düşünceli, anza*, uygar*, fakir*, katılmı*, başvuru*, sanatçının*, sahici*, kıymetli*, filozof*, fazladan, uyan, kişisel*, şenlik*, kadirlik, zorlama*, kuşağın*, zihniyetin*, adaletli, yaşadığı, büyüleyici, tiz*, paradoksal*, dehşetli, sıvı*, eşitlikçi*, şahsın*, saydam*, konusunda, alıcı*, imkânsız*, muzip, ırice, azımsanmayacak, gerektirecek, senelik*, senin*, yaratan, skandal*, sarışın*, düşsel*, yapabileceği, onların, istemediği, dipsiz*, işlevsel*.

EK-4.2.2. Boş Eş Dizimliler

ve*, en*, kaç*, kendi*, bazı*, ile*, hiçbir*, biraz*, devam*, ortaya*, birkaç*, ', l*, bi*, ortada, oldukça, mi*, için*, mı, işadımı*, birer, dedi*, zorunda, başlıbaşına, size, kim*, neler, azından, ise*, 6*, geçenlerde*, mustafa*, birbirine, lik, ortadan*, binlerce, yapmak, almak, anlamına*, 7*, derken, mehmet*.

EK-5. “Bir” Sözcüğünün 1 Sol Yönelimli Birimlerinden Genişleyen Birimler

“ne bir” 1189	“ne X ne bir şey” 62 ne bir ... ne de ... ne bir... ne bir....
“ya bir” 828	“ya bir de” 50 ya bir ... ya da ...
“hem bir” 481	hem bir ... hem de
“böyle bir” 20617	“arasında böyle bir” 54 “hiç böyle bir” 120 “içinde böyle bir” 55 “işte böyle bir” 276 “ilk kez böyle bir” 60 “olarak böyle bir” 110 “yine böyle bir” 91 “zaten böyle bir” 96 “böyle bir durum” 259 “böyle bir duruma” 54 “böyle bir durumda” 520 “böyle bir durumla” 52 “böyle bir dönemde” 60 “böyle bir günde” 68 “böyle bir ortamda” 284 “böyle bir yaklaşım” 66 “böyle bir şey” 1585 “böyle bir şey yok” 112
“öyle bir” 4657	“yok öyle bir” 78 “yok öyle bir şey” 46 “bu böyle bir” 105 “işte öyle bir” 65 “öyle bir X ki” 563 “öyle bir noktaya” 64 “öyle bir noktaya gel-” 41 “öyle bir noktaya X ^{FİL} ki” 59 “öyle bir şey” 528 “öyle bir şey yok” 62 “öyle bir X ^{İSİM} var” 100 “öyle bir X ^{İSİM} vardı” 55 “öyle bir X ^{İSİM} yok” 97
“şöyle bir” 3589	“şöyle bir baktı” 112 “şöyle bir göz” 158 “şöyle bir göz at-” 111 “şöyle bir göz gezdir-” 41 “şöyle bir soru” 85 “şöyle bir şey” 170 “şöyle bir şey var” 41
“nasıl bir” 4905	“bu nasıl bir” 198 “arasında nasıl bir” 96 “nasıl bir duygu” 64 “nasıl bir ilişki” 70 “nasıl bir yer” 55 “nasıl bir yol” 81 “nasıl bir yol izle-” 56 “nasıl bir şey” 222 “nasıl bir şey olduğunu” 78 “X ^{İSİM} (n)In nasıl bir şey olduğunu” 67
“gibi bir” 11873	“adam gibi bir” 50 “benim gibi bir X ^{İSİM} ” 165

	“bunun gibi bir” 50 “buz gibi bir” 136 “dediği gibi bir” 55 “der gibi bir” 55 “X^{İSİM} etmek gibi bir (X^{İSİM})” 88 (örn: ilan etmek gibi bir görevi) “X^{İSİM} X^{FİL} -mek gibi bir (X^{İSİM})” 154 “ne gibi bir” 209 “olduğu gibi bir” 334 “X^{İSİM} olmak gibi bir X^{İSİM}” 115 (örn: popüler olmak gibi bir düşüncem) “X^{İSİM} X^{FİL} -mak gibi bir (X^{İSİM})” 162 “onun gibi bir” 98 “onun gibi bir şey” 42 “senin gibi bir” 124 “sizin gibi bir” 62 “yaptığı gibi bir” 53 “yetmezmiş gibi bir” 36 “yetmezmiş gibi bir de” 33 “yetmiyormuş gibi bir” 54 “yetmiyormuş gibi bir de” 49 “gibi bir de” 197 “gibi bir dizi” 50 “gibi bir durum” 98 “gibi bir duygu” 55 “gibi bir duyguya kap-” 50 (kapıl- 49) “gibi bir hali” 105 “gibi bir hali vardı” 67 “gibi bir hava” 79 “gibi bir izlenim” 77 “gibi bir ses” 53 “gibi bir sesle” 58 “gibi bir süre” 95 “gibi bir şey” 822 “gibi bir şey bu” 59 “gibi bir şeydi” 157 “gibi bir şeydir” 62 “gibi bir şeyler” 113
“kadar bir” 1537	“bugüne kadar bir” 47 + “bu güne kadar bir” 8 “ne kadar bir” 81 “her ne kadar bir” 51 “olduğu kadar bir” 58 “kadar bir dizi” 56
“diye bir” 4253	“diye bir de” 54 “diye bir kavram” 53 “diye bir kural” 55 “diye bir ses” 150 “diye bir ses duy-” 50 “diye bir soru” 77 “diye bir söz” 57 “diye bir yer” 60 “diye bir şey” 866 “diye bir şey kalma-” 62 “diye bir şey var” 95 “diye bir şey yok” 185 “diye bir şey yoktur” 95
“ait bir” 1304	“kendine ait bir” 134 “kendisine ait bir” 48
“dair bir” 752	“olduğuna dair bir” 71
“ilişkin bir” 1181	“ilişkin bir soru” 50 “ilişkin bir soru üzerine” 44

“günde bir” 613	“X ^{SAYI} günde bir” 135 (rakamla) + 259 (yazıyla) “her “X ^{SAYI} günde bir” 53 “iki günde bir” 67
“yılda bir” 876	“X ^{SAYI} yılda bir” 173 (rakamla) + 397 (yazıyla) “her “X ^{SAYI} yılda bir” 142 “yılda bir kez” 108 “yılda bir yapıl-” 63 (yapılan/26, yapılması/9, yapılır/7)
“ayda bir” 573	“X ^{SAYI} ayda bir” 74 (rakamla) + 254 (yazıyla) “her “X ^{SAYI} ayda bir” 50
“haftada bir” 480	“X ^{SAYI} haftada bir” 18 (rakamla) + 50 (yazıyla) “haftada bir gün” 66 “haftada bir kez” 56
“saatte bir” 192	“X ^{SAYI} saatte bir” 85 (rakamla) + 72 (yazıyla) “her X ^{SAYI} saatte bir” 51
“senede bir” 154	“X ^{SAYI} senede bir” 15 (rakamla) + 53 (yazıyla)
“dakikada bir” 140	“X ^{SAYI} dakikada bir” 64 (rakamla) + 58 (yazıyla) “her “X ^{SAYI} dakikada bir” 63

